

ვეჟა დანელია

**ს ჰ ო რ ტ ი ს
ქურნაღისტიკის
ს ა კ ი თ ე ბ ი**

**თბილისი
2021**

სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორის, საქართველოს დამსახურებული ჟურნალისტი და საქართველოს სპორტის დამსახურებული მოღვაწის - ვაჟა დანელიას ამ ნიგნში თავმოყრილი ნაშრომები, რომლებიც სხვადასხვა დროს გამოქვეყნდა, ჩვენთან სასპორტო ბეჭდური პრესის გამოცდილების, ქვეყანაში სასპორტო ჟურნალიზმის ბუნების, არსის, განვითარების, კანონზომიერებების, ტენდენციებისა და თავისებურებების წარმოჩენის, სპორტის ლექსიკა-ფრაზეოლოგიის მართებულობის აღწერა-დახასიათების ერთგვარი ცდაა.

ნიგნი განკუთვნილია როგორც სპეციალისტებისთვის, ისე სპორტის საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისათვის.

რედაქტორი - პროფ. თემურ ჯაგოდნიშვილი
რეცენზენტები: ასოც. პროფ. ლია ქათამაძე
ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს დამსახურებული
ჟურნალისტი გიგლა გობეჩია
ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს დამსახურებული
ჟურნალისტი თენგიზ გაჩეჩილაძე

ISBN 978-9941-9747-9-3

© ვაჟა დანელია

გამომცემლობა შპს „საჩინო“

მასობრივი კომუნიკაცია/ჟურნალისტიკის აკადემიური დოქტორის ვაჟა დანელიას შემოთავაზებული წიგნი ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის დარგობრივი ენისა და სტილის (უფრო ლექსიკა-ფრაზეოლოგიისა და ტერმინოლოგიის მართლწერა-მართლმეტყველების) საკითხებსა და მათს ეტიმოლოგიურ ძიებებს შეიცავს. ამასთან ქართული სპორტის ცალკეული სახეობების ისტორიის საინტერესო (უმეტესწილად უცნობი) ფაქტებით არის წარმოდგენილი.

განხილული საკითხების კვლევით შექმნილია ერთგვარი საფუძველი ქართული სპორტის ტერმინოლოგიური და განმარტებითი ლექსიკონების შექმნისათვის, რომელთა საჭიროება განსაკუთრებით ახლა - გლობალიზმით გამოწვეულ ლინგვისტურ მოვლენათა სიჭრელის ვითარებაში იგრძნობა.

მსოფლიო სოფლის ეპოქაში, როდესაც ტრადიციულ ენათმეცნიერებას თავისი გრამატიკალიზაციით ახალი - კომუნიკაციური ლინგვისტიკა ჩაენაცვლა დარგობრივი ენების და ლექსიკა-ფრაზეოლოგიის კონცეპტუალიზმით, უაღრესი მნიშვნელობა შეიძინა ადამიანური მოვლანობის სფეროებში პროფესიული სპეციფიკით განპირობებული ლინგვისტური მოვლენების შესწავლამ. ამ მოვლენებმა, ბუნებრივია, სპორტის სამყაროც მოიცვა, ანუ გამოიკვეთა საკუთრივ სპორტის დარგობრივი ენა - ლექსიკა-ფრაზეოლოგია, ტერმინოლოგია, ფუნქციური სტილი და ა.შ. ეროვნული სპორტის დარგობრივი ენისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა გლობალიზმის ეპოქისათვის ბუნებრივმა ლინგვისტიკური ნეოლოგიზმების, ბარბარიზმების, გამორჩეულად ტერმინოლოგიის შემოჭრა-დამკვიდრების ლინგვისტიკური რეგულაციების პროცესებმა.

ტერმინოლოგია, განსაკუთრებით ეროვნული ენის წიაღიდან გამოხმობილი სიტყვების საფუძველზე შემუშავებული ტერმინები, ამ ენის ენობრივი ცნობიერების სიძალუმის მაუწყებელია, ყოფიერების მოვლენათა თავისებურად აღწერა-სახელდების უნარის დემონსტრირებაა, ენის სიმდიდრისა და სიცოცხლისუნარიანობის მაჩვენებელია.

სპორტი თავისი არსით განსაკუთრებული ფენომენია, ადამიანის არსებობის უძირითადესი პირობის - ჯობნის, ძლევისა და ამ გზით სახეობრივ-ჯიშობრივი არსებობის შენარჩუნების ფიზიკურ (სხეულებრივი)-ინტელექტუალური ძალისხმევის დემონსტრირებაა. ამიტომაც არის სპორტი ადამიანის არსებობის იმთავითური და მარადიული თანამგზავი და პოპულარობით სწორუპოვარი, ამიტომაც არის, რომ სპორტი რთული სამყაროა და კიდევ უფრო რთულია მასზე წერა, სირთულეს კი სპორტში და სპორტისადმი დამოკიდებულებაში გამჟღავნებული პიროვნული და ეროვნული ღირსების შეგრძნება და დემონსტრირების ასპარეზულობა (საჯაროობის მასშტაბურობა) ქმნის და კიდევ ის, რომ სპორტში პირველყოფილი სინკრეტულობით არის შერწყმული პიროვნული (ინდივიდუალური) და ეროვნული (საერთო-საყოველთაო).

საერთოდ, ქართული სპორტის ფილოსოფია და ფსიქოლოგია აღნიშნული თვალსაზრისით ჯერაც დასაწერია. ამის გარეშე კი ვერც მისი ისტორია იქნება „რეალური ისტორია“, რადგან იქნება ოდენ გარდასულ დროთა

ფაქტებისა და მოვლენების მშრალი აღწერა. ამის გამო სპორტის, მათ შორის სპორტის ჟურნალისტიკის მკვლევარ-მეისტორიე გამოწვევების (გარკვეულწილად რისკების) წინაშე დგება, რადგან თხრობასა თუ შეფასებებში საკუთართან ერთად, სხვების (თუ. ყველას არა) სათქმელის თქმა, ყოველ შემთხვევაში ანგარიშის განევის საჭიროებაც შეახსენებს თავს.

ვაჟა დანელიას წარმოდგენილი ნაშრომის ღირსება (ცხადია, სიახლეც) იმაშია, რომ იგი ერთ-ერთი პირველი ცდაა და მას უთუოდ აქვს მეცნიერული და პრაქტიკული მნიშვნელობა.

ნიგნი, ფორმალურად, სხვადასხვა წლებში, სხვადასხვა სამეცნიერო კრებულებში, ჟურნალ-გაზეთებში ავტორის მიერ გამოქვეყნებული წერილებისა და სტატიებისგან შედგება, სხვადასხვაა მათი თემატიკა-პრობლემატიკაც, თუმცა მათ აერთიანებს განხილული საკითხების ავტორისეული ხედვა - კონცეპტუალიზმი. ავტორი ცნობილი ჟურნალისტიკა (ამას ცხადყოფს მისი ოფიციალური სპორტული რეგალიებიც), დიდი ხანია წერს ქართული სპორტის ისტორიის, სპორტის დარგობრივი ენის, ტერმინოლოგიის, ეტიმოლოგიის საკითხებზე. მას ჰყავს თავისი მკითხველი, რაც იმასაც ნიშნავს, რომ ვაჟა დანელიამ უკვე თქვა თავისი სათქმელი და დაიმკვიდრა ადგილი ქართული სპორტის ჟურნალისტიკაში. პრაქტიკული პროფესიონალური საქმიანობა სულ ცოტა ხნის წინ მან წარმატებით გადაზარდა მეცნიერულ კვლევებში - დაიცვა საინტერესო დისერტაცია და მოიპოვა აკადემიური დოქტორის ხარისხი. მას გამოცემული აქვს არაერთი საინტერესო ნიგნიც სხვადასხვა აქტუალურ საკითხებზე. წინამდებარე ნიგნში კი გაერთიანებულია სამ ათეულამდე ნაშრომი, რომლებიც პირობითად (თემატურ-პრობლემურად) ოთხ თემატურ რუბრიკაშია გაერთიანებული. ესენია: „სპორტი გლობალურ სამყაროში“, „სპორტი ქართულ ენობრივ ცნობიერებაში“, „ქართული სპორტი და სპორტის ჟურნალისტიკა ისტორიის გადასახედიდან“, „სპორტი ეკონომიკის თვალსაწიერში“. მთლიანობაში სპორტის და, კერძოდ, ქართული სპორტის არაერთი აქტუალური საკითხია განხილული და არაერთი სიახლეა წარმოდგენილი. ინტერესს აძლიერებს ის გარემოებაც, რომ არაერთი „ცნობილი“ საკითხი ახლებურად, უჩვეულო რაკურსით არის დანახულ-გააზრებული, რაშიც მკითხველი თავად დარწმუნდება. სპორტის ცალკეული საკითხების განხილვა, შესაძლოა, განსხვავებული ინტერპრეტაციების საფუძველს ქმნიდეს, მაგრამ ავტორისეულ შეხედულებებს უდავოდ აქვთ არსებობის უფლება.

ასე რომ, ქართული სპორტის თემატიკა-პრობლემატიკით დაინტერესებულ მკითხველს ვაჟა დანელიას ამ ნიგნის გაცნობით ბევრი საინტერესო ელის.

თემურ ჯაგოდნიშვილი,

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
სტუ-ს ქართული ფილოლოგიისა და მედიატექნოლოგიების
დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, საქართველოს განათლების
მეცნიერებათა აკადემიისა და საქართველოს
ლიტერატურისმცოდნეობის აკადემიის წევრი,
სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი

შესავალი

ორ საუკუნეზე მეტია, მედია მნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს ცივილიზებული სამყაროს განვითარებაში. მასობრივი სახე მან XIX საუკუნის ოციანი წლებიდან მიიღო, როდესაც გერმანიაში იოჰან გუტენბერგის გამოგონებული სტამბის მეშვეობით ინფორმაციის ბეჭდვა-გამრავლება და საზოგადოებისთვის მიწოდება უფრო ხელმისაწვდომი გახდა.

დღევანდელ პირობებში მედია ზემოქმედებს საზოგადოებაზე, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საზოგადოებრივი ცნობიერების, მენტალიტეტის, კულტურის ფასეულობათა ჩამოყალიბებასა და ამაღლებაზე. ამ თვასაზრისით გამორჩეული მისია აკისრია სპორტის ჟურნალისტიკას, რომელიც ისეთ ფართო და მრავალმხრივ მოვლენას აშუქებს, როგორიც სპორტია. ეს არის სოციალურ-კულტურული და საინფორმაციო საქმიანობის განსაკუთრებული ფენომენი.

თანამედროვე სპორტი ყველაზე ხელმისაწვდომი და კულტურათაშორისი კომუნიკაციის ეფექტური საშუალებაა, რომელიც აუმჯობესებს ადამიანის შემოქმედებით შესაძლებლობებს, აკაჟებს ორგანიზმს და საზოგადოებაში ნერგავს ცხოვრების ჯანსაღ წესს. სპორტი არცთუ უსაფუძვლოდ მიიჩნევა მსოფლიოს ხალხების კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვან ნაწილად და ეთნოკულტურული თვითიდენტიფიკაციის ფორმად. ამასთანავე, სასპორტო შეჯიბრებები აღიქმება არა მხოლოდ გლობალიზაციის ერთ-ერთ გამოვლინებად, არამედ როგორც გადამწყვეტი ფაქტორი, რომელიც ხელს უწყობს ეროვნებათა სიმბოლურ გაერთიანებას.

სპორტის მრავალფეროვანი სამყაროსადმი ინტერესი იმთავითურაა. ამას ადასტურებს სპორტის (სასპორტო სანახაობათა) ადგილი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და მისი მნიშვნელობა ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში. სპორტის სამყარო იყო და არის შეუცვლელი ღირებულებითი მდგენელი საზოგადოების კულტურულ ყოფაში. უაღრესი მასშტაბურობითა და ყოვლისმომცველობით ის ყოველთვის გლობალიზაციურია, ამიტომაც არ არის შემთხვევითი, რომ კარგა ხანია, ცალკე კომუნიკაციურ დარგად ჩამოყალიბდა სპორტის ჟურნალისტიკა, რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ინფორმაციული, დემოკრატიული და ანალიტიკური უნარის მქონე საზოგადოების ჩამოსაყალიბებლად.

სამოქალაქო საზოგადოება მზარდი ფენომენია - ყალიბდება, იხვეწება, ვითარდება. შესაბამისად, თანამედროვე მასმედია მასზე მორგებას მოითხოვს. როგორიცაა საზოგადოების დაკვეთა, მიწოდება შესაბამისი უნდა იყოს, რადგან ურთიერთობა ორმხრივი პროცესია. სასპორტო მედიის ფუნქციური დანიშნულება განწირულია, თუ მკითხველი არ ეყოლება. გულშემატიკვარი კი საინფორმაციო საშუალებებს კონკრეტულ მოთხოვნებს უყენებს.

მართალია, ქომაგთა ყველა ინტერესის გათვალისწინება შეუძლებელია, მაგრამ სპორტის ჟურნალისტი ვალდებულია, გულშემატკივრის ცნობისმოყვარეობა მაქსიმალურად დააკმაყოფილოს.

სპორტის საკითხებზე მუშაობამ ცხადყო, რომ თანამედროვე სპორტის ჟურნალისტიკა გრძნობებისა და ემოციების ჟურნალისტიკაა. გამოკვეთილია ის ტენდენციაც, რომ „ადამიანი-მასას“, ბრბოს, რომელსაც ხოსე ორტეგა ი გასეტი უფერულობას უწოდებს, ჰყოფნის თავხედობა, ძალით დაამკვიდროს და ყველას თავს მოახვიოს თავისი ნება [1]. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ რეპორტიორმა არა მარტო უნდა გააშუქოს ამა თუ იმ გუნდის თამაში, არამედ მას უქომაგოს კიდევ. ასე რომ, დღეს კორესპონდენტობა დანალმულ ველზე გავლას ჰგავს!

საქართველოში სპორტის ჟურნალისტიკას საუკუნე-ნახევარზე მეტი ხნის ისტორია აქვს, მაგრამ სასპორტო თემებს უნინ სამეცნიერო წრეებში ნაკლები ყურადღება ექცეოდა, რადგან საბჭოთა პერიოდში ისინი კვლევებისთვის არ იყო მიმზიდველი, ალბათ, იმის გამო, რომ სასპორტო გამოცემებს, უმთავრესად, მასობრივი ფიზკულტურული მოძრაობის პროპაგანდისტისა და აგიტატორის როლი ეკისრებოდა, თან გამოცემათა მსგავსებითობა, სამეცნიერო თვალსაზრისით, სპორტის ჟურნალისტიკის შესწავლას ნაკლებმიმზიდველს ხდიდა.

ამის მიუხედავად, ჯერ კიდევ 1979 წლის გაზეთ „ლელოში“ გამოქვეყნებულ წერილში („სპორტული ჟურნალისტიკის მაგნიტური ველი“) ცნობილი ჟურნალისტი არჩილ გოგელია ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „დრომ მოიტანა, ხოლო საჭიროებამ და აუცილებლობამ გამოიწვია სპორტული ჟურნალისტიკის ცალკე დარგად გამოყოფა. ეს ნაკარნახევია თვით ფიზკულტურულ-სპორტული მოძრაობის არნახული განვითარებითა და მასშტაბებით“ [2, #106].

ამ თვალსაზრისით, საინტერესო აღმოჩნდა ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტში სპორტისა და სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციური ცვლილებები, მათი თეორიულ-კულტუროლოგიური ასპექტები და მსოფლიოს გლობალიზაციის პირობებში ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის ამოცანები.

სპორტის ჟურნალისტიკის ყველა საკითხის თუნდაც ნამოჭრა, ფაქტობრივად, შეუძლებელია, ამიტომაც ამჯერად ავტორის მიზანია ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციური გააზრება - მისი ჩასახვისა და განვითარების პროცესების გამოვლენა, სპორტისა და სპორტის ჟურნალისტიკის, როგორც ქართველი საზოგადოების კულტურის მნიშვნელოვანი ასპექტის, ისტორიულ კონტექსტში განხილვა; ქართულ ბეჭდურ მედიაში გამოქვეყნებული მასალების ანალიზის საფუძველზე სასპორტო პრესის ფსიქოლოგიური, ენობრივი, სტილისტური, ფრაზეოლოგიური, ჟარგონული, ინფორმაციული და ჟანრობრივი პალიტრის წარმოჩენა; გლობალიზაციის პროცესების გათვალისწინებით, ეროვნულ დონეზე სპორტის ჟურნალისტიკაში მიმდინარე ძირითადი ტენდენციების თავისებურებების გამოყოფა და ანალიზი.

საქართველოში სასპორტო მედიაკომუნიკაციის არსისა და განვითარების შესაბამისად, კვლევა-ძიების შედეგებისა და ევოლუციური პროცესების გათვალისწინებით, ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის ოთხი ეტაპია გამოყოფილი: პირველი - ჩასახვიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე, მეორე - XX საუკუნის 20-30-იანი წლები, მესამე - XX საუკუნის 40-იანი წლებიდან საბჭოთა კავშირის დაშლამდე და მეოთხე - XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე.

ნიგნში შეძლებისდაგვარადაა განხილული კიდევ რამდენიმე სიახლე, კერძოდ:

1. მართებულადაა მიჩნეული ტერმინების - სპორტის ჟურნალისტიკის, სპორტის კომენტატორის, სპორტის ტერმინოლოგიის და არა - სპორტული ჟურნალისტიკის, სპორტული კომენტატორის, სპორტული ტერმინოლოგიისა თუ სხვა მსგავს შესიტყვეებათა გამოყენება;

2. სპორტის ჟურნალისტიკაში, საერთოდ, პირველ საინფორმაციო პენიშვნადაა მიჩნეული ანტიკური თამაშების პირველ გამარჯვებულზე, ელადელ მზარეულ კორობოსზე ისტორიულად სარწმუნო ცნობა, რომელიც ძვ.წ. 776 წლით თარიღდება და იულიუს კეისრის „სენატის აქტებზე“ შეიდი საუკუნით უადრესია;

3. ქართულ სპორტის ჟურნალისტიკაში ავტორს შემოაქვს სამი ნეოლოგიზმი - ინფოტეინმენტი, კრედოტეინმენტი და კაცწუთი. პირველ ტერმინს ქართულ ჟურნალისტიკაში უკვე იცნობენ - ის ინფორმაციის გასართობ ხასიათს უკავშირდება და ამერიკელებმა ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იან წლებში დაამკვიდრეს. კრედოტეინმენტი (რწმენასთან დაკავშირებული), ჯერჯერობით ქართული ჟურნალისტიკისთვის, მით უმეტეს - სასპორტო მედიისთვის, უცნობია. რაც შეეხება კაცწუთს (თვეში თითო კაცი საშუალოდ რამდენ წუთს კითხულობს მასალებს საიტზე), ის კაცდლისა და შრომადლის ანალოგიით შეიქმნა და იმის გასაზომად შესაძლოა გამოდგეს, ელექტრონულ მედიაში თვის განმავლობაში თითოეულმა გაზეთმა (საიტმა) საშუალოდ რამდენი წუთით „ჩაიჭირა“ მკითხველი;

4. საქართველოში ჭიდაობა ძიუდოს დანერგვის თარიღმა 25 წლით წინ გადაინია, ანუ დასაბუთდა, რომ სპორტის ამ სახეობას ჩვენთან საფუძველი ჩაეყარა არა 1957 წლიდან, როგორც ამას დღემდე მიიჩნევენ, არამედ - 1932-1933 წლებში;

5. საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკაში ავტორმა აღმოაჩინა 60 წლის წინ დაკარგულად მიჩნეული სასპორტო გაზეთ „საქართველოს ფიზკულტურელის“ პირველი ნომრის ერთადერთი ცალი, რომელიც 1934 წლის 13 აპრილს არის გამოცემული; ასევე, გაზეთების - „საქართველოს ფიზკულტურელის“, „ფიზკულტურელისა“ და „ლელოს“ სამართალმემკვიდრეობა დაასაბუთა;

6. ანალიზური და ისტორიულ-შედარებითი მეთოდების გამოყენებით გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ძველმა ბერძნებმა კომპლექსური

სასპორტო შეჯიბრების იდეა პელაზგებისგან ისესხეს, განავითარეს და მსოფლიოს ოლიმპიური თამაშები აჩუქეს;

7. ჰომეროსის „ილიადას“ 23-ე ქებაში აღწერილ შერკინებასა და ქართულ ჭიდაობას შორის აშკარა მსგავსებაზეა ყურადღება გამახვილებული;

8. საუკუნე-ნახევრის განმავლობაში სამამულო პრესის ფურცლებზე გამოქვეყნებული მასალების ანალიზის საფუძველზე ქართული ჭიდაობის მსოფლმხედველობრივი და ეთიკურ-ესთეტიკური ასპექტებია წარმოჩენილი;

9. ქართული და უცხოური წყაროების შეჯერების საფუძველზე დასაბუთებულია, რომ ტრადიციული ფრთიანი გამოთქმა - „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია“ (Mens sana in corpore sano) არის ამოგლეჯილი, დამახინჯებული ფრაზა პირველი საუკუნის რომაელი პოეტ დეციმუს იუნიუს იუვენალისის მე-10 სატირიდან.

სპორტი, რომელიც მსოფლიოს გლობალიზაციის პროცესშია ჩართული, დიდი ხანია, საზოგადოების ცალკეულ ძალებზე ზემოქმედების მნიშვნელოვან სფეროდ იქცა. დადებითი ენერგიის გამომმუშავებელი ეს პროდუქტი საინტერესო სანახაობაა არაპროგნოზირებადი ფინალით, რითაც აუდიუტორიას იზიდავს. ამ პროცესის მონაწილე და მამოძრავებელ სპეციალიზებულ სპორტის ჟურნალისტიკას, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოში მე-19 საუკუნის მე-2 ნახევარში ჩაეყარა საფუძველი. ჟანრობრივი თავისებურებებით, სტილისტიკით, ენითა და საკომუნიკაციო არხების მრავალფეროვნებით ის ძალიან საინტერესო მოვლენაა, ამიტომ თანამედროვე საზოგადოების ცხოვრებაში დიდ როლს თამაშობს - უზრუნველყოფს სასპორტო კომუნიკაციას სპორტსმენებსა თუ ქომაგებს შორის, ხელს უწყობს სპორტის პოპულარიზაციას მოსახლეობაში და საერთაშორისო დონეზე ქვეყნის იმიჯის განმტკიცებას.

ქართულ სპორტის ჟურნალისტიკაში სამეცნიერო ნაშრომები და ნიგნები, ფაქტობრივად, ნაკლებადაა. რადიკალურად განსხვავებულია მდგომარეობა, როცა საქმე სპორტისა და ოლიმპიზმის ისტორიას ეხება. აქ საკმაოდ უხვია სამეცნიერო ლიტერატურა. რადგანაც სპორტის ჟურნალისტიკის საგანი სპორტია, წინამდებარე ნაშრომების დამუშავებისას დიდი დახმარება გაგვინია სპორტისა და ოლიმპიზმის შესახებ ქართველი მეცნიერებისა და სპორტის მუშაკების ისეთმა ნიგნებმა, როგორებიცაა: ვასილ ელაშვილის „ფიზიკური აღზრდის ხალხური პედაგოგია“ (1989); მიხეილ გორგაძის „ფიზიკური კულტურისა და სპორტის ისტორია“ (1975); ნოდარ ტაბიძის „ილია ჭავჭავაძის „ივერია“ (1977); ავთანდილ ციბაძის „ფიზიკური აღზრდის მეცნიერული თეორიის ჩამოყალიბება საქართველოში (1857-1919 წლების ქართული პრესის მასალების მიხედვით, 1982) და „ფიზიკური კულტურისა და სპორტის ისტორია“ (1991); გურამ ძაგანიას „ქართული სპორტის მატთან“ (2012);

ელგუჯა ბერიშვილის „სპორტის ენციკლოპედია“ (2006) და „ქართული სპორტის ოქროს წიგნი“ (2013); ნოდარ გუგუშვილის „ოლიმპიური ენციკლოპედია“ (1997); პაატა ნაცვლიშვილის „ხუთი რგოლი საქართველოსთვის“ (2014); ავთანდილ ციბაძისა და დავით კინწურაშვილის „ოლიმპიზმი საქართველოში“ (1996); პაატა გუგუშვილის „ქართული ჟურნალისტიკა“ (1941); ტარიელ კვანჭილაშვილის „საბჭოთა ჟურნალისტიკის თეორიის საკითხები“ (1970); ზაქარია ჭიჭინაძის „ისტორია ქართული გაზეთების და ჟურნალების გამოცემისა“ (1902) და სხვ.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და უნიკალურია პაატა ნაცვლიშვილის „ხუთი რგოლი საქართველოსთვის“ [3]. მაღალმხატვრულად დასტამბული ხუთტომეული ქართულ სპორტზე, კონკრეტულად კი, საქართველოს (და არა მარტო) ოლიმპიურ მოძრაობაზე მოგვითხრობს. ავტორი ბევრ ორიგინალურ და საინტერესო ინფორმაციას აწვდის მკითხველს.

ცნობილია, რომ ქართველმა სპორტსმენებმა ოლიმპიურ თამაშებში პირველად 1952 წელს იასპარეზეს. ნაცვლიშვილმა კი ქართველთა ოლიმპიადებში მონაწილეობის თარიღი მთელი 52 წლით წინ გადასწია.

ქართველი მკვლევრის ხუთტომეულის მე-2 ტომის 98-ე გვერდი იხსნება სენსაციური სათაურით: „უცნობი პარიზელი ბიჭი გიორგი ნიკოლაძე“. ეს წერილი ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ნიკო ნიკოლაძის ვაჟს - გიორგი ნიკოლაძეს ეძღვნება, რომელიც, ავტორის თქმით, პირველი ქართველი, ჯერჯერობით აუღიარებელი, ოლიმპიური ჩემპიონია. „აი, ეს ფოტო. 115 წელიწადია ეძებენ, ვინ არის ეს ბიჭი. ეს არის 1900 წელი. ოლიმპიური ჩემპიონია ეს ბიჭი, მაგრამ ვერ იპოვეს, რადგან ეძებენ სხვაგან, ეძებენ ფრანგს და ეძებენ პარიზში და არ არის ეს ბიჭი ფრანგი! ეს არის ქართველი გიორგი ნიკოლაძე“. როგორც მკვლევარი ამბობს, 12 წლის ქართველი სრულიად შემთხვევით მოხდა ოლიმპიურ თამაშებზე პოლანდიელთა ორადგილიან ნავში მესაჭედ და დღემდე იმ ყმანვილს „პარიზელ ბიჭუნად“ მოიხსენიებენ [3, 98].

საგულისხმოა პაატა ნაცვლიშვილის კიდევ ერთი აღმოჩენა - ტიმოთე გაბაშვილის „მიმოსლვაში“ მან ყურადღება გაამახვილა ქართველი მწერლისა და მოგზაურ ტიმოთე გაბაშვილის უნიკალურ გასაუბრებაზე თვალსაჩინო ფილოსოფოსთან, სახელოვან ღვთისმეტყველ ევგენი ბულგაროსთან (1716-1806), რომელიც ათონის მთაზე მოღვაწეობდა. ევგენი და ტიმოთე ისტორიული პიროვნებები არიან, მათი შეხვედრა რეალურად შედგა 1755 წელს. ეს ინტერვიუ, ნაცვლიშვილის მტკიცებით, მსოფლიო ჟურნალისტიკის ისტორიაში პირველია [3].

ცხადია, აქ ისმის კითხვა: შეიძლება თუ არა გაბაშვილის ინტერვიუ მივიჩნიოთ პუბლიცისტურ ჟანრად, რადგანაც ის გაზეთში ან ჟურნალში არ დაბეჭდილა? ალბათ, ზოგი დაგვეთანხმება, ზოგი - არა.

1970 წელს გამოქვეყნდა პროფესორ ტარიელ კვანჭილაშვილის წიგნი „საბჭოთა ჟურნალისტიკის თეორიის საკითხები“ [4]. ავტორი სულხან-საბა ორბელიანის თხზულებას („მოგზაურობა ევროპაში“) განიხილავს

როგორც სამოგზაურო ჟანრის რეპორტაჟს. თან მიუთითებს: „მაგრამ შეიძლება თუ არა ვილაპარაკოთ რეპორტაჟზე, როგორც პუბლიცისტურ ჟანრზე ისე, რომ არ გვექონდეს პრესის ორგანო - გაზეთი ან ჟურნალი? ზოგი ფიქრობს, რომ არ შეიძლება. რეპორტაჟი და, საერთოდ, პუბლიცისტური ჟანრი მხოლოდ პერიოდული ორგანოების ფურცლებზე შეიძლება ვეძებოთ.

ერთი შეხედვით, შესაძლოა, ეს სწორადაც მოგვეჩვენოს, მაგრამ ამ მოსაზრებას რომ გავყვეთ, მაშინ უარი უნდა ვთქვათ ზეპირსიტყვიერ ლექსზე ან სხვა ლიტერატურულ ჟანრზე, რომელიც ნიგნის და, საერთოდ, დამწერლობის გაჩენამდეც წარმოიშვა ამა თუ იმ ხალხში და თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. ახლა რომ ვამტკიცოთ, ნიგნის გაჩენამდე ლექსი არ არსებობდაო, ხომ არავინ დაგვიჯერებს“ [4, 51-52).

ავტორის აზრით, მხატვრულ ლიტერატურასა თუ ზეპირსიტყვიერებაშიც შეიძლება ვეძებოთ ბევრი რამ რეპორტაჟული, ინფორმაციული შენიშვნის მაგგვარიც. ცნობილი მეცნიერის ასეთი მოსაზრება იმის თქმის საფუძველს იძლევა, რომ პირველ სასპორტო ინფორმაციად მივიჩნიოთ პირველი ოლიმპიური ჩემპიონის - ელადელი მზარეულ კოროიბოსის შესახებ ჩვენს ერამდე 776 წლით დათარიღებული მარმარილოს სტელაზე ამოკანრული ცნობა, რომელიც მთელი შვიდი საუკუნით უსწრებს თანამედროვე გაზეთების წინამორბედად მიჩნეულ ე.წ. პირველ „ფურცლებს“ გამომწვარი თიხის ან ხის დაფებს (რომის „სენატის აქტები“) ხელნაწერი კრებსითი ამბებითა და ქალაქური მოვლენების ქრონიკით.

ჟურნალისტიკა, როგორც ცნობილია, კომუნიკაციისა და ინფორმაციული საქმიანობის ისტორიულად ჩამოყალიბებული რთული სპეციფიკური ფორმაა. მეცნიერთა აღიარებით, კომუნიკაცია არის ურთიერთობა, ყოველგვარი ცნობის გადაცემა ადამიანთა ერთი ჯგუფიდან მეორისთვის, ადამიანიდან - ადამიანზე; მასობრივი კომუნიკაციისას კი ცნობა გამიზნულია ადამიანთა დიდი ჯგუფისთვის, რასაც შეიძლება მივაკუთვნოთ სახალხო გამოსვლა, ლექცია, კინოფილმის ან სპექტაკლის ჩვენება, გამოფენა...

სხვაგვარად რომ ითქვას, ისტორიულად ჩამოყალიბებული მასობრივი კომუნიკაციის ფორმები, ჟურნალისტიკის გარდა, შეიძლება იყოს ლიტერატურა, ხელოვნება, კინო, ინტერნეტი და სხვა, რომლებსაც სპეციფიკური ენით - სიტყვებით ან სახეებით აუდიტორიამდე მიაქვს ინფორმაცია. ისინი პიროვნებას გარესამყაროში, პოლიტიკაში, სპორტში, ეკონომიკურ თუ სხვა პროცესებში საორიენტაციოდ ეხმარება.

ძალაუვნებურად იბადება კითხვა: რა ასრულებდა საკომუნიკაციო ფუნქციას იმ დროს, როცა არ იყო ჟურნალისტიკა? ანუ ლაპარაკია მასობრივი კომუნიკაციის ე. წ. წინარეჟურნალისტურ საშუალებებზე. მეცნიერები, უპირველესად, აქ გამოყოფენ კედლებზე წარწერებსა და მოხატულობას, ხელნაწერებს, ხელნაწერ ნიგნებს, უძველესი დროის

ეგრეთ წოდებულ ხელნაწერ „გაზეთებს“ – „ანალებს“ (სხვადასხვა ცნობის კრებები - Acta Senatus, ანუ სენატის სხდომის მოკლე ოქმები, და Acta diurna populi Romani – „რომაელი მოქალაქეებისთვის ყოველდღიური ცნობები“). „თეთრ დაფებს“ (მათ ეწოდათ „ყოველწლიური“ ლათინური სიტყვიდან - annus, რაც წელს ნიშნავს) მაშინ უმაღლესი ქურუმის სახლის გვერდით ჰქიდებდნენ ინფორმაციებით მოქალაქეებისთვის, რადგან ინფორმირებულობა ღვთიური ძლიერების განუყოფელი ნაწილი იყო. მოგვიანებით ინფორმაციების თემატიკა გაფართოვდა და „ანალები“ „ქრონიკებად“ იქცა. ჩვენს ერამდე 130 წელს გამოვიდა „დიდი ანალები“, რომლებსაც, როგორც ზემოთ ითქვა, დღევანდელი გაზეთების პირველ-სახედ მიიჩნევენ.

დასავლელი მკვლევრები ჟურნალისტიკის საწყისებს ეძებენ მითოლოგიაში (მაგალითად, ბერძნულ-რომაულ მითოლოგიაში ღმერთებსა და ადამიანებს შორის ურთიერთობისას უძველესი ჟურნალისტიკის როლს ასრულებდაო „ახალი ამბების სამსახურის“ მფარველი მერკური - პერმესი, რომელსაც ოლიმპოს „სამშტატო განაკვეთში“ მაცნეს თანამდებობა ეკავა), რელიგიაში, რიტორიკაში, მეცნიერებაში, ლიტერატურაში, ისტორიაში, ფილოსოფიაში, უძველეს თეატრში. ამდენად, ანტიკური კულტურა ლიტერატურის, ისტორიისა და ჟურნალისტიკის პირველსახედ არის მიჩნეული. სოციალურად ერთგვაროვან თუ განსხვავებულ ჯგუფებს შორის კავშირი ხორციელდებოდა ეპიტაფიების ან კედლებზე წარწერების მეშვეობით. ეს იყო ღმერთების ან ადამიანებისადმი მიმართული პირველი საინფორმაციო მასალების მაგალითი.

ცნობილია, რომ ინფორმაცია წარმოიშვა შრომით საქმიანობასა და ენასთან ერთად, ანუ პირველყოფილი ადამიანები ერთმანეთს უზიარებდნენ ინფორმაციას, თუ როგორ გაენანილებინათ შრომითი საქმიანობა. შემდეგი ეტაპი იყო საზოგადოებრივი შეხედულებების ფორმირება. საზოგადოებრივი ინფორმაციის გავრცელებაში დიდ როლს ორატორები ასრულებდნენ. მათი გამოსვლები უძველესი დროიდან დღემდე მასობრივ-საინფორმაციო საქმიანობის მნიშვნელოვან ფორმას წარმოადგენს.

ინფორმაციის ზეპირი გზით გავრცელებას უკავშირდება ჟურნალისტიკაში შემონახული და დღემდე ფართოდ გამოყენებული სიტყვები: **ფორუმი** - შეკრების მოედანი, **ტრიბუნა** - სიტყვის წარმოსათქმელი ადგილი, **დუმა** - მრჩეველთა შეკრება, **კურიერი** - შიკრიკი, მალემსრბოლი, მაცნე. სიტყვა „**ჰონორარიც**“ წარსულიდანაა, რაც გასამრჯელოს (ჯილდოს) ნიშნავს. ანაზღაურებული შრომა მხოლოდ მონების ზვედრი იყო. თავისუფალი ადამიანები უსასყიდლოდ მუშაობდნენ. რომში საკუთრების უქონელი ყოველი მოქალაქე სახელმწიფო კმაყოფაზე ცხოვრობდა - ყოველდღიურად 1.5 კილოგრამ პურს, ხორცსა და ზეთისხილის ზეთს ღებულობდა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დაბეჯითებით შეიძ-

ლება ითქვას, რომ კოროიბოსის ჩემპიონობაზე ჩვენამდე მოღწეული ცნობა ნამდვილად არის პირველი სასპორტო ინფორმაცია, რადგან ის პასუხობს კითხვებზე - რა? (პირველი ოლიმპიური თამაშები), როდის? (ჩვენს ერამდე 776 წელს), სად? (ოლიმპიაში), ვინ? (ელადელი მზარეული კოროიბოსი).

მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებები სულ უფრო დიდ როლს ასრულებს თანამედროვე საზოგადოებაში, სულ უფრო მეტად იჭრება ცხოვრების ყველა სფეროში და მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მის ხასიათს. უპირველესად, ეს ითქმის სპორტის ჟურნალისტიკაზე, რომელიც განვითარების ახალ საფეხურზე განსაკუთრებულ თვისებებს იძენს, რაც თანამედროვე საზოგადოების სასპორტო ინფორმაციების მიმართ ინტერესის ამალგებით არის განპირობებული.

დროთა განმავლობაში ინფორმაციული ზემოქმედება უფრო საგრძნობი გახდება. აქედან გამომდინარე, ბუნებრივი და აუცილებელია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების, საერთოდ, საზოგადოების მსოფლმხედველობაზე გავლენის, მახასიათებლების, ტენდენციების, კანონზომიერების გამოვლენისა და შესწავლის საჭიროება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ხოსე ორტეგა ი გასეტი. მასების ამბოხი, თბ.: „ხომლი“, 1993, 223 გვ.;
2. გოგელია ა. სპორტის ჟურნალისტიკის მაგნიტური ველი, გაზეთი „ლელო“, #106 (6417), 1979, 7 ივნისი;
3. ნაცვლიშვილი პ. ხუთი რგოლი საქართველოსთვის, (5 ტომად, თითოეული 336 გვ.), თბ.: შპს „სეზანი“, 2014;
4. კევანჭილაშვილი ტ. „საბჭოთა ჟურნალისტიკის თეორიის საკითხები“, თბ.: „განათლება“, 1970, 174 გვ.;

სპორტი გლობალურ სამყაროში

თანამედროვე მედიაკომუნიკაციის სისტემაში შემაჯავლი სპორტის ჟურნალისტიკა, მასმედიის სხვა მიმართულებებთან ერთად, ბოლო წლების მულტიმედიურ და ინტერაქტიურ ტექნოლოგიებს იყენებს. სპორტის განვითარებასთან დაკავშირებულია ბევრი მედიაპროცესი, რაც მას მედიაკომუნიკაციის ფენომენად, ხოლო სპორტის ჟურნალისტიკას მიზნობრივ აუდიტორიაზე ზემოქმედების მნიშვნელოვან საშუალებად აქცევს. გამომდინარე იქიდან, რომ სპორტი მსოფლიოს მასშტაბის მოვლენა გახდა, სპორტის ჟურნალისტიკამ, როგორც გლობალური მედიაკომუნიკაციის სისტემის ნაწილმა, ჟურნალისტიკის სხვა მიმართულებებს შორის ღირსეული ადგილი დაიკავა.

სპორტის ჟურნალისტიკა გლობალური მედიაკომუნიკაციის სისტემაში და მის თავისებურებათა ზოგიერთი ასპექტი

სპორტი ბოლო დროს მსოფლიოში კიდევ უფრო პოპულარული გახდა და სოციალურ პროცესებზე ზემოქმედებით მისი მნიშვნელობაც საგრძნობლად გაიზარდა, რაც მასშტაბური შეჯიბრებების - ოლიმპიური თამაშების, მსოფლიოს და ევროპის ჩემპიონატების, საერთაშორისო ტურნირების გამართვას უკავშირდება. ისიც აშკარაა, რომ სპორტი ადამიანთა ცნობიერებასა და ყოველდღიურ ცხოვრებაში ღრმად იდგამს ფეხებს, როგორც პრესტიჟული და მიმზიდველი მასშტაბური მოვლენა. შესაბამისად, აქტიურად ვითარდება სპორტის ჟურნალისტიკაც - სოციალური მართვის მექანიზმი, როგორც თანამედროვე მედიაკომუნიკაციის სისტემის ნაწილი, რომელიც მკაფიოდ ასახავს სასპორტო მოვლენებს, აანალიზებს შეჯიბრებებსა და მთლიანად სპორტის განვითარებას, ამასთანავე თეორიულად და მეთოდურად განიხილავს საზოგადოებრივი პროცესების მდგომარეობას, რომლებიც რალაციტ მაინც ესადაგება ფიზიკურ კულტურასა და სპორტს და მასობრივი ცნობიერების ჩამოსაყალიბებლადაა მოწოდებული.

სპორტის განვითარებასთან დაკავშირებული მედიაპროცესების გამო სპორტი მედიამოვლენად, სპორტის ჟურნალისტიკა კი მიზნობრივ აუდიტორიაზე ზემოქმედების მნიშვნელოვან საშუალებად იქცა. მისი როლი განსაკუთრებით XX საუკუნის მიწურულსა და XXI საუკუნეში გაიზარდა სპორტის კომერციალიზაციით, სასპორტო ტელეარხების, ინტერნეტსაიტების, გაზეთებისა და ჟურნალების ინტერნეტში მისაწვდომობით.

დღევანდელი სპორტის ჟურნალისტიკა, უმთავრესად, პროფესიონალურ სპორტზეა ორიენტირებული, რადგან თავისი მაღალი რეგისტრებით ის სანახაობითაა, საზოგადოების უმეტეს ნაწილს ალაფრთოვანებს, შეუდარებელ ვნებებსა და ემოციებს უკავშირდება. თუმცა სპორტის ჟურნალისტიკის თანამედროვე გაგებისთვის მხოლოდ საშეჯიბრო და გასართობი კომპონენტები საკმარისი არ არის. მის გასაზრებლად საჭიროა რიგი გარემოებების გათვალისწინება, მათ შორის:

1. სპორტის მჭიდრო კავშირი ბიზნესთან, რადგან სპორტსმენებისა და ასპარეზობის ორგანიზატორებისთვის შეჯიბრება, უპირველესად, შემოსავლის წყაროა;

2. სპორტი არის ესთეტიკური სანახაობა. ის უამრავ ადამიანს იზიდავს - როგორც გულშემატკივრებს, ასევე, ჩვეულებრივ მაყურებელს, რომელიც სანახაობით ტკბება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ვილაპარაკოთ სასპორტო მედიაკომუნიკაციის ძირითად მიმართულებებსა და ფუნქციებზე, რომლებსაც ის საზოგადოებაში ასრულებს.

კომერციულად წარმატებულმა და ეკონომიკურად მომგებიანმა სპორტმა კარგა ხანია, მონიწივე პოზიციები დაიკავა მსოფლიოს მედია-

სივრცეში. დღეს თითქმის არ არსებობს თემატური არხი თუ გამოცემა, რომელიც სპორტზე არ იყოს ორიენტირებული. ამიტომ საინფორმაციო სააგენტოებისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მესვეურები ფართოდ განიხილავენ განვითარების თანამედროვე ტენდენციებსა და გამოწვევებს, რომლებიც გლობალური საინფორმაციო საზოგადოების წინაშე დგას. მედიაგლობალიზაცია თანამედროვეობის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური თემაა. საბაზრო ურთიერთობების პირობებში გლობალური მედიაკომუნიკაციის მთავარი ამოცანაა მოგების მიღება. გამონაკლისს არც სპორტის ჟურნალისტიკა წარმოადგენს.

სასპორტო ინდუსტრიის სწრაფმა განვითარებამ სპორტის ჟურნალისტიკის სარეკლამო ფუნქციის წარმოქმნას შეუწყო ხელი. რაც უფრო ფართოდ შუქდება სპორტის სფეროს ესა თუ ის მოვლენა, მით უფრო მეტი ეკონომიკური უკუგებაა მისგან მოსალოდნელი, რადგან თანამედროვე პირობებში სპორტის ჟურნალისტიკა საზოგადოებრივი ურთიერთობების ყველა სფეროში იკიდებს ფეხს და თავადაც მძლავრ ბიზნესად იქცა [1, 529].

სპორტში სხვადასხვა მასშტაბის შეჯიბრებებმა გლობალიზაციამდე (შეხვედრა-ასპარეზობათა საზღვრები გააფართოვა) დიდ ხნით ადრე მიგიყვანა. ეს პროცესი მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო, როცა სპორტის სახეობები მთელ მსოფლიოში გავრცელდა. სწორედ იმ პერიოდიდან ზოგიერთი სასპორტო შეჯიბრება ჯერ საერთაშორისო, შემდეგ კი გლობალური გახდა, როგორც ოლიმპიური თამაშები. მათი რიცხვი ყოველწლიურად იზრდება. 1912 წელს მსგავსი ტურნირები მსოფლიოში სულ 20 თუ იყო, 2006 წელს ათასს გადააჭარბა. კორნა-ვირუსის გავრცელებამდე დღეში საშუალოდ, სულ მცირე, სამი მეგამოვლენა მაინც იმართებოდა. ყველაფერი ეს კი, ცხადია, პრესის ფურცლებზე აღინუსხება და მედიაკომუნიკაცია, მათ შორის - ქართული სასპორტო მედიაც გლობალურია, რადგან სასპორტო მედიაკომუნიკაცია, ზოგადად, დღევანდელი მედიაკომუნიკაციის შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს.

XIX საუკუნის დასაწყისში, მართალია, სპორტინელ-ნელამიიკვლევდა გზას პრესის ფურცლებისკენ, მაგრამ მას სოციალურად დაბალი წრის წილხვედრად და საშინელ უხამსობად მიიჩნევდნენ, ხოლო სპორტის ჟურნალისტიკა სამარცხვინო და არაპრესტიჟული იყო. დღეს კი სპორტის ჟურნალისტიკა ძალიან პოპულარულია. მისი სპეციფიკა თავისებურებათა მახასიათებლებში მჟღავნდება. ის არა მხოლოდ აღსაწერი სპეციალური მოვლენითა და აუდიტორიით, არამედ ოპერატიული მასალების წინასწარ დაგეგმვითა და მუშაობისას მრავალი სტატიისტიკური მონაცემის გამოყენებით გამოირჩევა. ჟურნალისტიკის სხვა სფეროების წარმომადგენელთაგან განსხვავებით, სპორტის ჟურნალისტიკა წინასწარ იცის, სად და როდის გაიმართება ესა თუ ის ღონისძიება, რომელზეც უნდა მოუთხროს აუდიტორიას. ამის საშუალებას იძლევა სასპორტო კალენდარი. სხვადასხვა სახეობის საერთაშორისო, კონტინენტური თუ

ეროვნული ფედერაციები სეზონის დაწყებამდე დიდი ხნით ადრე ადგენენ საშეჯიბრო მოვლენათა ნუსხას, რომლებშიც ტურნირებისა თუ მატჩების გამართვის ადგილი, თარიღი და დრო ზუსტად არის განერილი.

სპორტის ჟურნალისტიკის გამორჩეული თავისებურება სტატისტიკაზე მუშაობაა. სპორტის ჟურნალისტი უამრავ რიცხვს იყენებს: ეს არის მატჩის ოქმების მონაცემები და თამაშის სხვადასხვა პარამეტრისთვის საკუთარი გამოთვლები, ასევე, ცხრილები თუ გრაფიკები. სასპორტო პრესის არც ერთი მნიშვნელოვანი მასალა არ არის დასრულებული სტატისტიკური მონაცემების გამოუყენებლად, რადგან სპორტის ინფორმაციის მომხმარებლებისთვის საინტერესოა არა მარტო შედეგი ტაბლოზე, არამედ ისიც, თუ როგორ იასპარეზა ამა თუ იმ სპორტსმენმა; მაგალითად, ფეხბურთში, გოლების გარდა, ითვლიან გუნდების ჯარიმებს, ყვითელი და წითელი ბარათების, თამაშგარე მდგომარეობის, კუთხურიდან თუ გვერდითი ხაზიდან მოწოდებული ბურთების რაოდენობას, შეცვლებსა თუ ფეხბურთელის მიერ მინდორზე გატარებულ წუთებს, მთელ მის პირად სტატისტიკას და სხვა მრავალ წერილმანს. ყველა ეს მაჩვენებელი კონკრეტული შემსრულებლის თამაშის შეფასებას ემსახურება. ასეა სპორტის სხვა სათამაშო სახეობებშიც.

სპორტის ჟურნალისტი იმასაც საზღვრავს, როგორია შეჯიბრების შედეგები პერსპექტივის გათვალისწინებით, როცა ტურნირი, შესაძლოა, გაგრძელდეს ერთი კვირა, ერთი თვე ან სულაც მთელი წელიწადი, ცხადია, ასპარეზობის სპეციფიკიდან გამომდინარე. საკუთარი მოსაზრებების დასასაბუთებლად კი მას ფაქტები სჭირდება და, რასაკვირველია, ციფრებთან უწევს ურთიერთობა.

სპორტის ჟურნალისტიკისთვის მესამე თავისებურებაა ისეთი ტერმინოლოგიის გამოყენება, რომელიც მხოლოდ სასპორტო მოვლენებისთვისაა დამახასიათებელი. მაგალითად, გოლი, დამატებითი დრო, აუტი, თამაშგარე მდგომარეობა, ნახევარმცველი და სხვ. [2].

საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთებისგან განსხვავებით, რომლებიც ძირითადად მნიშვნელოვან სასპორტო მოვლენებს (ოლიმპიურ თამაშებს, მსოფლიოს, ევროპის და ეროვნულ ჩემპიონატებს) აშუქებს, სასპორტო პრესა ნებისმიერ სასპორტო ამბავს ეხმაურება.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სპორტის ჟურნალისტიკებს, სხვა სფეროში დასაქმებულ კოლეგებთან შედარებით, მეტ სირთულეებთან უწევთ გამკლავება: ჯერ ერთი, სასპორტო ღონისძიებები მეტწილად არასამუშაო დროს იმართება; მეორეც - სხვადასხვა მიზეზით ზოგჯერ სასპორტო ინფორმაციის მოპოვება საკმაოდ ძნელია: ღონისძიებათა ორგანიზატორები თავიანთი საიდუმლოებების გასაცნობად პრესის თანამშრომლებს არცთუ ისე დიდი ხალისით ხვდებიან.

სპორტის ჟურნალისტიკის ზემოთ დასახელებულ თავისებურებებთან ერთად კიდევ ერთ განმასხვავებელ თვისებაზე - საორგანიზაციო ფუნქციაზე გავამახვილებთ ყურადღებას. მსოფლიოში აღიარებულ ველომარათონ „ტურ დე ფრანსს“ მეოცე საუკუნის დასაწყისში გაზეთ

„ეკიპის“ (ფრანგულად გუნდს ნიშნავს) წინამორბედმა - „ლ აუტომ“ ჩაუყარა საფუძველი. ამ უკანასკნელს ნაცისტებთან თანამშრომლობის გამო მეორე მსოფლიოს ომის შემდეგ ფუნქციონირების უფლება არ მისცეს. 1946 წელს დაარსებულ „ეკიპს“ წინამორბედის ყვითელი ქალაქის (ამის გამოა „ტურ დე ფრანსზე“ ლიდერის კვარტი ყვითელი) გამოყენების ნება არ დართეს - ის თეთრ ქალაქად იბეჭდება [3].

აღორძინებული პირველი ოლიმპიური თამაშების გასაშუქებლად მილანში 1896 წლის 3 აპრილს დააარსეს გაზეთი „გაძეცა დელო სპორტი“, რომელმაც 1907 წელს საერთაშორისო ველოტურნირ „ჯირო დ'იტალიას“ ჩაუყარა საფუძველი; 1920-1922 წლებში პირველი ქართული სასპორტო ჟურნალ „შეყარდენის“ ინიციატივით რამდენიმე რესპუბლიკური ტურნირი მოეწყო ტანვარჯიშში; 1966 წლიდან თბილისში ხელბურთელ ვაჟთა საერთაშორისო შეჯიბრება ტარდებოდა გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ პრიზზე.

განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს სასპორტო გაზეთ „ლელოს“ დამსახურება - ჯერ კიდევ საბჭოთა იმპერიის პირობებში მის რედაქციას ეკუთვნის საქართველოს ეროვნული ოლიმპიური კომიტეტის ჩამოყალიბების იდეა. მეტიც - 1989 წლის ზაფხულში გაზეთის რედაქტორ თენგიზ გაჩეჩილაძის ხელმძღვანელობით აქ შეიქმნა ჯერ საინიციატივო ჯგუფი, მერე კი - საორგანიზაციო კომიტეტი, რომლის თაოსნობითაც 1989 წლის 6 ოქტომბერს თბილისის ჭადრაკის სასახლეში გაიმართა სეოკ-ის დამფუძნებელი ყრილობა და მის პირველ პრეზიდენტად ჭადრაკში მსოფლიოს ხუთგზის ჩემპიონი და მსოფლიოს საჭადრაკო ოლიმპიადების თერთმეტგზის გამარჯვებული ნონა გაფრინდაშვილი აირჩიეს [4].

როგორც აღინიშნა, თანამედროვე მედიაკომუნიკაციის სისტემაში შემავალი სპორტის ჟურნალისტიკა, მასმედიის სხვა მიმართულებებთან ერთად, ბოლო წლების მულტიმედიაურ და ინტერაქტიურ ტექნოლოგიებს იყენებს. სპორტის განვითარებასთან დაკავშირებულია ბევრი მედიაპროცესი, რაც მას მედიაკომუნიკაციის ფენომენად, ხოლო სპორტის ჟურნალისტიკას მიზნობრივ აუდიტორიაზე ზემოქმედების მნიშვნელოვან საშუალებად აქცევს. გამომდინარე იქიდან, რომ სპორტი მსოფლიოს მასშტაბის მოვლენა გახდა, სპორტის ჟურნალისტიკამ, როგორც გლობალური მედიაკომუნიკაციის სისტემის ნაწილმა, ჟურნალისტიკის სხვა მიმართულებებს შორის ღირსეული ადგილი დაიკავა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Данилова М. Н. (2018). Спорт как межнакоммункационный феномен // Вопросы теории и практики журналистики. Т.7. №3. С. 519-538;
2. URL: http://ru.wikipedia.org/wiki/Категория:Спортивная_терминология, ბოლო ნახვა 14.11.2020;
3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/L'Equipe>, ბოლო ნახვა 15.04.2021;
4. „ლელო“, 146 (8504), 1989, 30 ივლისი.

საქართველოს სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციისა და პერიოდიზაციის საკითხისათვის

სასპორტო საქმიანობის წინა პლანზე წამოწევა, განსაკუთრებით მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში, სასპორტო მედიაკომუნიკაცია წარმოშვა. მის უმთავრეს მიზანს, საასპარეზო ამბებისა თუ მოვლენების ასახვასთან ერთად, სპორტის ამა თუ იმ სახეობის თვისებებსა და განვითარების თავისებურებებზე შეხედულებების ჩამოყალიბება, მისი შემეცნებით-გამომსახველობითი დახასიათება, საზოგადოებრივი აზრის, განწყობის ფორმირება და გამოსატყა წარმოადგენს.

როგორც თავისი ეპოქის ჟურნალისტიკის სისტემის ნაწილი, სპორტის ჟურნალისტიკა პირდაპირ არის დამოკიდებული განვითარების პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ ფაქტორებთან. ამასთანავე, სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუცია მჭიდროდ უკავშირდება იმ ამოცანებს, რომლებსაც სახელმწიფო და საზოგადოება ფიზიკური კულტურისა და სპორტის სფეროში პრიორიტეტად მიიჩნევენ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის პერიოდიზაციის ძირითად კრიტერიუმებად სპორტის სფეროში საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში გამოხატული სოციალურ-პოლიტიკური თავისებურებები, სპორტის ჟურნალისტიკის ფუნქციური დანიშნულება, მისი სისტემის რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მახასიათებლები, ტექნოლოგიური თავისებურებები და პრობლემურ-თემატიკური კომპლექსები გათვალისწინებული.

ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციური განვითარება 4 პერიოდად არის დაყოფილი: I პერიოდი. სპორტის ჟურნალისტიკის ჩასახვიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე; II პერიოდი. XX საუკუნის 20-30-იანი წლები; III პერიოდი. XX საუკუნის 40-იანი წლებიდან საბჭოთა კავშირის დაშლამდე; IV პერიოდი. XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე.

პერიოდიზაცია, როგორც ისტორიული შემეცნების მეთოდი, ისტორიულ-შედარებით და პრობლემურ-ქრონოლოგიურ მეთოდებთან ერთად, არა მარტო მოვლენების ზოგადი თუ კერძო თვისებების გამოსავლენის, არამედ ისტორიული პროცესების სურათის შექმნის საშუალებასაც იძლევა.

ჩვეულებრივ, სპორტის ჟურნალისტიკის მნიშვნელოვანი ეტაპების გამოსაყოფად მეცნიერთა ერთი ნაწილი სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციის ცვლილებებს იყენებს. მაგალითად, პოსტსაბჭოურ სივრცეში სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების სამ თვალშისაცემ პერიოდს გამოარჩევენ. რუსი მკვლევარი ე. სლუსარენკო, სწორედ, სამ მოდელზე ამახვილებს ყურადღებას: რევოლუციამდელ, ანუ პარტნიორულზე (1917 წლამდე), საბჭოთა, ანუ ინსტრუმენტულსა (1917 – 1990 წლების) და თანამედროვე, ანუ კომერციულზე (1991 წლიდან დღემდე).

მიგვაჩნია, რომ ამ ეტაპებით შემოფარგვლა პერიოდის ხანგრძლივობის, ფორმაციული სირთულეებისა თუ წინააღმდეგობების გაუთვა-

ლისწინებლად ევოლუციის მხოლოდ რაუნდებად დაყოფაა და არა მისი შინაგანი ბუნების გახსნა.

ჩვენ მიერ წარმოდგენილი ოთხი პერიოდი, ეფიქრობთ, შედარებით მეტ საშუალებას იძლევა, თვალი მივადევნოთ ეტაპებს შიგნით მიმდინარე პროცესების განვითარებას, ჩამოვყალიბოთ რთული და მრავალმხრივი ისტორიული პროცესების მთლიანი სურათი სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გათვალისწინებით.

საქართველოს სპორტის ჟურნალისტიკის პერიოდიზაციის ისტორიისთვის მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია განვითარების შიდა კანონზომიერებებისა და სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური ფაქტორების ერთობლიობათა გამოყენება, რომლებმაც მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების, როგორც სისტემის, ევოლუციის ეტაპები განსაზღვრა.

სპორტის ჟურნალისტიკას საქართველოში დიდი ხნის ისტორია აქვს. ეროვნულ თამაშობებზე, გართობა-დასვენებაზე, ახალგაზრდობის ფიზიკურ აღზრდასა თუ სპორტთან დაკავშირებულ სხვა თემებზე პუბლიკაციები საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან ჩნდება. მაგალითად, ჟურნალ „ცისკარში“ ფიზიკურ აღზრდაზე კორესპონდენცია 1861 წელს დაიბეჭდა, რომელშიც ვკითხულობთ: აღზრდა ისე უნდა წარიმართოს, რომ „ჭაბუკთა კაცთა შინა განმტკიცდეს გრძნობანი სხეულთა და ზნეობათანი“.

თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართულ სპორტის ჟურნალისტიკას იმ დროიდან ეყრება საფუძველი, როცა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ გაზეთებში მიზანმიმართული და სოციალურად მნიშვნელოვანი საქმიანობა - აქტუალური სასპორტო ინფორმაციების შეკრება, დამუშავება და გავრცელება დაიწყო. ამ მხრივ, გზამკვლევად მოგვევიწყლინა გაზეთი „დროება“, რომელმაც 1866 წლის 15 (27) აპრილს თბილისში გამართულ დოღზე ვრცელი კორესპონდენცია დაბეჭდა.

კვლევის შედეგების გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას, რომ ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის პირველი პერიოდი მე-19 საუკუნის სამოციანი წლებიდან იწყება. ეს პროცესი გრძელდება 1920 წლამდე, სანამ ჯერ კიდევ არ იყო „სპორტის“ ერთგვარი გააზრება. ამ ეტაპიდან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 1882 წლის 17 ოქტომბერს „დროებაში“ დაბეჭდილი ეთნოგრაფ ივანე გვარამაძის წერილი მესხურ თამაშებზე. კორესპონდენციაში ქართული სპორტისთვის უმნიშვნელოვანესი ფაქტებია დასახელებული. კერძოდ, ის, რომ ცხრანყაროსთან თურმე ოთხ წელიწადში ერთხელ იმართებოდა ანტიკური ოლიმპიადების მსგავსი შეჯიბრებები, რომლის გამარჯვებულებს ფიჭვის, დაფნის ან ძეწნის (ტირიფი) ტოტებისგან დანული გვირგვინით აჯილდოებდნენ. საგულისხმოა, რომ ასპარეზობებში ქალებიც მონაწილეობდნენ. თანაც გვარამაძის „ოლიმპიური ვარჯიშობები“ პიერ დე კუბერტენის მიერ ოლიმპიური თამაშების აღორძინებამდე 14 წლით ადრე გამოქვეყნდა.

მასობრივი კომუნიკაციის განვითარების ეპოქაში სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციის ახალი ეტაპი იწყება. სპორტის სხვადასხვა სფეროს გაფართოებამ, საზოგადოების ცხოვრებაში მათი როლის გაზრდამ

საქართველოში სპეციალური პერიოდული გამოცემის დაარსების საჭიროება გამოიწვია. ამის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს პირველი სასპორტო ჟურნალ „შევარდენის“ სამზეოზე გამოჩენა. ამ სატანვარჯიშო გამოცემის ორი ნომერი ქუთაისში 1920 წელს დაიბეჭდა. ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის მე-2 პერიოდის დასაწყისად სწორედ 1920 წელი მივიჩნიეთ. „შევარდენის“ გამოცემას XX საუკუნის 20-30-იან წლებში მოჰყვა სხვა სასპორტო ჟურნალ-გაზეთები - „ფიზიკური კულტურა“, „საბჭოთა ფიზკულტურა“, „თავდაცვა და ფიზკულტურა“, „პროლეტარული ტურისტი“, «Физкультурник Закавказья»; „საქართველოს ფიზკულტურელი“ და „ფიზკულტურელი“.

1934 წლის 13 აპრილს დაიბეჭდა პირველი ნომერი პირველი ქართული სასპორტო გაზეთი „საქართველოს ფიზკულტურელისა“, რომელსაც 1936 წლიდან „ფიზკულტურელი“ ეწოდა, ხოლო 1949 წლიდან დღემდე „ლელოს“ სახელწოდებით გამოიცემა. კვლევითა და პირველწყაროების შედარება-შეპირისპირებით სხვადასხვა დასახელების ამ სამ გაზეთს შორის სამართალმემკვიდრეობითობა დავასაბუთეთ.

გასული საუკუნის 20-30-იანი წლების ჟურნალ-გაზეთებზე მუშაობამ დაგვანახვა, რომ ამ პერიოდის პრესის ფურცლებზე გამოქვეყნებული მასალები მეტწილად პროპაგანდისტული ხასიათისაა. ის მოქალაქეთა სამხედრო-ფიზიკური და პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდას, სამშობლოს გმირული დაცვისთვის მზადყოფნას ემსახურებოდა. დიდი ადგილი ეთმობოდა სპორტის ეროვნული სახეობების აღდგენის პრობლემებს, შრომის განაწილებასა და აქტიურ დასვენებას, ტურიზმს, სპორტის საქმოსანთა მზილებას. სასპორტო თემატიკა თანდათან რაოდენობრივად და ხარისხობრივადაც გაიზარდა. სპორტის ჟურნალისტიკამ მაღალი მიღწევების სპორტის ინტენსიური გაშუქება დაიწყო.

ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ეტაპებს შორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პერიოდად, შესაძლოა, მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარი, კერძოდ, 50-80-იანი წლები გამოვყოთ. ეს ის პერიოდია, როცა სპორტის ჟურნალისტიკის ისტორიაში ნათლად აირეკლება ეპოქის ზოგადკულტურული და პოლიტიკური ასპექტები. სპორტის სხვადასხვა სახეობა და სპორტის ჟურნალისტიკა ეროვნული შეგრძნებების გამოღვიძებასა და გამყარებას უწყობდა ხელს. ამ საქმეს სათავეში ჩაუდგა გაზეთი „ლელო“, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, 1949 წლის 10 ივლისიდან გამოიცემა. სწორედ ეს თარიღი მიგვაჩნია ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის მესამე პერიოდის (1949-1990) დასაწყისად.

ქართული სპორტის განვითარება-პროპაგანდაში „ლელომ“ ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანა: 1964 წელს გაზეთმა ჩამოაყალიბდა „საქართველოს სპორტულ ჟურნალისტთა ფედერაცია“, 1989 წელს „ლელოს“ რედაქციამ ჩაუყარა საფუძველი საქართველოს ეროვნულ ოლიმპიურ კომიტეტს; ამ პერიოდის ჟურნალ-გაზეთებიდან სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარებაში დიდი წვლილი მიუძღვით „მართვეს“, „კომუნისტს“, „ახალგაზრდა კომუნისტს“, «Заря Востока»-ს, და სხვებს.

XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან, საქართველოს დამოუკიდებლობის

აღდგენიდან, საბაზრო ეკონომიკის წინა პლანზე წამოწევისასთან ერთად შეიცვალა ძველი სისტემა, რომლითაც სპორტი მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე ვრცელდებოდა და მისი ადგილი ახალმა სისტემამ - მაღალი მიღწევების სპორტმა დაიკავა. ამან სასპორტო პრესა ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა და ისიც ახალ ტალღაზე გადაეწყო, რაც ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის მე-4 პერიოდის დასაწყისად მიგვაჩნია. ამ დროს გამოჩნდა ახალი სასპორტო გამოცემები - „სარბიელი“, „მთავარი სპორტი“, „ოლიმპი“, „სპორტი“, „ბურთი და მოედანი“, „ფეხბურთი“, „მსოფლიო სპორტი“, „ქართული ფეხბურთი“, „11X11“, „ლელო-wcek“, „ოლიმპიელი“, „ათიანი“, „ფალავანი“, „საჭადრაკო სამყარო“ და სხვები, რომლებმაც გაზhet „ლელოსა“ და რეგიონებში გამოშვებულ სასპორტო გამოცემებთან ერთად ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარებაში უდიდესი წვლილი შეიტანეს.

XIX საუკუნის მე-2 ნახევრიდან ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში სასპორტო თემაზე გამოქვეყნებულ მასალებზე მუშაობამ ცხადყო, რომ ქართული სპორტის ჟურნალისტიკა თავისი ეპოქის ჟურნალისტიკის სისტემის წინა წარმოდგენდა და პირდაპირ იყო დაკავშირებული განვითარების იმ საერთო ფაქტორებთან, რომლებსაც პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური თუ ტექნოლოგიური ხასიათი ჰქონდა. ქართული სახელმწიფოს მსგავსად, მან საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების გრძელი და რთული გზა გამოიარა და ყველა სიძნელესა თუ გამოწვევას გაუძლო. სპორტის ჟურნალისტიკა სახელმწიფოს, საზოგადოებისა და სპორტის ურთიერთკავშირში ყალიბდებოდა. სასპორტო პრესაზე მათი ზემოქმედების ხარისხი ეპოქაზე იყო დამოკიდებული.

ყოველივე ზემოაღნიშნული იმის თქმის საფუძველსაც იძლევა, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ევოლუციურ პროცესებში ჩაღრმავებამ, არ არის გამორიცხული, ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ახალი ასპექტები წარმოაჩინოს და ჩვენ მიერ გამოყოფილი პერიოდების ქვეეტაპებად ან უფრო მეტ პერიოდად დაყოფა მოითხოვოს, რაც მომავლი კვლევა-ძიების საქმეა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გუგუშვილი ნ., ოლიმპიური ენციკლოპედია, თბ., 1997;
2. ციბაძე ა., ფიზიკური აღზრდის მეცნიერული თეორიის ჩამოყალიბება საქართველოში (1857-1919 წლების ქართული პრესის მასალების მიხედვით), თბ., 1982;
3. Слюсаренко Е. А. «Типология специализированных журналов о спорте на современном этапе». Журналистика в 2001 году: СМИ и вызовы нового века. М.: Факультет журналистики МГУ. 2002. С. 15-16;
4. „ცისკარი“, 1861, #5; გვ. 68;
5. „დროება“, 1866, 15 (27) აპრილი, 7;
6. „დროება“, 1882, 17 ოქტომბერი, 217;

**ქართული საბრძოლო ხელოვნება ისტორიულ-
ლიტერატურულ წყაროებში, მითებსა და მასშობრივი
ინფორმაციის საშუალებაში**

კაცობრიობა ცივილიზაციის ისტორიის განმავლობაში არსებობისთვის იბრძოდა. მომხვედურთან საომრად თუ საკვების მოსაპოვებლად გონებრივ განვითარებასთან ერთად ფიზიკური მომზადება იყო აუცილებელი. სწორედ წრთობის საჭიროებამ დაუდო სათავე რბენაში, ფარიკაობაში, მშვილდოსნობაში, ცხენოსნობაში, შუბისა და ბადროს ტყორცნასა თუ სხვა სახეობებში ვარჯიშებს. სხვადასხვა დროს არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს სპორტში ვარჯიშისა და შეჯიბრებების ნაკვალევი იმ სახელმწიფოების ტერიტორიებზე, რომლებიც ჩვენს ერამდე მეოთხე-მესამე ათასწლეულებში არსებობდნენ, რაც იმას მოწმობს, რომ ძველბერძნულ ოლიმპიურ თამაშებზე ბევრად ადრე იმართებოდა კომპლექსური სასპორტო ღონისძიებები. დასტურად ბაბილონელთა ღმერთმარდუკისადმი მიძღვნილი პაექრობების დასახელებაც კმარა. აცტეკებსა და მაიას ტომებს კალათბურთის მსგავსი თამაშები ჰქონიათ.

სანდო წყაროებითა და გამოკვლევებით დასტურდება, რომ ჯერ კიდევ მეოთხე ათასწლეულში სპორტით, რომელიც ადამიანთა ურთიერთობის მოთხოვნილებათა საფუძველზე აღმოცენდა, ძველ ჩინეთსა და ეგვიპტეშიც იყვნენ გატაცებული. კერძოდ, ძველეგვიპტური პირამიდების კედლებზე ამოკვეთილია 400-ზე მეტი სპორტის სახეობა, რომელთა მეშვეობითაც მაშინდელი ადამიანები ორგანიზმს იკაჟებდნენ. თუმცა სპორტს, როგორც მეცნიერები ვარაუდობენ, კლასიკური სახე მაინც ძველმა საბერძნეთმა მისცა. ანტიკურ ოლიმპიაში კომპლექსური სასპორტო ღონისძიებები ჯერ კიდევ მე-9 საუკუნიდან იმართებოდა, თუმცა პირველ ოლიმპიურ თამაშებზე კონკრეტული მასალები არ მოიპოვება. ყველაზე ადრეული და ისტორიულად სარწმუნო ცნობა თარიღდება ძვ.წ. 776 წლით, როცა გამარჯვებულთა გვარების ჩანერა და თამაშების აღრიცხვა დაიწეს.

ისტორიული თუ ლიტერატურული წყაროებით რკვევა, რომ ქართველებიც ოდითგანვე კარგი მოასპარეზენი ყოფილან. როგორც „ოლიმპიური ენციკლოპედიის“ შემდგენელი ნ. გუგუშვილი ვარაუდობს, „ქართველები ყოველ ოთხ წელიწადში ერთხელ ელინთა ოლიმპიადების მსგავს სპორტულ თამაშებს“ თავად მართავდნენ [1]. მესხი მკვლევარ-ეთნოგრაფ ივანე გვარამიძის მიერ 1882 წელს გაზეთ „დროებაში“ დაბეჭდილ წერილში აღწერილია ე. წ. მესხური შეჯიბრებანი, რომელშიც სრულიად საქართველო მონაწილეობდა [2].

ჩვენი წინაპრების ფიზიკურ მომზადებასა და საბრძოლო თუ სასპორტო შემართებაზე ფაქტებს მრავლად ვხვდებით ძველბერძენ მწერალთა და ისტორიკოსთა თხზულებებში. მაგალითად, რომელი ისტორიკოსი დიონ კასიოსი იბერიის მეფე ფარსმან ქველის მხედრულ მამა-

ცობაზე საინტერესო ცნობას გვანდის: 138 წელს იმპერატორ ადრიანეს გარდაცვალების შემდეგ ანტონინუს პიუსის მმართველობისას რომსა და ქართლს შორის დაძაბული ურთიერთობა მნიშვნელოვნად დამთბარა. ფარსმანი, XI საუკუნის ქართველი მემამულია ლეონტი მროველის დახასიათებით, „უშიში ვითარცა უხორცო და ყველაფრით უმჯობესი ყოველთა მეფეთა ქართლისათა“ [3], ახალი კეისრის თხოვნით რომში ჩასულა და თანმხლებ პირებთან ერთად ქართული ასპარეზობა გაუმართავს. ცხენოსნობაში ფარსმანს ბადალიარჰყოლია. მისი სიჩაუქითაღტაცებულ პიუსს მარსის მოედანზე იბერთა მეფის ცხენიანი ქანდაკების აღმართვა უბრძანებია. ჭიდაობაში მეფისნულ მითრიდატეს გამოუჩენია თავი - ჯერ იქაური ფალავნები ნაუქცევია, შემდეგ კი ორი გავეშებული ხარისთვის მოუგრეხია კისერი [4].

ქართველთა სასპორტო წარსულის უკეთ გასააზრებლად განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბერძენი მწერლის - აპოლონიოს როდოსელის (ძვ. წ. აღ. მე-3 საუკუნე) „არგონავტიკა“, თუნდაც იმიტომ, რომ პოემაში აღწერილი ამბები ანტიკურ ოლიმპიადებამდე რამდენიმე საუკუნით აღწინდელია. პოემაში მოთხრობილია დაახლოებით XIV-XIII საუკუნეების ლეგენდა - ბერძნების კოლხეთში ჩასვლა „ოქროს სანძისის“ გასატაცებლად. ავტორის მონათხრობიდან ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ის ეპიზოდი, სადაც ნათქვამია, რომ „არესის ველზე ვრცელი ასპარეზი იყო გადაშლილი და გარს მოაჯირი ერტყა. კოლხები აქ ბრწყინვალე გმირების მოსაგონებლად რბენას და მხედრულ შეჯიბრებებს აწყობდნენ ხოლმე“ [5].

განსაკუთრებით ყურადსაღებია დიდი ბერძენი მწერლის - ჰომეროსის „ილიადა“ (ბერძნ. Ἰλιάς ნიშნავს „ტროას მიკუთვნებულს“). პოემის 23-ე ქება, ანუ მთელი თავი სპორტს ეძღვნება. თხზულებაში მოქმედება ვითარდება, დაახლოებით, XIII-XII საუკუნეებში ტროას აღყის მეთაურ ნელს. პოემის გმირი აქილეესი პელაზგია. ტროელების დასასჯელად მან 2.500 მეომარი გაგზავნა პატროკლეს მეთაურობით. თავად კი აგამემნონთან უთანხმოების გამო მათ არ გაჰყვა. რა იყო დაპირისპირების მიზეზი?

ცნობილი ქართველი მეცნიერ სიმონ ყაუხჩიშვილის აზრით, „მას (აქილეესს) ომში მონაწილეობის მიღება არ სურს. ეს იმიტომ, რომ არ არის ბერძენი და ბერძნების მხარეზე ომში მონაწილეობის მიღება არ უნდა; ის სწორედ იმ წინაბერძნული მოსახლეობის რიცხვს ეკუთვნის, რომლებიც ბერძნებმა დაიმორჩილეს“ [6, 89].

მეცნიერთა ვარაუდით, ბალკანეთის ნახევარკუნძულსა და ეგეოსის ზღვის აუზში ჩრდილოეთიდან ბერძნული ტომები მეორე ათასწლეულის მიწურულს ჩასახლდნენ. ნაკლებად განვითარებულმა დამპყრობლებმა ადგილობრივი მოსახლეობა დაიმორჩილეს, ათვისეს მათი ცივილიზაცია და შემდგომ განავითარეს. პოემაში აშკარად ჩანს, რომ „პელაზგები ჯერ კიდევ იყვნენ ცნობილი როგორც არაბერძნული ტომი და მათ საკუთარი ინტერესები ჰქონდათ“ [6, 46].

ზემოთ თქმული მიკერძოებად რომ არ ჩაგვეთვალოს, რამდენიმე სხვა მოსაზრებასაც გაგაცნობთ: ისტორიის მამად წოდებული ჰეროდოტე მოგვითხრობს, რომ ძვ. წ. V საუკუნემდე ცხოვრობდა ხალხი, რომელიც თავის თავს პელაზგებს უწოდებდა და „ბარბაროსულად“, ანუ არაბერძნულად ლაპარაკობდა [7].

ფრანგ მეცნიერ ედუარდ დემოლინსს მიაჩნია, რომ კოლხეთიდან არიან გადასახლებული პელაზგები და ეტრუსკები; მედიტერანულ ცივილიზაციასაც კოლხებმა ჩაუყარეს საფუძველი.

2009 წლის ბერძნულ გაზეთ „იმა საიენსში“ დაიბეჭდა ბერძენი მეცნიერის - ტ. კაფათარისის წერილი. ელინელი მკვლევრის აზრით, უძველეს პერიოდში კოლხები კრეტაზე ცხოვრობდნენ, ხმელთაშუა ზღვის ბატონ-პატრონები და მაშინდელი მსოფლიოს პეგემონები იყვნენ...

პოემიდან აშკარად ჩანს, რომ აქილევსი ბერძენთა მიერ დაპყრობილი ტომის ბელადია და ბარბაროსთა მხედართმთავრისადმი (აგამემნონისადმი) მტრულად განწყობილი, რაზეც, მათ შორის მძაფრი შელაპარაკებების გარდა, ისიც მიუთითებს, რომ აქილევსი ელინთა მხედრობისგან საკმაოდ შორს არის დაბანაკებული. მისთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს ბერძენთა დამარცხებას.

თხზულების მიხედვით, ტროას ომში პატროკლე ჰექტორის მახვილით განიგმირა. მის დაღუპვას მტკივნეულად განიცდიან პელაზგები, ბერძნები კი სამძიმრისთვის მიდიან მათთან. შურისძიებით შეპყრობილმა აქილევსმა ჰექტორი მოკლა, შემდეგ მეგობარს უხვი ქელები გაუშართა. პურ-ღვინით შიმშილის გრძნობა რომ დაიამეს, გმირის სახელის პატივსაცემად პაექრობები გაიმართა სპორტის 8 სახეობაში. პირველ-მეორე-ადგილოსნები დააჯილდოვეს.

პოემის ავტორი შეჯიბრებისთვის მზადების აღწერისას გვაცნობს ერთ-ერთ გმირ ნესტორს, რომელიც ვაჟიშვილ ანტილოქოსს არიგებს, თუ როგორ მოიქცეს ეტლებით ასპარეზობის დროს: „სანიშნესთან ეტლი ოსტატურად მოაბრუნე, რომ ჩვენს მძიმე ცხენებს მარცხი არ მოუვიდეთ. სხევებს უფრო მარჯვე ცხენები ჰყავთ, მაგრამ მხედარნი ხერხიანობით, ხელოვნებით შენთან რას მოვლენ! სანიშნესთან რომ მიხვალ, ცხენი მყისვე შემოაბრნე. თვით მაგრად იდექ, მარცხნივ სულ ოდნავ გადაიხარე, ცხენი რომ გყავს მარჯვენა ხელთან, მათრახი დასცხე და სადავე მიუშვი სულაც. მარცხენა ცხენმა ნიშანსვეტთან შემოუხვიოს, ისე, რომ მისი ზედაპირი ლამის ბორბალმა გაკანროს კიდეც. მაგრამ ფრთხილად, არ მიეჯახო: ეტლსაც დაამსხვრევ და ცხენიც დაშავდება“ [8, 500-501]. უცხოელ მეცნიერთა აზრით, ნესტორი მსოფლიოში პირველი მწვრთნელია, რომლის სახეც მთელი სრულყოფილებით დაგვიხატა ჰომეროსმა.

პოემაში ემოციურადაა აღწერილი ეტლებით შეჯიბრების ეპიზოდი, რომელსაც დასაველელმა მეცნიერებმა პირველი სასპორტო რეპორტაჟი უწოდეს: „მხედრებმა მყისვე მათრახები აღმართეს მაღლა, ხაფად დაჭექეს, აღვირები აატკაცუნეს, ჟინით ალივსნენ. მეყსეულად გაფრინდნენ

რაშნი გემების გასწვრივ. ფლოქეებიდან ავარდა მტვერი, მაღლა ჰაერში დატრიალდა კორიანტელი.... ბოლო მოსახვევს როს მიადგნენ ჭაღარა ზღვასთან, მოჯირითეთა სიმამაცე გამოჩნდა მაშინ... ველზე მოქროდნენ საოცარი სისწრაფით რაშნი, მხედარს აფრქვევდნენ ფლოქეებიდან ანას-ხლეთ ქეიშას" [8. 502-507].

თხზულებაში ასევე მოთხრობილია მოჭიდავეთა, მოკრივეთა, მორბენალთა, მშვილდოსანთა, ბადროს და შუბის მტყორცნელთა საინტერესო პაექრობები, ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ პოემაში კომპლექსური სასპორტო ღონისძიების ემოციური ეპიზოდებია გადმოცემული. ეს ყოველივე კი ჩვენთვის იმით არის საინტერესო, რომ გმირ პატროკლეს ხსოვნისადმი მიძღვნილ ამ შეჯიბრებას მართავენ პელაზგები, რომლებსაც მეცნიერები, როგორც აღენიშნეთ, კოლხების წინაპრებად მიიჩნევენ. „ილიადას“ წინასიტყვაობაში თხზულების მთარგმნელი რომან მიმინოშვილი შენიშნავს, რომ „პელაზგთა გმირის რისხვის თემაზე პირველი ბერძნული ნაწარმოების შექმნა გვაფიქრებინებს, რომ ბერძნული ეპოსის შექმნაში წინაბერძნულ მოსახლეობას გარკვეული წვლილი აქვს შეტანილი“ [8. 46].

როგორც ვხედავთ, „ილიადაში“ პირველ ოლიმპიონიკამდე დიდი ხნით ადრინდელი ამბავია მოთხრობილი. ანუ იმის თქმა გვინდა, რომ წინაბერძნულ მოსახლეობას სასპორტო ღონისძიებების გამართვის ტრადიცია უკვე ჰქონია. ელინურ ლიტერატურულ წყაროებსა თუ მითებში მოდიებული ცნობები კი იმის ვარაუდის საბაზს იძლევა, რომ ბერძნულმა ტომებმა კომპლექსური სასპორტო ღონისძიებების გამართვის იდეა კოლხთა წინაპარ პელაზგებისგან ისესხეს, შეისისხლბორცეს, განავითარეს და მსოფლიოს ანტიკური ოლიმპიური თამაშები აჩუქეს. ამიტომ შემთხვევითად არ მიგვაჩნია, ერთ-ერთი მითის მიხედვით, დაახლოებით ძვ.წ. 884 წელს დელფოსის ქურუმიპელოპონესის ნახევარკუნძულზე მდებარე პატარა სახელმწიფო ელიდის მეფე იფიტეს ქვეყნის ომებისგან გადასარჩენად ღმერთთა საკადრისი თამაშების აღდგენას რომ ურჩევს.

გვესმის, რომ ჩვენი ჰიპოთეზა დაფუძნებულია მხოლოდ ლიტერატურული წყაროების ანალიზზე და იგი ისტორიული ფაქტებითა თუ არქეოლოგიური აღმოჩენებით შეჯერებული არ არის, თუმცა დასტურად ის გამოდგება, რომ ბერძნებმა საქართველოს ნაპგვარეს ამირანის მითი, ანუ, როგორც პროფესორი თემურ ჯაგოდნიშვილი ბრძანებს, „ცივი ჭედვიდან“ რკინის „ცეცხლში დნობა-წრთობაზე გადასვლის“ ამბავი, ასევე, ოქროს ქიმიურად დამუშავების წესი, ანუ ოქროცურვილობის ტექნოლოგია (ძვ.წ. IV-III სს. ავტორის – პალეფატეს თხზულებაში შესულია ანონიმი ავტორის მითოგრაფიული ტრაქტატის ერთ-ერთი თავი „ოქროს სანმისისათვის“, სადაც ნათქვამია, რომ კოლხეთში დაცული ოქროს სანმისი არის ტყავზე ნაწერი ნიგნი, რომელშიც აღწერილი იყო, ქიმიის მეშვეობით როგორ უნდა მიეღოთ ოქრო) და მედეას საიდუმლო - სამედიცინო ცოდნა, დღეს მსოფლიოში მედიცინად ნოდებული [9, 150-151]. ამას ხომ თვით ბერძნებიც არ უარყოფენ.

აქვე დავიმოწმებთ გერმანელ არქეოლოგ იოჰან ლუდვიგ ჰაინრიხ იულიუს შლიმანსაც (1822-1890), რომელმაც ბერძენი მწერლის თხზულების დახმარებით ქალაქი ტროა და მეფე „პრიამოსის განძი“ აღმოაჩინა. ამით მან დაამტკიცა, რომ ჰომეროსის პოემებს რეალური საფუძველი აქვს, რომ „ილიადაში“ მოყვანილი ფაქტები გამოგონილი არ არის. შლიმანმა ჰომეროსის მითები ისტორიად აქცია. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, რომ ჩვენს მოსაზრებასაც აქვს არსებობის უფლება.

ჰომეროსის „ილიადას“ 23-ე თავიდან განსაკუთრებით მაინც ჭიდაობის შთამბეჭდავი სცენა გვინდა გამოვყოთ. პოემის მიხედვით, ჭკუა-ულევი ოდისეუსი და ტელამონიდი დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს:

*„მყისვე ქამრები შემოირტყეს და წრეში ჩადგნენ,
მძლავრად ხელები შემოაჭდეს ურთიერთს ნელზე...
ჭახანი იწყო ხერხემალმა, მძლავრი ხელების
სალტეში მოხვდა და სხეული დაცვარა ოფლმა,
ფერდებზე, ზურგზე აელენათ გმირებს კუნთები...“*

ოდისეუსმა ერთ-ერთ მომენტში ფანდი იხმარა: კვირისთავს ქუსლი გამოუკრა. მეტოქე პირალმა დაეცა და თვითონაც ზედვე დავარდა... მერე ტელემონიდმა „ხელნი მოაჭდო, ასნია და ვერ აიტაცა: მუხლთ მოეკვეთა და ორივე მიწაზე დაეცა მყისვე... მტვერში ამოგანგლული იწვნენ გვერდიგვერდ. მესამედაც აპირებდნენ შებმას, აქილეუსს რომ არ შეეჩერებინა-თანაბარია თქვენი ძალა და ტოლფასი ჯილდოები დაიმსახურეთო [8, 513-514].

„ილიადას“ ამ ამონარიდში რამდენიმე მომენტიც საგულისხმო:

1. ოდისეუსი და ტელამონიდი საჭიდაოდ რომ წამოდგნენ, მყისვე ქამრები შემოირტყეს;

2. წრეში ჩადგნენ;

3. მძლავრად ხელები შემოაჭდეს ურთიერთს ნელზე (ჭიდაობის ძველი ქართული ფანდი - ჩავლება დაწნული თითებით, რომელიც დღეს არ გამოიყენება). ხაზგასმით აღვნიშნავთ, რომ ფეხზე ხელის წავლება, ხელის კვრა ან მტკიცეული ილეთის ჩატარება არც უცდიათ;

4. ოდისეუსმა ფანდი იხმარა - კვირისთავს ქუსლი გამოუკრა. ქართული ჭიდაობის ცნობილი ფანდია;

5. მყისვე მეტოქე პირალმა დასცა, თვითონ ზედვე დავარდა, მაგრამ პაექრობა არ გაუგრძელებიათ - მაშინვე ზეზე წამოდგნენ, რამაც არგოველები (ბერძნული ტომი) გააოცა, რადგან მუშტი-კრივისა და რკინების ნაზავ ელინურ პანკრატიონს ნაჩვევთათვის ორთაბრძოლის ასეთი რაინდული წესი უცხო აღმოჩნდა.

ცნობილია, რომ ქართული ჭიდაობისთვის დამახასიათებელია რაინდული სული, დგომში შერკინება, კატეგორიულად მიუღებელია სარბიელიდან გაქცევა, დაცემულთან ჭიდაობა, მასზე მიწოლა ან გადაგორება,

მონინალმდეგის განზრახ დაშავების მცდელობა; იკრძალება ნაქცევულ და დაჩოქილ მეტოქეზე შეტევა, მტკივნეული და მახრჩობელა ილეთების ჩატარება, შებოჭვა, ფეხებში ხელის ნავლება. „ილიადაში“ აღწერილ ორთაბრძოლაშიც ეს ნიუანსები აშკარად შეიმჩნევა.

გაზეთ „ლელოში“ გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ წერილში ცნობილი კარატისტი ზურაბ ლეჟავა მართებულად მიუთითებს, რომ ისტორიულად ერთ ქართველზე ათი მოძალადე მოდიოდა და ჩვენს ხალხს ისეთი საბრძოლო ხელოვნება უნდა შეექმნა, რომლის მეშვეობითაც მტერს გაუმკლავდებოდა მხოლოდ ფეხზე დგომით, ვინაიდან ჩამუხლულს გაანადგურებდნენ. ეს მოვლენა ქართველი ერის გენეტიკაში ჩაიდო.

ზემოაღნიშნულ ნიუანსებზე დაკვირვებითა და მათი ქართული ჭიდაობის წესებთან შედარება-შეპირისპირებით შეიძლება ითქვას, რომ „ილიადაში“ აღწერილ შერკინებასა და ქართულ ჭიდაობას შორის მსგავსება აშკარაა...

ჭიდაობის სცენაა გადმოცემული ამირანზე უძველეს თქმულებაში, სადაც თხზულების გმირი უძლეველ მორკინლად გვევლინება; საფალავნო ამბებზე მოგვითხრობს XII საუკუნეში შექმნილი მოსე ხონელის „ამირანდარეჯანიანი“ და იოანე შავთელის „აბდულმესიანი“. მესხურ ქრონიკებში მოიპოვება ცნობა იმის შესახებ, რომ სამცხე-საათაბაგოს თავკაც ყვარყვარეს ხონთქრის ფალავანი დაუმარცხებია და სტამბოლიდან ქრისტიანად დაბრუნებულა.

ტრადიციულ სახალხო თამაშობებსა და სახელოვან ათლეტებზე მოგვითხრობს XIX საუკუნის ქართული ჟურნალ-გაზეთები: „ივერია“, „დროება“, „ცისკარი“, „კვალი“, „იმედი“, „საქართველოს მოამბე“ და სხვ. ლიტერატურული წყაროებით ირკვევა, რომ საქართველოში არსებობდა ფიზიკურ ვარჯიშობათა შემდეგი სახეები - ცხენოსნობა, შუბის ტყორცნა და მშვილდოსნობა, ჭიდაობა, მუშტი-კრივი, რბენა, ტანთვარჯიში, მთამსვლელობა, ფარიკაობა, სიმძიმეების აწევა (ჯილდაობა), ბურთაობა, შურდულით ქვის ტყორცნა.

ტრადიციული ეროვნული ნაირსახეობების - ისინდის, მარულას, ყაბახის, თარჩიას, მკერდაობის, ცხენბურთის (იგივე ჩოგანბურთი) დეტალურ აღწერას მრავალი მეისტორიე და მნიგნობარი გვთავაზობს. ამ მხრივ, უაღრესად მნიშვნელოვანია 16 წლის განმავლობაში სამეგრელოში მცხოვრები იტალიელი მისიონერის - არქანჯელო ლამბერტის ჩანაწერები. აპენინელი XVII საუკუნის 50-იან წლებში ჩამოვიდა საქართველოში.

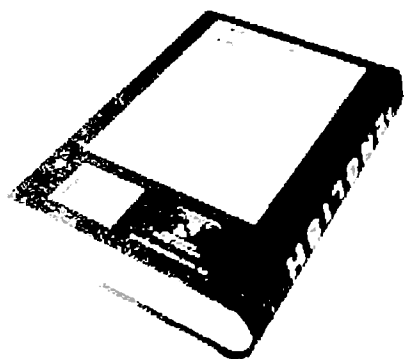
1629 წელს ეწვია ჩვენს ქვეყანას იტალიელი მხატვარი დონ კრისტოფორო კასტელი, რომელმაც ბევრი იმოგზაურა სხვადასხვა კუთხეში და ქართულ ცხენოსნურ ასპარეზობათა ამსახველი არაერთი ტილო („ჩოგან-ბურთი“, „ყაბახი“, „წიშანში სროლა“, „ჩოგნით მობურთალი ქალი“ და სხვ.) შექმნა.

ყოველივე ზემოაღნიშნული კი იმის დასტურია, რომ საქართველოში

საბრძოლო ხელოვნებას დიდი ყურადღება ექცეოდა, მისი განვითარებისა და დაუფლების მყარი სისტემები არსებობდა. ამ მხრივ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, გამორჩეულია ქართული ჭიდაობა, რომელიც თავიდან საერთოფიზიკური და სამხედრო მომზადების საშუალებას წარმოადგენდა, მაგრამ საუკუნეთა განმავლობაში მრავალფუნქციური ხასიათი შეიძინა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გუგუშვილი ნ., ოლიმპიური ენციკლოპედია, თბ., 1997;
2. გაზეთი „დროება“, #217. 1882 წ. 17 ოქტომბერი;
3. აფრიდონიძე ვ., უშიში, ვითარცა უხორცო, ქუთაისი, 1986;
4. დიონ კასიოსის ცნობები საქართველოს შესახებ (საქართველოს ისტორიის უცხოური წყაროები, ძველი რომის ისტორია), თბ., „მეცნიერება“, 1966. 175 გვ.;
5. როდოსელი ა. არგონავტიკა (ბერძნულიდან თარგმნა, წინასიტყვაობა და განმარტება დაურთო აკაკი ურუშაძემ), თბ., სახელგამი, 1948. 196 გვ.;
6. ყაუხჩიშვილი ს. ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., უნ-ტის გამ-ბა, 1949. 435 გვ.;
7. პეროდოტე, ისტორია, თბ., 1977. 505 გვ.;
8. პომეროსი, ილიადა (რომან მიმინოშვილის წინასიტყვაობით), თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1979. 570 გვ.;
9. ურუშაძე ა., ძველი კოლხეთი არგონავტების თქმულებებში, თბ., 1964;
10. გორგაძე მ., ფიზიკური კულტურისა და სპორტის ისტორია. თბ., 1975.

მედიასფეროს წინა პლანზე წამოწევამ და ყურადღების ცენტრში მოქცევამ, სოციალურმა პროცესებმა წარმოშვა ლინგვისტიკის ახალი სახეობა - მედიალინგვისტიკა, რომელიც, თავის მხრივ, განიცდის დიფერენციაციას. მის წიაღში სულ უფრო ნათლად იკვეთება სასპორტო ლინგვისტიკა. სპორტის ენას აქტიურად იყენებენ როგორც სპორტსმენები, მწვრთნელები, პედაგოგები, არბიტრები, სპორტის კომენტატორები და მიმომხილველები, ანუ სპორტის ჟურნალისტები, ასევე, სასპორტო ლონისძიებების მაცურებლებიც.

ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ სპორტის ენა სოციალური მოვლენის ენაა, ამიტომაც კარგა ხანია ფიქრობენ მის ენობრივი სისტემის ცალკე ნაწილად გამოყოფაზე. ეს მნიშვნელოვანი პროცესები ხელს უწყობს ენის ახალი ასპექტების გამოვლენას, ცნებითი აზროვნებისა და სპორტის ტერმინოლოგიის კორექტირებასა და განახლებას.

სპორტთან დაკავშირებული ზოგიერთი ტერმინის მართლწარსათვის ქართულში

სპორტი მუდმივად ვითარდება, ჩნდება ახალი სახეობები, იქმნება ახალი სიტყვები - ტერმინები, სიტყვათშეხამებები, ფრაზეოლოგიზმები... ენობრივი ერთეულები, რომლებიც დამახასიათებელია ადამიანთა საქმიანობის სხვადასხვა სფეროსთვის. სასპორტო კონტექსტში ისინი ახალ მნიშვნელობას იძენს.

მედიასფეროს წინა პლანზე წამოწევამ და ყურადღების ცენტრში მოქცევამ, სოციალურმა პროცესებმა წარმოშვა ლინგვისტიკის ახალი სახეობა - მედიალინგვისტიკა, რომელიც, თავის მხრივ, განიცდის დიფერენციაციას. მის წიაღში სულ უფრო ნათლად იკვეთება სასპორტო ლინგვისტიკა. საგულისხმოა, რომ სპორტის ენას აქტიურად იყენებენ როგორც სპორტსმენები, მწვრთნელები, პედაგოგები, არბიტრები, სპორტის კომენტატორები და მიმომხილველები, ანუ სპორტის ჟურნალისტები, ასევე, სასპორტო ღონისძიებების მაყურებლებიც. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ სპორტის ენა სოციალური მოვლენის ენაა, ამიტომაც კარგა ხანია ფიქრობენ მის ენობრივი სისტემის ცალკე ნაწილად გამოყოფაზე („განათლება“, #1, 2018, გვ. 65-66).

ეს მნიშვნელოვანი პროცესები ხელს უწყობს ენის ახალი ასპექტების გამოვლენას, ცნებითი ზაროვნებისა და სპორტის ტერმინოლოგიის კორექტირებასა და განახლებას.

ქართული მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებში დიდი ხანია დამკვიდრდა ტერმინები: სპორტული სკოლა, სპორტული კლუბი, სპორტული კომპლექსი, სპორტული მოედანი, სპორტული ჟურნალისტი, სპორტული კომენტატორი, სპორტული ჟურნალისტიკა, სპორტული ტერმინოლოგია, სპორტული მედიცინა და მისთანანი. პირდაპირ შეიძლება თქმა, რომ ეს ტერმინები, ამკარად, რუსულის კალკებია (спортивная школа, спортивный журналист, спортивный комментатор, спортивная журналистика, спортивная терминология, спортивная медицина и т.п.) და მათი ამ ფორმით გამოყენება უმართებულოდ მიგვაჩნია.

გაზეთ „ლელოს“ წინამორბედი გაზეთის - 1934 წლის 13 აპრილს გამოცემულ „საქართველოს ფიზკულტურელის“ პირველ ნომერში ვკითხულობთ: „მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ყოველ ფიზკულტურელს, მაგარი კუნთების გარდა, უნდა ქონდეს ნამდვილი ფიზკულტურული შეხედულება, ე.ი. ის სიჯანსაღის, ლაზათიანობის, სიმტკიცის და სასპორტო განვრთნილობის ნიშნში უნდა იყოს“... „სწარმოებს სახსრების შეგროვება სასპორტო ინვენტარის შესაძენად“... „უკვე დაწყებულია მუშაობა ხულოში და ქედაში სასპორტო მოედნების მოსაწყობად“... „ტარდება მოსამზადებელი მუშაობა ქარხნის სასპორტო მოედნის მოსაწყობად“ (გაზეთი „საქართველოს ფიზკულტურელი“, #1, 1934 წლის 13 აპრილი).

1935 წლის „საქართველოს ფიზკულტურელის“ სხვადასხვა ნომერში უკვეორივე ტერმინი გვხვდება - როგორც „სასპორტო“, ისე „სპორტული“. მეტი სიხშირით „სასპორტო“ ფორმა გამოიყენება: „ფიზკულტურის ოსტატებმა ჩვენ ახალგაზრდა ფიზკულტურელებს უნდა გაუზიარონ თავიანთი გამოცდილება, მიღწევა და სპორტიული ჩვევები“... „ერთ-ერთი მამოძრავებელი ბერკეტის როლს, უთუოდ, სპორტიული აღმაფრენა შეასრულებს“... „დაჩქარებით დასძლიონ მათ სიძნელები სპორტიულ ოსტატობისათვის ბრძოლის გზაზე“... „სპორტიულ ინტერესს არ სცილდება“ (3-4, 29 იანვარი, 1935).

„მოზინავე სანარმოები იძლევიან სასპორტო მუშაობის საუკეთესო ნიმუშებს, აყალიბებენ სასპორტო მიღწევების მქონე კოლექტივებს“... „დავენიოთ და გავუსწროთ კაპიტალისტურ ქვეყნების სასპორტო მიღწევათა დონეს“ (13, 1 მაისი, 1935).

„უნდა გავაძლიეროთ ფ.კ. ორგანიზაციების იდეური პოლიტიკური სიმტკიცე და სასპორტო თეორიული შეიარაღება“... „დღე არა აქვთ სასპორტო დარბაზი, საეარჯიშო იარაღი“ (#20, 18 ივლისი, 1935). „სასპორტო დარბაზი კართოფილის სანყობს უფრო ნააგავს, ვიდრე სასპორტო დარბაზს“... „ეს ამბავი ბათომის სასპორტო სტადიონზე ხდება“... (24, 28 აგვისტო, 1935). „ამათგან ჯერ კიდევ ყველა არ დაუფლებია სასპორტო საქმეს“ (#35, 24 დეკემბერი, 1935). „ამით ამაღლებული იქნას მათი სპორტული ტექნიკა“... „მიიღონ ზომები ფიზკულტურელ ქალების სასპორტო ინვენტარის უზრუნველსაყოფად“ (#3 (69). 18 იანვარი, 1936); „1936 წლის სასპორტო კალენდარი“...

მომდევნო წლებშიც პარალელურად გამოიყენება „სასპორტოცა“ და „სპორტულიც“, თუმცა უკვე „სპორტული“ სჭარბობს.

1949 წლის 10 ივლისიდან ქართულ სასპორტო ჟურნალისტიკაში „ლელოს“ ეპოქა იწყება. ეს გაზეთი „საქართველოს ფიზკულტურელის“ სამართალმემკვიდრეა. მისი პირველი ნომრის გამოსვლას რამდენიმე ცნობილი პიროვნება მიესალმა, მათ შორის - თსუ-ს რექტორი, ერისკაცი ნიკო კეცხოველი, რომელიც წერს: „დიდი ხანია, ველოდით სასპორტო გაზეთს და აი, დღეს გაზაფხულის მერცხალივით „ლელო“ გვენვია. სახელწოდება კარგია, წამოწყება კი უკეთესი“. როგორც ვხედავთ, ბატონი ნიკოც იყენებს მართებულ ფორმას - სასპორტო გაზეთი, თუმცა მომდევნო წლებში „სპორტული“ ფორმა ბატონდება, რაც, კიდევ ერთხელ ვიმეორებთ, რუსული ენის ზეგავლენის შედეგია.

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში (ერთტომეული, 1986) სიტყვა სპორტული ახსნილია, როგორც სპორტთან დაკავშირებული, სპორტისათვის განკუთვნილი, სპორტის ხასიათისა, ს. მოედანი, ს. ინვენტარი, ს. სეზონი (გვ. 412). ვფიქრობთ, ამ განმარტებამ უზიდა ქართულ პრესაში სპორტული ჟურნალისტიკის მსგავსი ტერმინების დამკვიდრებას.

ლექსიკონის მიხედვით, ჟურნალისტი სპორტთანაა დაკავშირებული

ან სპორტისთვისაა განკუთვნილი. გარკვეულწილად ასეცაა, მაგრამ რომელ კითხვაზე პასუხობს სიტყვა სპორტული? ცხადია, როგორი? გამოდის, რომ ეს განსაზღვრება კუთვნილებაზე კი არა, ჟურნალისტიკის ნიშანზე მიუთითებს. კუთვნილების გამოსახატავად კი მართებული იქნება, დავსვათ კითხვა - რისი ჟურნალისტი? რა თქმა უნდა, სპორტის.

რუსი მწერალი და ჟურნალისტი კონსტანტინ ფედინი მიიჩნევდა, რომ „სიტყვის საზუსტე არის არა მხოლოდ ჯანსაღი გემოვნების, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, აზრის მოთხოვნა“.

ამდენად, მართლწერისა და მართლწარმოთქმის მართებულობის თვალსაზრისით, მიგვაჩნია, რომ უნდა ვთქვათ და ვწეროთ სპორტის ჟურნალისტი, სპორტის კომენტატორი, სპორტის ტერმინოლოგია, სპორტის ჟურნალისტიკა, სპორტის მედიცინა, სპორტის ფილოსოფია, სპორტის ფსიქოლოგია და სხვ.

რაც შეეხება სპორტულ სკოლას, სპორტულ კომლექსს, სპორტულ მოედანს, სპორტულ ობიექტს... ამ და სხვა მსგავს სინტაგმებში, შინაარსიდან გამომდინარე, მართებული იქნებოდა მსაზღვრელად სიტყვა სასპორტო, რომელიც უფრო ზუსტად შეესაბამება (სპორტულისგან განსხვავებით) დანიშნულებას: სასპორტო სკოლა, ანუ სპორტისთვის განკუთვნილი სკოლა (საბედნიეროდ, ბოლო დროს ქართულ მედია-სივრცეში მეტწილად ტერმინის ეს ფორმა მკვიდრდება), სასპორტო კომპლექსი, სასპორტო მოედანი, სასპორტო ობიექტი, სასპორტო მედიაკომუნიკაცია...

საგულისხმოა, რომ წლების წინათ ამბობდნენ და იწერებოდა მუსიკალური სკოლა, ახლა კი მართებულად იყენებენ ტერმინს - სამუსიკო სკოლა. ასევე, რუსულის გავლენით ვწერდით და ვამბობდით - ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი. ამჟამად კი გვაქვს მართებული ფორმები - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი...

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ახვლედიანი გ., ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, თბ., 1949;
2. ჭაბაშვილი მ., უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბ., „ნაკადული“, 1964;
4. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული, თბ., 1986;
5. თოფურია ვ. და გიგინეიშვილი ივ., ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, 1998;
6. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, თბ., „მერანი“, 1993;
7. გაზეთი „საქართველოს ფიზკულტურელი“ (1934 - 1936 წ.წ.);
8. გაზეთი „ლელო“, 1949;
9. დანელია ვ., სპორტის ტერმინოლოგიის წარმოებისა და დამკვიდრების ზოგიერთი საკითხი თანამედროვე ქართულ პრესაში, სტუ-ს ყოველკვარტალური სამეცნიერო ჟურნალი „განათლება“, №1 (20), 2018, გვ. 65-66.

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში ქართულმა პოპულარულმა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა ჟურნალ-გაზეთებმა მიზანმიმართული და სოციალურად მნიშვნელოვანი საქმიანობა - აქტუალური სასპორტო ინფორმაციების შეკრება, დამუშავება და გავრცელება დაიწყეს. სწორედ მაშინ ჩაეყარა საფუძველი ქართული სპორტის ჟურნალისტიკას.

მასობრივი კომუნიკაციის განვითარების ეპოქაში სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციის ახალი ეტაპი დაიწყო. სპორტის სხვადასხვა სფეროს გაფართოებამ, საზოგადოების ცხოვრებაში მათი როლის გაზრდამ საქართველოში სპეციალური პერიოდული გამოცემის დაარსების საჭიროება გამოიწვია. 1920 წელს სატანვარჯიმო საზოგადოებამ პირველი ქართული სასპორტო ჟურნალ „შევარდენის“ ორი ნომერი გამოსცა ქუთაისში, მომდევნო ორი ნომერი კი 1922 წელს თბილისში გამოვიდა.

1920 წელს დაიბეჭდა ქართული სპორტის ტერმინოლოგიის პირველი ლექსიკონიც - „რუსულ-ქართულ ტექნიკურ ლექსიკონზე“ დართული და შემდეგ ტანვარჯიშის მოყვარულთა საზოგადოება „შევარდენის“ მიერ ხელნაწერის უფლებით ცალკე გამოცემული საშევარდენო ტანვარჯიშის 15-გვერდიანი სახელსახეობა (ტერმინოლოგია) რუსულ-ქართული სიტყვარი [1, გვ. 263-278].

„შევარდენის“ ორგანიზაცია, ჩეხეთის მიბაძვით, ჩვენთან 1918 წლის 25 აგვისტოს ჩამოყალიბდა. „ტან ვარჯიშობის ფართო გავრცელებით“ ის დამოუკიდებლად აღდგენილი საქართველოს ფიზიკური და სულიერი სიმტკიცის გაძლიერებას, ჩვენი ქვეყნისთვის ღირსეული შედეგების აღზრდას ისახავდა მიზნად. „შევარდენის“ წევრები, სხვა მნიშვნელოვან საკითხებთან ერთად, აქტიურად მუშაობდნენ სპორტის ტერმინოლოგიის შექმნა-დახვეწაზე, რასაც დიდი ადგილი დაეთმო ჟურნალ „შევარდენის“ [2] ფურცლებზე.

ტანვარჯიშს საქართველოში განსაკუთრებული ყურადღება ჯერ კიდევ XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან ექცეოდა. 1863 წელს ჟურნალი „ცისკარი“ წერდა, „რომ მოძრაობამ სრულად სარგებლობა გვაჩვენოს, უნდა კაცმა ისეთი რიგიანი და ნამდვილი მოძრაობა მოიმოქმედოს, როგორც კუნთების მდგომარეობას შეშვენის სხეულში. იმ ხელოვნებას, რომელიც გვანავლის ამისთანა კარგსა და სასარგებლო მოძრაობას, პქვიან ლიმნასტიკა“ [3, #5].

მოგვიანებით ტანვარჯიშს სათანადო ადგილი დაუთმო „დროებამ“:

„დიდად საჭიროა ლიმნასტიკური მოძრაობა იმ ბავშვებისთვის, რომელნიც თითქმის დილიდან საღამომდისინ თოხით მუშაობენ“ [4, #21].

XIX საუკუნის მე-2 ნახევრის ქართველი საზოგადო მოღვაწეები არა მარტო ტანვარჯიშის, არამედ ქართულ თამაშობათა ტერმინების შექმნა-დანერგვასაც გადაუდებელ საჭიროებად მიიჩნევდნენ. ამ პერიოდში ქართულ ენაზე ტანვარჯიშის ტერმინოლოგიის შექმნის აუცილებლობა „დროებამ“ იმით ახსნა, რომ „მასწავლებელს შეეძლოს ეს საგანი ჩვენს ენაზე ასწავლოს ბავშვებს“ [5, #228].

შევარდენელებმა წინა თაობის თანამემამულეთა ოცნება რეალობად აქციეს. საშევარდენო სახელსახება, როგორც ეს ლექსიკონის წინასიტყვაობითაც დასტურდება, ქართულად 1911-1913 წლებში ითარგმნა, 2018-ში კი თბილისის საზოგადოება „შევარდენის“ მწვრთნელთა ჯგუფმა შეასწორა და შეავსო. ამ საქმეში განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის სახელოვან ტანმოვარჯიშესა და სპორტის მოღვაწე გიორგი ნიკოლაძეს. სწორედ, მისი დამსახურებაა, რომ დღეს მეტყველებაში გვაქვს არაერთი ტერმინი, რომლებიც ქართულ სასპორტო ლექსიკას დაედო საფუძვლად. მათ შორის ისეთები, როგორებიცაა: ფეხბურთი, მცველი, კუთხური, გარემარბი, თამამგარე, ჯარიმა, ქულა, გუნდი, მძლეოსნობა, ძალოსნობა, ძალოსანი, მძლეოსანი, თარჯი, თარჯრბენი, რბენა, მორბენალი, ბადრო, თამასა, ბირთვი, ბირთვის კერა, გარბენი, გამორბენა, წამზომი, სასტვენი, ჭოკი, სამხტომი, ამანათრბენი, მრავალჭიდი, ურო, ტანვარჯიში, დვირი, ძელი, ლერძი, გურზი, სახტუნელა, არეკნი, ჩოგბურთი, სიმი, ფარვა და სხვა მრავალი [1].

გიორგი ნიკოლაძემ სისტემის ნაცვლად შემოიღო ქართული შესატყვისი თანწყობა, ტერმინისა - სახელსახი, ტერმინოლოგიისა - სახელსახება, კატეგორიისა - თანრიგი, კომბინაციისა - ნაერთი, შტანგისა - ორბირთა; ასევე, ძველი ქართული სიტყვებიდან ახალი ტერმინები შექმნა. მაგალითად, შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგიდან სიტყვა „მიჯრის“ („ბროლ-ბალახშისა თლილისა, მის მიჯრით მიწყობილისა“) გამოყენებით დაამკვიდრა ახალი სატანვარჯიშო ტერმინები - „მიიჯერ“ და „გაიჯერ“.

სახელსახებაში, ჩეხურის ნაცვლად (ავტორების თქმით, გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად), რუსულიდან თარგმნილი 529 სიტყვაა შესული, რომელთა უმრავლესობა ტანვარჯიშულია, თუმცა მასში სპორტის სხვადასხვა სახეობის ტერმინებიც მრავლად არის დაბეჭდილი.

1920 წელს გამოცემულ „საშევარდენო ტან-ვარჯიშის სახელსახებაზე (ტერმინოლოგია)“ „შევარდენის“ რედაქტორი, საქართველოს შევარდენტთა კავშირის საბჭოს მდივანი სოსო ასლანიშვილი ჟურნალის 1922 წლის პირველ ნომერში წერს, რომ ის „თვით ჩეხურზე და რუსულზე ბევრად უკეთესია; დამუშავებულია ძმა გიორგი ნიკოლაძის მიერ. ამ ტერმინოლოგიიდან ბევრი სიტყვები მწყობრისთვის შემოიღო ჯარში სამხედრო უწყებამაც კი“ [6, #1. 13].

ჟურნალის რედაქლეგიას მხედველობიდან არც ის გამოპარვია, რომ, ასეთი სიტყვარის მიუხედავად, ქართველები მისი გამოყენებით მაინც-დამაინც არც მაშინ ინუხებდნენ თავს, ამიტომ „შევარდენელი“ მ. პატარიძე ჟურნალის 1922 წლის პირველ ნომერში გულისტკივილით წერს: „ჩვენი სახელსახება სხვისაზე უკეთესი თუ არა, ნაკლები მაინც არ არის. მოსალოდნელი იყო, რომ ის იოლად და მალე უცხო სახელსახებათა გროვას საბოლოოდ განდევნიდა, მაგრამ ჩვენდა საუბედუროდ 100 წლის განმავლობაში ძალდატანებით ჩაგრული ქართული ენა ახლაც ხშირად იჩაგრება... მიუხედავად იმისა, რომ ქართული სახელსახება ყველა წევ-

რისათვის ხელმისაწვდომია და რომ მისი საშუალებით ჩვენ შეგვიძლია ყოველგვარი ბრძანება გავცეთ, ალენუსხოთ ვარჯიშთა ნაირობა ყველა იარაღზე, მაინც ბევრი ძმა უცხო ენას მიმართავს ხოლმე. ამნაირად ქართულ ენას აკლდება ვარჯიში, ხმარება... იჩაგრება ქართული ბუნება, აზრი... მაშ, მომავალი ქართველო ახალგაზრდა შევარდნებო, რომელთა მიზანია პატარა საქართველოს ძლიერება და სიმტკიცე, ისეთ დონემდე ავიყვანოთ ცოდნა ჩვენი, აქამდე დაჩაგრული ენისა, რომ მისი მშვენიერება გვესმოდეს და ეს ენა გახდეს ჩვენი აზრების და გრძნობების მეტყველი" [7, #1, 18].

საშევარდნო ტანვარჯიშის სახელსახეების წინასიტყვაობაში ჩეხი სპეციალისტების მოსაზრებაა ხაზგასმული, რომ მათი ლექსიკონის სხვა არასლავურ ენაზე გადათარგმნა ძნელი საქმეა, რომ ჩეხები ამაყად ამბობენ, „ჩვენიდანა ტან-ვარჯიშული სახელსახეება არც არავის აქვს და არც ექნება“-ო, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ „სლავურ ენების სიტყვათა შესანიშნავი ბმა-დრეკადობის ქართულად გადმოღება სრულიად შესაძლებელი ყოფილა“ [1, 265]. მეტიც, ჩეხური სიტყვების სიმოკლე თარგმანში შენარჩუნებულია და ქართული ენის სიმდიდრემ შესაძლებელი გახადა, ჩეხურთან შედარებით, ბევრი რამის გაუმჯობესება, რითაც „ქართულ ტან-ვარჯიშულ სახელსახეების მეცნიერული ბასიათი თვით ჩეხურზე უკეთ“ აისახა [1, 265].

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ სასპორტო საზოგადოება „შევარდენი“, რომელსაც „მხოლოდ ხალხის თავისუფლებისადმი ტრფიალი ახარებდა“, ანტისახელმწიფოებრივ გაერთიანებად მიიჩნიეს და საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს 1922 წლის 3 ნოემბრის დადგენილებით გააუქმეს. 1923 წლის 19 მარტს ამიერკავკასიის მე-2 ყრილობაზე სერგო ორჯონიკიძემ „შევარდენი“ მენშევიკურ ორგანიზაციად მოიხსენია [8, 71].

შევარდენული მოძრაობის გაუქმების მიუხედავად, საქართველოში უცხოური სასპორტო ტერმინების შემოტანას, მათს ქართულ ენასთან შესაბამისობაში მოქცევასა და დამკვიდრებას სათანადო ყურადღება მაინც ექცეოდა. XX საუკუნის პირველ ნახევარში სპორტის ახალ სახეობებთან ერთად სასპორტო ლექსიკის მოზღვავენაც იყო. მაშინ მკვიდრდებოდა განსაკუთრებით ინგლისური ტერმინები, ფრაზეოლოგიზმები თუ ჟარგონები, რომლებსაც, როგორც ალენიშნეთ, სათანადო ქართული შესატყვისები მოეძებნა. დღეს, სამწუხაროდ, ამ პროცესს ვერ ვხვდებით, სპორტის ჟურნალისტები იოლ გზას ეძებენ - უცხოურ ტერმინებსა თუ ჟარგონებს იყენებენ და ღარიბდება ქართული ენის ლექსიკა.

უნინ რუსულიდან გადმონერგილი „ტრენერი“ და „ტრენიროვკა“, სრულიად სამართლიანად, ითარგმნა შესაბამისი ქართული სიტყვებით - „მწვრთნელითა“ და „წვრთნით“, დღეს კი ინგლისურიდან ნასესხები ტერმინები - „ტრენერი“ და „ტრენინგი“ მყარად დამკვიდრდა ქართულში, რაც, ვფიქრობთ, მიუღებელია. რუსი ლიტერატორისა და პუბლიცისტ ბესარიონ ბელინსკის აზრით, „უცხო სიტყვის გამოყენება, როცა მას

აქვს რუსული ეკვივალენტი, როგორც სალი აზრის, ასევე, სალი გონების შეურაცხყოფას ნიშნავს“.

გლობალიზაციის პირობებში სპორტი სულ უფრო მეტად აახლოებს სხავასხვა ქვეყნის წარმომადგენლებს. ეს ურთიერთობები, ცხადია, ამა თუ იმ ენის ლექსიკაზეც აისახება. სიტყვათა სესხება ენის ლექსიკური ფონდის გამდიდრების ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა. თუმცა ისიც გასათვალისწინებელია, რომ სხვა ენებიდან სიტყვების გადაჭარბებული სესხება უარყოფითად მოქმედებს ენის განვითარებაზე. არ არის საჭირო ისეთი უცხოური სიტყვების გადმონერგვა, რომელთა ეკვივალენტი შეიძლება მოიძებნოს სათანადო ენის ლექსიკურ ფონდში. ენის სინმიდის დასაცავად კი განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა ეკისრებათ ჟურნალისტებს, რადგან მათს მეტყველებას გადამდები ძალა აქვს და უნებლიე მიზაძვის საფრთხეს ქმნის.

პროფესორი ლია ქაროსანიძე მართებულად შენიშნავს, რომ „მომდევნო თაობებისთვის მრავალი ქართული სიტყვა არქაულ, მოძველებულ ლექსიკად იქცევა“ [9, 142]. მართლაც, დღევანდელი ჩვენი უნიათობით თანდათან იკარგება სიტყვები - შემეცნებითი (მისიადგილი კოგნიტურმა დაიკავა, რომლის მნიშვნელობაც მოსახლეობის 90-მა პროცენტმა არ იცის), საზოგადოება (სოციუმი), თავისთავადობა (იდენტობა), შემოქმედებითი (კრეატიული), სიახლე (ინოვაცია). ამიტომაც ამბობენ - ჩვენთან ბევრი ინოვაციური სიახლე ინერგებაო.

თითოეულ სიტყვას თავისი წონა, ფასი და ღირებულება აქვს, ამიტომ ასე იოლად არ უნდა შეველიოთ მას, როგორც იტალიელები საახალწლოდ აივნებიდან გადასაგდებ ძველ ნივთს. ქართულ ტერმინებს უცხოურით ნუ შევცვლით, რადგან ეს ენასსულიერად აღარბიებს და საყრდენგამოცლილ არსებას ემსგავსება. უნდა გვახსოვდეს ილიასეული შეგონება, რომ „ენა უნდა დავიცვათ შერყენილობისგან“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საშევარდენო ტანვარჯიშის სახელსახება (ტერმინოლოგია) რუსულ-ქართული სიტყვარი, თბ., 1920, გვ. 263-278;
2. „შევარდენი“, #1, გვ. 13, 1920;
3. „ცისკარი“, #5, 1863;
4. „დროება“, #21, 1872;
5. „დროება“, 5, #228, 1883;
6. ასლანიშვილი ს., „შევარდენი“, ჟურნალი „შევარდენი“, #1, 13, 1922;
7. პატარიძე მ., „შევარდენი“ და ქართული სახელსახება, „შევარდენი“, #1, 18, 1922;
8. დანელია ვ., XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ძირითადი ტენდენციები, სტუ-ს ყოველკვარტალური სამეცნიერო ჟურნალი „განათლება“, №3 (30), 2020;
9. ქაროსანიძე ლ., ქართული ტერმინოლოგიის საკითხები, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, ნიგნი მეცამეტე, თბ., 2013, გვ. 142.

სასაქორტო ლექსიკა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“

მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნეების ქართველ მოღვაწეთა შორის საპატიო ადგილი უკავია „ერის მამად“ წოდებულ სახელმწიფო მოხელესა დამეიგავესულხან-საბა ორბელიანს, რომელსაც ქართული ლექსიკოგრაფიის განვითარებაშიც უდიდესი წვლილი მიუძღვის. მისი „სიტყვის კონა“, ჩვენანდე მოღწეული პირველი ქართული განმარტებითი ლექსიკონი, სამი ათეულ წელიწადზე მეტი ხნის განმავლობაში იქმნებოდა და იხვენებოდა. თავად ავტორი ბრძანებს, რომ ქართველებს დაჰკარგოდათ ლექსიკონი, უდიერობით ფურცლები ქარისთვის გაუტანებიათ და „ახლად შევკრიბე, შევაწყვე, ჩემი ვიპრომე სულ ხანი / საბამან ორბელიანმან, ვის ერად ერქვა სულხანი“ [1, 654].

ლექსიკონის პირველი რედაქტორი ცნობილი მწერალი რაფიელ ერისთავი 1884 წელს გამოცემული „სიტყვის კონის“ წინასიტყვაობაში წერს: „ამ ლექსიკონის დანიშნულება არის ახსნა და განმარტება ქართულისავე გაუგებარი სიტყვებისა“ (გვ. XV), ანუ ლექსიკონი ძირითადად განმარტებითია, თუმცა, ილია აბულაძის თქმით, „ის რამდენადმე არაა მოკლებული ენციკლოპედიურსა და თარგმნით ხასიათსაც“ [2, 5]. თანაც ლექსიკური მასალა განლაგებულია ანბანის მიხედვით და სემანტიკური ბუდეც არ არის უცხო, რაც, ზოგიერთი მეცნიერის მოსაზრებით, ნაკარნახევია მოსწავლეთა ინტერესით და სასწავლად აქვს შეტანილი.

ჩვენი მიზანია, სულხან-საბას ლექსიკონიდან ცალკე წარმოვაჩინოთ სპორტისა და სპორტთან მიახლოებული ტერმინები, რომელთა მეცნიერული კვლევა-ძიება მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნეების მიჯნისა და უფრო ადრინდელი პერიოდის ფიზიკური აღზრდის, „ზნენი სამამაცონის“ არსისა თუ ლექსიკური ფონდის გაცნობა-შესწავლაში დაგვეხმარება.

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში საგლეხო რეფორმის მერე მეფის რუსეთის მთავრობამ, რომელსაც ხალხის თავშეყრის ეშინოდა, საქართველოში სახალხო გართობების ჩატარება აკრძალა, გართობა-ასპარეზობანი და ფიზიკური ვარჯიშობები, როგორც მამინ უწოდებდნენ შეჯიბრებებს, თანდათან დავინწყებას მიეცა. „იქამდე მივიდა საქმე, რომ თამაშის წესებიც კი სრულიად აღარ ახსოვს ხალხსა. საჭიროა ვინც კარგად იცის რომელიმე თამაშობა, დაწვრილებით აღწეროს, რომ გავავრცელოთ“ [3, #53].

ალბათ, შემთხვევითი არ ყოფილა სწორედ იმ პერიოდში - 1882 წლის 17 ოქტომბერს გაზეთ „დროებაში“ ეთნოგრაფ ივანე გვარამაძის წერილის დაბეჭდვა მესხურ თამაშებზე. ავტორის თქმით, მესხური თამაშების პროგრამაში სპორტის რამდენიმე სახეობა შედიოდა [4, #217]. გვარამაძე გრძნობდა, რომ კორესპონდენციაში დასახელებული ვარჯიშობების ზოგი სახეობის მნიშვნელობა მკთხველისთვის გაუგებარი იქნებოდა, ამიტომ მათ თავად განმარტავს. აუხსნელია „თულოწრე“. ვფიქ-

რობთ, რომ აქ კორექტურული შეცდომაა და უნდა იყოს „თულონრე“, რაც, სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის მიხედვით, „ფუნდრუკია ერთი“ [2. 313], „არს ვაჟებთა მიერ თამაშობა, რომელნი რბიან, ხლდებიან“ (2. 298). „ხლდომა“ კი, საბას განმარტებითვე, „ხლტომას, მალლა შეხლტომას“ (1. 425) ნიშნავს.

სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“, გარდა ფუნდრუკისა თუ ხლტომა-ხლდომისა, თავმოყრილი და განმარტებულია 600-ზე მეტი სასპორტო ან მასთან მიახლოებული ტერმინი, რომლებიც წარმოდგენას გვიქმნის იმ ეპოქის ფიზიკურ აღზრდაზე, სასპორტო საქმიანობასა თუ საბრძოლო ხელოვნებაზე. ლექსიკონისთვის წამძღვარებული საბასეული „ანდერძნამაგით“ ნათელი ხდება, რომ მაშინდელი მოწინავე ქართველი საზოგადოება მშობლიური ენის სინმინდის დასაცავად ზრუნავდა. ერის მოამაგე მწერლისთვის გიორგი მეფეს დაუვალებია ლექსიკონის შედგენა: „ვახტანგ მეფის ბიძამ, გიორგი მეფემ, მიბრძანა ამისი ხელყოფა“, - გვამცნობს სულხან-საბა. მიზეზი კი ის იყო, რომ „ქართულთა ენათა ლექსიკონი აღარ იპოებოდა, რამეთუ ჟამთა ვითარებითა უჩინო ქმნილ იყო, რომელსა მეხუთე ვახტანგ მეფემან ქართულად „სიტყვის კონა“ უწოდა. ვინათგან პატიოსანი ესე წიგნი დაჰკარგოდათ, ენა ქართული თვისთა ნებაზედ გაერყვნათ“ [2, 27].

სულხან-საბას მიაჩნია, რომ ლექსიკონის უმთავრესი დანიშნულება მშობლიური ენის დაცვა და გაფრთხილებაა, ამიტომაც უტყვირთია მის შესადგენად უმძიმესი საქმე. ქართულ ენაზე მსგავსი რამ რადგანაც არა „იპოებოდა“, „ბაძად“ სომხური ბარგირქისათვის მიუმართავს. ამასთან დაკავშირებით ილია აბულაძე ბრძანებს: „საბა თავისი ლექსიკონისთვის სომხურ ბარგირქს მხოლოდ აღნაგობის, ტექნიკის მხრივ იყენებს მისაბაძვად“ [5. 253-270].

ცნობილია, რომ გამზრდელისა და სულიერი მოძღვრის ნამუშავევით ფრიად დაინტერესებული ყოფილა ვახტანგ მეექვსე და დიდად აფასებდა მას. უთქვამს კიდეც - „ორბელიანმა საბამან სახელითა ქნა სახელი“ [1, 653]. მეტიც - აღფრთოვანებული ყოფილა მისი ლექსიკონით: „შეუყრია მრავლად სიტყვა, რა ვიხილე სიბრძნე მეცა, სად ვნახევდი ასრე კრებით, ქვეყნად მეულო გინდა მეცა“, - ამბობს ვახტანგ მეფე საბას ნაღვანზე [1, 653].

ქართველთათვის დამაშვრალი „ერის მამა“ გრძნობდა, რომ მისი ნაამაგართ ყველა მადლიერი არ იქნებოდა. ერთ-ერთ მათგანს იხსენიებს კიდეც - თბილისის წინამძღვარ იობს, სწავლულ პიროვნებას, მწერალსა და მგალობლობით ქებულს, რომელიც ლექსიკონზე მუშაობისას საბას გმობდა და კიცხავდა, თურმე. „სიტყვის კონის“ დასრულების შემდეგ წიგნი უნახავს, მოსწონებია და გადაუწერია, ოღონდ ორბელიანის სახელი ყველგან ამოუშლია და თავისი ჩაუწერია. ალბათ, ამიტომაც „ანდერძნამაგში“ ავტორი გულდანყევით ამბობს: „არა თუ კიცხვისათვის აღმიწერია, რათა საქირდალად იპყრათ, არამედ ენისა სისრულისათვის აღესწერე... ენაგარყვნილებათაგან სწავლულნი მრავალთა აქა წერილთა

სიტყვათა იუცხოებენ და შორად განიშორებენ... ვიცო, მრავალნი საბას-რობელად დასდებენ ნაშრომთა ამათ ჩემთა. მათ თუცა წერილი უყვარან. მრავალნი სხვანი წერილნი არიან, საღმრთონი და საერონი, და რომელიც ენებოსთ, იგი იკითხნენ. ხოლო ესე ჩემებრ უცებისათვის აღიწერა, და დაუტეონ" [2,30].

საბას გარდაცვალების შემდეგ „სიტყვის კონას“ მრავალი გადამწერ-ჩამსწორებელი გასჩენია; ბევრი ნუსხა დღეს გამოცემულიცაა. მათში თავმოყრილი სასპორტო ლექსიკის უკეთ წარმოსაჩენად და საანალიზოდ 1991 და 1993 წლებში ილია აბულაძის გამოკვლევითა და განმარტებებით, შეესებულები და განახლებული, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მიერ გამოცემული სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონი ქართულის“ 640 და 656-გვერდიანი ორტომეულია გამოყენებული.

ქართველი ენათმეცნიერის, ლექსიკოლოგისა და ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიკოს სოლომონ იორდანიშვილის აზრით, სულხან-საბა ორბელიანი ევროპაში მოგზაურობის (1713-1716) შემდეგ გაცნობია სხვა ლექსიკონებსაც. თავად ბრძანებს: „მე უწინარეს ლათინური და ელენური ლექსიკონი ვერ ვნახე, თვარა უკეთესის რიგით აღვწერდი. მას უკან ვნახე და ზოგი რამ იმით გაეძართე“ [2, 29]. აქედან გამომდინარე, იორდანიშვილს მიაჩნია, რომ საბა როგორც აღმოსავლელი, ისე დასავლელი ლექსიკოლოგების გამოცდილებას ითვალისწინებს. ამდენად, ლექსიკონში შეტანილი სპორტის ტერმინების გაანალიზებისას რამდენიმე თავისებურებაზეა ყურადღება გამახვილებული:

1. ავტორი ზმნებისთვის ამოსავალ ფორმად საწყისს იყენებს: დგომა, მღერა, რბევა, ტყორცა, სროლა, ჭენება. ამავე დროს ლექსიკონში უხვად არის ზმნის პირიანი ფორმებიცა და მიმდებარეც. მაგალითად: ჭენება - გაქცევა, როლა; ნ. აჭენა, გააჭენა, გაჭენებული, მჭენებელი, სიარული, სვლა; რბენა - სირბილით სვლა, ნ. აარბენინე (აღმა აჭენე), ვირბინე, ირბინა (სირბილი ყო), სარბენი (სირბილნაქნარი), სიარული, სვლა: შდრ. რბევა; უფრო გამოკვეთილია პირველი პირის ფორმები როგორც ანწყობი, ისე უწყვეტელში. ეს, ცხადია, ლექსიკონში ზრდის ზმნური ერთეულების რაოდენობას. საბა ცგრძობს ამგვარ სიტყვებს და ზოგიერთ ხელნაწერში მსგავსი რიგების ბოლოს გადამეტებულ ფორმებზე შენიშვნებსაც ურთავს.

2. სახელზმნასთან ერთად უხვად არის წარმოდგენილი ანბანის რიგზე განწყობილი ზმნების უზმნისწინო და ზმნისწინიანი (ა-ა, გა-ა, და-ა, შე-ა, ნა-ა) ფორმები: აიკარვა, დიკარვა, ნააგო, ნაადევნა; აარბენია... რომლებიც უფრო ევროპიდან დაბრუნების შემდგომ რედაქციებშია. ს. იორდანიშვილს მიაჩნია, რომ ეს განსაკუთრებული თავისებურება (ზმნების პირიელი ფორმების შეტანა) არის ლათინური და ელენური ლექსიკონების გაცნობისა და „ქართული სიტყვის კონის“ მათი მიბაძვით გამართვის მცდელობა [6, IX].

3. ლექსიკონში ზოგად სახელთან თავმოყრილია სხვადასხვა სახეობა, ანუ, საბას თქმით, „განყოფილება“. მაგალითად: ისარი - ზოგადი სახელი

არს ყოველთა ისართაი. ხოლო განიყოფ(ვ)იან სხვა და სხვად სახელებითა (ჩამოთვლილია თითოეული განმარტებითურთ ან განუმარტავად): ფრთე-დაბალი და პირ-წვრილი, რომელსა ყივჩაყნი და თურქნი იქონებენ, არს საყალნო; ზომიერ(ი) ისარი, ფრთე-მობრტყე, და პირ-მობრტყე არს სარჩა; მისგან უგრძესი პირ-დიდი და ფრთე-მაღალი არს ქეიბური; ისარი სარჩის მსგავსი პირ-განპებული მომცრო(ი) არს ქიბორჯი; ისარი ქეიბურის მსგავსი პირ-დიდი განპებულ არს ბოძალი; ისარი სარჩის ტოლი სამ-ფრთოსანი, უპირო, წვერ-მგრგვალაი არს ყოდალი; ყოდალის(ა) უგრძესი, წვერ-მწვეტი ჯვარედად ცხირ-დასხმული არს ღრჯა; ფრთე-მაღალი, გრძელი გრკალ-შემობმული არს სეფქა; უფრთო, უპირო ისარი არს გეზი; სამალი არს ღარი რკინისა (სა)სატყორცებელი და ისარი მტკა-ველზედ მეტი მის ღარით სასროლი (სამალი არს მოკლე ისარი ღარით სასროლი). სხვანიც რამ ისარნი არიან, რომელსამე ბორბ(ა)ლად უწოდენ და სხვათა, ხოლო ყრმათა ისარცუდასა - წინწკიტელა. ნ. მეისარი, მოი-სარი, ნაისრი [2, 335-336].

ცხენი - გამოითარგმანების ცქეიტმავალი და მახვილმორბედი (მა-მალსა ცხენსა ეწოდების ახტა და დედალსა - ხრდალი და ჭაკი, შვილთა მათთა კიცვი, რომელსა მსოფლიონი კეიცად უწოდენ; ხოლო კიცვსა ახტასა ურა და ხრდალსა ფაშატი ეწოდების, სარემავსა კურატსა აჯილლა, გამოყვერულსა (გამოყვერილსა) ტაიჭი, აღსაჯდომელსა ცხენსა - სახედარი, გვარიანსა და კეთილსა (+ცხენსა) - ჰუნე და ჯინიბი, რომელ არს მარქაფა; უმწყსა ცხენსა - რემა, ასაკმცირესა (+ცხენსა) - გერგე, ვირთა და კერძოვირთა, რომელ არს ჯორი, - ახტა და ხრდლობა ითქმის; ხოლო კიცვთა მათთა (მისთა) მუტრუკი, აღსაჯდომელსა ვირსა - კარაული [1, 345].

4. ზოგად სახელებთან ერთად, საბას უცდია „ერთგვარი გრამატიკუ-ლი შემოკრებულობანიც, ე.ი. გრამატიკულად ახლოს მდგომ ნაწარმოებ სიტყვების მათ ძირითად სიტყვის „ბუდეში“ შემოკრებულად დაწერა სა-თანადო ახსნა-განმარტებით“, - წერს იორდანიშვილი [6, XIII]. ზოგჯერ ზმნის მარტივ საწყისთან განუმარტებლად თავმოყრილია მისი ზმნის-წინიანი ფორმები: ჯრა - მრავალ კაცთ ვინრო(დ) ყოფ(ნა) - გაჯრა, მიჯრა, მოჯრა, შეჯრა, ჩაჯრა, ბმა - დაბმა - მობმა - გამობმა - ჩამობმა.

„სიტყვის კონაში“ უამრავი უცხოური სასპორტო ტერმინია. ზოგ მათგანთან ზუსტად არის მითითებული, თუ რომელი ენიდანაა შემოსული ესა თუ ის სიტყვა, ზოგან კი ავტორი ამას ვერ არკვევს ან წარმომავლობაა აღრუელი. „ანდერძნამაგში“ სულხან-საბა წერს: „რომელნიცა ვიცოდი დაეწერე, და რომლნიცა ძნელნი სიტყვანი არა ვიცოდი, ღრმათა წიგნებ-თა შინა ვპოე. და რომელიმე სხვათა ენათა შევამონმე და გამოწვლილვით რომელნიცა ვპოე, ადვილად თან მოვანერე. რომელიცა ვერა ვპოე, საცილობელი არ დაეწერე“ [2, 28]. ამ რეალობიდან გამომდინარე, ორ-ბელიანის ლექსიკონში აღწუსებული სასპორტო ლექსიკა, შეიძლება, რამ-დენიმე რიგად დაჯგუფდეს:

1. ქართულ მეტყველებაში დამკვიდრებული სასპორტო ტერმინის

ალმნიშენელი უცხოური სიტყვები, რომელთა წარმომავლობასაც ზუსტად გვამცნობს ავტორი;

აჯი - ნ. აჯის მშვილდი - როსტომიანში მოუყვანიათ, ფალაურის ენით რქის მშვილდი (არაბულს მშვილდს იტყვის, არაბულს იტყვის). მართალია, ლექსიკოგრაფთა დიდ ნაწილს აჯი არაბული **Ag**-იდან (სპილოს ძვალი) მომდინარე მიაჩნია, ზოგიერთის ვარაუდით კი, ეს სიტყვა საქრთველოში სპარსულის გზით დამკვიდრდა;

ქამანდარი - სპარსულია, ქართულად ჩუბინი ჰქვიან (ქეგლ 1986, ქამანდარი - [სპ.] (ძვ.) - 1. იგივეა, რაც მექამანდე, 2. (კუთხ.) კარგი მსროლელი);

იპოდრომი - ბერძნულია, ცხენთ სარბიელი (ქეგლ 1986, იპოდრომი [ბერძ.] - საგანგებოდ მოწყობილი მოედანი ცხენების საჭენებლად, შესაჯიბრებლად.

2. უცხოური ტერმინები, რომელთა წარმომავლობა უცნობია ავტორისთვის და ქართულ ლექსიკურ ერთეულად არის წარმოდგენილი; გერმანელი ქართველოლოგ ჰაინც ფენრიხის აზრით, ნასესხები სიტყვები ისე მიემსგავსა ქართული ენის ლექსიკურ ფონდს, ქართული ენის სისტემას, რომ ხშირად ისინი აღიქმება არა როგორც ნასესხები, არამედ როგორც ქართული სიტყვები;

ალაფობა - ნ. რბევა - დარბევა არს ერთისა ანუ ორისა კაცისა ხვასტაგთა წარტაცება; რბოდეს, გინა ჭენება; 2. რბენა - სირბილით სლვა; **ალაფი** კი ძველად ნადავლს, არაბულად კი საქონლის საკვებს - ფურაჟს ან მარცვლეულისა და ფქვილის ეაჭარს ნიშნავდა;

ბაზიერი - მექორე, მემვარდენი(ნი), **იზაზიერა** - ბაზიერობა ქნა; **საბაზიერო** - სახლი ბაზთა და ბაზიერთა, საქორე სახლი (ქეგლ 1986, **ბაზიერი** სპარსულია, ქორ-შევარდენტა სანადიროდ დამგეშველი);

კამათელი - წარდზე(დ) საგორ(ვ)ებელი (მკვლევართა ვარაუდით, კამათელი არაბულია, ქა'ბ სიტყვიდან - ძვალი, ქვა, სათამაშო ძვალი; ქა'აბათაინ ka'batayni- ორი სათამაშო ქვა, კამათლები. ასეთი ფორმით შესულა ის სპარსულში. „ვეფხისტყაოსანში“ - „ადრე გამიტყდა სოფელი მართ ვითა კაბათენია“ [7, 506]. კაბათენი-კამათენი-კამათელი);

ულაყი - საკიდარი ცხენი, ჯორი და მისთანანი (ესე არს საკიდარი ცხენი, ჯორი, აქლემი, ვირი, აზავერი და მისთანანი); ქეგლ 1986, **ულაყი** [თურქ.] - მამალი ცხენი (აგრეთვე, ვირი და მისთანანი);

ქიში - (ჭადრაკის მღერის-ა) ნადი (ადეგ); (ქეგლ 1986, სპ.-თურქ., **ჭადრაკის** თამაშში ისეთი მდგომარეობა, როდესაც მეფეს მოწინააღმდეგის რომელიმე ფიგურით ან პაიკით თავდასხმა ელის);

ქართველ მეცნიერ ნომადი ბართაიას თავისი წიგნის („სპარსულიდან შემოსულ აღმოსავლურ თემატურ ნასესხობათა შესახებ ქართულში“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2021) მე-19 გვერდზე ქიშთან დაკავშირებით რამდენიმე სპეციალისტის მოსაზრება აქვს მოხმობილი: **ქიში** - **ჭადრაკის** თამაშობაში გაქცევა მოპირდაპირისა (ჩუბინაშვილი 1961); სპარსულში کشت kī სამი ომონიმის სახით გვხვდება (რუბინჩიკი

1983). ერთ-ერთი ამ ომონიმთაგანი სწორედ რთული სიტყვის პირველი კომპონენტია **shāh** შაჰი, მეორე კი - არაბიზმი **al-māi**, რომლის მნიშვნელობებია: 1. მოკვლა, სულის ამოხდომა; 2. ჩაცხრობა (არის); ჩაქრობა (ცეცხლის); 3. ჭადრ. მატის გაკეთება (მოკვლა) (ბარანოვი 1957; რუბინჩიკი 1983);

საგულისხმოა, რომ ჰინდის ენაზე (**shāh**) ქიშს აღნიშნავს;

სავარაუდო იყო, რომ „სიტყვის კონაში“ შეტანილი იქნებოდა საჭადრაკო ტერმინი **შამათიც** (სპ., არაბ.), რომელიც, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, ჭადრაკში ისეთი მდგომარეობაა, როდესაც ერთ-ერთი მხარის მეფეს აღარ შეუძლია თავდაცვა მონინალმდგის ქიშისგან (ნიშნავს წაგებას). საბას ლექსიკონში ტერმინი **შამათი** არ არის, არადა, ეს სიტყვა ჯერ კიდევ შოთა რუსთაველს აქვს გამოყენებული „ვეფხისტყაოსანში“: ინდოეთში დაბრუნებულ ტარიელს დედოფალი ეუბნება: „ღმერთმან მოსრნა მტერნი ჩენნი, ვერ დაგცემენ ყოლ შამათსა“ [7, 509], ანუ ვერ დაგვაშამათებენ, ვერ მოგვერევიანო (ზოგ მეცნიერს „ვეფხისტყაოსნის“ ეს ნაწილი გვიანდელი ჩანართი ჰგონია).

3. „სხვა ენა“ თუ „სხვათა სიტყვა“ (უცხოური სიტყვები), რომლებსაც კონკრეტულობა აკლია (არ არის მითითებული, რომელი ენა იგულისხმება):

თარეში - სხვათა ენაა, ქართულად მარბიელი ჰქვიან (ეს სიტყვა თურქული წარმოშობისაა);

ვაზნა - თოფის წამლის ჭურჭელი. სხვათა ენაა, ქართულად მუხტი ჰქვიან (ვაზნა არაბულია, წონას, მნიშვნელობას აღნიშნავს: არაბულად - **wazn**, თურქულად - **vezne**);

ნალი - სხვათა ენაა, ქართულად საჭედარი და ლუმბა ჰქვიან (არაბულია - ცხენს ნალი დააჭედა, ჩააცვა ფეხსაცმელი);

მეედანი - მეიდანის, სხვათა ენაა, ქართულად მერე მინდორი და ფორე ჰქვიან, ნ. ასპარეზი (მეიდანის არაბულია - მოედანი, არენა);

ავზი, **ავაზანი** - წყლის სადგური, წყლის (წყალთ) საგუბარი (არაბული ჰავზ - წყალი მოაგროვება);

4. ტერმინები, რომელთა წარმომავლობა აღრეულია. მაგალითად, სპარსული წარმოშობის ასპარეზი ავტორს მიჩნეული აქვს სომხურად.

ასპარეზი - სომხურად სტადიონს ჰქვიან, ხოლო ქართულად მინდორსა, რომელ არს მეიდანის (ასპარეზი არს სტადიონი, გინა უტევენი, მინდორადაც ითქმის სამღერელად ჭაბუკთა). ნ. ეასპარეზა, მაასპარეზე, ნაასპარეზევი; შდრ. უტევენი [ქეგლ: ტერმინი სპარსულია - მოქმედების, მოღვაწეობის არე, - სარბიელი];

ალამი - სპარსულად დროშა, ქართულად - სამხრე ზორტი, გინა ნიშანი რამე შუბთა და მისთანათა (ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში კი მითითებულია, რომ არაბულია, კვალის, ნიშნის, დროშის მნიშვნელობით. მისგან ნაწარმოებია სპარსულში (-დარ სუფიქსით) **ალამ-დარ-ი**, რაც მედროშეს ნიშნავს. მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ არაბული ალამი ქართულში სპარსულის გზით შემოვიდა);

განჯაფა - სამღერელია (+ტყაპუნა), განჯაფა თურქთა ენაა, ქართულად **ზიანქო** ეწოდების (იოსებ გრიშაშვილის ქალაქური ლექსიკონის მიხედვით, **განჯაფა** სპარსეთიდან შემოტანილი ბანქოს მსგავსი თამაშობაა).

ქართველი პოეტი და საზოგადო მოღვაწე რაფიელ ერისთავი ამ სიტყვას ასე განმარტავს: **განჯაფა** - თამაშობა ყოფილა ქალაღდისა; ეს სათამაშო ქალაღდი იყო ნახატი ზოგი კარტონის ფირფიტაზე, ზოგი - ძვლებზე და შესდგებოდა რვა ხალისაგან (როგორც ან არსებული ბანქო - ოთხი ხალისაგან არის შემდგარი). ამ ხალებს ერქვათ შემდეგი სახელები: 1. ყიზილი, 2. ბარათი, 3. ალაღჩა, 4. ხმალი, 5. ცანგი, 6. თავჯი, 7. ყუმაში, 8. ყარაჯი. - თითო ხალში, ანუ ვარაყში იყო თორმეტი ქალაღდი, გარდა ყიზილის ვარაყისა, რომელშიაც იყო ცამეტი და ამ მეცამეტეს ერქო ალთაფი, ზედ იყო გამოხატული მზე-ლომი და უფროსი იყო ყველა ქალაღდისა.

ქალაღდის ხალი, ანუ ვარაყი, გაირჩეოდა იმითი, რომ ზედ იყო დახატულები, რისაც სახელს წარმოადგენდა. ვთქვათ, ბარათი. დაიწყებოდა ერთიდან (დახატული ერთი ბარათი) - ეს ერთიანი, მერმე - ორი, სამი და სხვ. ათიანამდის, შემდეგ - ვეზირი, რომელსაც ბარათი ეჭირა ხელში და ბოლოს - მეფეს ბარათის (ს)ხალისა. - ამ გვართვე სხვა ვარაყები [8, 19-23].

„სიტყვის კონაში“ შეტანილი ბევრი ლექსიკური ერთეული დღეს არქაიზმია, თუმცა ამჟამად ზოგიერთის გააქტიურება ხდება. მსგავსი პროცესი ნიშანდობლივია რაგბიში. უნინ სპორტის ამ სახეობის ქართული ტერმინოლოგია სტიქიურად დგინდებოდა და „მეტწილად რუსულის უხეირო კალკი ან უგემოვნო ჟარგონი იყო“. ახლამორაგბეები ინგლისურ-ფრანგულიდან ტერმინების თარგმნასთან ერთად ძველ სიტყვებსაც აცოცხლებენ. მაგალითად, სულხან-საბასთანაბრაგანი განმარტებულია, როგორც „ბურთის ჩოგნის აღმა აკვრა; ბურთის ჩოგნის კრვა, ბურთის კვრა ჩოგათა“. ტერმინისთვის ყურადღება მიუქცევია ანგანსვენებულ პროფესორ ავთანდილ ციბაძეს. მას შემდეგ ეს სიტყვა აიტაცეს მორაგბეებმა და ფანდი, რომელსაც ინგლისურად „აჰ ენდა ანდა, ჰაი ბოლ, გარიოუნ“ ჰქვია, ქართულად „აბრაგანად“ მონათლეს; ინგლისურ reserves-ს ქართულად შეუფარდეს მარქაფა, რომელიც, საბას განმარტებით, ჯინიბი, მეორე ცხენი (მეორე ცხენი აკაზმული), ანუ სათადარიგო მოთამაშეა.

„თამაშის წესებში ჩანერეს მორაგბეთა დასარწყულებლად მოედანზე შემავალი კაციც. ინგლისურად მას „ვოთერ ქერიერ“ ჰქვია, ჩვენ კი ტფილისური თულუხჩი შევუსაბამეთ“, - წერს ერთ-ერთ ნაშრომში ზაალ გიგინეიშვილი [9, 74-79].

„ტფილისური თულუხჩი“ თურქული სიტყვაა [10, 242] და მეთულუხეს [10, 288], ანუ თულუხით წყლის მზიდავს ნიშნავს. თულუხიც თურქულია - წყლის საზიდავი (ცხენით და მისთანათი) რუმბი, კასრი ან დიდი თუნგია [10, 242]. მისგან არის ნანარმოები „თულუხჩი“ (და არა „მეთულუხჩე“, რადგან სუფიქსი -ჩ მოქმედი საგნის აღმნიშვნელია. მაგალითად,

„ჩორაქ“ - პური, „ჩორაქჩი“ - მეპური). ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, უფრო მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ტერმინ **მერწყულის** ან **მერწყულეს** (სიტყვიდან „არწყულებს“ ხელობის მე-ე თავსართ-ბოლოსართით ნანარ-მოები) გამოყენება, რაც, საბას განმარტებით, **წყალთ მზიდავია** (წყლის მზიდავი) ან **ზოდაქო** (ესენი არიან სახელნი და ნიშანნი მათ(თა)ნი და რომელთა თთვესა მითვალავს მზე მათ: მერწყული - იანვარსა 20). ილია აბულაძის ძველი ქართული ენის ლექსიკონის [11, 233] მიხედვითაც **მერწყული**, **მერწყულე** წყლის მომტანს ნიშნავს („იყვნენ იგინი მრე-შუველი (მრეშველი - მეშუშე) და მერწყულე“; „არა მოგაკლდეს თქუენგან მონა, მრეშუველი და მერწყული“; . ისუ ნ. 9.21 და 23). თულუხს, თულუხჩსა და მეთულუხეს საბას და აბულაძის ლექსიკონები არ იცნობს.

1920 წელს დაიბეჭდა ქართული სპორტის ტერმინოლოგიის პირველი ლექსიკონი - „რუსულ-ქართულ ტეხნიკურ ლექსიკონზე“ დართული და შემდეგ ტანვარჯიშის მოყვარულთა საზოგადოება „შევარდენის“ მიერ ხელნაწერის უფლებით ცალკე გამოცემული საშევარდენო ტანვარჯიშის 15-გვერდიანი სახელსახეობა (ტერმინოლოგია) - რუსულ-ქართული სიტყ-ვარი [12, 263-278], რომელიც, ფაქტობრივად, გიორგი ნიკოლაძის შედგე-ნილია. მან დაამკვიდრა ბევრი ქართული სასპორტო სახელსახე, მასვე ძველი ქართული სიტყვებიდან ახალი ტერმინები შეუქმნია, მაგალითად, შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგიდან სიტყვა „**მიჯრის**“ („ბროლ-ბალახშისა თლილისა, მის მიჯრით მიწყობილისა“) გამოყენებით დაუმკვიდრებია ახალი სატანვარჯიშო ტერმინები „**მიიჯერ**“ და „**გაიჯერ**“.

ეს მოსაზრება დაეჭვების საფუძველს არ იძლევა, თუმცა ერთი რამ ცხადია, რომ ტერმინი **გაჯრა** აღნუსხული და ახსნილი აქვს სულხან-საბა ორბელიანს „სიტყვის კონაში“: **ჯარ** - ნ. **გაჯრა** (გაჭედასავით), **მიჯრა**, **მოჯრა**, **შეჯრა** (შეტყეცა), **ჩაჯრა** (ღრმაში გაჯრა), **ჯრა** - მრავალ კაცთ ვინრო(დ) ყოფ(ნ)ა; ნ. **ჯარი** - მრავალი-კაცი, **მიჯრა** - ჯარის შეტყეცა (მიჯრა), **მოჯრა**; **ჯგლითი** - **ჯრა**.

აღბათ, წარმოუდგენელია, რომ გიორგი ნიკოლაძისთვის სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონი უცხო ყოფილიყო.

რადგან ზემოთ „ვეფხისტყაოსანი“ ვახსენეთ, ამ თხზულებიდან ორ სიტყვაზეც გავამახვილებთ ყურადღებას. ესენია **დგენა** და **დგრიალი**. ფაქტმანი ეუბნება ავთანდილს: „ათ დღემდე ისმის ყოველგნით ხმა წინწი-ლისა, ებნისა, / მოედანს მღერა, ბურთობა, **დგრიალი** ცხენთა **დგენისა**“ [7, 368]. კომენტარებში ნათქვამია: **მღერა** - 1. თამაში, 2. სიმღერა; **დგენა** - დოლი ან მარულა), **დგრიალი** კი განუმარტავია. სიტყვის კონაში კი ეს ტერმინები ასეა ახსნილი: **დგენა** - ორთა სამჯობინარ(ო)თა გამოცდა, [ორთ(ა) გამოცდა სამჯობინ(ა)რად]; **დგერა** - ფე(რ)ხის ხმა(ი), ფერხის ხმა და მისთანანი; **დგრიალი** - მრავალ ფე(რ)ხის ხმა(ი) [ფერხთ მრავალხმა; ფერხთა მრავალ ხმანი].

კვლევიდან ნათლად ჩანს, რომ მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუ-ნეების ქართული სასპორტო ლექსიკის გასაცნობიერებლად მნიშვნელო-

ვანი წყაროა სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონი ქართული“, რომელშიც, როგორც აღინიშნა, სპორტთან დაკავშირებული ექვსასზე მეტი ლექსიკური ერთეულია შესული. როგორც ილია აბულაძე ბრძანებს, „მწერალ სპარსოფილების ბარბარიზმებსა და აღმოსავლური ყაიდით წერის მანერას საბამ დაუპირისპირა პურიზმი და ქართული სალიტერატურო ენის ბუნებრივი სისადავე“. ლექსიკონში შემავალი ქართული თუ უცხოური სიტყვები მკვლევართა მიერ მრავალმხრივ არის შესწავლილი, თუმცა ფონეტიკური და სემანტიკური ტრანზფორმაციების ანალიზის, ნასესხობის შემოსვლის გზების დადგენის თვალსაზრისით სასპორტო ტერმინებს შედარებით ნაკლები ყურადღება ექცეოდა, ამიტომ ამ კუთხით „სიტყვის კონის“ გაანალიზება ქართული სასპორტო ტერმინოლოგიის გამდიდრებას შეუწყობს ხელს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბ., „მერანი, 1993;
2. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბ., „მერანი, 1991;
3. „ივერია“, 53, 1894;
4. „დროება“, 217, 1882;
5. აბულაძე ილ., სულხან-საბა ორბელიანის სომხური წყაროები. თბ., სახ. უნივერსიტეტის შრომები. ტ. III, 1938, გვ. 253-270;
6. სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა ქართული, რომელი არს ლექსიკონი (ს. იორდანიშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით), საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბ., 1949;
7. შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, (ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, ამხსნელი მასალა და კომენტარი დაურთო ნ. ნათაძემ), გამომცემლობა „განათლება“, თბ., 1992;
8. გაზეთი „თეატრი“, 1887 წელი, 6-7, 15 თებერვალი, გვ. 19-23;
9. გიგინეიშვილი ზ., რაგბის ქართული ტერმინოლოგია, ტერმინოლოგიის საკითხები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, 2014, გვ. 74-79;
10. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (ერთტომეული), არნ. ჩიქობავას რედაქციით, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, თბ., 1986;
11. აბულაძე ი., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბ., 1973 [M. isu n. 9.21 და 23 - მცხეთის ბიბლია, ხელნაწერთა ინსტიტუტი, -51 ხელნაწერი, წიგნი ისუ ნავესი, 9.21 და 23];
12. საშვერდენო ტანეაჯიშის სახელსახეობა (ტერმინოლოგია) რუსულ-ქართული სიტყვარი, თბ., 1920, გვ. 263-278.

ტერმინების - „ფიზიკური კულტურისა“ და „სპორტის“ ისტორიისათვის

საუკუნეების განმავლობაში სპორტის განვითარებასთან ერთად მკვიდრდებოდა მისი ტერმინოლოგია, რაც სასპორტო ლექსიკისა და სპორტის ენის საფუძველია. თანამედროვე სასპორტო ტერმინოლოგია 25.000-ზე მეტ ტერმინსა და ტერმინოლოგიურ შესიტყვებას ითვლის. ყველაზე ძველს სამონადირეო და მოძრავი თამაშების ლექსიკა განეკუთვნება. სასპორტო ტერმინები ინტენსიურად მას შემდეგ დამკვიდრდა, რაც სამეფო კარისა და თავადაზნაურობისთვის პოპულარული გახდა ფარიკაობა, ცხენოსნობა, ჩოგანბურთი, ჭადრაკი, ტანვარჯიში და სხვა სახეობები. ყველა ეპოქაში სასპორტო ტერმინების ფართო გავრცელება, ნებისმიერ დონეზე ტერმინთა სწორი გამოყენება სწავლებისა და წვრთნის პროცესს ამარტივებდა, მწვრთნელსა და შეგირდს შორის ურთიერთობას აიოლებდა. ამიტომ მათი ცოდნა ნებისმიერი განათლებული ადამიანისთვის აუცილებელი იყო.

სპორტის ტერმინების შექმნას, ნასესხობასა და დამკვიდრება-გავრცელებას, ცხადია, პრობლემებიც ახლდა და დღემდე ასეა. გასული საუკუნის 20-70-იან წლებში ჩვენთან უფრო ქართულ ტერმინოლოგიას აქცევდნენ ყურადღებას, ნასესხებ სიტყვებს ნაკლებად იყენებდნენ. XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან კი სპორტის ქართული ტერმინები და მათი ნასესხები ეკვივალენტები, ფაქტობრივად, თანაბრად გამოიყენება. ზოგჯერ უცხოური ლექსიკა ჭარბობს კიდევც.

თანამედროვე ეტაპზე სპორტის ტერმინოლოგია, რომელსაც ხშირად ვხვდებით პუბლიცისტიკასა და მხატვრულ ლიტერატურაში, პოლიტიკურ სტატიებსა და გამოსვლებში, რადიო-ტელევიზიასა თუ ადამიანური საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში, სხვა დარგის ტერმინოლოგიების მსგავსად, მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის, რაც გლობალიზაციით, საერთაშორისო კომუნიკაციის გაფართოებით, პროგრესითა და სპორტის ყველა მიმართულების განვითარებით არის გამოწვეული. ამიტომაც დრომ მოიტანა ლექსიკური ერთეულების სისტემის - სპორტის ტერმინოლოგიის ღრმა ანალიზის საჭიროება.

დაარსების პირველი დღეებიდანვე გაზეთი „ლელო“ განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა სასპორტო ტერმინებს, რომელთა დამკვიდრებასთან დაკავშირებით ხშირად იბეჭდებოდა ახსნა-განმარტებითი ან პოლემიკური წერილები. ერთ-ერთი ასეთი პუბლიკაცია 1957 წლის 11 აპრილით თარიღდება. მკითხველთა თხოვნით გაზეთი პირველ გვერდზე სარედაქციო წერილს ბეჭდავს სათაურით - „ორი ტერმინის შესახებ“, რომელშიც ახსნლია ტერმინების - „ფიზიკური კულტურისა“ და „სპორტის“ მნიშვნელობა, მათი წარმოშობისა და მეტყველებაში დამკვიდრების ისტორია.

„დიდი ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციამდე ტერმინი „ფიზი-

კური კულტურა" არ არსებობდა, - გვაუწყებს „ლელო“. - XVIII საუკუნის რუსი განმანათლებელი ნ. ნოვიკოვი თავის ნაშრომში (რომელიც 1783 წელს დაიბეჭდა) აღზრდის შესახებ წერდა, რომ მეცნიერები აღზრდის იმ ნაწილს, რომელიც ზრუნავს ბავშვის „ჯანმრთელობასა და სიმტკიცეზე“, უწოდებენ ფიზიკურ აღზრდას. ეს ტერმინი დიდი ხანია იხმარებოდა და იხმარება სწორედ ამ გაგებით.

ტერმინი „ფიზიკური კულტურა“ რუსეთში წარმოიშვა 1918 წელს პეტროგრადში, როცა „სხეულის აღზრდის საზოგადოების „ბოგატირის“ ტანვარჯიშული ინსტიტუტი“ გადაკეთებულ იქნა „განსახკომის ფიზიკური კულტურის ინსტიტუტად“. ამ ახალი ტერმინის ავტორი იყო ინსტიტუტის რექტორი ვ. პესკოვი.

შემდეგში ეს ტერმინი გამოყენებულ იქნა ლენინგრადის ლესგაფტის სახელობის ინსტიტუტისადამოსკოვის ცენტრალური ინსტიტუტისათვის სახელწოდებათა მინიჭების დროს.

სახალხო კომისართა საბჭოს 1920 წლის 1-ლი დეკემბრის დეკრეტით, რომელსაც ხელი მოაწერა ვ.ი. ლენინმა, ასეთი სახელწოდება მიღებული იქნა კანონად.

კომუნისტური პარტიის დოკუმენტებში ტერმინი „ფიზიკური კულტურა“ პირველად მოხსენიებულია 1923 წლის 10 აგვისტოს ცირკულარულ ნერილში.

კომუნისტური პარტიის მთელი რიგი დოკუმენტებიდან, კერძოდ, 1925 წლის 13 ივლისის რეზოლუციიდან ჩანს, რომ ტერმინი „ფიზიკური კულტურა“ გაგებულია ფართო მნიშვნელობით და მოიცავს მრავალგვარ ამოცანას: ბავშვებისადამოზარდების ფიზიკურ აღზრდას, მოსახლეობის ფიზიკურ გაჯანსაღებას, მოსახლეობის მომზადებას შრომისა და თავდაცვისათვის, მორალურ-ნებელობითი თვისებების აღზრდას, მშრომელთა ორგანიზაციასა და საერთაშორისო კავშირის განმტკიცებას.

ამგვარად, „ფიზიკური კულტურა“ განხილულია, როგორც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ფაქტორი. მაგრამ ფიზიკური კულტურის სპეციფიკად რჩება ფიზიკური ვარჯიშები, რომლებიც ხელს უწყობენ ორგანიზმის განვითარებას, ჯანმრთელობის შენარჩუნებას და ა.შ.

ტერმინის „სპორტის“ წარმოშობას ჩვეულებრივ უკავშირებენ ინგლისს, მაგრამ ზოგიერთი მკვლევარი ამტკიცებს, რომ „სპორტს“ თავისი ძირი აქვს ლათინურ და ძველ ფრანგულ ენაში, საიდანაც ის ინგლისურ ლექსიკონში მოხვდა.

სკანდინავიის ქვეყნებში „სპორტის“ ნაცვლად იხმარება „იდროტი“, რაც „სპორტზე“ ადრე უნდა იყოს წარმოშობილი.

სსრ კავშირში ტერმინი „სპორტი“ 30-იანი წლებიდან იხმარება „ფიზიკური კულტურისგან“ დამოუკიდებლად. ეს განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ჩვენში სპორტმა ფართო გაქანება 30-იან ან მარტო როგორც ფიზიკური (სხეულის) განვითარების მძლავრმა საშუალებამ, არამედ, როგორც მორალურ-ნებელობითი აღზრდის საშუალებამაც. როდესაც

ვლასპარაკობთ სპორტის შესახებ, ჩვენ მხედველობაში გვაქვს ისეთი საქმიანობა, რომელიც აუცილებლად დაკავშირებულია შეჯიბრებებთან“ [1].

დასაველელ მეცნიერთა აზრით, ტერმინი **ფიზიკური კულტურა** (რომელსაც ზოგჯერ სხეულის კულტურასაც უწოდებენ) პირველად გამოიყენეს ინგლისსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში მე-19 საუკუნის 90-იან წლებში; რუსული პრესის ფურცლებზე კი ეს ტერმინი 1908-1910 წლებში გამოჩნდა.

ფიზიკური კულტურა (ბერძნული ფისიკ - ბუნება + სპორტი) საზოგადოების საერთო კულტურის ნაწილია, სოციალური საქმიანობის სფეროა, რომელიც ადამიანის ჯანმრთელობის შენარჩუნებასა და განმტკიცებას ისახავს მიზნად შეგნებული მოძრაობის პროცესში. რატომღაც ორ განსხვავებულ ცნებას - ფიზკულტურასა და სპორტს ხშირად ურევენ ერთმანეთში. მეტიც - ფიზკულტურა სპორტის მოძველებულ სახელწოდებად მიაჩნიათ. ფიზიკური კულტურა ჯანმრთელობის განმტკიცებას ემსახურება, სპორტის მიზანი კი მაქსიმალური შედეგების ჩვენება და ჯილდოების მოხვეჭაა [2].

დროთა განმავლობაში სახალხო თამაშობებმა და სხვა გასართობმა საზოგადოებრივმა მოვლენებმა თანდათან სპორტის სტატუსი შეიძინა. თანამედროვე სპორტის წარმოშობა ძირითადად ბურჟუაზიული საქალაქო კულტურის განვითარებასთან, გართობის ახალ შესაძლებლობებთან არის დაკავშირებული და არა დასვენების უწინდელ ტრადიციულ ფორმებთან. ანტიკურ ათლეტებს ოლიმპოს მბრძანებელნი თუ მფარველობდნენ და სპორტსმენები კი სრულყოფილებით ღმერთებს უახლოვდებოდნენ, ახალი დროის სპორტი, მკვლევართა აზრით, უფრო მოწყვნილობისა და აზარტის შედეგად დაიბადა.

უნგრელი მეცნიერი ლასლო კუნი თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში („ფიზიკური კულტურისა და სპორტის ზოგადი ისტორია“) აღნიშნავს, რომ ინგლისში სპორტის წარმოშობასა და განვითარებაზე განსაკუთრებული როლი დოღმა ითამაშა. ცხენების რბოლა ყოველთვის იზიდავდა მაყურებლებს, რომლებიც ნაძლევდებოდნენ და ფსონებს დებდნენ. მეტიც - აზარტი და ხელოვნური გაცხარება ხშირად ჩხუბშიც გადაიზრდებოდა, რაც საზოგადოების ცხოველ ინტერესს იწვევდა და ვნებებს აღძრავდა. ამგვარი შეჯახებების მოსაგვარებლად გარკვეული წესები შეიმუშავეს, რამაც ისინი დამოუკიდებელ სახაობრივ შეჯიბრებად აქცია [4].

სპორტის, როგორც თანამედროვე საზოგადოების კულტურის ნაწილის, სწრაფი განვითარების ყველაზე მნიშვნელოვან და გადამწყვეტ მიზეზად იქცა სასკოლო განათლების პროგრამებში ფიზიკური აღზრდის ჩართვა. ამ საქმის პიონერად ინგლისელ პედაგოგსა და ისტორიკოსს, თანამედროვე მნიშვნელობით სიტყვა სპორტის „მამას“, 1828-1841 წლებში ქალაქ რაგბის კოლეჯის რექტორს, ექიმ ფსიქიატრ თომას არნოლდს მიიჩნევენ, რომელიც ოქსფორდშიც კითხულობდა ლექციებს და ადა-

მიანის ჯანმრთელობაზე ფიზიკური აქტივობის ზეგავლენას სწავლობდა. სპორტი მან ასე განმარტა: ძალის, სისწრაფის, გამძლეობისა და მოხერხებულობის გამოვლენა ასპარეზობის პროცესში.

არნოლდის სასკოლო აღზრდის რეფორმის არსი ის იყო, რომ უფროსკლასელები და უფრო ძლიერი მოსწავლეები უმცროსებისა და სუსტების მფარველები ყოფილიყვნენ, რისი მიღწევაც, ინგლისელი პედაგოგის აზრით, სასპორტო შეჯიბრებებით შეიძლებოდა, რადგან თამაშებსა და ორთაბრძოლებში საუკეთესოები, როგორც ნესი, ახალგაზრდული ჯგუფების ლიდერებიც არიან. ჯგუფში კი, ჩვეულებრივ, დაცულია დისციპლინა და ღირსების გარკვეული კანონები. აქედან მომდინარეობს არნოლდის პედაგოგიური პრინციპი: თამაშიდან და სასპორტო შეჯიბრებიდან - აღზრდისა და სწავლისკენ. ალბათ, ამიტომაც ანტიკური ოლიმპიური თამაშების აღდგენის თაოსანმა და სულისჩამდგმელმა ფრანგმა ბარონმა პიერ დე კუბერტენმა თომასს ორგანიზებული სპორტის მამა უწოდა. „თომას არნოლდმა, ინგლისელ პედაგოგთა ლიდერმა და კლასიკურმა ნიმუშმა განათლებაში, მძლეოსნობის როლის ზუსტი ფორმულა მოგვცა“, - წერდა კუბერტენი. [5].

ზოგი მეცნიერის ვარაუდით, კუბერტენმა თომას არნოლდის მოძღვრებისთვის სპორტის მნიშვნელობა გადაჭარბებულად შეაფასა. სპორტის ზეგავლენა ხასიათის ჩამოყალიბებაზე, რამაც უდიდესი შთაბეჭდილება მოახდინა ფრანგ ბარონზე, უფრო თომას ჰიუზის 1857 წელს დაბეჭდილ რომან „ტომ ბრაუნის სკოლის დღეებიდან“ იღებს სათავეს, ვიდრე უშუალოდ თვით არნოლდის იდეებიდან [5].

რომანის ერთ-ერთი გმირის - სკოლის დირექტორის პროტოტიპი სწორედ თომას არნოლდი გახლავთ, რომელიც, როგორც ითქვა, რაგბის სკოლას ხელმძღვანელობდა, როცა ჰიუზი იქ სწავლობდა. თხზულებაში ტერმინები „სპორტი“ და „სპორტსმენი“ თანამედროვე მნიშვნელობითაა გამოყენებული. ნაწარმოებიდან რამდენიმე ამონარიდს დავიმოწმებთ:

„ხეობაში მცირე სახნავი მიწაა, ტყეც ცოტაა, სპორტის მოყვარულთათვისაც კი იქ ნაკლებად საინტერესოა... თავად ბენჯი მოდიოდა ოჯახიდან, რომელიც ხეობაში სასპორტო თამაშებში მამაცობით იყო განთქმული... „ჩემი აზრით, შენ უფრო მაღლა უნდა იყო“, - თქვა არტურმა, რომელიც სპორტში ტომის წარმატებით ისევე ამაყობდა, როგორც ტომი მისი აკადემიური მოსწრებით... ყველა იცნობს ჩვენს სპორტსმენს, ის მათთან ლაყბობს და იცინის და ჩვენც თანაზიარობის სიამაყეს ვგრძნობთ... ბიჭებმა სასპორტო მოედნიდან დაშლა დაიწყეს“ [6].

სპორტი, როგორც ცნობილია, ნიშნავს საშეჯიბრო საქმიანობას, მისთვის მომზადებას, აგრეთვე ამ საქმიანობასთან დაკავშირებულ სპეციფიკურ დამოკიდებულებებს, ნორმებსა და მიღწევებს. ეს ტერმინი ლათინური სიტყვა *disportare*-დან მოდის „გართობის“ მნიშვნელობით. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ის ძველფრანგული სიტყვაა - *დესპორტერ*, რაც, ასევე, თამაშს, გართობას ნიშნავს. ამ ტერმინის ყველაზე ძველი

ინგლისური განმარტება ცნობილია დაახლოებით 1300 წლიდან - „ყველაფერი, რაც ხალხს თავშესაქცევად ან საინტერესოდ მიაჩნია“.

რენესანსის ეპოქის ფრანგმა მწერალმა-ჰუმანისტმა და ექიმმა, რომან „გარგანტუა და პანტაგრუელის“ ავტორმა ფრანსუა რაბლემ (1494-1553) სიტყვა დესპორტერ ნაწარმოებში თითქმის სამოცჯერ სწორედ „თავშეცევის“ (ერთობა, თავს იქცევს) მნიშვნელობით გამოიყენა. აი, მაგალითად (თხზულების ინგლისური თარგმანიდან): *that it was a sweet and heavenly sport* (ეს იყო ლამაზი და ღვთიური გართობა); *And that he might play and sport himself after the manner of the other little children of the country* (და რომ მან შეძლოს ითამაშოს და გაერთოს ამ ქვეყნის სხვა პატარა ბავშვების მსგავსად); *I will now give them their wine, but it shall be only in sport* (ახლა მე მათ ღვინოს მივცემ, მაგრამ მხოლოდ თავშესაქცევად); *and sported themselves together at the sound of the pretty small pipe* (და ერთად მხიარულობდნენ საკმაოდ პატარა სალამურის ხმაზე); *that, flying of themselves sometimes from the castle for their own disport* (რომ ხანდახან სასახლიდან გასართობად გამოვფრინდებოდი) [7].

სულხან-საბა ორბელიანის ქართულ ლექსიკონში გართობა-ასპარეზობის აღმნიშვნელი უამრავი სიტყვაა, მაგალითად, მღერა, თამაშობა (თამაშა თათრულად სანახავსა პქვიან), ხოლო თამაშობა ქართულად მღერა-შექცევათა სახელია. ესეცა განიყოფების (განიყოფებიან) ექვსად: ასპარეზობად, მღერად, ფუნდრუკად, ხუნტრუცად, როკვად და შექცევად [8, 298]. ტერმინ „სპორტს“ კი საბას ლექსიკონი არ იცნობს.

„ლელოს“ პუბლიკაციაში აღნიშნულია, რომ „სსრ კავშირში ტერმინი „სპორტი“ 30-იანი წლებიდან იხმარება „ფიზიკური კულტურისგან“ დამოუკიდებლად“. ჩვენი გამოკვლევით კი, ეს ტერმინი უფრო ადრე იყო ცნობილი როგორც რუსეთში, ისე საქართველოში.

რუსული პრესის ფურცლებზე სპორტის თემატიკას ყურადღება ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრიდან ექცეოდა. თუმცა მეცნიერთა გამოკვლევით, „სპორტის“ ცნების რუსულ საინფორმაციო სივრცეში დამკვიდრებას თითქმის ნახევარი საუკუნე დასჭირდა. 1828 წლამდე მის ყველა სახეობას „ტანვარჯიშს“ უწოდებდნენ. 1828-1851 წლების მედია-ტიქსტში უკვე გვხვდება ტერმინი „სპორტი“, ოღონდ თამაშის, გართობის მნიშვნელობით.

1846 წელს «Отечественные записки»-ში (ტ. 47) დაიბეჭდა მიმოხილვა სათაურით - „ფრანგული თეატრი პარიზში“. პიესის სათაურშია გამოტანილი სიტყვა „სპორტი“ - «*Sport et Tourf*» - «*Спорт и Турф*». კრიტიკოსიცა და სპექტაკლიც ინგლისელების სპორტისადმი დამოკიდებულებას დასცინის.

1850 წელს ჟურნალ «Москвитянин»-ში (1850. Т. 3. С. 140-141) მარია ხლოპოვოის ლექსზე კრიტიკულ ინფორმაციაშიც განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული მამაკაცთა სასპორტო გატაცებაზე - «*для вас готовы клубы, преферанс, гимнастика, разного рода спорт*».

XIX საუკუნის მეორე ნახევრის რუსულ პრესაში, მეტწილად - 80-იანი წლებიდან, ტერმინი **სპორტი** უფრო ხშირად გამოიყენება. ის სასპორტო გამოცემათა სახელწოდებებშიც გვხვდება. მაგალითად, «Русский спорт» (СПб., 1882); «Скаковой листок русского спорта» (СПб., 1884); «Листок спорта» (М., 1887); «Верховой спорт» (СПб., 1893); «Велосипедный спорт» (М., 1894); «Журнал спорта» (М., 1898) და სხვ. 1870-იანი წლებიდან კი სპორტი, როგორც პროფესიული საქმიანობის აღმნიშვნელი სიტყვა, ენციკლოპედიურ ლექსიკონებში განსაკუთრებულ ადგილს იჭერს. მაგალითად, ბროკჰაუზისა და ეფრონის ლექსიკონში [9] მოცემულია სპორტის დანვრილებითი კლასიფიკაცია, რომელიც ეფუძნება ვლადიმირსკის მიერ «Охотник»-ში გამოქვეყნებულ სტატიებს - „სპორტის ყველა სახეობის კლასიფიკაციის გამოცდილება“ («Охотник», 1887, №18); „სპორტი, მისი სახეობები, ისტორიული განვითარება და კულტურული მნიშვნელობა“ («Охотник», 1887, №19; 1888, №34), ასევე, ა. ივანენცოვის ნაშრომს - „ნადირობა და სპორტი“ (СПб., 1898).

XIX საუკუნის მიწურულს ტერმინ „სპორტს“ რუს მწერალთა შემოქმედებაშიც ვხვდებით. მაგალითად, ლევ ტოლსტოის ეს სიტყვა რომან „აღდგომაში“ (1889-1899 წ.წ.) გატაცების მნიშვნელობით აქვს ნახსენები: «Какое-либо занятие, являющееся предметом азартного увлечения. Один из теперешних товарищей ее. Новодворов. шутя говорил про нее, что она предается спорту благотворения» [10].

ტოლსტოის თანამემამულე ანტონ ჩეხოვი ვუკოლ ლავროვისადმი 1898 წელს გაგზავნილ წერილში იშველიებს სიტყვა სპორტს: «Грибной так много, как давно уже не было. И этот грибной спорт чертовски мешает работать» [11].

ჩეხური წარმოშობის რუსი მწერალი, ჟურნალისტი, ადვოკატი და სამხედრო კორესპონდენტი ნიკოლაი გეინცე 1896 წელს წერს: «Играющие на скачках отчасти правы: зная хорошо дело спорта, а главное, имея знакомство с хозяевами скаковых конюшен, тренерами и жокеями, можно играть довольно удачно» [12].

ტერმინი **სპორტი** ქართულ პრესაში XX საუკუნის დასაწყისიდან გვხვდება. მაგალითად, 1911 წლის ჟურნალ „განათლებაში“ ილია ფერაძე თავის წერილს ასე ასათაურებს: „სპორტის მნიშვნელობა სხეულისა და სულის განვითარებისთვის“ (13, №5). ამავე ჟურნალის 1915 წლის ნომერში წერია: „სპორტი, რომელიც აწვითარებს გამბედაობას, ხელს შეუწყობს სივაჟკაციის და მხნეობის განვითარებას და მით ერთი ორად აამაღლებს ხალხის პოლიტიკურ მნიშვნელობას“ [14, №10, 684].

1919 წელს გამოქვეყნებულ მონოგრაფიაში ილია ფერაძე წერს: „ჯირითი სხეულისთვის შესანიშნავი მავითარებელი სპორტი იყო, რომელსაც ძველად საქართველოში დიდ ფასს სდებდნენ... იგი ავითარებდა ძალ-ღონეს, სიმარდეს და გამბედაობას. ამით იყო ძლიერი პატარა საქართველო, თორემ რას გაუძლებდა მასზე ძლიერ მტრებს“ [15, 25].

მომდევნო წლებში სპორტი აქტიურად იმკვიდრებს ადგილს ქართველი საზოგადოების ყოველდღიურ ყოფაში და ეს ტერმინიც მეტი სიხშირით გამოიყენება.

მეცნიერთა ერთი ნაწილის აზრით, ფიზიკურ კულტურაში ვარჯიში ყოველთვის დარჩება „დიდი გამარჯვებების“ ჩრდილქვეშ, მაგრამ სწორედ მასზე იქნება დამოკიდებული ერის სიჯანსაღე თუ სიძაბუნე. რაც შეეხება პროფესიულ სპორტს, უკვე დიდი ხანია, საზოგადოების გარკვეულ წრეებში ის ჯანმრთელობის განმტკიცების ასოციაციას აღარ იწვევს - გუნება-განწყობილებისთვის რისკებს შეიცავს, რადგან დიდ ტურნირებზე პრემიული თანხის პროპორციულად სპორტსმენთათვის სახიფათო დატვირთვებიც იზრდება. ეს კი პროფესიული სპორტის მიმართ ყველა ადამიანს დადებითად როდი განაწყობს.

XIX საუკუნის მიწურულს, როცა სპორტი არისტოკრატთა გართობიდან მასობრივ სანახაობრივ მოვლენად იქცა, ამერიკელმა სოციოლოგმა, ეკონომისტმა, პუბლიცისტმა და ფუტუროლოგმა ტორსტენ ვებლენმა (1857-1929) თავის ნაშრომ „მცონარე კლასის თეორიაში“ პირდაპირ მიუთითა, რომ სპორტი „განკუთვნილია მხოლოდ უსაქმურთათვის - არისტოკრატები და მენარმეები მათი პრესტიჟისთვის მიყენებული შეურაცხყოფის სპორტზე გადატანას ცდილობენ, მაშინ როცა მშრომელი ხალხისთვის ეს სრულიად უსარგებლოა“. ვებლენის აზრით, მისთვის თანამედროვე სპორტი სხვა არაფერია, თუ არა კაცობრიობის ისტორიის ბარბაროსული პერიოდის ატავისტური (შორეული წინაპრებისთვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებების გამოვლენა შთამომავლობაში) გადმონაშთი [16].

გერმანელი მწერლისა და თეატრის მოღვაწის, ხელოვნების თეორეტიკოს ბერტოლტ ბრეხტის შეხედულებით, „დიდი სპორტი კარგა ხანია იწყება იქ, სადაც ჯანმრთელობასთან კავშირი წყდება. ყველაზე მახინჯი, რაც შეიძლება მოიფიქრო, არის სპორტი, როგორც ეკვივალენტი. ეს ადამიანები ასე ასაბუთებენ: დღეს უფრო მეტი უნდა იფიქრო, ვიდრე 1880 წელს. ამიტომ ამის საკომპენსაციოდ აუცილებელია სპორტში ვარჯიში... ის ფაქტი, რომ დღეს ხალხს საქმეებთან გამკლავება უჭირს, ვიდრე 1880 წელს, რატომ იძლევა იმის საბაბს, მიიჩნიო, რომ ისინი ფიზიკურად უფრო ამტანები გახდებიან“... [17].

ამერიკელი პროფესორი ალენ გუტმანი 1978 წელს გამოქვეყნებულ ნიგნში („რიტუალიდან რეკორდისკენ. თანამედროვე სპორტის ბუნება“) წერს, რომ „მოზარდები მილიონობით დოლარად ყიდიან საკუთარ თავს ნახევრად მონობისთვის... აკრძალული პრეპარატების გამოყენებას თან ახლავს გამარჯვების სასონარკვეთილი სურვილი... სპორტი არის „კაპიტალიზმის მიერ დამახინჯებული თამაშის ფორმა“... კაპიტალისტური საზოგადოება თავისი ბუნებით ორიენტირებულია მაღალ მიღწევებსა და კონკურენციაზე, სპორტი კი ასეთი საზოგადოების ზუსტი მოდელი აღმოჩნდა... საზოგადოებას სჭირდება თამაში და არა სპორტი, არა

„რეალობის“, არამედ „სიამოვნების პრინციპი“. სპორტი თრგუნავს, თამაში კი ემანსიპაციას უწყობს ხელს“ [18].

სპორტის მიმართ მსგავსი დამოკიდებულება შეინიშნება საბჭოთა ეპოქის გარიჟრაჟზე. ერთ-ერთ სამეცნიერო ნაშრომში („XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ძირითადი ტენდენციები“) ვწერდით, რომ საბჭოთა კავშირში თავიდან „სპორტი ნებადართული იყო, როგორც ფიზიკური კულტურის მეთოდი და საშუალება. მაშინდელ პრესაში გამოქვეყნებული ლოზუნგებიც ამის დასტურია: „ჩვენ გვინდა ფიზიკური კულტურა, ყოველმხრივი ფიზიკური აზროვნება და არა - ვინრო სპორტი“, მეტიც, სიტყვები - სპორტსმენი, მწვრთნელი, ჩემპიონი იშვიათად გვხვდება. კონკურსები იმართებოდა რევოლუციურ იდეოლოგიაზე შექმნილ ტერმინებზე.

გასული საუკუნის ოციანი წლების ერთ-ერთი საბჭოთა იდეოლოგი ბ. კალპუსი წერდა, რომ სპორტი იმ სახით, რომელიც ჩვენ ბურჟუაზიისგან მივიღეთ, მოითხოვს განმენდას და ისეთი გადმონაშთებისგან გათავისუფლებას, როგორებიცაა თვითმიზანი, ინდივიდუალიზმი, რეკორდო-მანია, ჩემპიონობა, პროფესიონალიზმი, რადგან ისინი საბჭოთა კოლექტივიზმის იდეოლოგიას ეწინააღმდეგებოდა და ეგოიზმის გამოვლინებად განიხილებოდა“ [19, 69].

ფიზკულტურის საბჭოთა თეორეტიკოსების აზრით, მაღალი მიღწევების სპორტი ნამდვილ მასობრივ ფიზიკურ კულტურას ხელს შეუშლიდა, თუმცა მოგვიანებით შეჯიბრებითობა მასების ფიზკულტურაში მიზიდვის ერთ-ერთ საშუალებად მიიჩნიეს და სპორტის მიმართ ყველა შეზღუდვა მოიხსნა.

ასეთია მოკლედ ის გზა, რომელიც ტერმინებმა - „**ფიზიკურმა კულტურამ**“ და „**სპორტმა**“ [ლათინური *disportare* - ძველფრანგული *desporter* (ფრანსუა რაბლესთან „გართობის“ მნიშვნელობით) - 1840-იანი წლებიდან ინგლისური *sport* (თომას არნოლდის დამსახურებით დღევანდელი მნიშვნელობა მიიღო) - 1890-იანი წლებიდან *спорт* რუს მწარლთა შემოქმედებაში (ლ. ტოლსტოი, ა. ჩეხოვი, ნ. გეინცე) - 1911 წლიდან **სპორტი** (ჟურნალ „განათლების“ მონაცემებით) ქართულში] ამა თუ იმ ენაში ჩასახვიდან დღემდე განვლო, თუმცა ქართულში მათი დამკვიდრების ტენდენციები ჯერ ბოლომდე არ არის გამოკვლეული და ბევრი რამ კიდევ საძიებელია. თუმცა, ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ზოგჯერ განსხვავებულ შეხედულებათა მიუხედავად, ერთი რამ შეგვიძლია დავასკვნათ: ამ ორ ცნებაში იგულისხმება ადამიანთა ჯანმრთელობისა და ფიზიკური შესაძლებლობების გაუმჯობესების, სხეულის მოტორული უნარების განვითარების, სიცოცხლის გახანგრძლივების უნივერსალური და აბსოლუტურად საიმედო საშუალება, რომელშიც ემოციური მხარე ჭარბობს, რადგან მონაწილეთა და მაყურებელთა სიამოვნებასა თუ კმაყოფილებას არა მხოლოდ შედეგებით, არამედ თვით პროცესითაც იწვევს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაზეთი „ლელო“, №44 (1058), 1957 წლის 11 აპრილი;
2. Голошапов Б. Р. История физической культуры и спорта, Учеб. пособие, 2002;
3. Визнтей Н. Курс лекций по социологии спорта: Учебное пособие, М.: „Физическая культура“, 2006. 328 стр.;
4. Ласло Кун, Всеобщая история физической культуры и спорта, изд., „Радуга“, 1982;
5. Лесгафт П.Ф. Собр. пед. соч. тт. 1-5, М.: ФизС. 1951-1954;
6. Хьюз Томас, Школьные годы Тома Брауна, Перевод: Юлия Глек, 2006;
<https://ru.wikipedia.org/wiki/Спорт> (უკანასკნელად გადამოწმდა 10.05.2021)
7. Francois Rabelais, Gargantua and Pantagruel, Complete, Five Books Of The Lives, Heroic Deeds And Sayings Of Gargantua And His Son Pantagruel (Translated into English by Sir Thomas Urquhart of Cromarty and Peter Antony Motteux), 2016;
8. ორბელიანი ს.-ს. ლექსიკონი ქართული, I, თბ.: „მერანი“, 1991, 637 გვ.;
9. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь. М. 1899. Т. XXXI. С. 298;
10. Толстой Л. Н. Воскресение (1889-1899), Собрание сочинений в 22 т. М.: Художественная литература, 1983. Т. 13;
11. Чехов А. П. Письмо Лаврову В. М., 19 июля 1898 г. Мелихово // Чехов А. П. Т. 7. Письма, июнь 1897 - декабрь 1898. М.: Наука, 1979. С. 240-241.
12. Гейнце Н. Э. Герой конца века, 1896;
13. ფერაძე ი., სპორტის მნიშვნელობა სხეულისა და სულის განვითარებისთვის, ჟურნალი „განათლება“, №5, 1911;
14. ჟურნალი „განათლება“, №10, 1915;
15. ფერაძე ი., გიორგი ერისთავი და ქართული თეატრი, ისტორიულ-ლიტერატურული მონოგრაფია, ფერაძის და ამხ. სტამბა, ქუთაისი, 1919;
16. Веблен Торстейн, «Теория праздного класса: экономическое исследование институций» (англ. The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions, 1899);
17. Брехт Бертольт, Кризис спорта, Перевод с немецкого Олега Кильдюшова по изданию: © Brecht B. Die Krise des Sports In: Willy Meisl, Der Sport am Scheidewege. Heidelberg: Iris, 1928, S. 144-146.
18. Гуттман Аллен, От ритуала к рекорду. Природа современного спорта (From Ritual To Record. The Nature Of Modern Sports), Переподчик: Писарев Александр, Нишуков Владимир, Созонтов Илья, Издательство Института Гайдара, 2016 г. С. 304;
19. დანელია ვ., XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ძირითადი ტენდენციები, „განათლება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ყოველკვარტალური სამეცნიერო ჟურნალი, №3 (20), 2020.

სპორტის ტარმინოლოგიის წარმოშობისა და დამკვიდრების ზოგიერთი საკითხი თანამედროვე ქართულ პრესაში

მეტყველების კულტურა ფართო ცნებაა, რომელიც უშუალოდ მეტყველების საკითხებს კი არაა, ადამიანის ფსიქოფიზიკური მდგომარეობისა და აზროვნების სისტემასთან დაკავშირებულ მთელ რიგ პრობლემებს მოიცავს. კაცობრიობის განვითარების ყველა ეპოქაში მეტყველების კულტურის საკითხები თავისებურად აღელვებდათ, რადგან ადამიანის მეტყველების ფორმირებაზე სხვადასხვა ფაქტორი ახდენს ზეგავლენას, მათ შორის - სოციალური, ბიოლოგიური, გეოგრაფიული. კაცობრიობას საუკუნეების განმავლობაში დიდი შრომა და ენერგია დასჭირდა მჭერ-მეტყველების - ორატორული ხელოვნების მაღალი კულტურის შესაქმნელად, რომელიც „ზეპირი მეტყველების უმაღლესი სახეა“.

დროთა განმავლობაში კომუნიკაციის ფორმების გაფართოებამ, საზოგადოებრივმა სოციოკულტურულმა და ენის შესახებ მეცნიერებათა შინაგანმა პროცესებმა თანამედროვე ენათმეცნიერებაში ცვლილებები გამოიწვია. 21-ე საუკუნის დასაწყისში მედიასფეროს წინა პლანზე წამოიწევამ და ყურადღების ცენტრში მოქცევამ, ასევე, იმანაც, რომ საზოგადოება გახდა უფრო ინფორმაციული, კომუნიკაციური, წარმოშვა და ჩამოაყალიბა ლინგვისტიკის ახალი სახეობა - მედიალინგვისტიკა, რომელიც უკვე სამეცნიერო რეალობაა. მის წიაღში სულ უფრო ნათლად იკვეთება სასპორტო ლინგვისტიკა.

პოლონელმა ენათმეცნიერმა იან ოუჯინსკიმ დასვა შეკითხვა - შეიძლება თუ არა ვილაპარაკოთ „სპორტის ენაზე“ და იქვე დასძინა - საამისოდ აუცილებელია განისაზღვროს მისი სოციოლოგიური მხარე.

მართლაც, რა არის სპორტის ენა? ეს არის ენა, რომელსაც აქტიურად იყენებენ როგორც სპორტსმენები, მწვრთნელები, პედაგოგები, არბიტრები, სპორტის კომენტატორები და მიმომხილველები, ანუ სპორტის ჟურნალისტიები, ასევე, სასპორტო ლონისძიებების მაყურებლები. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ სპორტის ენა სოციალური მოვლენის ენაა და ცალკე სფეროდ უნდა გამოიყოს. განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს სასპორტო მედიაკომუნიკაციის ცალკეული საკითხები, უპირველესად, ცნებითი აზროვნებისა და სპორტის ტერმინოლოგიის წარმოება, კორექტირება-განახლება და დამკვიდრება თანამედროვე ქართულ პრესაში.

სასპორტო მედიაკომუნიკაცია ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 60-იან წლებშია გაანალიზებული უცხოელ მეცნიერთა (პ. ვეისი, პ. ედვარდსი, მ. ნოვაკი) ნაშრომებში, როცა ყურადღება გამახვილდა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებისა და სპორტის ურთიერთდამოკიდებულების ბუნებაზე. მოგვიანებით ამ საკითხს შეეხნენ საბჭოთა მეცნიერები - პ. ვინოგრადოვი, ა. ოგანესიანი, ვ. როდიჩენკო და სხვები.

თანამედროვე საზოგადოებაში სასპორტო მედიაკომუნიკაციის როლის ამაღლება იმით არის განპირობებული, რომ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სპორტს წამყვანი ადგილი უკავია, როგორც ეროვნული ერთსუ-

ლოვნების, ხალხთაშორისი ურთიერთობისა და საერთაშორისო თანამშრომლობის განმტკიცების მნიშვნელოვან ფაქტორს.

ამდენად, სპორტის პრობლემურ არეალში შემოდის გეოგრაფიული სახელები, როგორც სადაურობის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეული, ამიტომ მათს მართლწერასაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.

გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის საწამოებლად ქართულში მრავალი სართი გამოიყენება. მათ შორის: -ეთ ბოლოსართი (კახ-ეთ-ი, ხევსურ-ეთ-ი, თურქ-ეთ-ი), თავსართ-ბოლოსართები: სა-ეთ (სა-ფრანგ-ეთ-ი, სა-ბერძნ-ეთ-ი), სა-ე (სა-ირმ-ე, სა-მშვილდ-ე, სა-ვან-ე, სა-მცხ-ე), სა-ო (სა-ქართველ-ო, სა-მეგრელ-ო, სა-ათაბაგ-ო).

ზოგი მეცნიერი მართებულად მიუთითებს, რომ -ეთ ბოლოსართი გეოგრაფიულ სახელებს მეტწილად ტომობრიობისა და ეროვნულობის აღმნიშვნელ სახელთაგან აწარმოებს. მაგალითად, კახ-ი -კახ-ეთ-ი, ხევსურ-ი - ხევსურ-ეთ-ი, რუს-ი-რუს-ეთ-ი, თურქ-ი-თურქ-ეთ-ი.

ქართული ენა გრამატიკული სტრუქტურით ძალიან ძლიერია და ნეოლოგიზაციის პროცესში უცხო წარმომავლობის სიტყვებს ქართული ენის გრამატიკის წესებს უქვემდებარებს, ამიტომაც მართებულად მიგვაჩნია ტომობრიობისა და ეროვნულობის აღმნიშვნელ სახელთაგან გეოგრაფიული სახელების -ეთ ბოლოსართით ან სა-ეთ, სა-ო თავსართ-ბოლოსართით წარმოება: სერბ-ეთ-ი (სადაც სერბი, სერბები ცხოვრობენ), ჩეხ-ეთ-ი (ჩეხი, ჩეხები), სლოვაკ-ეთ-ი (სლოვაკი, სლოვაკები), შვედ-ეთ-ი (შვედი, შვედები), სა-ფრანგ-ეთ-ი (ფრანგი, ფრანგები), სა-ბერძნ-ეთ-ი (ბერძენი, ბერძნები), სა-ქართველ-ო...

ვ. თოფურიას და ივ. გიგინეიშვილის 1998 წელს გამოცემულ „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონის“ (ვფიქრობთ, უფრო მართებული იქნებოდა ორთოგრაფიის ლექსიკონი. რადგან არა როგორი ლექსიკონი, არამედ - რის (ი) ლექსიკონი? ორთოგრაფია ხომ მართლწერაა. ეს ლექსიკონიც სწორად წერისაა და არა - სწორად წერის ხასიათისა) მიხედვით, მართებული ფორმებია: სერბი (და არა სერბიელი), სერბები (გვ. 450), სლოვაკი (და არა სლოვაკიელი), სლოვაკები, სლოვენი (და არა სლოვენიელი), სლოვენები (გვ. 455), ჩეხი (და არა ჩეხიელი), ჩეხები (გვ. 577), ხორვატი (და არა ხორვატიელი), ხორვატები (გვ. 620), ამიტომ სრულიად მართებულად ვამბობთ და ვწერთ, რომ „უტყვენ ხორვატი (და არა ხორვატიელი) ფეხბურთელები“, „შეხვედრა ხორვატების (და არა ხორვატიელების) უპირატესობით წარიმართა“, „მაჭჩი სლოვენმა (და არა სლოვენიელმა) კალათბურთელებმა მოიგეს“, „ამ პაექრობაში გასამარჯვებლად სლოვენებს (და არა სლოვენიელებს) მეტი გარჯა მართებთ“.

ევროპული ქვეყნების მართლწერა მოცემულია რუსულის ზეგავლენით დედნის ენაზე წარმოთქმის არგუმენტის მოშველიებით: ჩეხოსლოვაკია, ჩეხია [Czech Republic], შვეცია [Sweden], სერბია [Serbia, Srbija], სლოვაკია [Slovakia], სლოვენია [Slovenia] ხორვატია [Croatia], ხოლო რუმინ-ეთ-ი [Romania], ბულგარ-ეთ-ი [Bulgaria] და რუს-ეთ-ი [Russia] კი რატომღაც წაწარმოებია -ეთ სუფიქსით. დღევანდელ ქართულში ზემო-

აღნიშნული ქვეყნების სახელწოდება, ორი ქვეყნის გარდა, ნაწარმოებია მართებულად - ეთ ბოლოსართით: ჩეხ-ეთ-ი (სადაც ჩეხი, ჩეხები ცხოვრობენ), სლოვაკ-ეთ-ი (სლოვაკი, სლოვაკები), სერბ-ეთ-ი (სერბი, სერბები), შვედ-ეთ-ი (შვედი, შვედები).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ, სერბეთის, ჩეხეთის, სლოვაკეთის და მისთ. მსგავსად, სწორი ფორმებია **ხორვატი-ეთ-ი** და **სლოვენ-ეთ-ი**. თუკი ტრადიციით დამკვიდრებულ დაწერილობას ვიცავთ, მაშინ, უპირველესად, „შვეცია“ და „ჩეხოსლოვაკია“ უნდა შეგვეწარჩუნებინა. სამწუხაროდ, ამ ბოლო დროს მეტყველებასა თუ სამეცნიერო ნაშრომებშიც კანტიკუნტად „ჩეხია“ და „სერბია“ ფორმებიც გამოჩნდა. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ქართულ კონსტრუქციაში უცხოური გრამატიკული ფორმების დამკვიდრებას მეტი სიფრთხილით უნდა მოვეკიდოთ.

თანამედროვე ქართული სპორტის ტერმინოლოგიაში პრობლემურია გუნდების სახელწოდებათა მართლწერა კუმშვა-კვეცადობის გათვალისწინებით. მაგალითად, რომელი ფორმაა მართებული - გორის „დილის“ თუ გორის „დილას“ ფეხბურთელები? შინაარსის მიხედვით რომელიმე ფორმისთვის უპირატესობის მინიჭება შეუძლებელია. მიგვაჩნია, რომ საზოგადო სახელი დილა, როგორც საკუთარი სახელი მცხეთა, კვეცადია, მაგრამ „დილა“ და მისთანანი (თანხმოვანფუძიანი სახელებიც) თუ გუნდის სახელწოდებად არის გამოყენებული, ისინი უნდა გაუთანაბრდეს ადამიანთა საკუთარ სახელებს, ჩაისვას ბრჭყალებში და არ უნდა შეიკუმშოს და არც შეიკვეცოს. მაგალითად, გურიის მთები, მაგრამ ლანჩხუთის „გურიას“ შემადგენლობა, ბარსელონის ქუჩები-„ბარსელონას“ თავდამსხმელი, მერცხლის ჭიკჭიკი-„მერცხალის“ მწერთნელი.

უცხოური სიტყვების შემოტანას, მათს ქართულ ენასთან შესაბამისობაში მოქცევასა და დამკვიდრებას სათანადო ყურადღება ექცეოდა და პრობლემური საკითხების გადასაჭრელად იქმნებოდა სხვადასხვა ორგანო. მაგალითად, მე-20 საუკუნის მიწურულს, 1997 წელს, შეიქმნა ენის სახელმწიფო პალატა, რომელიც 2004 წელს გააუქმეს.

ცხადია, ეს არ ათავისუფლებს ჟურნალისტებს იმ პასუხისმგებლობისგან, რაც მათ ქართული ენის სინამდის დასაცავად პროფესიულად ევალებათ, რადგან მათი ნაუბარი და ნაწერი მაყურებლისა თუ მკითხველისათვის მაგალითი ხდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (ერთტომეული), თბ., 1986;
2. თოფურია ვ., გიგინეიშვილი ივ., ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, თბ., „განათლება“, 1998;
3. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი (შემდგენელი მიხეილ ჭაბაშვილი), თბ., „ნაკადული“, 1964;
4. მართლწერის ლექსიკონი მედიისთვის, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, თბ., 2016;
5. Бойтик Е. А., Спортивная медиакоммуникация в России в начале XXI в. 2013.

**ზოგიერთი სასპორტო ფრაზეოლოგიზმის,
ჟარგონისა და ტერმინის დამკვიდრების თავისებურებები
თანამედროვე ქართულ პრესაში**

სასპორტო სფერო არ არის იზოლირებული; ის მუდმივად ვითარდება და არა მარტო სხვა დისკურსებისგან ნასესხობით მდიდრდება, არამედ თავადაც წარმოადგენს სხვა პროფესიული ჯგუფების ლექსიკონის გამდიდრების წყაროს. სოციალური ურთიერთზემოქმედება იმით აიხსნება, რომ სულ უფრო ფართოვდება სხვადასხვა პროფესიული ჯგუფის კონტაქტები ერთი კულტურის ფარგლებში, ასევე, გლობალური პროცესებით, რომლებიც თანდათან შლის საზღვრებს სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელთა ურთიერთობაში. სასპორტო ლონისძიებების ექსპრესიულად და ემოციურად გადმოსაცემად ჟურნალისტები ენის სხვადასხვა საშუალებას იყენებენ, მათ შორის - ფრაზეოლოგიურ ერთეულებსა [1, 399] და ჟარგონულ ლექსიკას.

თანამედროვე მედიაში აქტიურად გამოიყენება **ფრაზეოლოგია** (ბერძნული სიტყვაა: *phrasis* - გამოთქმა, *logos* - მოძღვრება) - „ამა თუ იმ ენის მტკიცედ ჩამოყალიბებული ნათქვამები, სიტყვათა თავისებური შეერთებანი; მაღალფარდოვანი უშინაარსო გამოთქმები“ [2]. ბოლო დროს საერთო ლექსიკა-ფრაზეოლოგიას ცალკე გამოეყო სპორტის ლექსიკა-ფრაზეოლოგია (და არა სპორტული ფრაზეოლოგია, რადგან კითხვა დაესმის - რისი ფრაზეოლოგია? ასევე, სწორ ფორმად მიგვაჩნია ტერმინი „ფრაზეოლოგიის ლექსიკონი“ - რისი? დააბრ „ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი“ როგორი?), რომელსაც მეცნიერები, პირობითად, სამ შესაძლო ჯგუფად ყოფენ:

1. **ფრაზეოლოგიზმები**, პირდაპირ სასპორტო წარმომავლობისა: პრესტიჟის გოლი, ჯარიმის ზღვარზე თამაში; ოქროს გოლი, ოქროს მატიჩი, ბოლო იმედის ჯარიმა, მეკარეზე თავდასხმა;

2. **ფრაზეოლოგიზმები**, რომლებსაც ირიბი შეხება აქვს სასპორტო ეტიმოლოგიასთან: ანგარიშის გაქვითვა, მშრალი ანგარიში, მსოფლიოს პირველი ჩოგანი;

3. „**ნახევრადსასპორტო**“, მეორეული ნომინაციით მიღებული **ფრაზეოლოგიზმები**, რომლებსაც არც პირდაპირი და არც ირიბი ურთიერთობა არ აქვს სპორტთან: მოედნის მასპინძელი, ბრძოლა მეორე სართულზე. ხმელი ფოთოლი, კარი გაიჯახუნა, ცივი შხაპი გადაავლო, ბრძოლა არსებობისთვის. მშრალი სერია, ცოცხალი კედელი, სატრანსფერო ფანჯარა, ტახტი შეურყია, ბედნიერ ვარსკვლავზე დაბადებული, ფეხზე წამოაყენა, ოცნებას ფრთები შეასხა, ხელები ჩამოყარა, გალი-დერდა. ნელქვემოთ დარტყმა და მისთანანი [3].

ცნობილია, რომ ქართულში ფრაზეოლოგიური ერთეულების დიდი ნაწილი სხვა ენიდან არის ნასესხები, თუმცა ლექსიკური ერთეულის გამდიდრება ერთი სემანტიკური ველიდან მეორეში გადასვლამაც გამო-

ინვია, რაც ჟურნალისტების ფრაზეოლოგიური ერთეულების მიმართ ინდივიდუალური დამოკიდებულების შედეგია. აქ შეიძლება გამოიყოს ორი ტიპი: პირველი - როცა იდიომაში რეალიზებულია მისი მნიშვნელობა და მეორე - როცა ფრაზეოლოგიზმს მისთვის არადამახასიათებელი მნიშვნელობა მიენერება.

ხშირად შეინიშნება შემთხვევები, როცა ჟურნალისტები ცნობილ გამოთქმებში კომპონენტებს ცვლიან. მაგალითად, „მეტოქე ფანდზე (ფინტზე) წამოეგო“ შექმნილია „ანკესზე წამოეგოს“ ანალოგიით. ასეთი ფრაზეოლოგიზმები ინდივიდუალური ხასიათისაა და შეგნებულად სიტყვის თამაშის შედეგია: ყვითელ ბარათზე ჰკიდა (ბენეზე ჰკიდა), მშრალი სერია (მეკარე ან გუნდი უგოლოდ), ცოცხალი კედელი, კარის ალება, კალათის დაბომბვა, კუთხეში მიმწყვედევა, პირსახოცის გადაგდება, საფინალო სპურტი, ცივი შხაპი, კარის გაჯახუნება, ბრძოლა არსებობისთვის და სხვ.

გარკვეულ შემთხვევაში შეიძლება ზოგიერთი ფრაზეოლოგიური ერთეულის ტერმინოლოგიზაციაზე ლაპარაკიც. მაგალითად, უწინდელი სასაუბრო გამოთქმა - ოქროს გოლი (ვინც გაიტანა, იმან გაიმარჯვა) დღეს ტერმინად იქცა (ოქროს გოლის წესი); ხმელი ფოთოლი (ეს დარტყმა ბრაზილიელებმა გამოიგონეს), ოქროს მატჩი, სატრანსფერო ფანჯარა და მისთ.

დღევანდელი სასპორტო პრესის ექსპრესიულ ენობრივ საშუალებებში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ჟარგონულ ლექსიკას, რადგან მისი მეშვეობით მეტყველება იძენს სიცხადეს, ხატოვნებას, ემოციურობასა და ექსპრესიულობას ირონიის, ხუმრობის, დაცინვის, საყვედურის, სიძულვილისა თუ სიყვარულის ელფერით.

„ჟარგონი (ფრანგული) არის თავისებური სიტყვები ან გამოთქმები, რომლებსაც ხმარობენ პროფესიული ჯგუფის, წრის წარმომადგენლები“ [2]; „პირობითი ენა, რომელიც გასაგებია მხოლოდ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფისთვის“ [1]. ამდენად, ჟარგონი - არის ლიტერატურული ენისაგან განსხვავებული გარკვეული სოციალური წრისთვის გასაგები ერთგვარი ენა, რომელიც კანონებს არ ექვემდებარება, რადგან მასში ძალიან ბევრია ხელოვნური, ხანდახან პირობითი სიტყვები და გამოთქმები [4].

ცნობილია, რომ ჟარგონული ლექსიკა საუკუნეების განმავლობაში იბრძოდა „დაბალი ფენიდან“ „გაბატონებულ საზოგადოებაში“ მოსახვედრად. მან ეს მოახერხა და დაიმკვიდრა ადგილი სალიტერატურო ენაში. რაც უწინ ენის სტანდარტებთან შეუსაბამო იყო და ნებადაურთველი, დღეს მას სხვადასხვა სფეროს ადამიანები აქტიურად იყენებენ. მართალია, ჟარგონულ ენაში ყველაფერი როდია მისაღები, თუმცა, როგორც აღინიშნა, გასათვალისწინებელია, რომ თავისი არსით მეტყველებას ალამაზებს. უფრო ხატოვნას, ემოციურსა და ექსპრესიულს ხდის მას, ამიტომაც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სასპორტო პრესის ექსპრესიულ ენობრივ საშუალებებში. ენათმეცნიერებიც მეტად ჩაულრ-

მავდნენ ჟარგონების ფორმირებისა და ფუნქციონირების პრობლემებსა თუ თავისებურებებს. განსაკუთრებით ეს უცხოური ენიდან ნასესხებ ჟარგონულ ლექსიკას, ანუ მეორეული ნომინაციით მიღებულ ტერმინოლოგიურ შესიტყვებას ეხება, რაც ლინგვისტიკაში „მეტაფორული პარაფრაზის“ სახელით არის ცნობილი. დასტურად რამდენიმე მაგალითს წარმოვადგენთ:

ერთობ საინტერესოა პეტთრიკის წარმოშობისა და დამკვიდრების ისტორია. ეს ინგლისური სიტყვაა (**a hat** - ცილინდრი, **a trick** - ოინბაზობა, ტრიუკი) და ქართულად დაახლოებით ცილინდრით ოინბაზობას ნიშნავს. ერთი ვერსიით, 1858 წელს კრიკეტის მოთამაშე ჰიტფილდ ჰარმან სტივენსონს ზედიზედ სამჯერ გაუვლია კუტიკარი. ეს ოინბაზობა ძალიან მოსწონებიათ ფანებს, შეუგროვებიათ ფული და ამ წარმატებისთვის სტივენსონისთვის ცილინდრი უყიდათ. ამ შემთხვევის შემდეგ ვინც ზედიზედ სამ ურთულეს დარტყმას შეასრულებდა, ალიარების ნიშნად, ცილინდრს ჩუქნიდნენ.

სხვა ვერსიით, ეს სიტყვა წარმოიშვა ინგლისში ოდესღაც პოპულარული ხალხური თამაშის გავლენით: ხის ფიგურებისთვის თავზე წამოცმული ცილინდრები მოთამაშეებს ბურთით უნდა მოეძროთ. ვინც ამას ზედიზედ სამჯერ შეძლებდა, გამარჯვებულად ცხადდებოდა. ამ მიღწევას კი პეტთრიკი უწოდეს. დღეს უკვე მეორეული ნომინაციით ტერმინად დამკვიდრებული ეს ჟარგონი სპორტის რამდენიმე სახეობაში გამოიყენება, უფრო - ფეხბურთში, როცა ერთ მატჩში ერთი მოთამაშე სამ ბურთს შეაგდებს.

ამ სიტყვას ორი მეტად უჩვეულო ამბავი უკავშირდება: 1996 წლის ბელგიის ჩემპიონატში „ანდერლეხტთან“ შეხვედრისას კლუბ „ეკერენის“ ფეხბურთელმა სტან ვან დენ ბიუსმა საკუთარ კარში სამი ბურთი შეაგდო და თანაგუნდელებს 2:3 ნააგებინა.

მსოფლიოს ორი ჩემპიონატის (1998, 2002) მონაწილე პარაგვაელი მეკარე ხოსე ლუის ფელიქს ჩილავერტ გონსალესი ერთადერთი მეკარეა პლანეტაზე, რომელმაც 1999 წლის ნოემბერში პეტთრიკი შეასრულა: არგენტინული კლუბების - „ველეს კაპსფილდისა“ და „ფეროკაპილ ოესტეს“ შეხვედრისას ჩილავერტმა „ოესტეს“ მეკარეს თერთმეტმეტრიანის ნიშნულიდან სამი ბურთი გაუტანა. „ველესმა“ 6:1 გაიმარჯვა. პარაგვაელმა მეკარემ კარიერის განმავლობაში საჯარიმო დარტყმებითა და პენალტებით 62 გოლი მიითვალა.

აქვე პეტთრიკის მართლწერაზეც გავამახვილებთ ყურადღებას: ამ ტერმინში შემავალი სიტყვები ინგლისურად ცალ-ცალკეც იწერება და დეფისითაც, რუსულში - მხოლოდ დეფისით. მიგვაჩნია, რომ ქართულში ერთად უნდა დაინეროს, რადგან ერთ ცნებას აღნიშნავს.

ბრაზილიელების დამსახურებით, მეტაფორული პარაფრაზით მიღებული ტერმინი „ტორსიდა“ (პორტუგალიურად „torcida“) ფეხბურთის გულშემატკივართა აღსანიშნავად გამოიყენება. ნაწარმოებია პორტუ-

გალიური ზმნა **torcer**-ისგან, რაც, ბრაზილიის ენათმეცნიერების აკადემიის მიერ დამტკიცებული „პორტუგალიური ენის მცირე ბრაზილიური ლექსიკონის“ მიხედვით, ნიშნავს ღრძობას, გაფუჭებას, ტრიალს, ბრუნვას, გარყვნას, დაშინებას, ვილაციისთვის მიმართულების, ანუ გეზის შეცვლევინებას, ჩანაფიქრისგან ხელის ალებას, დამორჩილებას... ყველაზე ბოლოს კი მინიშნებულია: სასპორტო - ქომაგობა.

საინტერესოა, რატომ დაუკავშირეს ეს სიტყვა ფეხბურთის გულშემატკივარს?

გასული საუკუნის პირველ წლებში, როცა ფეხბურთი ის-ის იყო, პოპულარობას იხვეჭდა, მაშინდელმა რეპორტიორებმა მატჩებზე პირველი გასვლაც დაიწყეს. თუმცა მათს ანგარიშებში საფეხბურთო ბატალიების აღსანერად იშვიათად რჩებოდა ადგილი, რადგან რეპორტიორებს პაექრობებზე მეტად პუბლიკა აინტერესებდათ, რომელიც ტრიბუნებს ავსებდა. მაშინ ხომ სტადიონებზე, უმთავრესად, „ნაღები“ საზოგადოება იყრიდა თავს. მათი საუბრები, ანექდოტები, კულუარული ამბები, ჭორები ჟურნალისტებისთვის უფრო საინტერესო იყო, ვიდრე ის, ორათეულზე მეტი ბიჭი მინდორზე თუ როგორ დასდევდა ერთ ბურთს.

ერთხელ რომელიღაც ფეხბურთელის დამ თუ მეგობარმა გოგონამ თურმე იმის გამო ინერვიულა, რომ მის შეყვარებულს ფეხი მოარტყეს, ის კი დაეცა და ტკივილისგან იკრუნჩხებოდა. სწორედ ამ დროს ერთ-ერთმა რეპორტიორმა შენიშნა და აღწერა, ეს გოგონა როგორ „ნერვიულად გრეხდა ხელთათმანს და football-ისთვის განკუთვნილ მოედანზე მომხდარს განიცდიდა“.

საფეხბურთო მატჩის მომდევნო რეპორტაჟისას ავტორმა ისევ გაიხსენა ის გოგონა, რომელიც „ნერვიულად გრეხდა“ (**torser**) ხელთათმანს. ეს გამოთქმა მოენონათ და სულ უფრო ხშირად ხვდებოდა გაზეთების ფურცლებზე. ბოლოს და ბოლოს ფრთიანი გამონათქვამებისა და მეტაფორებისადმი ბრაზილიელთა ცნობილმა სიყვარულმა დაამკვიდრა მეტყველებაში მეორეული ნომინაციით მიღებული ეს ტერმინი „ტორსიდა“, რომელიც, როგორც ზემოთ ითქვა, დროთა განმავლობაში გულშემატკივართა კრებითი მნიშვნელობის აღმნიშვნელ ტერმინად იქცა.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარსა და XX საუკუნის დასაწყისში, როგორც სხვა ქვეყნებში, ჩვენთანაც სპორტის ახალ სახეობებთან ერთად სასპორტო ლექსიკის მოზღვაება იყო. მაშინ მკვიდრდებოდა ისეთი ტერმინები, როგორებიცაა ინგლისური **sportsman**, **football**, **basketball**, **volleyball**, **handball** და მისთანანი. რუსულმა თუ სხვა ინდოევროპულმა ენებმა ამ სიტყვების ეკვივალენტები ვერ მოიძიეს და ეს ტერმინები ასეთივე ფორმით დაიმკვიდრეს, ჩვენთან კი გიორგი ნიკოლაძემ და მისმა თანამოაზრეებმა ამ ტერმინებს სათანადო ქართული შესატყვისები მოუძებნეს - **ფეხბურთი**, **ფრენბურთი**, **კალათბურთი**, **ხელბურთი** და სხვ.

ბოლო წლებში აშკარად შეინიშნება, რომ ადამიანები ლაპარაკისას ხშირად ირჩევენ გამოხატვის ყველაზე რაციონალურ საშუალებებს,

ცდილობენ კონკრეტული ინფორმაციის მოკლედ, ნათლად და სწრაფად გადმოცემას. ლექსიკაში ეკონომიკა გამოიხატება აბრევიატურებისა და უნივერსალიების ხშირი გამოყენებით. ენობრივი გამონათქვამების ეკონომიკა, ასევე, შეიძლება გამოიხატოს სხვა ენებიდან ნასესხები სიტყვებით. ამ შემთხვევაში მიზანია უკვე არსებული, ნაცნობი რეალიების უფრო მოკლე სახელწოდებით გადმოცემა. მაგალითად, ფეხბურთში პენალტი (ინგლ. „სასჯელი, ჯარიმა“, იტალიურიდან - *penalita*) - კარში საჯარიმო დარტყმა დაცვის გარეშე.

ქართულმა ენამ უცვლელად მიიღო ფრანგული საჭადრაკო ტერმინი „გამბიტი“, რაც დებიუტების საერთო სახელწოდებაა: ორ მეტოქეს შორის ერთ-ერთი ცდილობს, სწრაფად განავითაროს ფიგურები ცენტრის დასაპყრობად ან, უბრალოდ, თამაშის გასამწვავებლად სწირავს პაიკს ან მსუბუქ ფიგურას. ეს სიტყვა იტალიური წარმოშობისაა და არაფერი აქვს საერთო არათუ ჭადრაკთან, საერთოდ - სპორტთან, რადგან აპენინური *gambetto* ქართულად კვანტს, სარმას ნიშნავს, ოღონდ არა ჭიდაობისას.

ენის ლექსიკის გამდიდრების მნიშვნელოვან გზას წარმოადგენს ახალი სიტყვების - ნეოლოგიზმების წარმოშობა და უცხოენოვანი წარმოშობის სიტყვების სესხება. დღეს ქართულ ენაში ამ მიმართულებით ნამდვილი ბუმი აყვლა სფეროში. მათ შორის - სპორტშიც. ჩნდება ახალი სახეობები, შემოდის ახალი სიტყვები - ტერმინები, სიტყვათმეხამებები, ფრაზეოლოგიზმები... სპორტის ენაში სესხების ზრდა ცენზურისა და ავტოცენზურის, ოფიციალური საჯარო კომუნიკაციის მკაცრი ჩარჩოების შესუსტებით, გამოხატვის ახალი საშუალებებისა და გამოსახვის უახლესი ფორმების ძიებით არის განპირობებული.

სპორტის ენერგეტიკა ხელს უწყობს სასპორტო ლექსიკის სულ უფრო ფართოდ გავრცელებასა და ყოველდღიურ მეტყველებაში დამკვიდრებას, ფერებისა და ექსპრესიის დამატებით მისი ხატოვანებისა და გამომსახველობის გაძლიერებას. ამგვარი ცვლილებები ზოგავს დროს და სამეტყველო ძალისხმევას, ამასთანავე, სპორტის ინტერნაციონალურ ბუნებაზეც მიუთითებს. მასობრივი ინფორმაციის სასპორტო საშუალებებში, სპორტსმენთა და სპორტის მოყვარულთა მეტყველებაში ნასესხები სიტყვები სულ უფრო ხშირად გამოიყენება და არცთუ იშვიათად ნაგვიანდება ეროვნული ენა.

მაგალითად, ქართველი სპორტის ჟურნალისტების მეტყველებაში დამკვიდრდა ინგლისური ტერმინი გოლკიპერი (ინგლ. *goal+keeper*, პირდაპირი თარგმანია „კარის შენახვა“, „კარის მცველი“) ან შემოკლებით - კიპერი (*keeper*-დარაჯი, გუშაგი, ყარაული, მცველი, შემნახველი [10,136]), რაც სათამაშო სახეობებში (ფეხბურთი, ხელბურთი, წყალბურთი, ჰოკეი) მეკარეს გულისხმობს. გოლ-ი ბურთის კარში შეგდებას გამოხატავს, *keeper* კი ნაწარმოებია სიტყვიდან - *keep*, რაც დაჭერას, შენახვა-შენარჩუნებას ნიშნავს, ანუ გოლკიპერი არის გუნდის მოთამა-

შე, რომელიც გოლისაგან იცავს კარს. ქართულ ენაში ის გადმოიცემა ერთი ლექსებით - „მეკარე“. მართებულობის თვალსაზრისით, ცხადია, ასეც უნდა ვთქვათ და ვწეროთ.

სპორტის კომენტატორებმა ეს სიტყვა უფრო შეამცირეს და რეპორტაჟებისას დაამკვიდრეს ტერმინი „კიპერი“, ანუ მცველი, მაგრამ საკითხავია - რისი მცველი?

ფორვარდი (ინგლ. **Forward** - ნიშნავს წინა; წინ; საერთოგერმანული კონსტრუქციიდან - **fore** (**fora, fara** - წინ, წინას მნიშვნელობით) + **-ward** (**-weard, -verðr** - სუფიქსი მიმართულების მნიშვნელობით) ქართულად - თავდამსხმელი;

ჰავებეი (**half** - ნახევარი, **back**-უკან) - ნახევარმცველი; **სტოპერი** (**stopper**-საცობი)- ცენტრალური მცველი; **კორნერი** (**corner**-კუთხე) - ნლების წინათ ეს ტერმინი კუთხურის პარალელურად გამოიყენებოდა; **ლაინსმენი** (**line**-ხაზი, **man**-კაცი) - გვერდითი მსაჯი; **დრიბლინგი** (ეტიმოლოგიური ლექსიკონის მიხედვით, ზმნა **dribble** წარმოშობილია ზმნისგან **drib(p)**, რაც **თხრას** ნიშნავს) - ბურთის ოსტატური ტარება მეტოქის მოთამაშეთა მოტყუებით. გამოიყენება ფეხბურთსა და კალთბურთში.

ოვერტაიმი (ინგლ. **Over**-ზე, **time**-დრო) - ეს ლექსემა მრავალმნიშველიანობით ხასიათდება: 1. გადამუშავება; 2. ზეგანაკვეთური საათები, ზეგანაკვეთური დრო; (ზეგანაკვეთური ანაზღაურება); 3. სპორტ. დამატებითი დრო. ქართულში მხოლოდ ერთი მნიშვნელობით გამოიყენება - დამატებითი დრო.

პლეი ოფი (ინგლ. **play-off**) - სასპორტო ტერმინი, რომელსაც ინგლისურში აქვს სამი მნიშვნელობა: 1. გაპამჟულება, გაბრიყვება (ვინმესი), 2. გადამწყვეტი სასპორტო შეხვედრა, რომელშიც დამარცხება ასპარეზობიდან გამოთიშვას ნიშნავს. 3. ფრის შემდეგ განმეორებითი შეხვედრა.

ფლეიმიკერი (**playmaker**, ინგლ. **play** - თამაში + **maker** - ის, ვინც აკეთებს, ქმნის) გამოიყენება გუნდური თამაშის იმ მოთამაშის აღსანიშნავად, რომელიც შეხვედრაში მთავარი ფიგურაა - ხელმძღვანელობს შეტევებს ან პარტნიორებს უქმნის ისეთ პოზიციას, საიდანაც მათ მეტოქის კარში ბურთის შეგდება შეეძლებათ. ინგლისურად - თამაში + შემქმნელი - ვინც აკეთებს, ქმნის. არ გააჩნია ერთსიტყვიანი სინონიმები.

ტრანსფერი (ინგლ. **transfer**) - 1. გადატანა, გადაზიდვა, გადაყვანა, გადაგზავნა, დათმობა; სპორტის ტერმინოლოგიაში გამოიყენება ერთი მნიშვნელობით: კონტრაქტით სპორტსმენის გადასვლა ერთი კლუბიდან მეორეში (ჩვეულებრივ - უცხოურში).

სეივი (ინგლ. **save**, რაც გადარჩენას, შენახვას ნიშნავს, არის ძნელად-მისაღწევ ზონაში (ჩვეულებრივ - „ცხრიანებში“, მარცხენა ან მარჯვენა დაბალ კუთხეში) მეკარის წარმატებული რეაგირება, რომლითაც მან საკუთარი გუნდი იხსნა ბურთის (ფეხბურთი, წყალბურთი) ან შაიბის

(პოკეიში)კარში შეგდებისგან, ანუ, როგორც ამბობენ, 100-იანი გოლის-გან, რასაც უნინ ფეხბურთის კომენტატორები მეკარეთა აკრობატულ ნახტომებს უწოდებდნენ. სეივი მარტო მეკარეთა მოქმედება არ არის, რადგან გოლისგან გუნდის ხსნა მინდვრის მოთამაშეებსაც შეუძლიათ, ცხადია, თავით ან ფეხით. მეორეული ნომინაციით მიღებული „სეივის“ ტერმინად გამოყენებას მაშინ აქვს აზრი, როცა ფეხბურთელი ძნელად ასალებ ბურთს იგერიებს. განსაკუთრებულად ეფექტურ ნახტომს სუპერსეივი ჰქვია.

ზოგი მეცნიერის აზრით, ჟარგონი სეივი გაჩნდა ინგლისში XIX საუ-კუნის შუა წლებში, როცა საფეხბურთო წესები მუშავდებოდა.

ზემოაღნიშნულიდან ამკარად ჩანს, რომ თანამედროვე ქართულ სას-პორტო ენაში ერთ -ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა ლექსიკის ინტერნაციონალიზაციის პროცესია, რაც მსოფლიოს მრავალი ენისთვის არის დამახასიათებელი. ამიტომ სპორტის ენაში მნიშვნელოვნად მომ-რავლდა არა მარტო სპორტის ტერმინები, არამედ ათობით ინგლისუ-რენოვანი ჟარგონი და სლენგი. მათი უმეტესობა უკვე აღარც არის ნეო-ლოგიზმი. მეტიც სპორტის ტერმინოლოგიაში ნასესხები სიტყვების ხშირი გამოყენების გამო ამ გამოთქმებმა ეკზოტიკური ელფერიც კი და-კარგეს.

სესხება გამართლებულია იმ შემთხვევებში, როდესაც ნასესხები სიტყვა ენის ნაკლულ რეალიებს ავსებს. თუმცა საამისოდ სიტყვათა სესხება სულაც არ არის აუცილებელი - უმჯობესია გამოვიყენოთ ქარ-თული ენის სიტყვათწარმოების უმდიდრესი შესაძლებლობები. ამ თვალ-საზრისით, ჩვენთვის მაგალითი უნდა იყოს სულხან-საბა ორბელიანის რუდუნება. რადგან, როგორც ილია აბულაძე ბრძანებს, „მწერალ სპარ-სოფილების ბარბარიზმებსა და აღმოსავლური ყადით წერის მანერას საბამ დაუპირისპირა პურიზმი და ქართული სალიტერატურო ენის ბუ-ნებრივი სისადავე“. ენობრივი ჩარევა ყოველთვის ფასდებოდა, როგორც „ბრძოლა“ უცხოურ და ეროვნულ ტერმინებს შორის კონკრეტული მოვ-ლენის დასასახელებლად, რადგან აქ განისაზღვრება ტერმინის შემდ-გომი ბედი. აუცილებლად უნდა გვახსოვდეს ილიასეული შეგონებაც, რომ „ენა უნდა დავიცვათ შერყვნილობისგან“. თუმცა ისიც გასათ-ვალისწინებელია, რომ დიდი ქართველი მწერალი უცხოური სიტყვების საჭიროებისამებრ დამკვიდრების წინააღმდეგი არასდროს ყოფილა.

სახელოვანი კომენტატორი კოტე მახარაძე იხსენებს: „ახლა რამდე-ნიმე ათეული ჟურნალისტი წერს და ლაპარაკობს სპორტზე, მაშინ კი ეროსი სრულიად მარტივ იყო. არ არსებობდა, საერთოდ, სპორტული და, კერძოდ, საფეხბურთო ტერმინოლოგია. თვითონ ეროსი უდიდესი რუდუნებით ხვენდა და ადგენდა ყოველ ფრაზას, ყოველ გამოთქმას, რომელიც დღეს მტკიცედ არის დამკვიდრებული. ერთხელ ეროსი და მე ნავედით პროფესორ ვუკოლ ბერიძესთან ზოგიერთი ტერმინისა თუ გამოთქმის დასაზუსტებლად. იმ დღეს გაჩნდა ტერმინი „თანამსაჯი“ [6].

ენის პრობლემები განსაკუთრებით აქტუალური ხდება, როდესაც ქვეყანაში მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და სოციალური ძვრები მიმდინარეობს. ქვეყნის ცხოვრებაში სერიოზული გარდატეხებისას, სხვა გლობალური პროცესების პარალელურად, იცვლება ენობრივი გარემოც. სწორედ ამიტომ არაერთხელ იდგა დღის წესრიგში ქართული ენის სინმინდის დაცვის საკითხი, რაც ამჟამადც განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს. სწრაფად განვითარებადი ტექნიკური ცივილიზაცია, ღია საინფორმაციო სივრცე და ინტენსიური გარე ურთიერთობები უმნიშვნელოვანეს გავლენას ახდენს ენის ფორმირებაზე. ამ ყველაფერს, ბუნებრივია, ემატება შინაგანი ენობრივი პროცესებიც.

ენის სინმინდის დასაცავად განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა ეკისრებათ ჟურნალისტებს, რადგან მათს მეტყველებას, როგორც აღვნიშნეთ, გადამდები ძალა აქვს და თუნდაც უნებლიე მიბაძვისა თუ ინფიცირების საფრთხეს ქმნის. ამ საკითხზე ყურადღებას ამახვილებს სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი გიორგი ალიბეგაშვილი, რომელმაც ჟურნალისტებს მეტყველება დაუწუნა. ყველაზე მეტად მას სპორტის ჟურნალისტების ლექსიკა არ მოსწონს. „სრული ქაოსია, მიმდინარეობს ტერმინების აღრევა. ჟურნალისტები კეკლუტობენ, რომ ტერმინები იციან, მაგრამ ვერ ხვდებიან, რომ ამ დროს სასაცილო მდგომარეობაში იგდებენ თავს. უპირველესად, სპორტის ჟურნალისტებს ვგულისხმობ, ვინაიდან ახალგაზრდობა და საზოგადოების დიდი ნაწილი სწორედ სპორტს უყურებს“, – განაცხადა ერთ-ერთ შეხვედრაზე ალიბეგაშვილმა [7].

სამყარო, რომელშიც ვცხოვრობთ, ცვალებადია, ამის შედეგად ენაც ვითარდება. ცვლილებებმა ენის ყველა მახასიათებელზე შეიძლება მოახდინოს გავლენა, ანუ, შესაძლოა, შეეხოს ენის სხვადასხვა ასპექტს. როგორც აღინიშნა, მოლაპარაკე დროისა და ძალისხმევის დაზოგვის მიზნით საკუთარ მეტყველებას ამარტივებს. როცა ახალი იქმნება, მას დასახელება სჭირდება, ამიტომ ჩნდება ახალი სიტყვები. ენის ცვლილება, ჩვეულებრივ, დაგეგმილი არ არის. ეს ბუნებრივი პროცესია. ხშირ შემთხვევაში ადამიანებს შეგნებულად შემოაქვთ ცვლილებები ენაში, რომ განსაკუთრებულ ეფექტს მიაღწიონ. ეს უმთავრესად თვალსაჩინოა გლობალიზაციის ეპოქაში. ახალი სიტყვების დამკვიდრება იმის მანიშნებელია, რომ ენა ცოცხალია. ის ვითარდება, იცვლება, რის გამოც ენობრივი პრობლემები უფრო აქტუალური ხდება. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით სპორტი გამოირჩევა, რადგან გლობალიზაციის პროცესში სპორტი უფრო მეტ ინტერნაციონალურ ხასიათს იძენს, სულ უფრო მეტად აახლოებს სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენლებს. ეს ურთიერთობები, ცხადია, ამა თუ იმ ენის ლექსიკაზეც აისახება.

სიტყვათა სესხება ენის ლექსიკური ფონდის გამდიდრების ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა. ენა, რომლის განახლებაც არ ხდება, ღარიბდება, შემდეგ კი უჩინარდება და კარგავს პირველად დანიშნულებას. თუმცა,

როგორც ზემოთ ითქვა, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ სხვა ენებიდან სიტყვების გადაჭარბებული სესხება უარყოფით გავლენას ახდენს ენის განვითარებაზე - ეროვნული ლექსიკის გამდიდრებასთან ერთად მის დანაგვიანებასაც იწვევს. არ არის საჭირო ისეთი უცხოური სიტყვების გადმოწერვა, რომლის ეკვივალენტი შეიძლება მოიძებნოს სათანადო ენის ლექსიკურ ფონდში.

ზემოაღნიშნული პრობლემები დროულად არის მოსაწესრიგებელი, რომ სასპორტო გამოცემებმა მკითხველი შეინარჩუნონ. რუსი მწერლისა და საფეხბურთო ჟურნალისტის - ლევ ფილატოვის მახვილგონივრული შენიშვნით, ჟურნალისტი ის კი არ არის, ვინც წერს, არამედ - ვისაც კითხულობენ [8].

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჭაბაშვილი მ. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი. თბ.: „ნაკადული“, 1964, 434 გვ;
2. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული, 1986, გვ. 375;
3. გიორგიძე გ., კარტოზია გ., ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი, 1974;
4. ბრეგაძე ლ., ქართული ჟარგონის ლექსიკონი, 1999;
5. ინგლისურ-ქართული და ქართულ-ინგლისური ლექსიკონი (შედგენილი თ. და ის. გვარჯალაძეების მიერ), თბ.: „საქართველოს მაცნე“, IV-V გამოცემა, 568 გვ.;
6. Махарадзе К. Репортаж без микрофона. М. Олма-Пресс, 2001, 107 стр.;
7. ალიბეგაშვილი გ. <http://kvira.ge/385968>, უკანასკნელად გადამოწმდა 05.04.2020;
8. Лубан О. <https://olegluban.livejournal.com/620.html>. უკანასკნელად გადამოწმდა 26.04.2020;
9. ონიანი ა., ქართული იდიომები, თბ., „ნაკადული“, 1966.

საქართველოს მორაგბეთა ნაკრებმა 2019 წელს იაპონიაში მსოფლიოს თასზე შესანიშნავად ითამაშა ურუგვაის ეროვნული გუნდის წინააღმდეგ - 5 ლელო მიითვალა, მატჩი 33:7 მოიგო, გათამაშების ცხრილში პირველი გამარჯვება ჩაინერა და, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ცნობით, პრემიალური ქულა მოიპოვა.

ეს არ არის პირველი შემთხვევა, სპორტის ჟურნალისტები და სპორტის კომენტატორები პრემიალურ ქულას რომ ამბობენ და წერენ, რაც უმართებულოა.

პრემია ლათინური სიტყვაა და რაიმე ნარმატიებისთვის, დამსახურებისთვის ფულად ან ნივთიერ ჯილდოს, ან დამატებით ფულად ანაზღაურებას ნიშნავს. რაგბიში კი ოთხი ან მეტი ლელოს გამტან გუნდს დამატებით ერიცხება ქულა, რომელიც პრემიული (პრემია+ურ (განმსგავსებით ულ) = პრემიული), საპრემიო (სა+პრემი+ო) ქულაა, ანუ პრემიისთვის განკუთვნილი.

პრემიალური რუსული ენის ზეგავლენითაა წარმოებული: **премиальный**, რაც ნიშნავს პრემიულს, საპრემიოს.

ქართული ენის ორთოგრაფიის ლექსიკონში (ვ. თოფური, ივ. გიგინეიშვილი, 1998) მართებულად არის მინიშნებული - პრემიალური კი არა, პრემიული, საპრემიო.

ამდენად, „ბორჯღალოსნებმა“ პრემიალური კი არა, საპრემიო (პრემიული) ქულა დაიმსახურეს.

სპორტის მასობრიობა და უსაზღვრო პოპულარობა, სპორტსმენტა წარმატებები ძალაუვნებურად იპყრობს ყურადღებას, ზრდის ინტერესს იმის მიმართ, თუ რას ამბობენ და წერენ სპორტზე. ამდენად, სპორტის ჟურნალისტიკის მთავარი ამოცანაა, რეალურად აღწეროს შეჯიბრებებზე მომხდარი ამბები, ნათლად წარმოაჩინოს პაექრობათა დადებითი და უარყოფითი მხარეები, ხარვეზები, ხელი შეუწყოს საზოგადოებრივი აზრის შექმნას, გულშემატკივრებს უკვე ნანახი და განცდილი ახლებურად აღაქმეწინოს.

სამოქალაქო საზოგადოება მზარდი ფენომენია - ახლებურად ყალიბდება, იხვეწება, ვითარდება. შესაბამისად, თანამედროვე მასმედია მასზე მორგებას მოითხოვს. როგორცაა საზოგადოების დაკვეთა, მიწოდებაც შესაბამისი უნდა იყოს, რადგან ურთიერთობა ორმხრივი პროცესია. სასპორტო მედიის ფუნქციური დანიშნულება განწირულია, თუ მკითხველი არ ეყოლება. გულშემატკივარი კი საინფორმაციო საშუალებებს კონკრეტულ მოთხოვნებს უყენებს.

სპორტის ჟურნალისტიკაში ახალი ერა დადგა. როგორც დასავლეთში ამბობენ, მოვიდა დრო „ოცნების საზოგადოებისა“, სადაც ემოციის უდიდესი მოთხოვნილებაა. ოქროს წესი - ვინ? რა? სად? როდის? რატომ? როგორ? სრულყოფილი აღარ არის, ჟურნალისტს ისტორიის მოყოლაც უნდა შეეძლოს ემოციური შეფერილობის დამატებით. აი, მაგალითად, ინგლისის ჟურნალისტიკის სკოლაში უკვე გაჩნდა ასეთი ცნებები - «low concept», რაც მშრალ ფაქტს ნიშნავს და «high concept» - ემოცია, შეფერილობა, მოვლენების მთავარი იდეა.

ამიტომაც უნდა განისაზღვროს სპორტის ფენომენის თეორიულ-კულტუროლოგიური ასპექტები მსოფლიოს გლობალიზაციის პირობებში და ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის ამოცანები; ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტში - სპორტის ევოლუციური ცვლილებები; მასმედიის სპორტის ქომაგებთან კომუნიკაციის პროცესის გაუმჯობესების შესაძლებლობები; გულშემატკივრებზე ზემოქმედების ცივილიზებული ასპექტები.

სპორტი და თანამედროვე პუბლიცისტიკა, განსაკუთრებით - სპორტის ჟურნალისტიკა ყველაზე მეტადაა დაკავშირებული გრძნობებსა და ემოციებთან, ანუ თანამედროვე სპორტის ჟურნალისტიკა გრძნობებისა და ემოციების ჟურნალისტიკაა. დიმიტრი უზნაძის მიხედვით: „ემოცია სუბიექტური მდგომარეობის განცდაა, რომელიც ამავე დროს ობიექტური ვითარების, როგორც თავისი მიზეზის ან საგნის, განცდასაც გულისხმობს“ [1].

ემოცია ადამიანის შინაგანი ენერგიაა, რომელიც მისი ცხოვრების თანმდევი ნაწილია და უდიდესი ძალა აქვს. ის გავლენას ახდენს ადამიანის ფიქრებსა თუ მოქმედებებზე. თითოეულ პიროვნებას განსხვა-

ვებული შინაგანი სამყარო და, შესაბამისად, ემოციების განსხვავებულად გამოხატვის უნარი აქვს. ფსიქოლოგების გამოკვლევით, ადამიანი დღეში ასობით ემოციას გრძნობს, რომლებიც პიროვნების სულიერებასთან, აზროვნებასთან არის დაკავშირებული. ამიტომ უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სპორტსმენებისა და გულშემატკივრების განწყობას, მათს სულიერ მდგომარეობას.

საზოგადოების უმეტესობას ის პუბლიკაციები აინტერესებს, რომლებშიც ჟურნალისტი ფაქტებს უმეტესად თავისი შთაბეჭდილებებით ანაცვლებს. დღეს „ადამიანი-მასას“, ბრბოს, რომელსაც ესპანელი ფილოსოფოსი ხოსე ორტეგა ი გასეტი უფერულობას უწოდებს, ჰყოფნის თავხედობა, ძალით დაამკვიდროს და ყველას თავს მოახვიოს თავისი ნება [2].

გასეტი როდესაც „ადამიანი-მასას“ წარმოშობის გზას აანალიზებს, ანუ იმას, თუ როგორ ეძლევა დასაბამი ადამიანის ახალ ტიპს, ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ეს ადამიანი ცდილობს, საკუთარი აზრი სხვებს მოახვიოს თავზე. მისი აზრები სიტყვებით გამოხატული სურვილებია და, აქედან გამომდინარე, დღევანდელ გულშემატკივართა უმრავლესობა, როგორც „ადამიანი-მასას“ შემადგენელი ნაწილი, სპორტის ჟურნალისტიკას თავის დაკვეთას კარნახობს [2]. ამიტომაც არის დღევანდელ მედიაში გამოქვეყნებული მასალები სენსაციურ, სკანდალურ ფაქტებს გამოკიდებული, რაც ერთფეროვნებას ამკვიდრებს და პუბლიკაციებიც მეტწილად მდარე ხარისხისაა.

ამ პრობლემას ეხმაურება ჟურნალისტი არჩილ გოგელიას წერილი „სპორტული ჟურნალისტიკის მაგნიტური ველი“, რომელშიც ავტორი ხაზგასმით მიუთითებს, რომ „დრომ მოიტანა, ხოლო საჭიროებამ და აუცილებლობამ გამოიწვია სპორტული ჟურნალისტიკის ცალკე დარგად გამოყოფა. ეს ნაკარნახევია თვით ფიზიკულტურულ-სპორტული მოძრაობის არნახული განვითარებითა და მასშტაბებით“ [3].

ავტორი მკვეთრად განსაზღვრავს სპორტის ჟურნალისტიკის არსსა და ამოცანებს. მას მიაჩნია, რომ „ცნება სპორტული ჟურნალისტი გულისხმობს უაღრესად სპეციფიკურ სფეროს. არ შეიძლება, პოეზიისა არ იყოს, მას გარკვეული მონოდებისა და სათანადო ცოდნის გარეშე დაუკავშირდე. ჩვენდა სავალალოდ, ფეხი მოიკიდა მცდარმა შეხედულებამ, თითქოს სპორტული ჟურნალისტიკა არ იყოს რთული დარგი და სპორტზე წერა ნაკლებად კომპეტენტურ ხალხს შეეძლოს. ნაკლებად კომპეტენტური ჟურნალისტი ნაკლებად კომპეტენტურად წერს, მსჯელობს, აზროვნებს, იკვლევს“ [3].

ა. გოგელიას აზრით, „სპორტული ჟურნალისტიკა არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იქცეს ანბანურ ჭეშმარიტებათა დემონსტრაციად, არც სპორტში ჩაუხედავი ადამიანის მოთხოვნამდე და გემოვნებამდე უნდა დაეშვას. მან, უწინარეს ყოვლისა, უნდა გაითვალისწინოს ყველაზე მომთხოვნი, „პრეტენზიული“ მკითხველის დონე, რითაც სამსახურს გაუწევს სპორტის მოყვარულსაც, მწვრთნელსაც და სპორტსმენსაც“ [3].

მედია განსაკუთრებულ როლს ასრულებს ცივილიზებული მსოფლიოს განვითარებაში და საზოგადოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბებაზე ზემოქმედებს. ადამიანები ხომ სინამდვილეს ხშირ შემთხვევაში მინოდებული ინფორმაციის შესაბამისად აღიქვამენ. სპორტის ჟურნალისტიკას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ინფორმირებული და დემოკრატიული საზოგადოების ჩამოსაყალიბებლად. მას სპეციალური საგანი აქვს და ეს საგანი თანამედროვე სპორტია მრავალმხრივი, მრავალსახოვანი და ზოგჯერ ურთიერთსანიშნავი კონკრეტული გამოვლინებით.

კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორ მელვინ მენჩერის აზრით, სასპორტო პრესის მიზანი იდეალურია. ის მონოდებულია, ადამიანებს მოუხსნას სტრესული მდგომარეობა და ნაგატიური ენერგია მიმართოს განცდისკენ, რომელიც სპორტთანაა დაკავშირებული [4].

რუსი მკვლევარი პაველ ვორონკოვი სპორტის ჟურნალისტიკის ორ მნიშვნელოვან ფუნქციას გამოყოფს, რომლებიც, როგორც თავად აღნიშნავს, მხოლოდ სპორტის ჟურნალისტიკისთვისაა დამახასიათებელი:

1. სპორტის ჟურნალისტიკა, ყოველდღიური ცხოვრებისგან განსხვავებით, გვიხატავს ისეთ სამყაროს, რომელშიც ლამაზი და ძლიერი ადამიანები პატიოსან და სამართლიან ბრძოლაში არკვევენ ურთიერთობებს. როცა განიცდი, ქომაგობ საყვარელ სპორტსმენებს, გუნდებს, საკუთარ თავს აიგივებ სპორტის გმირებთან. რეალური ცხოვრებისგან განსხვავებით, ხშირად ხმაურიან და შთამბეჭდავ გამარჯვებებს აღწევ;

2. მეორე ფუნქცია ის არის, რომ ხელს უწყობს პიროვნების ემოციურ განტვირთვას საზოგადოებისა და გარემომცხოვრებთათვის უსაფრთხოდ, რადგან ნეგატიური ემოციები არა რეალური სამყაროსკენ, არამედ მის მოდელ სპორტისკენ არის მიმართული [5].

ზემოაღნიშნულ მოსაზრებებს არ ეთანხმება ცნობილი მკვლევარი დმიტრი ტულენკოვი. მას მიაჩნია, რომ სპორტის ჟურნალისტიკა ყოველთვის არ იძლევა შესაძლებლობას, რეალურ პრობლემებს გავექცეთ და უარყოფითი ემოციებისგან განვიტვირთოთ.

ტულენკოვის განმარტებით, სპორტის ჟურნალისტიკის პროდუქციისგან მხოლოდ ერთ ჯგუფს შეუძლია ემოციური განტვირთვა და დადებითი მუხტის მიღება. „ეს ის ადამიანები არიან, რომლებიც სასპორტო ინფორმაციას ყოველდღიურად არ მოიხმარენ. სპორტი მათთვის მხოლოდ გართობის საშუალებაა დასვენების საათებში. არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ამა თუ იმ შეჯიბრებაში ვინ გაიმარჯვებს, ვინ დამარცხდება. ეს მათ არავითარ ემოციურ დატვირთვას არ აძლევს, სპორტის სამყაროს უარყოფით მოვლენებს არც იხსენებენ, დადებითი ემოციები თუ უჩნდებათ გაზეთის კითხვისას, ყოფით პრობლემებს მხოლოდ დროებით ივიწყებენ“ [6].

რაც შეეხებათ სასპორტო ინფორმაციის სხვა მიმღებთ (გულშემატ-

კივრებს, სპორტსმენებს, მწვრთნელებს), აქ ვითარება ბევრად განსხვავებულია. სამწუხაროდ, სასპორტო ღონისძიებების მერე აგრესიის გამოვლენის უამრავი მაგალითის გახსენება შეიძლება. განსაკუთრებით ფეხბურთის ფანატებს ახასიათებთ აგრესია საყვარელი გუნდის მარცხისას.

2014 წელს 20 ადამიანი დაშავდა არგენტინის დედაქალაქში მსოფლიოს ჩემპიონატის ფინალური მატჩის შემდეგ პოლიციელებსა და ფეხბურთის გულშემატკივრებს შორის მომხდარი შეტაკებისას. მაშინ მსოფლიოს პირველობის გადამწყვეტ მატჩში გერმანელებმა 113-ე ნუთზე გატანილი ბურთით 1:0 გაიმარჯვეს. დამარცხებულ არგენტინელთა გულშემატკივრებმა ბუენოს-აირესის ქუჩებში მალაზიების ვიტრინები დაღწეს, დაარბიეს ერთ-ერთი თეატრის შენობა, თავს დაესხნენ ჟურნალისტებსა და პოლიციელებს, ქვები და ბოთლები დაუშინეს მათ. პოლიციამ წყლის ჭავლი და ცრელმსადენი გაზი გამოიყენა, 30-მდე გულშემატკივარი კი დააკავა.

ზღვარგადასული ემოციის უფრო სავალალო ფაქტების დასახელებაც შეიძლება: 1985 წელს ბელგიის „ეიზელის“ სტადიონზე იტალიის „იუვენტუსისა“ და ინგლისის „ლივერპულის“ ევროპის ჩემპიონთა თასის ფინალური მატჩის დროს ორივე გუნდის გულშემატკივრები გვერდიგვერდ აღმოჩნდნენ. მათ შორის შეტაკებისას კედელი ჩაინგრა და 39 ადამიანი დაიღუპა, ასობით მაცურებელი კი დაშავდა; 1989 წლის 15 აპრილს შეფილდის სტადიონზე ჩხუბში მაცურებლებმა ერთმანეთი გადათელეს. 95 ლივერპულელი ქომაგი დაიღუპა. საქმე ისე გამწვავდა, რომ ადამიანებს სტადიონზე წასვლის ეშინოდათ. ამ ტრაგედიებს წინა დღით გაზეთებში დაბეჭდილმა ამბიციურმა წერილებმაც შეუწყო ხელი.

მეცნიერები ამტკიცებენ, რომ ემოციების უკონტროლობასა და საფეხბურთო ძალადობას (თუმცა ამგვარი რამ სხვა სახეობებისთვისაც არ არის უცხო) მე-19 საუკუნის ბრიტანეთში ჩაეყარა საფუძველი. XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან ინგლისის სტადიონების ტრიბუნებზე უკვე მრავლად ისხდნენ ადამიანები, რომლებიც ძალადობით ამაყოფნდნენ. მეტიც, ერთი ქალაქიდან მეორეში 400-დან 7 ათასამდე ფანი მიდიოდა, რომ სწორედ შეხლა-შემოხლაში გამოველინათ გამარჯვებული. მდგომარეობა ვერც იმან გამოასწორა, რომ მოჩხუბართ ტელევიზიით აჩვენებდნენ და მათ შესახებ პრესაში იბეჭდებოდა - პირიქით, ეს ყველაფერი თვითრეკლამად მიაჩნდათ და ამაყოფნდნენ კიდევ.

XX საუკუნის მიწურულს მთელ მსოფლიოში ამგვარმა ზღვარგადასულმა ემოციებმა პიკს რომ მიაღწია, ფეხბურთის საერთაშორისო და ევროპის ასოციაციებმა მკაცრი სანქციები დაანესეს; სახელმწიფოებმაც შემოიღეს უმკაცრესი სასჯელი - ფულადი ჯარიმით დაწყებული და თავისუფლების აღკვეთით დამთავრებული, დანაშაულის სიმძიმის შესაბამისად.

სოციალური ფსიქოლოგია გვასწავლის, თუ როგორ ახდენენ ადამიან-

ნები ერთმანეთზე გავლენას და ამ ურთიერთობის პროცესში პიროვნებად თავადაც როგორ ყალიბდებიან. ინდივიდი და საზოგადოება ერთმანეთზე ორმხრივად ზემოქმედებს. ადამიანმა იმპულსებისა და გრძნობების კარნახით შეიძლება ისეთი რამ ჩაიდინოს, რასაც სხვა დროს არასოდეს გააკეთებდა, ამიტომ ემოციებისთვის დიდი სივრცის დათმობა სახიფათოა, თუმცა მათი იგნორირებაც საუკეთესო სტრატეგია არ არის.

კოლექტიური ალგზნება უშუალოდ გადადის „ინფიცირებაში“, ანუ გადამდები ხდება. სოციალური ინფიცირების გამო არაერთი გულგრილი თვითმხილველი ადამიანიც კი ბრბოს წევრად ყალიბდება. მეცნიერთა გამოკვლევით, ასეთ დროს ის აღარ უკვირდება საკუთარ ქცევას და ჯგუფურ ემოციას არის აყოლილი.

XX საუკუნის ფრანგი სოციოლოგი გუსტავ ლე ბონი ამტკიცებდა, რომ ხალხის უნესრიგო გროვა, მასა, ანუ ბრბო ხასიათდება ამორალური და შეუზღუდავი ქცევით. ბრბოდ გადაქცეული ადამიანები მოქმედებენ და აზროვნებენ არა როგორც ინდივიდები, არამედ - კოლექტიური გონებით, განიცდიან ერთნაირ ემოციას.

ლე ბონს მიაჩნია, რომ ბრბოს ქცევას განსაზღვრავს სამი მექანიზმი:

1. **ანონიმურობა.** ინდივიდი ნაკლებად არის პასუხისმგებელი საკუთარ ქცევაზე, როდესაც იცის, რომ მასაში მისი ამოცნობა ვერ მოხერხდება. ბრბო თავად ქმნის მეტნაკლები ანონიმურობის ვითარებას და ამით ამცირებს ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობას. ამიტომაც ამგვარ მდგომარეობაში ადამიანი სრულიად უპასუხისმგებლო მოქმედებას სჩადის;

2. **გადადება - ინფიცირება,** ანუ ემოციური მდგომარეობის გადაცემა ერთი ადამიანიდან მეორეზე, დაავადების გადაცემის მსგავსად;

3. **შთაგონებადობა:** ჯგუფში წამოსროლილი ყველა მონოდების მიღება და შესრულება უკრიტიკოდ, ერთგვარი ჰიპნოზის მსგავსად. ლიდერის რადიკალური მონოდებები უსიტყვოდ სრულდება [7].

ემოციის ეპიდემია ერთიან მასად გარდაქმნილ ადამიანებს დამანგრეველი ენერგიით იმდენად ავსებს, რომ იგი ყველაზე საშიშ სტიქიას შეიძლება შეედაროს. ზოგი მეცნიერი ფიქრობს, რომ ბრბოს ადამიანი თავადვე ხდება ბრბოს ემოციის ობიექტი. არ არის გამორიცხული, ადამიანი საკუთარი ემოციების უმართავ სუბიექტად გადაიქცეს. ლე ბონის აზრით, „ბრბოში მოხვედრილი ადამიანი, რომელსაც საერთო ალგზნება გადაეცემა, კარგავს კრიტიკული განსჯის უნარს და ემორჩილება მასის მოქმედებას“ [7]. ემოციის ინტენსივობამ, შესაძლოა, ისეთ დონეს მიაღწიოს, რომ ცნობიერების არა თუ შევინროება, არამედ სრული ბლოკირებაც კი გამოიწვიოს. ამიტომაც, უდიდესი პასუხისმგებლობა ადამიანთა სიმრავლისათვის ინფორმაციის მინოდების ხასიათი, ფორმა და შინაარსი. გავიხსენოთ, პილატეს შეთავაზების ტექნიკამ როგორ გადაანყვეტინა ხალხს ქრისტეს დასჯა.

გასული საუკუნის სამოცდაათიან წლებში ურუგვაელმა ფეხბურთელებმა ერთ-ერთ ტურნირში უსუსურად ითამაშეს და ბოლო ადგილზე

გავიდნენ. შეჯიბრების დამთავრების მეორე დღეს ერთ-ერთ გაზეთში დაიბეჭდა სიძულელითა და აგრესიით აღსავსე წერილი, რომელშიც ავტორი მწვრთნელისა და ფეხბურთელების სალანძღვად უშვერ სიტყვებსაც არ მოერიდა - დღეს ჩვენი ვაიფეხბურთელები შინ ბრუნდებიან. ისინი სამშობლოში ჩამოშვების ღირსი არ არიან - აეროპორტში უნდა დავხვდეთ და პასუხი ვაგებინოთ, - დაახლოებით ასე ამთავრებდა თავის პასკვილს ჟურნალისტი.

პუბლიკაციამ უარყოფითი როლი შეასრულა: იმ დღეს, მართლაც, ათასობით ფანი შეიკრიბა აეროპორტში. მწვრთნელები და ფეხბურთელები სხვა გასასვლელით გააპარეს. მაშინ გააუებული ქომაგები ქალაქში დაბრუნდნენ, ფეხბურთელებს ფანჯრების მინები ჩაუშსხვრიეს, მწვრთნელის სახლი კი, ფაქტობრივად, დალენეს.

უნებურად მიხეილ ჯავახიშვილის „ეშმაკის ქვა“ გვახსენდება, რომელიც ლე ბონის „ბრბოს ფსიქოლოგიის“ ზეგავლენით დაინერა: დათამ და მისმა ბიძაშვილმა სოლომ ქურდობისას ნამებით მოკლეს მოხუცი ქალი, რომელმაც იცნო მძარცველები. ხალხმა შეიპყრო ისინი და გასამართლება დაუპირეს. საერთო ყვირილსა და ხმაურში მკაფიოდ გაისმა ერთი სიტყვა, რომელიც ყველას ენის წვერზე უტრიალებდა, მაგრამ მის წარმოთქმას ვერ ბედავდა - ჩააქვიათ!

ჰაერში ჯერ ერთმა ქვამ გაიელვა, მერე - მეორემ, მესამემ. შურისმაძიებელმა ბრბომ ჩაქოლა „მგლის ლეკვი“. ამ დასჯაში მონაწილეობდა ის გოგონაც, რომელსაც სოფელმა „ანგელოზი“ შეარქვა კეთილშობილების გამო. სასტიკი განაჩენი სოფიომაც უმაღლეს სამართლიანობად მიიჩნია და დათას მანაც ესროლა ქვა [8]. ესაა დასტური გუსტავ ლე ბონის სიტყვებისა, რომ ბრბოში მოხვედრილი ადამიანი ბრმად ემორჩილება მასის მოქმედებას.

საქართველოს ფეხბურთელთა ნაკრებმა 2005 წლის 12 ნოემბერს გაიოზ დარსაძის ხელმძღვანელობით სოფიაში „ლეესკიზე“ ბულგარეთის ეროვნულ გუნდთან ამხანაგური მატჩი 2:6 წააგო. ერთ-ერთი ქართული გაზეთის ჟურნალისტებმა მარცხით გამოწვეული ემოციები ვერ მოთოკეს და 14 ნოემბრის ნომრის პირველ გვერდზე სამართლიან მოთხოვნას - „წადით“, უხამსობაც მიაყოლეს: კითხვაზე - „რა იყო დარსაძის გუნდი სოფიაში?“ იქვე აკროსტიქულად გაეცა პასუხი - „ყველაფერს ლეესკიზე ეპასუხა“ [9].

დაირღვა ყოველგვარი ეთიკური ნორმა. უხამსობა უმაღ აიტაცეს აგრესიულმა ფანატებმა და „ლოკომოტივის“ სტადიონზე მორიგი მატჩის დროს რვა ათასამდე მაყურებელი უცენზურო სიტყვებით სკანდირებდა. ამ შეურაცხყოფის შემდეგ დარსაძე ნაკრებიდან წავიდა.

ცხადია, დასაბუთებული კრიტიკა აუცილებელია, მაგრამ საკუთარი ემოციების მოუთოკავობით სხვისი შეურაცხყოფა ყოველად გაუმართლებელია, მით უმეტეს, რომ ჟურნალისტის ამოცანაა საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბება და მასობრივი ემოციების კონტროლი. საამისოდ

კი აუცილებელია პასუხისმგებლობა და საკუთარი გრძნობების მართვა. „თუ რისხვის დაოკება არ შეგიძლიათ, ისეთივე უმწეო ხართ, როგორც უგალავნო ქალაქი მტრის შემოტევისას“, - გვმოდვრავს ბიბლია (იგავები, 25:28). ემოციების მართვა რომ მოახერხო, ფიქრების გაკონტროლება და შინაგანი პროცესების მონიტორინგი უნდა შეგეძლოს. რადგან, როგორც ფსიქოლოგები ამბობენ, ემოციის მართვის, მისი კორექტული გამოხატვის ფუნქციას ყოველთვის ასრულებდა და ასრულებს კულტურა.

ნებისმიერი სოციალური ფენისა თუ ასაკის ადამიანი იბრძვის საკუთარი ემოციების გასაკონტროლებლად, მაგრამ ეს უჭირს, რადგან, ცნობილი მეცნიერ ვიკტორ შახოვსკის აზრით, ემოციებისთვის სპეციფიკურია ორმაგობა, ანუ ამბივალენტობა: ადამიანებს რეგულარულად ეუფლებათ ორი საპირისპირო ემოცია... ერთდროულად განიცდიან დიდ სიხარულსა და შიშს [10].

ჯერ კიდევ ჩვენს ერამდე მე-4 საუკუნეში არისტოტელე ბრძანებდა, უბრალოდ რომ გაბრაზდე, იოლია, მაგრამ გააკეთო ეს სწირო ადამიანზე, საჭირო ადგილას რისხვის სათანადო დოზით, ეს უკვე მეცნიერებაა. ამით უდიდესმა ფილოსოფოსმა განსაზღვრა ემოციური ინტელექტი - ეს არის საკუთარი ემოციების გაცნობიერება და მათი მართვა. გონება მან ვნებებს დაუპირისპირა, რადგან მხოლოდ ინტელექტში ხედავდა ემოციების, ანუ „ადამიანის მტრის“ ალაგმვის საშუალებას.

თანამედროვე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები მხოლოდ ინფორმაციის წყარო როდია - ეს არის საზოგადოებრივი აზრის ფორმირების საშუალება, ამიტომ ჟურნალისტის როლი მრავალგზის გაიზარდა: მოვლენათა ინტერპრეტაცია მის პიროვნულ თვისებებსა და შეხედულებებზეა დამოკიდებული, ანუ მიეცა უსაზღვრო თავისუფლება. არისტოტელეს თქმით კი, „თავისუფალია ის, ვისაც ემოციების მართვა შეუძლია“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. უზნაძე დ., განწყობის ფსიქოლოგია, 1998;
2. ხოსე ორტეგა ი გასეტი, მასების ამბოხი, 1993;
3. გოგელია ა., ასეთია სპორტული ცხოვრება, 1986;
4. მელვინ მენჩერი, ახალი ამბების გაშუქება და ნერა, 2013;
5. Воронков П. Спортивная пресса как тип, 2006;
6. Туленков Д. А. Спортивная публицистика и спортивная журналистика: особенности специализированного направления // Журналистика: молодые исследователи: межвуз. сб. научн. Работ студентов и аспирантов. Вып. 3. СПб., 2004;
7. გუსტავ ლე ბონი, ერებისა და ბრბოს ფსიქოლოგია, 2017;
8. ჯავახიშვილი მ., ეშმაკის ქვა;
9. გაზეთი „სარბიელი“, 14 ნოემბერი, 2005;
10. Шаховский В. И. Эмоции как объект исследования в лингвистике // Вопросы психолингвистики, 2009, № 9.

საორტის ჟურნალისტიკა, ყოველდღიური ცხოვრებისგან განსხვავებით, გვიხატავს ისეთ სამყაროს, რომელშიც ლამაზი და ძლიერი ადამიანები პატიოსან და სამართლიან ბრძოლაში არკვევენ ურთიერთობებს.

აზრის სწორად და ზუსტად გადმოცემასთან ერთად საორტის ჟურნალისტიკისთვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია მეტყველების ემოციური მხარე, მის ხატოვნებასა და ექსპრესიულობაზე ზრუნვა. ამიტომაც სასაორტო პუბლიკაციებში აქტიურად გამოიყენება მეჭერმეტყველების ხერხები და საშუალებები. ცნობილია, რომ ტექსტის შედგენისას მკითხველზე ემოციური ზემოქმედებისა და თხზულებისთვის გამომსახველობით-ეფექტურობის შემატების მიზნით გამოყენებული სტილისტური საშუალებები ხელს უწყობს ავტორის ნააზრევის ნათლად და ზუსტად გადმოცემას.

მას შემდეგ, რაც საორტს მეტი გულშემატკივარი გაუჩნდა, გამოიკვეთა საორტის ჟურნალისტიკისთვის პრობლემური ორი ასპექტი: ერთია მიკერძოების წნეხი - გულშემატკივრების ზემოქმედება ჟურნალისტზე, რომ უბრალოდ კი არ გააშუქოს რომელიმე გუნდის თამაში, არამედ უქომაგოს კიდევ. მეორეა ფულის როლი საორტში - მისი ყოვლისმომცველი და ზოგჯერ გამრყენელი გავლენა.

საორტის ჟურნალისტები, ზოგადად, უფრო დაახლოებული არიან იმ გუნდებსა და მოთამაშებთან, რომელთა მატჩებსაც აშუქებენ, ვიდრე სხვა სფეროებში მომუშავე ჟურნალისტები - თავიანთ წყაროებთან. ასეთ ურთიერთობებს, საორტის კომენტატორ რონ რაპოპორტის თქმით, დადებითი შედეგიც აქვს და უარყოფითიც. „თუ ბევრ დროს ატარებ ადამიანთა რომელიმე ჯგუფთან, მათზე ბევრს შეიტყობ და ეს გეხმარება მუშაობაში, - ამბობს იგი, - ამის მეორე მხარე ისაა, რომ ნაცნობობას მოჰყვება აღფრთოვანებაცა და სიძულვილიც... უნდა გახსოვდეს, რომ წინ უნდა აღუდგე საკუთარ კეთილგანწყობას და მიკერძოებას“.

როდესაც საორტის მასალების გაშუქების ტენდეციებს ვეხებით, შესაძლოა, ჟურნალისტიკის საქმიანობაში დესტრუქციის რამდენიმე სახე გამოვყოთ:

1. აგრესია, გაუნონანსორებულობა, შურისძიებლობა;
2. ავტორიტარულობა, მოუთმენლობა;
3. დემონსტრატიულობა, მედიდურობა;
4. დიდაქტიკურობა;
5. აზროვნების სტერეოტიპულობა;
6. მიკერძოებულობა (სიმპათიისა და ანტიპათიის საჯაროდ გამომჟღავნება).

ემოცია სინამდვილის ასახვის ერთ-ერთი ფორმაა, რომელიც კაცობრიობის არსებობის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს და ადამიანთა ცხოვრებაში უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს. ზოგ ადამიანს მიაჩნია,

რომ ძლიერი ემოცია გონებას აბნელებს, ხელს უშლის ჟურნალისტს, ზომიერად და ობიექტურად შეაფასოს მოვლენები. ზოგის მოსაზრებით კი - პირიქით, ემოცია აუცილებელია სალი ტექსტის „დასაბადებლად“. ჩვენი ყველა ნაწერი ემოციით არის ნაკარნახევი. მთავარი ის არის, როგორ განვკარგოთ ეს ემოცია. ზოგს ჰგონია, რომ, რასაც თავად განიცდის, ყველასთვის გასაგები და მისაღებია. ამიტომ, ერთი შეხედვით, გულის-ამაჩუყებელ სიტყვებს იყენებენ. ამ დროს ასეთი ტექსტის მიმართ მკითხველს, საერთოდ, ემოცია არ უჩნდება. გამოკვლევამ ცხადყო, რომ განყენებული, ცივი ტექსტი მკითხველზე უფრო ზემოქმედებს და ემოციებით ტვირთავს.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია იმის გარკვევა, ემოციურად როგორ ზემოქმედებს ჟურნალისტი მკითხველზე. ემოციის გამოხატვის ყველაზე ბუნებრივი ფორმაა ვერბალიზაცია - სპორტის ჟურნალისტიკისთვის, უპირველესად, აუცილებელი ატრიბუტია ენისა და სტილის საკითხები.

ექსპერიმენტულად დადასტურებულია, რომ ადამიანის მეტყველება გაჯერებულია ემოციებით, რადგანაც ენა გადახლართულია ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროსთან. ფსიქოლოგთა აზრით, ემოციები იგრძნობა არა მარტო სიტყვებში, არამედ მეხსიერებაში, ბგერებში, მუსიკაში, განათებასა თუ სურნელებში, ანუ ემოციები ცნობიერებისა და აზროვნების სტრუქტურებშია ჩართული. იცვლება ცოდნა და ფიქრები და ეს ადამიანის ემოციების ცვლილებებს იწვევს, ამიტომაცაა, რომ უმეტეს შემთხვევაში ადამიანს აინტერესებს არა ფაქტობრივი ინფორმაცია, არამედ მასთან დაკავშირებული ემოციური განცდა.

პუბლიცისტიკისთვის სპორტი იმდენად ყოვლისმომცველია, რომ მისი ენა ადამიანის ყოველდღიური ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიის ნაწილად იქცა. თუ ვინმეს საქმე ჩაუფარდება, ამბობენ „თამაშიდან გავიდეთ“, „თამაშს გამოეთიშეთ“, თუ ვინმემ კარგად იშრომა, ამბობენ „ნარმატებას მიაღწიაო“ და სხვ.

ემოციურ ლექსიკაში იგულისხმება სიტყვები, რომლებსაც, ენობრივი თვალსაზრისით, ემოციური ელფერი დაჰკრავს, თუნდაც შორისდებულები და სიტყვები, რომლებიც გრძნობების, განწყობის, ხასიათის, განცდების გადმოსაცემად გამოიყენება. რუსი მეცნიერი ე. გალკინა-ფედორუკი მკაცრად მიჯნავდა ორ ცნებას - ემოციურობასა და ექსპრესიულობას. მისი აზრით, ემოციური საშუალებები გრძნობების გამოსახატავად გამოიყენება, ხოლო ექსპრესიულები - გამომსახველობითობის გასაძლიერებლად როგორც ემოციის, ისე აზრის გადმოცემისას [2].

რუსი მეცნიერ ვიქტორ შახოვსკის მიხედვით, ემოციური ლექსიკა, შესაძლოა, სამ ჯგუფად დაიყოს:

- 1) ლექსიკა, რომელიც ასახელებს ან აღნიშნავს ემოციას;
- 2) ლექსიკა, რომელიც აღწერს ემოციას;
- 3) ლექსიკა, რომელიც გამოხატავს ემოციას.

ლექსიკა, რომელიც პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება, აღნიშნავს ემოციურ მდგომარეობას. მას შეიძლება ეწოდოს ლოგიკურ-საგნობრივი. ემოციის აღმწერი ლექსიკა შესაძლოა იყოს ზნა, არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი და ა.შ. ყველაზე ხშირია ემოციური კინემების ლექსიკური აღწერა, როდესაც სახელდება ემოციის გამოხატველი (თვალები გაუბრწყინდა, ტუჩები აუკანკალდა, სახე შეეცვალა, ყბა მოელრიცა), მოცემულია ემოციის ლექსიკური აღნიშვნა, მითითებულია მიმართულება (ადრესატი). მესამე ჯგუფის ლექსიკა წარმოადგენს ემოტიურს და ემსახურება ემოციის გამოხატვას - მათს უშუალო კომუნიკაციას. ამ შემთხვევაში არა მხოლოდ ლექსიკური, არამედ ენის ყველა სხვა დონე შესაძლოა წარმოადგენდეს ემოციის გამოხატვის სპეციალურ საშუალებას [3].

სპორტის ჟურნალისტი სარბიელზე მომხდარის გასათავისებლად გულშემატიკივარს დიდ დახმარებას უწევს, ამიტომ ნებისმიერი შეჯიბრების გასაშუქებლად იგი უნაკლოდ უნდა ფლობდეს სასპორტო ლექსიკას; სპორტის ჟურნალისტის მოვალეობაა, გადმოსცეს ამა თუ იმ სპორტის სახეობის ფილოსოფია, აუდიტორიას სასპორტო შეჯიბრების ამა თუ იმ შედეგის გაანალიზებასა თუ აღქმაში დაეხმაროს. თამაშის წესებში ნიუანსებრივი წვდომა მას შეცდომებისგან თავის დაზღვევის საშუალებას მისცემს. შესაძლოა, უბრალო მკითხველისთვის ბევრს არაფერს ნიშნავდეს, თუ ჟურნალისტი კომონოს ნაცვლად დანერს სასპორტო კოსტიუმს, ან ტატამის ნაცვლად ხალიჩას ან ლიბოს, მაგრამ სპეციალისტის თვალთა აღქმული ამგვარი ნიუანსური დარღვევაც უარყოფითად იმოქმედებს ჟურნალისტის რეპუტაციაზე.

დადასტურებულია, რომ სასპორტო მოვლენების ოპერატიული ასახვისთვის ყველაზე ეფექტურ ჟანრად რჩება რეპორტაჟი, რომელიც გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ ასპარეზობის დინამიკა, დაძაბულობა და პერიპეტივები ზუსტად გადმოვცეთ, შეჯიბრების მონაწილეთა ემოციები და განცდები გულშემატიკივრამდე მივიტანოთ.

რეპორტაჟის ყველაზე დამახასიათებელი ნიშანია დასწრების ეფექტი: თითქოს ქომაგი ზის ტრიბუნაზე, წარმოიდგენს, რაც ხდება მოედანზე და განიცდის მას ჟურნალისტთან ერთად. საერთო ემოციურ ფონს გადმოგვცემს მონაწილეთა ცოცხალი რეპლიკები და მკვეთრად გამოკვეთილი ჟურნალისტის „მე“, რაც გამოხატულია საერთო სტილისტური ტონით, ლექსიკის შერჩევითა და რეპორტაჟის სინტაქსური წყობით. ეს არის მოვლენაზე აგებული მასალა კომპეტენტური, გააზრებული და ოპერატიული კომენტარებით, რომლებსაც თან ახლავს ლირიკული გადახვევები, ამ შემთხვევაში ჟურნალისტი არა მხოლოდ რეპორტიორია, არამედ - როგორც აქტიური მაცურებელი, რომელსაც უყვარს სპორტი და მის სილამაზეს გრძნობს.

სპორტის ჟურნალისტიკის ენა საკმაოდ განსხვავდება სხვა თემატიკისგან ექსპრესიული სინტაქსისა და სასაუბრო სინტაქსის ამაღლებული რაოდენობის კონსტრუქციით, რიცხვების უხვი რაოდენობითა და „მშრალი“ მონაცემებით (მატჩების ანგარიშები, სტატისტიკა და სხვა).

სტილისტურად ნეიტრალურ ტერმინებთან ერთად გამოიყენება სასაუბრო ტერმინები, მაგალითად: კარის ზედა კუთხე ნეიტრალურია, ხოლო ცხრიანი - სასაუბრო; ყვითელი ბარათი - ნეიტრალურია, („გორჩიჩნიკი“) გააყვითლა - სასაუბრო.

რეპორტაჟებში ჟურნალისტები მკითხველებზე ემოციური ზემოქმედების მიზნით ცდილობენ, ტექსტს ექსპრესიულობა სასაუბრო ტერმინებით შეჰმატონ. თუ ეს ტავტოლოგიის თავიდან ასაცილებლად კეთდება, მაშინ დასაშვებია, არადა, მათი ხშირი გამოყენება ტექსტს ვნებს - სასაუბრო-ფამილიარულ ელფერს აძლევს.

პუბლიკაცია რომ იყოს ნათელი, ცხადი, საინტერესო და მიმზიდველი, აუცილებელია კარგი წარმოსახვითი აზროვნება გქონდეს, აზრი გამოხატო არასტანდარტულად, იპოვო ახალი გამოთქმები.

ამ თვალსაზრისით კლასიკური ნიმუშებია ჩვენი სახელოვანი კომენტატორების - ეროსი მანჯგალაძისა და კოტე მახარაძის რეპორტაჟები ორიგინალური და სახალისო, ემოციურად დამუხტული გამონათქვამებით. რადიომიმღებებსა თუ ტელეეკრანებთან ქომაგები ხშირად მათი რეპორტაჟების მოსასმენად იყრიდნენ თავს. სწორედ, მათს გადაცემებში გამოჩნდა პირველად სასპორტო შეჯიბრებების ეროვნულ-იდეური შეფერილობა. რის გამოც, ისინი ზოგჯერ დაუსჯიათ კიდეც. დასტურად შეიძლება დავასახელოთ კოტე მახარაძის რეპორტაჟი დიუსელდორფიდან 1981 წლის 13 მაისს. ვიტალი დარასელიას გამარჯვების გოლით აღფრთოვანებულმა და ექსტაზში შესულმა „საბჭოურ ნორმებს“ გადაუხვია და... წარმომიდგენია, ახლა საქართველოს დედაქალაქი როგორ ზეიმობსო, თქვა. ეს სიტყვები დაუვინყარია ქართული სპორტის სტაჟიანი გულშემატიკერებისთვის. არადა, კოტე მახარაძეს ამ ფრაზის გამო მოსკოვში დიდი უსიამოვნება შეხვდა - რატომ საბჭოთა დედაქალაქი არ თქვიო.

მელვინ მენჩერი ერთგან შენიშნავს, რომ კარგად წერა ნიშნავს სპორტის მსუყე ენის შენარჩუნებას. არ უნდა გადაეშვა იმ ერთგვაროვან და ერთფეროვან პროზაში, რომლითაც ესოდენ გამოირჩევა სტანდარტული საგაზეთო და სატელევიზიო ტექსტები. „ნიუ-იორკ ტაიმზის“ სარედაქციო გვერდის მიმომხილველი და სპორტის დიდი გულშემატიკვარი რასელ ბეიკერი სინანულით იხსენებს იმ დროს, როდესაც ბეისბოლზე საუბრისას კომენტატორების ენა „ლაკონიურობით, ხალისითა და მეტაფორებით ბრწყინავდა“ [4].

ამდენად, სპორტის ჟურნალისტიკისთვის აუცილებელი ატრიბუტია ენისა და სტილის საკითხები. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მათი მეშვეობით თუ როგორ ახდენს ჟურნალისტი ემოციურ ზემოქმედებას მკითხველზე. პროფესორი თემურ ჯაგოდნიშვილი გამოყოფს ექსტრალინგვისტურ ფაქტორებს, რომელთაგანაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სათქმელის ექსპრესიული გადმოცემა [5]. ამ თვალსაზრისით, ექსპრესიული კონსტრუქციები, შეიძლება, რამდენიმე პუნქტად დაიყოს, კერძოდ:

-ინფორმაციის ეკონომიური გამოხატვა: თოვლმა თვალი მოსჭრა;
-ექსპრესიული გამოთქმები: „ბურთი ღელავს, ხალხი ბადემია“, რაც
ორმაგი ემოციის მქონეა, რადგან ბურთის გატანით გამოწვეულ
სიხარულს აძლიერებს;

-ექსპრესიულობის გავრცელება მთელ მიკროტექსტზე: „ნუთუ მე
ახლა ამ მსაჯეს დავიცავ? არა, მართლა, სერიოზულად? ღმერთო ჩემო,
მართლაც ასეა. აი, რა სასაცილოა ცხოვრება“...

რიტორიკული კითხვები, კითხვა-პასუხით აგებული კონსტრუქცია,
რომელიც რეპორტაჟის დასაწყისშია გამოყენებული, მკითხველს
ექსპრესიულ ტალღაზე განაწყოებს.

სასპორტო ღონისძიებების ექსპრესიულად და ემოციურად გადმო-
საცემად ჟურნალისტები ენის სხვადასხვა საშუალებას იყენებენ, მაგა-
ლითად, ტროპებს (შედარება, მეტაფორა, ეპითეტი, მეტონიმია, ჰიპერ-
ბოლა), ასევე, ლინგვისტურ-რიტორიკულ ფორმებს - რიტორიკულ შე-
კითხვას, რიტორიკულ მიმართვას, აღტაცებას, შეძახილს და სხვ. მათ
მორის - ფრაზეოლოგიურ ერთეულებსა და ჟარგონულ ლექსიკას. მედია-
ში გამოქვეყნებული სასპორტო მასალების კვლევაში იმ დასკვნამდე მიგ-
ვიყვანა, რომ განსაკუთრებით ეს ორი მიმართულება საზოგადოებაში
სულ უფრო მეტად იდგამს ფესვებს და იმკვიდრებს ადგილს მზის ქვეშ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას,
რომ სასპორტო პრესა მოწოდებულია, გაგებინებასთან ერთად ადამია-
ნებზე ემოციური ზემოქმედება მოახდინოს, უპირველესად კი, სტრესული
მდგომარეობა მოუხსნას და ნაგატიური ენერგია მიმართოს განცდისკენ,
რომელიც სპორტთანაა დაკავშირებული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. უზნაძე დ., განწყობის ფსიქოლოგია, თბ., 1998;
2. Галкина-Федорук Е.М., Современный русский язык. 1958;
3. Шаховский В. И. Эмоции как объект исследования в лингвистике // Вопросы психолингвистики, 2009, № 9;
4. მელვინ მენჩერი, ახალი ამბების გაშუქება და წერა, 2013;
5. ჯაგოდნიშვილი თ., ივანე ჯაგოდნიშვილი, ვერბალური კომუნიკაციები, თბ., 2009;
6. ბალიაშვილი მ., სოციალური ფსიქოლოგიის საფუძვლები, თბ., 2010;
7. გერიგი რ., ზიმბარდო რ., ფსიქოლოგია და ცხოვრება, თბ., 2009.

ქართული სპორტი და სპორტის ჟურნალისტიკა ისტორიის გადსასაჩუქრებელი

ახალგაზრდა ქართული
ფიზკულტურულ-სასპორტო პრესა,
რომელიც ფიზიკური და სულიერი
სიჯანსაღის კონცეფციას
ამკვიდრებდა შრომისნაყოფიერებისა
და თავდაცვისუნარიანობის
ასამაღლებლად, გახდა მემკვიდრე
რევოლუციამდელი სპორტის
ჟურნალისტიკისა, რომლის
ჩასახვასა და განვითარებას
სათავეში ედგნენ ილია ჭავჭავაძე,
ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი,
გიორგი წერეთელი, გიორგი
ნიკოლაძე და სხვები, ამიტომაც
ძლიერ ფესვებზე აღმოცენებული
ახალი პრესაც მყარად იდგა ფეხზე.
მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის
სპორტისა და სპორტის
ჟურნალისტიკის ისტორიებში კი
ნათლად აირეკლება ეპოქის
ზოგადკულტურული და პოლიტიკური
ასპექტები. სპორტის სხვადასხვა
სახეობა და სპორტის ჟურნალისტიკა
ეროვნული შეგრძნებების
გამოლევებასა და გამყარებას
უნყოფდა ხელს.

XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ძირითადი ტენდენციები

სტატიაში განსაზღვრულია 1920-1930-იან წლებში სპორტის განვითარების ძირითადი თავისებურებები, ამ პერიოდის სასპორტო პრესის ადგილი ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიაში. გაანალიზებულია მაშინდელი ზოგი სასპორტო გამოცემა ისეთი პარამეტრებით, როგორებიცაა: ისტორიულ-ფუნქციური ასპექტები, სტრუქტურა, ჟანრობრივი პარადიგმა, თემატური დიაპაზონი, პუბლიცისტური ტენდენციები და მათი დამახასიათებელი ნიშნები, სპორტის ჟურნალისტიკის ენა და ტერმინები. განხილულია ამ პერიოდის ყველა ეტაპი ისტორიზმის პრინციპითა და ეპოქის მიმოხილვით.

გასული საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სასპორტო პრესის ისტორიაში გამოყოფილია ოთხი ეტაპი: 1. ოციანი წლების დასაწყისი, ანუ სასპორტო-ფიზკულტურული ვინროსპეციალიზებული პრესის ეპოქა; 2. ოციანი წლების მეორე ნახევრის პრესა შერეული აქცენტებით; 3. ოცდაათიანი წლების პირველი ნახევარი სასპორტო პრესის აღმავლობა, მშთ-ს კომპლექსის ნორმატივების შემოღება, სპორტის პოლიტიზაცია მრომისათვის და სამშობლოს დასაცავად მზად მყოფი ფიზიკურად ძლიერი ადამიანის იდეალის შესაქმნელად; 4. ოცდაათიანი წლების მე-2 ნახევრის სასპორტო პრესის დაღმასვლის ეტაპი, რაც საბჭოთა კავშირში შიდაპოლიტიკის მკვეთრი ცვლილებით, მასობრივი რეპრესიებითა და შიმშილით იყო გამოიწვეული.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, უნდა ითქვას, რომ ეს პერიოდი გამორჩეულია ეროვნული, ქვემარატი ქართული სასპორტო პრესის ფორმირებითა და სპორტის, როგორც სოციალურ-კულტურული ფენომენის, ახლებური გააზრებით.

სპორტის სხვადასხვა სფეროს გაფართოებამ, საზოგადოების ცხოვრებაში მათი როლის ზრდამ საქართველოში სპეციალური პერიოდული გამოცემის დაარსების საჭიროება გამოიწვია. დასტურად XX საუკუნის 20-იანი წლების დასაწყისიც გამოდგება: თუკი გასული საუკუნის 10-იანი წლების ბოლომდე სპორტის ჟურნალისტიკა ჩვენთან საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთების ფურცლებზე ვითარდებოდა, 1920 წელს საქართველოში პირველი სასპორტო ჟურნალი „შეგარდენი“ დაიბეჭდა.

უწინ სპორტი განიხილებოდა, როგორც გართობა, სანახაობა, ხელოვნება. მაგალითად, 1878 წელს „ივერია“ წერდა, რომ ვაჟკაცური ქართული ჭიდაობა, ლამაზი ლექსის მსგავსად, ხიბლავს ადამიანს და ამაღლებს მის ესთეტიკურ გრძნობებს: „შეიბნენ ლომნი. ზურნამაც მოუმატა თავისი ხმა. ხალხი სულგანაბული შესცქერის. აი, ბოლოს... მოიქნია ერთმა და ისე ლაზათიანად დასცა, რომ შენი მოწონებული. „მაღალი ნოდების ხალხიდან“ მოისმა: სწორედ რომ პოეტურად დასცაო. მართლაც რომ პოეტური იყო. აქ ზურნა, ზურნაზედ ჭიდაობა, გარშემო ხალხის ღელვა და თვალ-გაფაციცება - აცა, ვინ ჰსძლევსო, იქ ისე მამაცურად ზურგიდამ გადმოლება - პოეზიაა მა რა არის!“ [1. #21, 6].

ფიზიკური თამაშობებისა და გართობის ტრადიციები ყველა ერს ჰქონდა. ისინი მომავალი ცხოვრებისთვის მოზარდი თაობის მომზადებას ემსახურებოდა, გარკვეულ ცოდნას, შესაძლებლობებსა და ჩვევებს უყალიბებდა, თუმცა ყოველივე ეს ჯერ არ იყო სპორტი თანამედროვე გაგებით, რადგან, როგორც ცნობილი მკვლევარი ნიკოლაი ვიზიტეი აღნიშნავს, სადაც შეჯიბრება არ არის, იქ სასპორტო საქმიანობაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება [2]. დროთა განმავლობაში სახალხო თამაშობებმა და სხვა გასართობმა საზოგადოებრივმა მოვლენებმა თანდათან სპორტის სტატუსი შეიძინა.

1920-1930-იან წლებში ის იდეოლოგიის, პოლიტიკის პრიზმაში განიხილებოდა და აღიქმებოდა, როგორც ახალი ადამიანისა და სოციალისტური სახელმწიფოს ჩამოყალიბების მნიშვნელოვანი ფაქტორი, როგორც სოციალისტური კულტურის განუყოფელი ნაწილი. ახალგაზრდა საბჭოთა ქვეყანას ფიზიკურად და ფსიქოლოგიურად ჯანსაღი ადამიანები სჭირდებოდა კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის უსაზღვრო ერთგულებად, ნარმოებებში მძიმე ფიზიკური შრომისთვის და მტრისგან სოციალისტური სამშობლოს დასაცავად.

გასული საუკუნის 20-იან წლებში ახალგაზრდა საბჭოთა მთავრობამ ფიზკულტურისა და სპორტის, სასპორტო პრესის განვითარებას განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია - საზოგადოებრივ საკითხთა შორის პირველ ადგილზე დააყენა, რაც სახელმწიფო პოლიტიკით იყო განპირობებული: ხელისუფლებამ საზოგადოებაზე ზემოქმედების აუცილებლობა იგრძნო. სპორტის განვითარება გახდა პარტიული და სამთავრობო დადგენილებების არსი. სახალხო კომისართა საბჭომ და საკავშირო ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა ჯერ კიდევ 1918 წლის 22 აპრილს გამოსცეს დეკრეტი - „მშრომელი მოსახლეობის საყოველთაო სამხედრო სწავლება ოქტომბრის მონაპოვრის დაცვისთვის მოსამზადებლად“. 1923-1930 წლებში ფიზიკური კულტურისა და სპორტის განვითარებასთან დაკავშირებით ახალი დოკუმენტები მიიღეს. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია 1929 წლის 23 სექტემბერის საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკების) ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება „ფიზკულტურული მოძრაობის შესახებ“.

სპორტის მიმართ შეუნელებელი ზრუნვა ორი ასპექტითაა ყურადსაღები:

1. ახალგაზრდა საბჭოთა სახელმწიფოს მსოფლიოს და სამოქალაქო ომებმა დიდი ზარალი მიაყენა. ამიტომ ქვეყნის წინაშე დადგა სწრაფი ეკონომიკური აღმავლობის ამოცანა. შრომისნაყოფიერების გასაზრდელად კი აუცილებელი იყო სპორტის აქტიური პროპაგანდა და მუშების შეჯიბრებებში მასობრივად ჩაბმა;

2. ბურჟუაზიული ქვეყნების თავდასხმისგან საბჭოთა მოქალაქეების დასაცავად სპორტში წრთობა საუკეთესო საშუალება იქნებოდა. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ხანგრძლივი ომების შედეგად სულიერად და ფიზიკურად გამოფიტული ადამიანები ერთგვარი რელაქსაციისა და

ფსიქოლოგიური სტაბილიზაციისკენ ისწრაფოდნენ. მათი ამ ლტოლვის დაკმაყოფილება კი ყველაზე მეტად სპორტს შეეძლო.

„ფიზკულტურული მოძრაობის შესახებ“ 1929 წლის 23 სექტემბრის დადგენილება ფიზკულტურული მუშაობის მასშტაბების გაფართოებას, ფიზიკური კულტურის მოძრაობაში მუშების ფართოდ ჩაბმასა და სოფლად ფიზკულტურული საქმიანობის გაძლიერებას ითვალისწინებდა. ამ დადგენილებაშივე დაგმოხილია რეკორდული მოძრაობა. საგულისხმოა, რომ გამარჯვებული პროლეტარიატის ქვეყნის პრინციპებისთვის რეკორდომანიის უცხოობასა თუ აუცილებლობაზე დავა მთელი ოცინი წლების განმავლობაში გრძელდებოდა. საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცენტრალურმა საკონტროლო კომისიამ, რომელიც 1920-1934 წლებში პარტიის უმაღლეს საკონტროლო ორგანოს წარმოადგენდა, 1926 წლის 20 მარტს რეკორდების საკითხი პრეზიდუმის სხდომაზე განიხილა, თუმცა მწვანე შუქი მას მხოლოდ 30-იან წლებში აუნთეს.

20-იანი წლების დასაწყისში პირადი პირველობების ჩატარების იდეასაც კი უარყოფდნენ. მაგალითად, 1924 წელს ფიზიკური კულტურის საბჭოების საკავშირო ყრილობამ საჭიროდ ცნო პირადი პირველობების გაუქმება. ფიზკულტურის თეორეტიკოსები ვარაუდობდნენ, რომ მაღალი მიღწევების სპორტი ნამდვილ მასობრივ ფიზიკურ კულტურას ხელს შეუშლიდა. ყრილობის გადაწყვეტილების მიუხედავად, საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცეკამ სპორტში შეჯიბრებითობა მასების ფიზკულტურაში მიზიდვის ერთ-ერთ საშუალებად მიიჩნია.

ყოველივე ზემოაღნიშნული, სახელმწიფოს მაშინდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, ბუნებრივადაც ჩანს, რადგან ქვეყანა პოლიტიკური წყობის ტოტალიტარული მოდელისკენ მიიწევდა. ხელოვნურად იზუქებოდა იდეოლოგიური ბრძოლა, რომელიც, შეუძლებელი იყო, სპორტსა და სასპორტო გამოცემებსაც არ შეხებოდა. სპორტი პეგემონიის იარაღი, ხოლო სასპორტო პრესა, რომელიც მშრომელი მასების სპორტში მასობრივად ჩაბმის ფუნქციას ასრულებდა, სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებელი, პოპულარიზატორი და კოლექტიური პროპაგანდისტი გახდა.

ოცინი წლების ერთ-ერთი საბჭოთა იდეოლოგი ბ. კალაუსი წერდა, რომ სპორტი იმ სახით, რომელიც ჩვენ ბურჟუაზიისგან მივიღეთ, მოითხოვს განმედას და ისეთი გადმონამთებისგან გათავისუფლებას, როგორებიცაა თვითმიზანი, ინდივიდუალიზმი, რეკორდომანია, ჩემპიონობა, პროფესიონალიზმი, რადგან ისინი საბჭოთა კოლექტივიზმის იდეოლოგიას ეწინააღმდეგებოდა და ეგოიზმის გამოვლინებად განიხილებოდა.

საბჭოთა ეპოქის გარიჟრაჟზე სპორტი ნებადართული იყო, როგორც ფიზიკური კულტურის მეთოდი და საშუალება. მაშინდელ პრესაში გამოქვეყნებული ლოზუნგებიც ამის დასტურია: „ჩვენ გვინდა ფიზიკური კულტურა, ყოველმხრივი ფიზიკური აზროვნება და არა - ვინრო სპორტი“, „ფიზიკური კულტურა როგორც ჯანმრთელობის საწინდარი და არა რეკორდების დამხობის მიზანი“. მეტიც, სიტყვები - სპორტსმენი, მწვრთნელი, ჩემპიონი იშვიათად გვხვდება. კონკურსები იმართებოდა

რევოლუციურ იდეოლოგიაზე შექმნილ ტერმინებზე. ამ პერიოდში ხელი-სუფლებისთვის ხომ მთავარი მაინც წითელი არმიისთვის საბჭოთა პატრიოტიზმით განმსჭვალულ მებრძოლთა ფიზიკური მომზადება იყო.

საბჭოთა პრესაში ტრადიციული გახდა სპორტის დაყოფა „პროლეტარულ“ (საჭირო) და „ბურჟუაზიულ“ (მავნე) სახეობებად. პირველ ჯგუფს მიეკუთვნებოდა, მაგალითად, ფეხბურთი, კრივი, სათხილამურო, ველო და მოტოსპორტი, ფრენბურთი, ხელბურთი, ციგურებით სწრაფ-რბენა, ძალოსნობა და მძლეოსნობა; „ელიტარულ-არისტოკრატიულად“ მიიჩნეოდა ჩოგბურთი. მოითხოვდნენ სპორტის ისეთი სახეობების გაუქმებას, როგორებიცაა ბადროს ტყორცნა და ბირთვის კვრა, რომლებიც არავითარ შრომით და სამხედრო უნარ-ჩვევებს არ იძლეოდა და შემოეღოთ ახალი სახეობები, რომლებიც ადამიანების შრომითი საქმიანობისთვის მოსამზადებლად იქნებოდა ვარგისი. პრესაში აქტიური პროპაგანდა ეწეოდა მილიტარიზებულ სპორტის სახეობებს, რომლებიც საბჭოთა კავშირში გამოიგონეს და მხოლოდ აქ ვითარდებოდა. კერძოდ, თავისუფალი ცურვა ყუმბარით; ყუმბარის ტყორცნა, რბენა შამხანით, ფარიკაობა ხიშტებით, სათხილამურო რბოლა აირწინალებით.

1930-იანი წლებიდან ყველაზე პოპულარული სახეობა გახდა ტანვარჯიში, რომელიც ნამდვილ პროლეტარულ ფიზიკურ კულტურად აღიარეს. საქართველოში ამ სახეობას განსაკუთრებული ყურადღება ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის 60-იანი წლებიდან ექცეოდა: „რომ მოძრაობამ სრულად სარგებლობა გვაჩვენოს, უნდა კაცმა ისეთი რიგიანი და ნამდვილი მოძრაობა მოიმოქმედოს, როგორც კუნთების მდგომარეობას შეშვენის სხეულში. იმ ხელოვნებას, რომელიც გვანავლის ამისთანა კარგსა და სასარგებლო მოძრაობას, პქვიან ღიმნასტიკა“, - წერდა 1863 წელს ჟურნალი „ცისკარი“ [3, #5]. „დიდად საჭიროა ღიმნასტიკური მოძრაობა იმ ბავშვებისთვის, რომელნიც თითქმის დილიდან საღამომდისინ თოხით მუშაობენ“, - ეს კი „დროების“ პუბლიკაციაა [4, #21].

1889 წელს თბილისის ვაჟთა პირველ გიმნაზიაში ტანვარჯიშის მასწავლებლად მუშაობა დაიწყო იულიუს გრუმლიკმა. 1892 წლიდან აქვე სპორტული ტანვარჯიშისა და ფარიკაობის მასწავლებელი გახლდათ პრაღიდან ჩამოსული ბ. პეტრუჩეკი. 1896 წლიდან იგი მისმა თანამემამულე ანტონ ლუკემმა შეცვალა, რომელიც ჩეხური „სოკოლური“ მოფრენის, ანუ პატრიოტული მოძრაობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი გახლდათ.

საქართველოში ტანვარჯიშის მოყვარულთა საზოგადოება „შევარდენი“ 1918 წლის 25 აგვისტოს დაარსდა. ის მიზნად ისახავდა, „ტან ვარჯიშობის ფართო გავრცელებით გაეძლიერებინა საქართველოს ფიზიკური და სულიერი სიმტკიცე; აღეზარდა საქართველოს ღირსეული შვილები“.

„შევარდენი“ საქართველოს დამოუკიდებლობის დღისადმი - 26 მაისისადმი მიძღვნილ ღონისძიებებში აქტიურად მონაწილეობდა: 1919 წელს ვაკის სტადიონზე 281 მოვარჯიშე გაიყვანა, 1920 წელს ამგვარ ზეიმში „შევარდენის“ 507 წევრი და 2814 მოხალისე ჩაერთო; 1921 წელს,

გასაბჭოების მიუხედავად, საზოგადოებამ 26 მაისი მაინც იდღესასწაულა (ვარჯიშში 916 წვერი მონაწილეობდა), რამაც ერთგვარად დააჩქარა კიდეც ამ ორგანიზაციის ლიკვიდაცია.

„შევარდენის“ წევრები, გარდა იმისა, რომ ადამიანების ჯანმრთელობაზე ზრუნავდნენ, სხვა მნიშვნელოვან საქმიანობასაც ეწეოდნენ - გამოსცემდნენ წიგნებს, ჟურნალებს, მუშაობდნენ სპორტის ტერმინოლოგიის შექმნა-დახვეწაზე, მეცადინეობას უტარებდნენ საზოგადოების მწვრთნელებს (ვარჯიშთავეებს).

1920-1922 წლებში ტან-სავარჯიშო საზოგადოება „შევარდენმა“ ამავე სახელწოდების დროგამოშვებითი ორგანოს - სასპორტო ჟურნალის ოთხი ნომერი გამოსცა, რომლებშიც დიდი ადგილი უკავია მშრომელთა აგიტაციას სპორტში მასობრივად ჩასაბმელად. დასტურად 1922 წელს ჟურნალ „შევარდენში“ დაბეჭდილი ერთი წერილიდან ამონარიდს მოვიშველიებთ: „შენი თავის შესწავლა, მოვლა, სიჯანსაღე და ბრძოლა ყოველგვარ გადამდებ სენთან შენ ხელშია, შენ უნდა იზრუნო შენ თავზე და მოჰკიდო ზელი მას, რაც კარგია შენი ჯანმრთელობისათვის და უნდა უკუაგდო რაც ავია: ვერც ერთი ექიმი ვერ განკურნავს თქვენ დასნეულებულ ფერ მიხდილ სახეს ისე, როგორც შევარდნული ვარჯიშობა. აქ არის ჯანმრთელობის ლაბორატორია, საუკეთესო აფთიაქი, აქ არის ექიმებიც-წვრთნელები“ [5, #1, 20].

ფასდაუდებელია ჟურნალ „შევარდენის“ დაუღალავი გარჯა ქართული სასპორტო ტერმინების დასამკვიდრებლად, რომლის საჭიროებაზეც ჯერ კიდევ 1883 წელს წერდა „დროება“: აუცილებელია ქართულ ენაზე ტანვარჯიშის ტერმინოლოგიის შექმნა, რომ „მასწავლებელს შეეძლოს ეს საგანი ჩვენს ენაზე ასწავლოს ბავშვებს“ [6, 228]. XX საუკუნის 20-იან წლებში ამ მხრივ მამულიშვილური საქმე გააკეთა გიორგი ნიკოლაძემ.

ტან-სავარჯიშო საზოგადოება „შევარდენმა“ 1920 წელს გამოსცა „საშევარდნო ტან-ვარჯიშის სახელსახეობა (ტერმინოლოგია)“ - რუსულ-ქართული სიტყვარი (რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონის დანამატი, 263-278 გვ.), რომელიც უმთავრესად გიორგი ნიკოლაძეს ეკუთვნის. „ამ ტერმინოლოგიიდან ბევრი სიტყვები მწყობრისთვის შემოიღო ჯარში სამხედრო უწყებამაც კი“ [5, #1, 13].

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების (1921 წლის 25 თებერვალი) შემდეგ სპორტსაზოგადოება „შევარდენი“ ანტისახელმწიფოებრივ გაერთიანებად მიიჩნიეს (მის წევრებს პატრიოტულ სულისკვეთებასთან ერთად წინამორბედი სასპორტო საზოგადოება „სოკოლისგან“ დევიზად გადმოჰყვათ „ფიქრში სამშობლო, გულში სიმარდე და მკლავში - ძალა“) და 1922 წლის 3 ნოემბრის საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენილებით გააუქმეს.

1930-იანი წლების საბჭოეთში ტოტალიტარული რეჟიმის განმტკიცებამ თავისი ესთეტიკური პრინციპები დააკანონა. ახალი ესთეტიკური სისტემის აუცილებლობამ წარმოშვა ლიტერატურული მიმდინარეობა

სოციალისტური რეალიზმი (ეს ტერმინი პირველად საბჭოთა მწერლების საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე ი. გრონსკიმ 1932 წლის 23 მაისს „ლიტერატურაში გაზეთში“ დაბეჭდილ წერილში გამოიყენა), როგორც საბჭოთა მხატვრული ლიტერატურისა და ლიტერატურული კრიტიკის ძირითადი მეთოდი, რომელიც შემოქმედისგან სინამდვილის სამართლიან, ისტორიულ-კონკრეტულ ასახვას მოითხოვდა მის რევოლუციურ განვითარებაში.

სოციალისტურ რეალიზმს ვერ ასცდა სპორტის ჟურნალისტიკაც, რომელიც ახალი ლიტერატურული მიმდინარეობის იდეების გამტარებელი გახდა სოციალიზმის პროპაგანდა, პარტიულობის პრინციპი, მშრომელთა აღზრდა და იდეოლოგიური გარდაქმნა იქცა სასპორტო პრესის უპირველეს ამოცანად.

გასული საუკუნის 30-იანი წლების ამ პათოსს ეხმიანება თბილისში რუსულ ენაზე ბარქაიას რედაქტორობით გამომავალი ჟურნალი «Физкультурник Закавказья», რომელშიც უამრავი მასალაა დაბეჭდილი მაშინდელ სასპორტო საქმიანობაზე. განსაკუთრებული ყურადღება წარმოება-დანესებულებებსა და სასწავლებლებში სასპორტო კოლექტივების ჩამოყალიბებას ექცევა, რადგან უწყებრივ სანყისებზე ნებაყოფლობითი სასპორტო ორგანიზაციების შექმნა ფიზიკური კულტურისა და სპორტის საბჭოთა სისტემის აგების საბაზო პრინციპი გახდა.

სპორტის ამა თუ იმ სახეობის გასავითარებლად ჟურნალში ქვეყნდებოდა თეორიული და მეთოდური ხასიათის წერილები, რეკომენდაციები, ასევე, ინფორმაციები შეჯიბრებების გამარჯვებულებსა და პრიზიორებზე. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს «Физкультурник Закавказья»-ს 1933 წლის გაერთიანებულ მეოთხე-მეხუთე ნომრებში ა. სტანკევიჩის საინტერესო სტატია „ძიუ-დო მასებში“. ავტორის აზრით, იაპონიის - რეაქციის, ტერორიზმისა და ინტერვენციის ქვეყნის საბრძოლო ვარჯიშობათა კომპლექსზე დაფუძნებულ ფიზიკური აღზრდის სისტემა ძიუდოს ილეთების ცოდნას დიდი მნიშვნელობა აქვს მშთ-ს (მზად ვარ შრომისა და თავდაცვისთვის) ნორმატივების მე-2 კომპლექსის ჩასაბარებლად. [7, #4-5, 32].

ჟურნალი «Физкультурник Закавказья» ამავე სახელწოდების გაზეთმა შეცვალა, რომლის 1935 წლის მე-8 ნომერში (7 ნოემბერი, პასუხისმგებელი რედაქტორი ს. მამულოვი) დაბეჭდილია მასალები რუსუდან ჟორდანიაზე

ერთ-ერთ პირველ ქართველ მფრინავ ქალზე; სწავლის ფრიადოსან ლუსია ბერძენიშვილზე, რომელსაც გამორბენით სიმაღლეზე ხტომაში საკავშირო რეკორდი (142 სმ) დაუშყარებია და საათით დაუჯილდოებიათ; ჩიბათელ (ლანჩხუთი) დიმიტრი იოსელიანზე, რომელსაც ადგილიდან სიმაღლეზე ხტომაში 161 სანტიმეტრით საკავშირო მიღწევა (მსოფლიოსი იყო - 167.5 სმ) გაუუმჯობესებია, ადგილიდან სიგრძეზე ხტომაში კი მსოფლიოს რეკორდი (3,48 მ) დაუშყარებია [8, #8].

ცნობისთვის: იოსელიანი მძლეოსნობაში საბჭოთა კავშირის რვაგზის ჩემპიონი იყო, 1946-1952 წლებში კი საქართველოს ფიზიკური კულტურის ინსტიტუტის რექტორი გახლდათ.

ქართული ჟურნალისტიკის დიდი მონაპოვარია მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში პირველი ქართული სასპორტო გაზეთ „საქართველოს ფიზკულტურელის“ დაარსება. ცხადია, ის ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა, რადგან, „შევარდენის“ გარდა, 1925-1932 წლებში ჩვენთან გამოდიოდა ქართული ჟურნალები: „ფიზიკური კულტურა“ (1925 წ.), „საბჭოთა ფიზკულტურა“ (1926, 1930 წ.წ.), „თავდაცვა და ფიზკულტურა“ (1928 წ.), „პროლეტარული ტურისტი“ (1932 წ.);

1934 წლის 13 აპრილს (პარასკევი) ქართულ-რუსულ ენებზე დაიბეჭდა გაზეთ „საქართველოს ფიზკულტურელის“ პირველი ნომერი, რომლის ჩვენამდე შემორჩენილი ერთადერთი ეგზემპლარი 60 წლის განმავლობაში დაკარგული ეგონათ და საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკაში გასული საუკუნის 20-30-იანი წლების ჟურნალ-გაზეთებზე მუშაობისას შემთხვევით „საქართველოს ფიზკულტურელის“ 1935 წლის შეკვრაში აღმოვაჩინეთ [9, #1].

1936 წლის 30 მაისიდან (შაბათი) გაზეთს „ფიზკულტურელი“ ეწოდა [10, #25], თუმცა საერთო ნუმერაცია შეინარჩუნა - 25 (91). 1939 წლის 28 თებერვალს გაზეთის ბოლო - 362-ე ნომერი გამოვიდა. 10 წლის შემდეგ - 1949 წლის 10 ივლისს ის „ლელოს“ სახელწოდებით აღდგა [11, #1(363)], ოღონდ საერთო ნუმერაციით - 363-ე, და დღემდე ქართულ სპორტს ემსახურება. პირველწყაროებზე დაყრდნობით სხვადასვა დასახელების ამ სამ გაზეთს შორის სამართალმემკვიდრეობითობა დავასაბუთეთ.

„საქართველოს ფიზკულტურელში“ რეგულარულად იბეჭდებოდა მასალები ქართული ჭიდაობის, ფეხბურთის, ლელობურთის შეჯიბრებებზე, სპორტსმენებზე, რეკორდებზე, „ტურ დე ფრანსის“ ველომარათონიც კი არის მიმოხილული; ქვეყნდებოდა სასპორტო ასპარეზობათა კალენდრები; ინფორმაციები სტადიონების მშენებლობის, მოედნების მოწყობის, სასპორტო ინვენტარის შეძენის თაობაზე, ასევე - მონოდებები. მაგალითად: „დაჩქარებით დასძლიონ მათ სიძნელეები სპორტიულ ოსტატობისათვის ბრძოლის გზაზე“ [12, #3-4]; „დავენიოთ და გავუსწროთ კაპიტალიზატურ ქვეყნების სასპორტო მიღწევათა დონეს“ [13, #13].

„ფიზკულტურელში“, სხვა მასალებთან ერთად, მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმო ბერლინის 1936 წლის ოლიმპიურ თამაშებს. რედაქცია გამოეხმაურა აფრიკული წარმოშობის ამერიკელი ჯესი ოუენსის წარმატებას, რომელმაც 100, 200, 4X100 მეტრზე რბენებსა და სიგრძეზე ხტომაში გაიმარჯვა. ამ ბოლო სახეობაში მან მასპინძელ ლუცი ლონგს აჯობა. პაექრობის შემდეგ ისინი გასახდელისკენ ხელიხელგადახვეულები წავიდნენ. მეტოქეთა ამ ეესტმა გააცოფა ადოლფ ჰიტლერი, რომელმაც სტადიონის ლოჟა სასწრაფოდ დატოვა.

საგულისხმოა, რომ 1943 წელს მეორე მსოფლიო ომის მონაწილე ლონგმა წერილი მისწერა ოუენსს - მისი ვაჟიშვილის ქორწილისას ხელისმომკიდე ყოფილიყო. ლონგი ომში მძიმედ დაიჭრა და დაიღუპა. წლების შემდეგ კაია ლონგის ქორწილს ოუენსი მამობილის როლში ესწრებოდა.

30-იანი წლების მეორე ნახევარში სასპორტო გამოცემების რაოდენობამ მთელ საბჭოეთში საგრძნობლად იკლო, რაც გამოწვეული იყო სპორტსმენებისა და სპორტის ჟურნალისტების მიმართ ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ განხორციელებული რეპრესიებით. 1939 წლის 28 თებერვალს გაზეთ „ფიზკულტურელის“ გამოცემის შეწყვეტის ერთ-ერთ ნინაპირობადაც ეს მიგვაჩნია. მართალია, ომის წინ რეპრესიების ტალღა შენელდა, მაგრამ ფაქტია, რომ საქართველოში სასპორტო გაზეთი მთელი 10 წლის განმავლობაში არ დაბეჭდილა.

XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ჟურნალ-გაზეთებზე მუშაობამ ნათლად აჩვენა, რომ ამ პერიოდის პრესის ფურცლებზე ყალიბდება ქართული საბჭოთა ფიზკულტურულ-სასპორტო პუბლიცისტიკის ძირითადი თემები და ჟანრები, იკვეთება სპორტის ანა თუ იმ სახეობის გაშუქების ტენდენციები, კერძოდ, სასპორტო თემატიკა როგორც რაოდენობრივად, ისე ხარისხობრივად, საგრძნობლად გაიზარდა. ჟანრებიც მრავალფეროვანი გახდა. ჭარბობდა ქრონიკა და გაფართოებული შენიშვნები, შეჯიბრებებიდან - ანგარიშები და რეპორტაჟები, ინფორმაციული და ანალიტიკური მიმოხილვები, ასევე, ანალიტიკური და სამეცნიერო სტატიები, პროპაგანდისტულ-სააგიტაციო წერილები, პორტრეტული ნარკვევები, მოგონებები, სამოგზაურო შენიშვნები. დიდი ადგილი ეკავა კრიტიკას. მაგალითად, „საქართველოს ფიზკულტურელში“ გამოქვეყნებულ წერილებში გვხვდება შემდეგი ფრაზები: „დღეს არა აქვთ სასპორტო დარბაზი, სავარჯიშო იარაღი“ (20, 18 ივლისი, 1935); „სასპორტო დარბაზი კართოფილის საწყობს უფრო წააგავს, ვიდრე სასპორტო დარბაზს“ ... „ეს ამბავი ბათუმის სასპორტო სტადიონზე ხდება“ ... (#24, 28 აგვისტო, 1935) და სხვა. მხატვრულ-პუბლიცისტური ჟანრის ელემენტები ჩანს ნარკვევებსა და ჩანახატებში. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ პერიოდის წერილები შედარებით სუსტი ხარისხისაა, გამოირჩევა სიმშრალით, რადგან ნაკლებად ახლავს ემოციები.

საბჭოთა წყობილების პირველ წლებში სპორტის ჟურნალისტიკა, როგორც აღინიშნა, მეტწილად პროპაგანდისტული ხასიათისაა. ის მოქალაქეთა სამხედრო-ფიზიკურ და პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდას, სამშობლოს გმირული დაცვისთვის მზადყოფნას ემსახურებოდა. მაშინდელი სასპორტო გამოცემები პოლიტიკას ვერ ასცდა, ამიტომ 20-30-იანი წლების გაზეთების პირველ გვერდებზე ხშირად პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებები, იოსებ სტალინის, ლავრენტი ბერიას და საბჭოთა სახელმწიფოს სხვა მოღვაწეების სიტყვები და მოხსენებები იბეჭდებოდა.

30-იანი წლებიდან პრესის ფურცლებზე, „ფიზკულტურელთან“ შედარებით, თანდათან იმატა ტერმინების - „სპორტისა“ და „სპორტსმენის“ გამოყენებამ. ქართული სპორტის ჟურნალისტიკა ცდილობდა, ფიზკულტურულთან ერთად მაღალი მიღწევების სპორტიც ინტენსიურად და კვალიფიკურად გაეშუქებინა. ჩნდება სასპორტო ინფორმაციების მინოდების ახალი ფორმა - დაიჯესტი, გაზეთებში იზრდება ფოტოებისა

და ფოტორეპორტაჟების რაოდენობა, რასაც ქართული სპორტის განვითარებისთვის არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა.

ახალგაზრდა ქართული საბჭოთა ფიზკულტურულ-სასპორტო პრესა გახდა მემკვიდრე რევოლუციამდელი სპორტის ჟურნალისტიკისა, რომლის ჩასახვასა და განვითარებას სათავეში ედგნენ ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი, გიორგი წერეთელი, გიორგი ნიკოლაძე და სხვები, ამიტომაც ძლიერ ფესვებზე აღმოცენებული ახალი პრესაც მყარად იდგა ფეხზე.

კვლევამ აჩვენა, რომ 1920-1930-იანი წლების ჟურნალ-გაზეთებში არა მარტო სასპორტო ღონისძიებები შუქდებოდა, არამედ ამ დროის ზოგიერთი გამოცემა შეჯიბრებების ორგანიზატორადაც გვევლინება. მაგალითად, ჟურნალ „შევარდენის“ ინიციატივით რამდენიმე რესპუბლიკური ტურნირი მოეწყო ტანვარჯიშში; 1935 წელს თბილისი - ერევანი - თბილისის მოტოგადარბენა გაზეთმა «Физкультурник Закавказья-მ» ითავა. მოგვიანებით, მათი მიზაძვით, ხელბურთელთა საერთაშორისო ტურნირი გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“, ხოლო კალათბურთელთა საკავშირო შეჯიბრება გაზეთ „ლელოს“ პრიზებზე იმართებოდა.

20-30-იანი წლების სასპორტო პრესამ უდიდესი როლი ითამაშა ქართული სახელმწიფოს ცხოვრებაში. რაც მნიშვნელოვანია, მოხდა სპორტის ახალი სახეობების პოპულარიზაცია და ფართო მასების სასპორტო საქმიანობაში ჩაბმა. ამ პერიოდის სასპორტო პრესა ამკვიდრებდა სპორტის, როგორც ფიზიკური და სულიერი სიჯანსაღის კონცეფციას, რაც შრომისნაყოფიერებისა და თავდაცვისუნარიანობის ამაღლებას უწყობდა ხელს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. „ივერია“, #21, 1878;
2. Визинтей Н. Курс лекций по социологии спорта: Учебное пособие, М.: «Физическая культура», 2006. 328 стр.;
3. „ცისკარი“, #5, 1863;
4. „დროება“, #21, 1872;
5. „შევარდენი“, #1, 1922;
6. „დროება“, #228, 1883;
7. ჟურნალი «Физкультурник Закавказья», 4-5, 1933, გვ. 17-32;
8. გაზეთი «Физкультурник Закавказья», #8, 1935. 7 ნოემბერი;
9. „საქართველოს ფიზკულტურელი“, #1, 1934. 13 აპრილი;
10. „ფიზკულტურელი“, #25, 1936. 30 მაისი;
11. „ლელო“, #1 (363), 1949, 10 ივლისი;
12. „საქართველოს ფიზკულტურელი“. #3-4, 1935, 29 იანვარი;
13. „საქართველოს ფიზკულტურელი“, #13, 1935. 1 მაისი.

კაცობრიობისთვის ყოველთვის იყო თანამდევი პრობლემა საკუთარი თავის შეცნობა. მის გადასაჭრელად იქმნებოდა აღმოსავლური თუ დასავლური რელიგიურ-ფილოსოფიური მოძღვრებები, რომლებიც ყველაზე ნათლად ვლინდებოდა ორთაბრძოლებში - უძველესსა და უნივერსალურში, რაც კი მსოფლიოს განვითარების პროცესში ჩასახულა. ყველა ხელჩართული ბრძოლის ხელოვნება დღესაც განიხილება, როგორც სულიერი აღზრდის გზა, რადგან მათი მთავარი პრინციპი ძლიერი სულის ზეობაა.

უხსოვარი დროიდან ხალხთა ზოგადი მორალურ-ეთიკური შეხედულებები რელიგიურ ასპექტებში იყო გამოსატყუი და სპორტის განვითარების ფაქტორებად ევლინებოდა კაცობრიობას.

ცნობილია, რომ ამა თუ იმ საქმიანობის მიზნები მთელ მსოფლიოში რელიგიურ ცნებებს უკავშირდება. თვით ელინური თამაშებიც რელიგიური რიტუალებიდან წარმოიშვა: პირველი შეჯიბრება იყო ზევსის საკურთხევლამდე (სამსხვერპლომდე) რბენა ღმერთისთვის ენერგიის რიტუალური შეწირვა. თანაც ასპარეზობის დაწყებამდე ერთი დღე რელიგიურ განწმენდასა და დალოცვა-დარიგებას ეძღვნებოდა. ათლეტები შეჰყავდათ საკურთხევლის შესაკრებელთან, სადაც ზევსის ქანდაკება იდგა ელვით ხელში. ღმერთის მკაცრი მზერის ქვეშ შეჯიბრების მონაწილეები ფიცს დებდნენ, რომ პატიოსნად იბრძოლებდნენ და წესებს დაიცავდნენ.

მეცნიერთა აზრით, აღმოსავლური ორთაბრძოლების სისტემების მაღალეთიკური, ზოგადსაკაცობრიო პრინციპები, ფიზიკური და ზნეობრივი სრულყოფილებისაკენ სწრაფვა, კრიტიკულ სიტუაციებში გრძნობების კონტროლი და თავდაცვის ილეთების ცოდნაც სულიერად და ფიზიკურად ძლიერი, ფსიქოლოგიურ-ინტელექტუალურად მომზადებული ადამიანის აღსაზრდელად იყო გამიზნული, რადგან, უმთავრესად, სულიერებაზეა დაფუძნებული. მათში გადანაცვლებულია სულიერი, ფილოსოფიური და ზნეობრივი საკითხები.

იაპონელ სამურაებს მოწინააღმდეგესთან შებრძოლებისას, უპირველესად, სულის უშფოთველობა უნდა შეენარჩუნებინათ, მსგავსად წყლის მშვიდი ზედაპირისა, რადგან ქარის დაბერვისას წყლის ზედაპირი ირევა, ამგვარადვე, განრისხებულსა და შეშინებულ ადამიანს თავის დაცვა და ელვისებურ იერიშზე გადასვლა არ შეუძლია. ამიტომაც იაპონურში „დო“ (კარატე-დო) და ჩინურში „დაო“ გზას ნიშნავს, ადამიანის სულიერი სრულყოფილებისკენ სავალს.

საუკუნეთა განმავლობაში, ყველაფერი რადიკალურად შეიცვალა. რუს მკვლევარ ალექსეი პერედელსკის (ორსახოვანი იანუსი. სპორტი როგორც სოციალური ფენომენი, 2016) მიაჩნია, რომ ოკინაველი ოსტა-

ტების მიერ იაპონური ესტეტიზმისა და რიტუალიზმის შესაფერისად გადაკეთებული კარატე დღეს მოხეტიალე მეომარი ბერების სულიერ-ფსიქოფიზიკური სისტემის მხოლოდ აჩრდილს წარმოადგენს, ძიუდო გადაკეთებული ჯიუ-ჯიცუს მიზანმიმართული კომერციალიზებული პროექტია, უშუ კი საკრალურ-იზოთერული სისტემიდან საბრძოლო ხელოვნებად იქცა [1].

რაც შეეხება დასავლურ ორთაბრძოლებს, ზოგი მეცნიერის აზრით, ისინი ფილოსოფიური დოქტრინების დონემდე ვერ ამაღლდა. მეტიც, დასავლური სამყარო საუკუნეების განმავლობაში აგრესიული სტილის ორთაბრძოლების სამჭედლო იყო. დასტურად გამოდგება ელინური ოლიმპიური თამაშების პროგრამაში შემავალი პანკარტიონი ან გლადიატორების სისხლიანი ორთაბრძოლები. რენესანსის ეპოქის მხატვრები და მოაზროვნეები ანტიკურ პერიოდს „ოქროს ხანად“ წარმოგვიდგენენ. კერძოდ, ძველი საბერძნეთის ეთიკურ-ესთეტიკურ ეტალონად გვისახავდნენ ადამიანის პიროვნებას, რომელშიც თითქმის პარმონიულად იყო შერწყმული ფიზიკურ-სხეულებრივი და სულიერ-ინტელექტუალური სრულყოფილება. ალექსეი პერედელსკის აზრით, შესაძლებელია პარმონიულად განვითარებული ადამიანის მსგავსი იდეალი ნამდვილად არსებობდა, მაგრამ როგორც იდეალი, უმთავრესად, ფილოსოფოსთა აზროვნებაში, ვიდრე კონკრეტულ-ისტორიულ სინამდვილეში [1].

ცნობილია, რომ ძველი ბერძნები სპორტის ძლიერებითა და სილამაზით აღფრთოვანებული იყვნენ, თუმცა მათ ველურობა და ძალადობაც იტაცებდა, რადგან ამაში ცხოვრების მეტაფორას ხედავდნენ.

„ბრძოლას“, „შეჯიბრებას“ ბერძნულად „აგონი“ (აქედან მომდინარეობს სიტყვა აგონია ორგანიზმის სიკვდილისწინა მდგომარეობა, სიცოცხლის უკანასკნელი ნუთები) ჰქვია. ელინური თამაშების სახელწოდებაც „აგონი“ იყო, რადგან უფრო გვიან პუბლიკას სულთმოპოვებად ერქვენებოდა გლადიატორთა ბრძოლები, რომლებშიც აგონისტები მონაწილეობდნენ.

ასპარეზობის კონტექსტში „აგონი“ ნიშნავდა შეჯიბრებას ტკივილის, ნამების, მწვავე კონკურენციის შეგრძნებით. ძველბერძნული ოლიმპიური თამაშების მონაწილეები არა მარტო სისხლს ღვრიდნენ, არამედ სიცოცხლესაც წირავდნენ ღიძებისა და პირველობისთვის, მარცხისა და სირცხვილის თავიდან ასაცილებლად. სისხლიანი ხელჩართული ორთაბრძოლებისა თუ ეტლებით რბოლებისას ძალინ ცოტა თუ აღწევდა ფინიშამდე.

ჩვენს ერამდე 688 წელს ოლიმპიური თამაშების პროგრამაში მუშტიკრივი შეიტანეს, მოგვიანებით (648 წელს) კი უფრო სასტიკი სახეობა პანკრატიონი უძველეს სპორტში ძალადობის განსახიერება. ორთაბრძოლა მანამ გრძელდებოდა, სანამ ერთ-ერთი ათლეტი არ დანებდებოდა, მაგრამ მებრძოლები ამგვარ დამამცირებელ ნაგებას სიკვდილს ამჯობინებდნენ. პანკრატიონში ნებადართული იყო ცემა, ხელის კერა,

მოხრჩობა, ძვლების გადამტყვევება, კბენისა და თვალების ამოთხრის გარდა, ყველაფერი, რასაც მოისურვებდნენ.

მიზანი ნებისმიერ საშუალებას ამართლებდა.

ელინურ ოლიმპიურ თამაშებში გამარჯვება ადამიანის ფიზიკურ ღირსებებს გონებრივ შესაძლებლობებზე მაღლა აყენებდა. მუშტი-კრივიცა და პანკრატიონიც ბრბოსთვის სპორტის საყვარელ სახეობად იქცა, რადგან სიკვდილის რისკი ძალიან მაღალი იყო. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, არაბუნებრივად მიიჩნევა ძველბერძნული წარმომავლობა მთავარი ფრთიანი ფრაზისა - „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია“ (Mens sana in corpore sano).

დიდი პლატონი ბრძანებს: „ვფიქრობ, რომ ადამიანს როცა სხეული ნესრიგში აქვს, არა მგონია, ის თავისი კეთილი თვისებებით საუკეთესო სულიერ მდგომარეობას ინვესტდეს. მიმაჩნია, რომ პირიქითაა, კარგი სულიერი განწყობა კეთილი თვისებებით სხეულის საუკეთესო მდგომარეობას განაპირობებს“. სულის სისრულეს ჯანსაღი სხეული კი არ შეიქმნს, არამედ სულის სილამაზე წარმოშობს სხეულის სიმშვენიერეს [2].

მაშ, საიდან მომდინარეობს ეს აფორიზმი თუ ფრთიანი ნათქვამი - „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია!“ (Mens sana in corpore sano), რომელიც 1920 წელს გამოცემულ პირველ ქართულ სასპორტო ჟურნალ „შევარდენს“ ყდაზე დევიზად აქვს წამძღვარებული [3, #1]. შემდეგ ის ჟურნალის სხვადასხვა ნომერში გამოქვეყნებულ წერილებშიცაა გამეორებული. მაგალითად, საქართველოს „შევარდენის“ კავშირის მძღეოსანთა განწევრის უფროსი გ. გიორგიძე წერს: „აქსიომათ უნდა მივიღოთ „Mens sana in corpore sano“. თუ კი ადამიანი ეცდებოდა ყოველთვის ანავითაროს თავისი გონება, როგორ მოახერხებს ამას, თუ სხეულიც სალი არ ექნება“ (4, #1, 74). უფრო ადრე - 1911 წლის ჟურნალ „განათლებლაში“ გამოქვეყნებულ ი. ფერაძის წერილში („ბავშვთა ფიზიკური აღზრდა“) ვკითხულობთ: „ნუ დავივიწყებთ, რომ საღ სხეულში არა თუ მხოლოდ სალი სულია, არამედ სალი ნებაც“ [5, #7, 436].

ზოგი მეცნიერის ვარაუდით, ეს გამოინათქვამი არის ამოგლეჯილი, დამახინჯებული ფრაზა პირველი საუკუნის (დაახლ. 60 - 170 წ.წ.) რომაელი პოეტის - დეციმუს იუნიუს იუვენალისის მე-10 სატირიდან (გთავაზობთ ერთ-ერთი რუსული ტექსტის ჩემეულ თარგმანს):

„უნდა ვილოცოთ, ჯანსაღ სხეულში რომ დაიბუდოს საღმა გონება, ჰკითხე კეთილ სულს: მან რად არ იცის სიკვდილის შიში და დამონება, რომ საზღაურად ნიჭის წყალობის რას გაიმეტებს სიცოცხლის ბოლოს. რომ ისევ ძალუძს, კვლავ დაითმინოს ესე სიმუხთლე ნებისმიერი, სულს, განუტეოს, უცს, მრისხანება და მრავალგვარი ვნება ცბიერი“ [6].

ამკარაა, რომ აქ ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულის არსებობაზე სიტყვაც არ არის თქმული. ზოგი ევროპელი მეცნიერის მტკიცებით, ზემოთ ნახსენები აფორიზმი პოპულარული გახდა მას შემდეგ, რაც ის

ინგლისელმა ფილოსოფოსმა ჯონ ლოკმა (1632-1704, შრომაში - „აზრები ალზრდაზე“) და ფრანგმა მწერალმა-განმანათლებელმა ჟან ჟაკ რუსომ (1712-1778) გამოიყენესო.

სხვათა შორის, *Mens sana in corpore sano* საყვარელი, გამორჩეული ფრაზა ყოფილა ამერიკის შეერთებული შტატების 33-ე პრეზიდენტი (1945-1953) ჰარი ტრუმენისა, რომლის ბრძანებითაც 1945 წლის აგვისტოში ჰიროსიმასა და ნაგასაკში ატომური ბომბები ჩამოყარეს.

ამ გამოთქმის დამკვიდრებაზე უფრო მართებულ მოსაზრებად სხვა ვერსია მიგვაჩნია: 1861 წელს იუვენალისის ტექსტიდან ხუთი სიტყვა ამოულია ინგლისელ ჯონ ჰალის თავისი ლივერპულის სასპორტო კლუბის დევიზად („ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სული!“), რაც, თურმე, სრულიად შეესაბამებოდა მე-19 საუკუნის სპორტის ელიტურ ხედვას. ინგლისურ სკოლა-ინტერნატებში შეძლებული ოჯახების შვილები არა მარტო ინტელექტუალურ განათლებას იღებდნენ, არამედ საფუძვლიან ფიზიკურ მომზადებასაც გადიოდნენ, რაც ადამიანის ჰარმონიულ ალზრდაზე იყო ორიენტირებული.

ამდენად, ტრადიციული გაგება ამ ფრთიანი გამონათქვამისა („ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია“) სრულიად საპირისპიროს წარმოადგენს იმისას, რაც თავიდან ყოფილა მასში ჩადებული: ადამიანები წინადადების მეორე ნაწილს პირველის შედეგიდან გამომდინარე აღიქვამენ. არადა, ჯანსაღი სხეული ჯანსაღი სულის არსებობის გარანტიას არ იძლევა. პირიქით, უნდა მივაღწიოთ ამ ჰარმონიას, რადგან ის რეალობაში იშვიათად გვხვდება. გამონათქვამის ავტორის მიზანი იყო, აზრი ჩამოეყალიბებინა ჰარმონიულად განვითარებულ ადამიანზე, ანუ ფიზიკურად და ინტელექტუალურად სრულყოფილ პიროვნებაზე.

„ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სული!“ - უნივერსალურობის იდეალია, ამიტომაც უნდა ვესწრაფოთ მას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Алексей Передельский, Двухликий Янус. Спорт как социальный феномен. Сущность и онтологические основания, 2016;
2. „მწყემსი“, #8, 1893;
3. „შევარდენი“, #1, 1920;
4. „შევარდენი“, 1922, #1, გვ.74;
5. „განათლება“, #7, 1911;
6. Ювенал, Сатиры, книга IV, сатира десятая; Перевод Ф. А. Петровского, <http://ancientrome.ru/antlitir/juvenal/juvenal10.html> უკანასკნელად გადამონმდა 04.05.2020;
7. პლატონი, „სახელმწიფო“, 2003.

ქართული ჭიდაობის მსოფლმხედველობრივი და ეთიკურ-ესთეტიკური ასპექტები

ჭიდაობას რა უნდა და ფეხის გამოკვრა უნდაო, - უთქვამთ ჩვენს წინაპრებს. მართლაც რომ ასეა, მაგრამ კარგად თუ დავუკვირდებით, ჭიდაობა მხოლოდ ფეხის გამოკვრა და ხალიჩაზე მეტოქის ბეჭებით გაკვრა როდია: ეს არის ადამიანური კულტურის უნიკალური გამოვლინება, რომელსაც ჯერ კიდევ პირველყოფილ თემურ წყობილებაში ჩაეყარა საფუძველი. თავისი ყოფის გარიჟრაჟზე მხოლოდ საკუთარ ღონეს მინდობილმა ადამიანმა უკვე იცოდა, რომ მომხდურის დასამარცხებლად ძალთა სწრაფი მოპოვება იყო საჭირო. ამიტომაც მიიჩნევა, რომ ქართული ჭიდაობა სპორტის ერთ-ერთი უძველესი და ულამაზესი სახეობა, საუკუნეების ქარტეხილებში, თავდასხმებსა და ბრძოლების ქარცეცხლში გამომწრთობილი ხალხის მიერ დახვეწილი ეროვნული საუნჯე და კულტურული მემკვიდრეობაა. მან მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართველ მეომართა ბრძოლისუნარიანობის ამაღლებასა და ფიზიკურ წრთობაში, რადგან ეს არის მთელი სისტემა ბუნებაში, სულიერებასა და საზოგადოებაში ადამიანის ცხოველქმედობის ჰარმონიზაციისკენ მიმართული. ქართულმა ჭიდაობამ, რომლის ფილოსოფიაც ცხოვრების ფილოსოფიაა, საუკუნეთა განმავლობაში ფიზიკური, სულიერი და გონებრივი სრულყოფილების უმაღლეს წერტილს მიაღწია. მისთვის ზნეობის ნორმები და ამ ნორმათა შესაბამისად ქცევა უმთავრესია.

წარსულის მატიანე, ისევე, როგორც დღევანდელობის ისტორიული გააზრება, უდიდესი შემეცნებითი, აღმზრდელობითი, თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობისაა. ამიტომაც წინა ეპოქების ფიზიკური კულტურის ისტორიის შესწავლა აუცილებელია იმისთვისაც, რომ უკეთ წარმოვაჩინოთ ქართული სპორტის, განსაკუთრებით კი ქართული ჭიდაობის წარსული, აწმყო და მომავალი, განვსაზღვროთ მისი ადგილი და მნიშვნელობა ქართველი ხალხის ყოფაში, რადგან ფიზიკური აღზრდის სახალხო ფორმებში ადამიანთა ეთიკური და ესთეტიკური იდეალების, კულტურის გამოხატულებას ვპოულობთ.

საბრძოლო ხელოვნება, ჩვეულებრივ, ძალმომრეობად მოიაზრება, თუმცა მისი ნამდვილი არსი მშვიდობისა და ჰარმონიის მოპოვება, შინაგანი რწმენის განვითარება-განმტკიცება, ხასიათის სიმშვიდე, თვითკონტროლი და ჰუმანურობაა. ის, ჩვეულებრივ, ადამიანის ჰარმონიული განვითარებისთვის - მისი სხეულისა და სულის სრულყოფილებისთვის იქმნებოდა. აი, მაგალითად, იაპონური „ვადო რიუს“ იეროგლიფების კომბინაცია იძივრება, როგორც „მშვიდობის გზა“, „თანხმობის გზა“, „ჰარმონიის გზა“

ამ მხრივ განსაკუთრებულია ქართული ჭიდაობა. ისიც ჰუმანურ ეთიკურ-ესთეტიკურ პრინციპებს, ასევე, ზოგადად, ჩვენს რელიგიასა და ფილოსოფიაში განვითარებულ სულისა და სხეულის ჰარმონიის იდეალს ემყარება, სადაც უმთავრესი სულიერი დისციპლინაა, ანუ საკუთარ თავთან დაპირისპირებული „მეს“ დამარცხება.

ქართულ ჭიდაობაში, როგორც ადამიანში, ორი საწყისი იყრის თავს - ზეციური, ღვთიური, ანუ სული და მატერიალური - მიწიერი სხეული. მხოლოდ სხეულის წრთობით დიდ გამარჯვებას ვერ მიაღწევ. წარმატება სულისა და სხეულის პარმონიული განვითარებით არის შესაძლებელი. თუმცა სული უპირატესია.

რომაელი ფილოსოფოსი და დრამატურგი, პოეტი, პოლიტიკური მოღვაწე ლუციუს ანეუს სენეკა (ძვ. წ. 4 - ახ. წ. 65) უმცროს მეგობარ ფილოსოფოს ლუცილიუსს სწერდა: „ივარჯიშო იმისთვის, რომ ხელები გახდეს უფრო ღონიერი, მხრები - განიერი, გვერდები - ძლიერი, ამგვარი მეცადინეობა სულელურია და განათლებული ადამიანისთვის შეუფერებელი. რამდენიც უნდა დააგროვო ცხიმი და გაიზარდო კუნთები, სულერთია, ვერც წონითა და ვერც ძალით ნასუქ ხარს ვერ გაუტოლდები. თანაც სხეულის მასის ზრდა სულს ამძიმებს და მოძრაობის საშუალებას არ აძლევს მას. ამიტომ, რითაც შეგიძლია, სხეული შეზღუდე და სულისთვის ადგილი გამოათავისუფლე“ [1].

ღვთაებრივ პლატონთან კი ვკითხულობთ: „ვეფიქრობ, რომ ... კარგი სულიერი განწყობილება კეთილი თვისებებით სხეულის საუკეთესო მდგომარეობას განაპირობებს“ [2].

მე-15 საუკუნეს განეკუთვნება ალავერდის ტაძრის კედელზე ქართული ჭიდაობის ფრესკა [3], რაც უნიკალური შემთხვევაა - ეროვნული საუნჯე წმინდანების დონეზეა ამაღლებული. თუმცა მსოფლიოში ეს არ არის იშვიათი გამონაკლისი, რადგან ჭიდაობის სცენებს ეხვდებით უნგრული და უკრაინული ტაძრების კედლებზე, შუასაუკუნეების ინგლისისა და ისლანდიის ეკლესიების ბარელიეფებზე [4].

ალავერდის ფრესკაზე აღბეჭდილ პერსონაჟთა სახეები, სამოსი და მოძრაობის პლასტიკა უცილობლად ქართულ ტრადიციულ საჭიდაო ხელოვნებაზე მიანიშნებს - პოზა გამოხატავს ქართული ჭიდაობის ერთ-ერთ ფანდს. ფრესკას იდეოლოგიური დატვირთვაც აქვს: მორკინალთა წმინდანების გვერდით გამოსახვა მეზრძოლების სულიერი განწყობის, ბრძოლისუნარიანობის ასამაღლებლად იყო გამიზნული. ამ ორთაბრძოლის ეპიზოდში ნაწრთობ სხეულზე მეტად იკონოგრაფიისთვის დამახასიათებელი სულის სიმაღლე და მოძრაობა ჩანს. მსგავსი შეჯიბრებები ხომ საქართველოში თან სდევდა რელიგიურ დღესასწაულებს და ეს რელიგიურ-ფილოსოფიური ბირთვი, რომელიც მორკინალს ღმერთის დონემდე სრულყოფილებისკენ ორიენტაციის საშუალებას აძლევდა, ქართულმა ჭიდაობამ დღემდე შეინარჩუნა. ის სპორტის ამაღლებული, ვაჟკაცური სახეობაა, რომელიც ლაზათით, მიმზიდველობით, ფორმითა და შეჯიბრების წესებით არსებითად განსხვავდება სხვა ორთაბრძოლებისგან.

ქართული ჭიდაობისთვის დამახასიათებელია რაინდული სული: „კატეგორიულად მიუღებელია სარბიელიდან გაქცევა. ჭიდაობა მიმდინარეობს დგომში, იკრძალება ნაქცეულ და დაოჩილ მეტოქეზე შეტევა, მასზე მიწოლა ან გადაგორება, მტკიცენული და მახრჩობელა ილეთების

ჩატარება, შებოჭვა, ხელის მუცელში მიბჯენა, მაჯის, თითებისა და მკლავის მოგრეხა, ფეხებში ხელის წაღება, მოწინააღმდეგის განზრახ დამავეების მცდელობა. ქართული ჭიდაობა პირდაპირია - ხელი ხელს ებრძვის, ფეხი-ფეხს, თეძო-თეძოს. აქ გამორიცხულია მიპარვა ან მზაკვრული მოქმედება. ფალავნები ჭიდაობის დანაწევრებას მუდამ ერთმანეთის პირისპირ უნდა იდგნენ, თუკი ჭიდაობის პროცესისას რომელიმე დაეცემა, მეორე მოპოვებით ელოდება მის წამოდგომას. იღეთები სრულდება მაღალ ტემპში, საჭიდაო მუსიკასთან ერთად, სწრაფად და ელვისებურად" [5].

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ჭიდაობის წარმატების საიდუმლო სულის, გონისა და სხეულის ჰარმონიულ ერთიანობაშია. ჩვენამდე მან საუკუნეთა სიღრმეებიდან მოაღწია. ის ჩვენი ერის იდენტობის განმსაზღვრელი და თვითმყოფადობის გამომხატველია. სწორედ ეს გახდა საბაზი იმისა, რომ 2018 წლის 29 ნოემბერს მავრიკიის ქალაქ პორტლუისში იუნესკომ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის მთავრობათაშორისი კომიტეტის მე-13 სესიაზე ქართული მრავალხმიანობის, ქვეერის ღვინის დაყენების უძველესი ქართული ტრადიციული მეთოდისა და ჯართული ანბანის 3 სახეობის გვერდით, ქართული ჭიდაობა მსოფლიოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ნუსხაში შეიტანა.

ქართული ჭიდაობა, სპორტის ამაღლებული, ვაჟკაცური სახეობა, ლაზათით, მიმზიდველობით, ფორმითა და შეჯიბრების წესებით არსებითად განსხვავდება სხვა შერკინებებისგან. ამის თქმის საფუძველს ის გვაძლევს, რომ ნაპრომზე მუშაობისას ეროვნული ჭიდაობების 500-მდე სახეობას გავეცანით. მათი შედარება-შეპირისპირების დროს ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესო აღმოჩნდა სუბეთნოსური ჭიდაობა ჩუხა, რომელიც ყოველწლიურად ტარდება ირანული ხორასნის პროვინციაში და მხოლოდ ამ რეგიონისთვის დამახასიათებელი შეჯიბრებაა. ირანში ეს ფალავანთა ერთადერთი ასპარეზობაა, რომელსაც ქალებიც ესწრებიან. ორთაბრძოლის სახელწოდება დაკავშირებულია ჩუხასთან, ანუ იმ ქურთუკთან, შერკინებისას რომ იცვამენ მოჭიდავეები. ეს სუბეთნოსური სახეობა ადგილობრივი მოსახლეობის მიერაა შექმნილი და აქაურთა თავისებურებას თუ უპირატესობას გამოხატავს. სხვადასხვა დროს გადაღებული ფოტოები იმის გარკვევის საშუალებას იძლევა, ხორასნელი ჩვეულებრივი ადამიანები თუ როგორ ჭიდაობდნენ. პაექრობები ჯერ სოფლებში ტარდებოდა, შემდეგ კი წელიწადში ერთხელ უფრო დიდ შეჯიბრებას აწყობდნენ.

მოკლემკლავიან ან უსახელოებო ჩუხებში გამონაყოფილი ფალავნები წრეში, მუსიკის თანხლებით, მუხლისა და მკლავის ძალას უსინჯავენ ერთმანეთს. გამარჯვებულად მიიჩნევა მოჭიდავე, რომელიც მეტოქეს აიტაცებს და თავზემოდ დაატრიალებს ან ბეჭებზე დასცემს. მთავარი პრიზი, როგორც ბევრ სხვა ქვეყანაში, აქაც ცხვარია.

სახელწოდების ჩოხასთან მსგავსების გარდა, ჩუხის ფანდები და მოჭიდავეთა ჩაცმულობა ძალიან ჰგავს ქართულისას. ალბათ, ამას თავისებური ახსნაც მოეძებნება: სპარსეთის შაჰმა აბას პირველმა მე-17 საუკუნის დასაწყისში კახეთი ააოხრა და საკუთარი მინა-წყლიდან აყრილი ათიათასობით ადამიანი ირანის სხვადასხვა პროვინციაში - ხორასანში, ისპაჰანსა და ფერეიდანში გადაასახლა. რადგანაც ქართულ ჭიდაობას, უმთავრესად, ქართლ-კახური საფუძველი აქვს, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სუბეთნოსური ჭიდაობა ჩუხის სახელწოდება და ფანდების მრავალფეროვნება ქართული ჭიდაობის ზეგავლენის შედეგია [6].

ქართულ ჭიდაობა, როგორც ფიზიკური აღზრდის ხელოვნება, ჰუმანურ ეთიკურ-ესთეტიკურ პრინციპებს ემყარება. მის ფილოსოფიაში ჩვენი ერის თვითშემეცნების გზაა ასახული. მას არა მარტო აღმზრდელობითი და ეთიკური მნიშვნელობა აქვს, არამედ უდიდესი ესთეტიკური სიამოვნების მომნიჭებელიცაა. ესთეტიკა, როგორც ცნობილია, ბერძნული სიტყვაა და ფილოსოფიურ მოძღვრებას ნიშნავს, საერთოდ, მშვენიერების შესახებ. მშვენიერია ის, რომელშიც ფორმა და (მინა)არსი ჰარმონიულ ერთიანობაშია, ის, რაც მიზანშეწონილი და სრულყოფილია.

საუკუნეთა განმავლობაში ესთეტიკა მხოლოდ ხელოვნების სფეროთი შემოიფარგლებოდა. მაგრამ დღეს თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ათლეტებისა და მაყურებლებისთვისაც სპორტი ესთეტიკური სიამოვნებისთვის ფართო შესაძლებლობებს იძლევა. მეცნიერთა აზრით, ხელოვნება სპორტში ხედავს ესთეტიკური ტკბობის წყაროს.

ბოლო წლების გამოკვლევებმა სპორტთან დაკავშირებული ესთეტიკური მოვლენების ფართო სპექტრი აჩვენა, კერძოდ, სპორტსმენები, როგორც მხატვრები, სილამაზის კანონებით მოქმედებენ. დასტურად მხატვრული ტანვარჯიშისა და ფიგურული ციგურაობის დასახელებაც კმარა. სპორტსმენები და ხელოვნების წარმომადგენლებიც შემოქმედებითი ადამიანები არიან, სპორტისა და ხელოვნების მეშვეობით სილამაზესა და სრულყოფილებას ეხებიან, შეიმეცნებენ და აფასებენ მათ. ამიტომ სასპორტო საქმიანობას უზარმაზარი ესთეტიკური პოტენციალი აქვს. ნიმუშად მირონის „ბადროსმტყორცნელიც“ გამოდგება, რომ არაფერი ვთქვათ ნახერხმოყრილ სარბიელზე დატრიალებულ ქართული ჭიდაობის ელვისებურ ფანდებზე, რომლებიც დასაბამიდანვე მუსიკის თანხლებით სრულდება.

ის ფაქტი, რომ მუსიკას ადამიანის არა მარტო ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე შეუძლია უდიდესი ზემოქმედება, არამედ გარკვეული დოზით მის მსოფლმხედველობასა და იდეოლოგიასაც რომ აყალიბებს, ანტიკურ ეპოქაშიც იყო შემჩნეული. აი, მაგალითად, ოლიმპიური ჩემპიონი პითაგორა დარწმუნებულია, რომ „მინიერი“ მუსიკა სფეროების კოსმოსური ჰარმონიის გამოვლინებაა და ამ მიზეზით ამალღებული „ადამიანური“ მუსიკის ჟღერადობას შეუძლია ადამიანის შინაგან სამყაროში ისეთივე ჰარმონიული ნესრიგი დაამყაროს, როგორსაც „მსოფლიო მუსიკა“ ქმნის კოსმოსში. [7].

კონფუციუსის აზრით, „თუ გინდა გაიგო, რომელიმე ქვეყანას მმართველობის საქმე როგორ მისდის და მისი ზნე-ჩვეულებანი ჯანსაღია თუ არა, მაშინ მოუსმინე მის მუსიკას“.

არისტოტელე მუსიკის ეთიკური ზემოქმედების ფენომენს იმ ვითარებით ხსნიდა, რომ მის სულიერ საფუძველში დევს „ზნეობრივი მდგომარეობის ჩანასახები“. „მელოდია შეიცავს მოძრაობას, ეს მოძრაობები აქტიურია, ქმედებები კი ეთიკური თვისებების ნიშანთა არსია. მუსიკას სულის ეთიკურ მხარეზე გარკვეული ზემოქმედება შეუძლია“. [8].

უეჭველია, ჩვენი წინაპრები ქართული ჭიდაობის ილეთებს რომ ხვედნენ, უპირველესად, მოხერხებულობასთან ერთად, სილამაზეზე ამახვილებდნენ ყურადღებას. ცხადია, ამ მიზანს ემსახურებოდა ქართული საჭიდაო მუსიკაც, რომელიც ხელს უწყობდა „ზნეობრივი მდგომარეობის ჩანასახების“ სამზოვზე წარმოჩენას. დაბეჯითებით შეიძლება იმის თქმა, რომ ქართულ ჭიდაობაში ორთაბრძოლა და კულტურა ჰარმონიულად შეერწყა ერთმანეთს.

ქართული ჭიდაობის მუსიკა საკუთრივ სპორტის ამ სახეობისთვის არის ოდითგანვე შექმნილი. მისი სამშობლო ქართლ-კახეთია. ცნობილმა ქართველმა კომპოზიტორმა რევაზ ლალიძემ ქართულ საჭიდაოზე სიმფონიური ორკესტრისთვის შესანიშნავი ნაწარმოები შექმნა. ამით მან ქართველ ერს შემოუნახა საკუთრივ ჭიდაობისთვის შექმნილი მელოდია, რომ წლების შემდეგ რომელიმე სხვა ტომის შვილებს მასზე პრეტენზია არ გამოეთქვათ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლუციუს ანეუს სენეკა, მორალური ნერილები ლუცილიუსისადმი (ლათინურიდან თარგმნა ლალი კოჭლამაზაშვილმა), თბ., „არილი“, 2003;
2. პლატონი, „სახელმწიფო“, 2003;
3. აბრამიშვილი შ. ალავერდის ახლად გახსნილი კედლის მხატვრობა; “ძეგლის პეგობარი”, X-XI, 1967;
4. Мандзяк А.С., Артеменко О.Л. Энциклопедия традиционных видов борьбы народов мира, Минск, 2010. 562 с.;
5. ბერიშვილი ე., სპორტის ენციკლოპედია, 2006; გვ. 535;
6. დანელია ვ. ჩოხა, ჩუხა და აკუპარა, „ლელო“, #45 (15.556), 2019, 7 მარტი;
7. Мысли о музыке, Пифагор. <https://bagucava.livejournal.com/247171.html> უკანასკნელად გადამოწმდა 15.05.2020;
8. Шестаков В.П. История музыкальной эстетики от Античности до XVIII века, 2018;
9. ელაშვილი ვ. ქართული ჭიდაობა, თბ., 1975;
10. მაისურაძე ს. ქართული ჭიდაობა, თბ., 1984;
11. Питер Дж. Арнольд. Эстетические аспекты спорта. Философия спорта. Хрестоматия: Сост. Пешкова А.И. 2005;
12. <https://ka.wikipedia.org/wiki/> უკანასკნელად გადამოწმდა 14.05.2020.

გლობალიზაციის პირობებში სპორტის ჟურნალისტიკისთვის მხოლოდ მასშტაბური, მნიშვნელოვანი სასპორტო მოვლენების აღწერითა და შედეგების შეტყობინებით შემოფარგვლა სამომავლოდ საკმარისი აღარ იქნება. აუცილებელი გახდება მომხმარებლის მოთხოვნების გათვალისწინება და ინფორმაციის მიწოდების ახლებური ფორმების დაწერვა.

„ინფოტიინმენტი“ (ინფორმაციის უფრო გასართობი, თავშესაქცევი ფორმით მიწოდებას გულისხმობს) ამერიკის მასმედიის პუბლიცისტურ ნაშრომებში 1980-იანი წლებიდან გამოიყენება. ჩვენ კი სპორტის ჟურნალისტიკაში ახალი ტერმინი - კრედოტიინმენტი შემოგვაქვს.

„კრედო“ ლათინურად ნიშნავს - „მნამს“; რელიგიურად - კათოლიკური გალობისა და წირვის ჩვეულებრივი ნაწილია: მესა ასე იწყება - Credo in unum Deum - „მნამს ერთი ღმერთი“. ამ ტერმინმა არსი უფალთან კავშირში იმიტომ გამოკვეთა, რომ რელიგია რწმენის სფეროა.

ფილოსოფიურად კრედო - მსოფლმხედველობის საფუძველი, ადამიანის პირადი მრწამსი, შინაგანი პოზიცია, მისი საბაზო რწმენაა, რომელიც ქცევას განსაზღვრავს და პიროვნების სოციალურ რეალიზაციაზე გავლენას ახდენს.

ფსიქოლოგების გამოკვლევით, მრწამსი მართავს ქცევას და ნებელობით ქმედებას. მას ეფუძნება გააზრებულად მიღებული გადაწყვეტილება, რომელიც მსოფლმხედველობას უკავშირდება. ეს უკანასკნელი კი ადამიანის საქმიანობას ორგანიზებულ, შინაარსობრივ და მიზანმიმართულ ხასიათს აძლევს.

ცნობილია, რომ ათენელი ფილოსოფოსი, პლატონის მასწავლებელი სოკრატე (470/469 – 399), რომელიც ცნობილი იყო ღმერთმოდულებით, გაასამართლეს. უღმობელი განაჩენი გამოუტანეს - სიკვდილით დასჯა. ბრალდებულს ციხიდან გაქცევისა და სხვაგან თავშეფარების ყველა შესაძლებლობა ჰქონდა, მაგრამ ამ შანსზე უარი თქვა, რადგან, როგორც თავად ამბობს, კანონის დარღვევის პრეცედენტს შექმნიდა, რომლითაც შემდგომში პოლისის სხვა მოქალაქეები იხელმძღვანელებდნენ, თან მეგობრებსაც კანონდარღვევის თანამონაწილედ გახდიდა. ამიტომ არის ბერძენი ფილოსოფოსის საქციელი ყურადსაღები: ციხე რომ არ დატოვა, ამით მან ყველას კანონის უზენაესობა აჩვენა [1].

სიცოცხლის ბოლო ორი წელიწადი ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე მეორემ იავადმყოფა, თუმცა თელავიდან ქვეყნის მართვას და აქტიურ საქმიანობას მაინც განაგრძობდა. ერთ დღეს ავადმყოფ მეფეს ქათმის ბულიონი მიართვეს, მაგრამ მიღება იუარა – მარხვაა და მე რომ მარხვა გავტეხო, ხალხი რას იტყვის, თავად როგორ მოიქცევაო...

ტრადიციულ რელიგიებში ზნეობრივ-ეთიკური, სრულყოფის პრობლემატიკაა მთავარი. კრედოტიინმენტი სწორედ ამ სფეროს სწვდება,

ოლონდ მასში მენტალობითი ელემენტები შემოდის და უფრო მაღლა დგას. თავისი არსით ის გართობის ელემენტებზე დამყარებული კონფესიური მოძრაობაა და მოვლენის პროცესს ახლავს: დღეს ეს არის პაექრობათა ფორმატების დევიზი, რომელიც ასპარეზობის კომერციულ და კონკურენტულ მოთხოვნებს აბალანსებს. იმის თქმა გვინდა, რომ შეჯიბრებისთვის უმთავრესი შედეგია, რადგან ქომაგებზე, უპირველესად, ეს ახდენს მნიშვნელოვან ზეგავლენას; მეორე მხრივ კი, პაექრობამ მაყურებელს სიამოვნება უნდა მიანიჭოს. მართალია, მას ზოგჯერ იმედგაცრუებაც ახლავს, მაგრამ სარგებელი ყოველთვის მოაქვს.

სპორტი თავისი ფილოსოფიითა და ფსიქოლოგიური საფუძვლებით ყველაზე მეტად უახლოვდება რელიგიას, რადგან რწმენას ემყარება; მთავარია კრედო, ანუ საკუთარი თავის, სამართლიანობისა და დასახული მიზნის მიღწევის რწმენა, რომადამიანმა ფიზიკურის ინტელექტუალურში გადაზრდა შეძლოს.

დიდი სპორტსმენების ინტერვიუებს, მოგონებებს თუ ჩავუღრმავდებით, ვნახავთ, რომ მათთვის რწმენის მეტაფორა მწვრთნელი, მშობელი ან ნათესავია. რწმენის გარეშე სპორტში წარმატების მიღწევა შეუძლებელია.

სწორედ ტერმინი კრედოტეინმენტი წარმოაჩენს უფრო მკაფიოდ სპორტსმენის პიროვნულ ხასიათს შინაგან მდგომარეობაზე მკვეთრად გამოხატული აქცენტით. ამიტომაც კრედოტეინმენტი სპორტში გართობის სურვილთან დაკავშირებული თვითგამოხატვის საგანი ხდება, რომელიც ხშირად „რეალითიშოუს“ ელემენტებსაც შეიცავს, დაუგეგმავი თავბრუდამხვევი ეპიზოდებით.

სპორტის ნებისმიერი სახეობა გართობას, სანახაობას უკავშირდება, მაგრამ კრედოტეინმენტისას „ეთათეინმენტი“ უშუალოდ ერწყმის მრწამსს, რომელიც საბოლოო შედეგს განსაზღვრავს. მაგალითად, ალმოსავლურ ორთაბრძოლა სუმოში, რომელსაც 1500-წლიანი ისტორია აქვს და სახალხო-რელიგიურ სადღესასწაულო რიტუალს წარმოადგენს, იაპონელთა ეროვნული ფასეულობები და რწმენაა შენარჩუნებული.

მებრძოლები დღემდე მიიჩნევენ, რომ ისინი ღმერთების წინაშე ჭიდაობენ, ამიტომ აუცილებელია ზნეობის შენარჩუნება, რადგან ამ სპორტისთვის ღირსება გამარჯვებაზე მნიშვნელოვანია. ეს ნათლად წარმოჩინდა ლევან გორგაძის, ანუ ტოჩინოშინის 2019 წლის საქციელში. ქართველ ფალავანს იაპონელ სუმოისტ ასანოიამასთან ის გახმაურებული ორთაბრძოლა არ წაუგია. იაპონელი სპეციალისტებიც დარწმუნებული არიან, რომ ტოჩინოშინი მართალი იყო, მაგრამ გორგაძეს ის შემთხვევა არ გაუსაჩივრებია, რადგან ქართული ჭიდაობის იდეალებზე აღზრდილმა ფალავანმა გამარჯვებაზე მაღლა ზნეობა დააყენა [2, #198].

ქართველი კაცის მსგავსი მსოფლმხედველობა უხსოვარ დროში იღებს სათავეს. საინტერესო ინფორმაციას ეპოულობთ მონღოლთა ოქროს ურდოში ნამყოფი იტალიელი ბერის - ჯოვანო პლანო კარპინის

(1182-1252) ნაწერებში. აპენინელი სასულიერო პირი მოგვითხრობს იმის შესახებ, ორმა ქრისტიანმა ქართველმა როგორ აჯობა თათრებს ჭიდაობაში. გაბრაზებულმა მონღოლებმა კი ქართველებს თითო ხელი მოსტეხეს და დაამტკრიეს [3, 15-19].

ქართული ჭიდაობისთვის ამგვარი ფილოსოფია მიუღებელია, რადგან მასში ჩვენი ერის თვითშემეცნების გზაა ასახული ისევე, როგორც ძველი ქართული ლიტერატურის შედევრებში, განსაკუთრებით - „აბოს ნამებასა“ და „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“, ცხადია, აღარაფერს ვამბობთ „ვეფხისტყაოსანზე“, რომლითაც შოთა რუსთაველმა „სულით ძლიერთა“ მსოფლმხედველობა სამზეოზე მხატვრული სიტყვის მეშვეობით გამოიტანა - „ოდეს მტერსა მოერიო, ნულარ მოკლავ, დაიყოვნე“.

ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წყაროებითა თუ არქეოლოგიური მასალებით მტკიცდება, რომ ჭიდაობა თავიდან საერთოფიზიკური და სამხედრო მომზადების საშუალებას წარმოადგენდა, მაგრამ საუკუნეთა განმავლობაში მრავალფუნქციური ხასიათი შეიძინა - საშეჯიბრო-საბრძოლო ხელოვნებად, სათამაშო-გასართობ და სარიტუალო-საწესჩვეულებო აქტადაც იქცა. საშეჯიბრო ღონისძიებებს - ეროვნულ თამაშობებს, რომლებიც განსაკუთრებით სახალხო დღესასწაულებს ახლდა, არა მარტო თვალის სეირისთვის, არამედ მრწამსის გასამტკიცებლადაც იყენებდნენ.

ჯერ ჯიდევ 1874 წელს წერდა „დროება“: „რომელ ხალხში ნახავთ უკეთეს გამამხნეველებს და რაინდულ შეკრებილობებს, როგორც ჩვენში? ბურთი, ყაბახი, ჭიდაობა, კრივი, მარულა და კიდევ სხვა ამ გვარი ნაციონალური თამაშობანი ამალლებენ კაცს და ვგონებ ნამეტანი არ იქნება, რომ ვსთქვათ: ამალლებენ არა მარტო მის ფიზიკურ მხარეს, არამედ ზნეობასაც“ [4, #434].

ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა XV საუკუნით დათარიღებული ქართული ჭიდაობის ფრესკა ალავერდის ტაძრის კედელზე. ეს უნიკალური შემთხვევაა, რადგან ქართული ჭიდაობა წმინდანების დონეზეა ამალებული. ალბათ, ამიტომაც აქ წაწოთობი სხეულის სილამაზეზე მეტად იკონოგრაფიისთვის დამახასიათებელი სულის მოძრაობა და სიმაღლე ჩანს. სწორედ ეს არის მთავარი. ამ ფრესკას იდეოლოგიური დატვირთვაც აქვს: წმინდანების გვერდით გამოსახვა მეზობლთა სულიერი განწყობისა და ბრძოლისუნარიანობის ასამაღლებლად იყო გამიზნული. საქართველოში ხომ მსგავსი პაექრობები რელიგიური დღესასწაულების თანმდევი იყო და რელიგიურ-ფილოსოფიური ბირთვი, რომელიც მორკინალს ღმერთამდე სრულყოფილებისკენ ორიენტაციის საშუალებას აძლევდა, ქართულმა ჭიდაობამ დღემდე შეინარჩუნა. [5, 47-48].

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ქართული ჭიდაობისთვის დამახასიათებელია რაინდული სული: „კატეგორიულად მიუღებელია სარბიელიდან გაქცევა, იკრძალება ნაქცეულ და დაჩოქილ მეტოქეზე შეტევა, მტკივ-

ნეული და მახრჩობელა ილეთების ჩატარება... ფანდები მაღალ ტემპში და ელვისებურად სრულდება საჭიდაო მუსიკის თანხლებით" [6, 535].

ბუნებრივად ისმის კითხვა, რატომ არ შეიძლება ნაქცევულზე ძალმიტანება? ქართული ცნობიერებიდან გამომდინარე, ეს უღირსობაა, ქართული ჭიდაობის ფილოსოფიაში აკრძალვის ფორმით შემოდის ის, რაც სულიერებას, ზნეობას, კრედოს ენინააღმდეგება; აკრძალვის ენით ვლასპარაკობთ იმ სულიერებაზე, რაც საფუძვლად უდევს ქართულ ჭიდაობას - სპორტში გადადის ის, რასაც ჩვენ ეროვნულ ბუნებასა და ხასიათს ვუნოდებთ. ჩვენთვის ძლევა არ არის ოდენ ფიზიკური ძალის დემონსტრირება. ქართული ანდაზა - „ხერხი სჯობია ღონესა“ უკვე მიგვანიშნებს, რომ ძალა თვითმიზანი არ არის, ის გამარჯვების საშუალებაა, მაგრამ ზნეობრივი, სულიერი, ეთიკური მოთხოვნების დაცვით, ანუ ღირსების შენარჩუნებით. ქართულ ჭიდაობაში მიზნის მისაღწევად ყველა საშუალება მიუღებელია - აქ გზა ზნეობაზე გადის, რომელიც გამარჯვებაზე მაღლა დგას. იმის თქმა გვინდა, რომ ქართული ჭიდაობის წარმატების საიდუმლო სულის, გონისა და სხეულის ჰარმონიულ ერთიანობაშია. ამიტომაც არის ის ჩვენი ერის იდენტობის განმსაზღვრელი და თვითმყოფადობის გამომხატველი [5, 48].

სპორტის სახეობათა უმრავლესობაში ძლიერზე უძლიერესი ძალადობის გზით იმარჯვებს. ძალადობის ცნებას კი ნეგატიური ემოციურ-ზნეობრივი ელფერი აქვს, ამიტომაც ფილოსოფიური და რელიგიური სწავლებების უმრავლესობაში ძალადობა ბოროტებად აღიქმება. კატეგორიული აკრძალვა - „არა კაც კლა“ მიუთითებს ზღვარს, რომელიც ზნეობრივს უზნეობისგან განასხვავებს. ამავე დროს, საზოგადოების ცნობიერება, მათ შორის - ეთიკაც, მორალურად გამართლებული ძალადობის სიტუაციებს დასაშვებად მიიჩნევს. ამიტომაც არის საშეჯიბრო პაექრობებში, გამონაკლისის სახით, ძალადობა მორალურად გამართლებული, მასთან დაკავშირებულ ესთეტიკურ კატეგორიებს ადამიანები „მტრულ“ ფორმებად არ აღიქვამენ, მეტიც - მასში მშვენიერებას ხედავენ. ამ თვალსაზრისითაც გამორჩეულია ქართული ჭიდაობა, რომელსაც მხოლოდ აღმზრდელობითი და ეთიკური მნიშვნელობა როდი აქვს - ნახერხმოყრილ სარბიელზე მუსიკის თანხლებით შესრულებული ფანდები უდიდესი ესთეტიკური სიამოვნების მომნიჭებელიცაა.

ამკარაა, რომ ჩვენი წინაპრები, როცა ქართული ჭიდაობის ილეთებს ხვენდნენ, მოხერხებულობასთან ერთად მის სილამაზეზეც ამახვილებდნენ ყურადღებას. მთავარი იყო არა უხეში ძალა, არამედ - გონიერება. ცხადია, ამ მიზანს ემსახურებოდა ქართული საჭიდაო მუსიკაც, რომელიც „ზნეობრივი მდგომარეობის ჩანასახების“ [7] სამზეოზე წარმოჩენას და ადამიანთა მსოფლმხედველობისა თუ იდეოლოგიის შეცვლა-ჩამოყალიბებას უწყობდა ხელს. შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ ჭიდაობაში საბრძოლო ხელოვნება და კულტურა ჰარმონიულად შეერწყა ერთმანეთს

[5, 49]. ალბათ, ამიტომაც XIX საუკუნის ქართველი მწერალი ანტონ ფურცელაძე 1867 წელს გაზეთ „დროებაში“ გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ წერილში სამართლიანად შენიშნავდა: „ჭიდაობა ჩვენში მეცნიერებად არის ნაქცევი“ [8].

სასპორტო გაზეთ „სარბიელში“ 1999 წელს საინტერესო ინფორმაცია დაიბეჭდა სათაურით - „ნუ გაუჯავრდებით ჯენტლმენ ჭოჭუას“. 18 წლის ქართველმა ფალავანმა იმ წელიწადს ბუქარესტში ახალგაზრდების მსოფლიოს ჩემპიონატზე მეორე ადგილი დაიკავა.

„ტურნირზე ერთი ისეთი ფაქტი მოხდა, - წერს გაზეთი, - სამუდამოდ რომ დაიდებს ბინას მსოფლიო ჭიდაობის ისტორიაში და ჰუმანიზმის მაგალითად დარჩება. ორმაგად საამაყოა, რომ ეს ქართველმა ფალავანმა - ირაკლი ჭოჭუამ გააკეთა. 54 კილოგრამი წონითი კატეგორიის ფინალში მან ცხარე ბრძოლა გაუმართა რუს ალექსეი შევცოვს. ქართველის დიდი მცდელობის მიუხედავად, რუსი მაინც დანინაურდა, თუმცა ერთ ჩვეულებრივ საჭიდაო ეპიზოდში ჭოჭუამ მეტოქე მონდომებით დაიქნია და... მოწინააღმდეგე ხელი მოიტეხა. ეს არ ყოფილა წინასწარ განზრახული უხეშობა“...

რუსი სპორტსმენი ექიმების დახმარების შემდეგ ხალიჩას დაუბრუნდა, თუმცა ტკივილისაგან ცრემლს ვერ იკავებდა. ჭოჭუა მთელი წუთ-ნახევრის განმავლობაში შეტევის მხოლოდ იმიტაციას ქმნიდა, უბრალოდ, დროის ამწურვას ელოდა. გონგის ხმაზე ქართველმა მეტოქეს გამარჯვება მიულოცა. დარბაზი ფეხზე ამდგარი ოვაციით შეხვდა ირაკლის, რადგან ქომაგები მიხედნენ, რომ მან შევცოვის ტრავმით არ ისარგებლა - ვაჟკაცისთვის შეუფერებელი მოქმედებით ჩემპიონობის მოპოვებას მეორე ადგილზე გასვლა არჩია. [9, 1999 წ.]. სამაგიეროდ, მისი საქციელი ჭიდაობის მატჩანეში ჰუმანიზმის მაგალითად დარჩა.

საინტერესო იყო, ადამიანები დღეს როგორ აღიქვამენ ამგვარ ფაქტებს, ამიტომ ასეთი კვლევა ჩავატარეთ: 15-დან 30 წლის და 40-დან - 55 წლის 240-მდე მამაკაცს დავუსვით ერთი შეკითხვა:

ირაკლი ჭოჭუას ადგილას როგორ მოიქცეოდით?

	15-დან 30 წლამდე	40-დან 55 წლამდე
ვეჭიდავებოდი და მოუუგებოდი	84%	37%
მეც არ ვეჭიდავებოდი	5%	48%
არ ვიცი	11%	15%

გამოკითხვის შედეგებიდან აშკარად ჩანს, რომ ახალგაზრდებში დასავლური პრაგმატიზმი ჭარბობს. მათთვის მთავარია შედეგი. თუმცა ვფიქრობთ, რომ მოგებასთან დაკავშირებული მაღალი მაჩვენებლები მაინც რუსის მეტოქეობამ განაპირობა, რადგან მსგავსი გამოკითხვა

სხვებთანაც ჩავატარეთ, ოღონდ ამჯერად ჭოჭუას მონინალმდევე გამოგონილი გერმანელი მოჭიდავე გახლდათ. მონაცემები არსებითად განსხვავდება, თუმცა ახალგაზრდებში პრაგმატიზმი მაინც მაღალია.

	15-დან 30 წლამდე	40-დან 55 წლამდე
ვეჭიდავებოდი და მოვუგებოდი	61%	19%
მეც არ ვეჭიდავებოდი	22%	68%
არ ვიცი	17%	13%

2020 წლის 9 იანვარს გაზეთ „ლელოში“ დაიბეჭდა ინფორმაცია ჩოგბურთელ ვაჟთა გუნდურ მსოფლიოს თასზე. საქართველოს და ურუგვაის ნაკრებების შეხვედრისას ერთმანეთს მეტოქეთა ლიდერები - ნიკოლოზ ბასილაშვილი და პაბლო კუევასი დაუპირისპირდნენ. პირველ სეტში უსიამოვნო ინციდენტი მოხდა: მსაჯების ქმედებით უკმაყოფილო ურუგვაელმა თამაში შეწყვიტა და კორტიდან წასვლა დააპირა. მისი შეჩერება შეხვედრის მთავარმა არბიტრმა ვერ შეძლო. კუევასს გადაწყვეტილება ბასილაშვილმა შეაცვლეწინა, რასაც ტრიბუნების მქუხარე ოვაცია მოჰყვა. არადა, ურუგვაელის წასვლის შემთხვევაში ბასილაშვილსა და საქართველოს ნაკრებს მოგება ჩაენერებოდათ, მაგრამ ქართველმა ჩოგბურთელმა ამგვარ გამარჯვებას მეტოქის მობრუნება და მასთან ბოლომდე ღირსეული პაექრობა ამჯობინა. ბასილაშვილმა ის დაძაბული ორთაბრძოლა 6:4, 1:6, 6:4 მოიგო [114, #3].

1977-1978 წლების უეფას თასის ოცდამეთორმეტედფინალის პირველი შეხვედრა 1977 წლის 14 სექტემბერს მილანის „სან-სიროზე“ გაიმართა. ადგილობრივმა „ინტერმა“ თბილისის „დინამოს“ ფეხბურთელებს უმასპინძლა. შეხვედრის 78-ე წუთზე დავით ყიფიანმა „ინტერისა“ და იტალიის ნაკრების კაპიტან ჯაჩინტო ფაკეტის 45.000 მაყურებლის თვალწინ ბურთი ანაპნა და ლამაზი გოლით სტუმრებს გაამარჯვებინა. მეორე დღეს გაზეთებმა ფაკეტის ინტერვიუ დაბეჭდეს. აპენინელ ფეხბურთელს უთქვამს: მეტოქემ ისე დიდოსტატურად წამართვა ბურთი, რომ მის წინააღმდეგ უხეშობა ამორალური იქნებოდაო.

აი, კრედოტეინმენტის კიდევ ერთი თვალსაჩინო ნიმუში.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდანაც ნათელია, რომ სპორტის ნებისმიერი სახეობა გართობას, სანახაობას უკავშირდება, მაგრამ კრედოტეინმენტისას „ეთათეინმენტი“ (სანახაობითობა) უშუალოდ ერწყმის მრწამსს, რომელიც საბოლოო შედეგს განსაზღვრავს, ხშირ შემთხვევაში ადამიანთა მსოფლმხედველობას ცვლის. როგორც ზემოთ ითქვა, კრედოტეინმენტი, რომელიც სპორტსმენის პიროვნულ ხასიათს უფრო მკაფიოდ წარმოაჩენს, გართობის სურვილთან დაკავშირებული თვითგამოხატვის საგანი ხდება, თუმცა ის იმის დასტურიცაა, რომ მიზნის მისაღწევად ყველა საშუალება მიუღებელია - აქ გზა ზნეობაზე გადის, რომელიც გამარჯვებაზე მაღლა დგას.

კრედოტეინმენტი არის ადამიანის პირადი რწმენის შესაბამისი ქცევა-მოქმედება, სანახაობად ქცეული, ფიზიკურის ინტელექტუალურში გადაზრდილი, რომელიც ზემოქმედებს მიმღებზე (ადრესატზე) და მსოფლმხედველობას უცვლის მას. .

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://ka.wikipedia.org/wiki/sokrate> უკანასკნელად გადამოწმდა 14.05.2020;
2. „ლელო“. 2019. #198, 9 ოქტომბერი;
3. პლანო კარპინი, ისტორია მონღოლებისა, რომელთაც ჩვენ თათრებს ვუწოდებთ, კრებულში - მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისთვის, ნაკვეთი II, თარგმნა გერონტი ქიქოძემ, 1942; გვ.15-19;
4. „დროება“, #434. 1874;
5. დანელია ვ., ქართული ჭიდაობის მსოფლმხედველობრივი და ეთიკურ-ესთეტიკური ასპექტები, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი „მოამბე“, XXXIV, თბ., 2019;
6. ბერიშვილი ე., სპორტის ენციკლოპედია, 2006; გვ. 533;
7. Шестаков В.П. История музыкальной эстетики от Античности до XVIII века. 2018;
8. ანტონ ფურცელაძე, „დროება“, 1867;
9. „სარბიელი“, 1999;
10. Мысли о музыке. Пифагор, <https://barucava.livejournal.com/247171.html> უკანასკნელად გადამოწმდა 15.05.2020.

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული ჟურნალ-გაზეთები სისტემატურად ბეჭდავენ ინფორმაციებს საშეჯიბრო ღონისძიებებზე. ერთ-ერთი ასეთი მასალა 1866 წლის 15 (27) აპრილს „დროების“ მე-7 ნომერში გამოქვეყნდა. პუბლიკაცია 10 აპრილს მუშტაიდის მახლობლად დოღში გამართული ასპარეზობის შედეგებს გვამცნობს.

არადა, 16 წლის შემდეგ იმავე „დროებაში“ სინანულით აღსავსე ინფორმაცია დაიბეჭდა, რომ უკვე ველარ ხედავენ „იმ რაინდ ტაიჭოსნებს, რომელთა ჯირითობა იყო იდეალი ცხენოსნობისა, სიცქაფისა და სიმარდისა... ვერც იმ მარულას ჰნახავთ, რომელსაც სულითა და გულით ესწრაფოდნენ ხნიერნი და ჭაბუკნი“.

საგლხო რეფორმის მერე მეფის რუსეთის მთავრობამ, რომელსაც ხალხის თავშეყრისა და „ბუნტის“ ეშინოდა, საქართველოში სახალხო გართობების ჩატარება აკრძალა, რის წინააღმდეგაც ცნობილმა საზოგადო მოღვაწეებმა გაილაშქრეს. აკაკი წერეთელი 1880 წლის „დროებაში“ წერდა: „ნათლისღებას ზურნა აუკრძალიათ, მეზურნეები დაუპატიმრებიათ... რა ქნას ჩვენმა ხალხმა... ნუთუ იმის ნება არ უნდა ჰქონდეს, რომ კვირაში ერთხელ შრომისა და ოფლის ღვრის შემდეგ გული გაიმხიარულოს?“

გართობა-ასპარეზობანი და ფიზიკური ვარჯიშობები, როგორც მაშინ უნოდებდნენ შეჯიბრებებს, თანდათან დავინწყებას მიეცა. „იქამდე მივიდა საქმე, - წერდა 1894 წელს „ივერია“. - რომ თამაშის წესებიც კი სრულიად აღარ ახსოვს ხალხსა. საჭიროა ვინც კარგად იცის რომელიმე თამაშობა, დანვრილებით აღწეროს, რომ გავავრცელოთ“.

ალბათ, შემთხვევითი არ ყოფილა 1882 წლის 17 ოქტომბერს გაზეთ „დროებაში“ (#217) ეთნოგრაფ ივანე გვარამაძის წერილის დაბეჭდვა მესხურ თამაშებზე. ამ ინფორმაციას ჯერ პროფესორმა ავთანდილ ციბაძემ, მერე კი ცნობილმა ჟურნალისტებმა - ნოდარ გუგუშვილმა და პაატა ნაცვლიშვილმა მიაქციეს ყურადღება.

ქართული „ოლიმპიური ენციკლოპედიის“ შემდგენელი ნოდარ გუგუშვილის მოსაზრებით, ქართველები, ანტიკური ოლიმპიადების მსგავსად, ოთხ წელიწადში ერთხელ „სპორტულ თამაშებს მართავდნენ“.

„დროებაში“ გამოქვეყნებულ კორესპონდენციაში ქართული სპორტისთვის უმნიშვნელოვანესი ფაქტებია დასახელებული. ეთნოგრაფი ხიზაბასრიდან ჯერ სოფელ ზეულში (ძეულში, ზედა ველში), მერე ერკოტაში გადასულა, სადაც 15 მოსახლე ცხოვრობდა თურმე. გვარამაძე ამ სოფლის სახელის ეტიმოლოგიას ასე ხსნის - „ერკოტა სახელი ნიშნავს ერისკოტობას (ვარჯისს თუ კეჭნაობას)“.

2001 წელს ასპინძაში მივლინებით ვიყავი ჩასული სასპორტო ღონისძიებაზე. მაშინ სოფელი ერკოტაც მოვინახულე, სადაც სამი კომლილა იყო შემორჩენილი. როგორც ამიხსნეს, ომიდან დაბრუნებული დასახიჩრებული მეომრები, საზოგადოების სრულფასოვან წევრად რომ

ეგრძნოთ თავი, ამ სოფელში მართავდნენ შეჯიბრებას ცალი ხელით, უხელებოდ (მკერდაობით), ყავარჯნებზე შემდგარი...

გვარამაძის პუბლიკაციით ირკვევა, რომ ხერთვისის ხეობაში მცხოვრებნი სამი წლის განმავლობაში ვარჯიშობდნენ და მე-4 წელიწადს „გადადიოდნენ ცხრა-წყაროს საქვეყნო ყრილობაში თავ-თავიანთი ვაჟუკაცების თავ-გამოსაჩენად!“ თითოეული მონაწილე წარმართულად მხოლოდ თავის წყაროს წყალს სვამდა. გამარჯვებულებს ფიჭვის, დაფნის ან ძეწის (ტირიფის) ტოტებისგან დანხული გვირგვინით აჯილდოებდნენ.

პროფესორ პაატა ნაცვლიშვილის ვარაუდით, მესხური თამაშები, რადგან „დროების“ პუბლიკაციაში წარმართობაა ნახსენები, წინარე-ქრისტიანული შეჯიბრება უნდა იყოს, რომლის პროგრამაშიც სპორტის რამდენიმე სახეობა შედიოდა - ჭიდაობა; მჯილვით ბრძოლა; მხარდავედრა; ქოფი; ქალის გაქცევანი; ბურთობანი; რბევა სარბიელზედ ქვეითად, ცხენებით თუ ეტლებით; თულონრე; ქვის სროლა ფიქალისა ორი ხელით თუ ლოდებისა ანევე-დანევა; ისრის სროლა; ჯირითი; კუნძის თრევა; მძიმე ნივთების ანევა; ხტომა; თავმოვლა; ჯორებუნა; ციხებუნა და სხვა მრავალი, რომელთა ნაწილი მაშინაც „ხმარებული“ იყო, მაგრამ ხალხისთვის სასარგებლო ჩვეულება დღითიდღე დაეინყებას ეძლეოდა, რადგან გლეხობას ათასგვარი გასასახადი მძიმე ტვირთად აწეა და „სათამაშო სავარჯისოდ სადღა სცალია?“ [4. #217].

ავტორი გრძნობს, რომ კორესპონდენციაში დასახელებული ვარჯიშობების ზოგი სახეობის მნიშვნელობა მკითხველისთვის გაუგებარი იქნებოდა, ამიტომ მათ თავად განმარტავს:

ჭიდაობა. „ჯერ ტანისამოსით და შემდგომ შიშვლივ ჩვეულებად შემოვიდა. ზეთს ნაისვამდნენ ნელ-ზემოდ და წმიდა სილას (ქვიმას) შეიყრიდნენ ტანზედ, რომ შესძლებოდათ ხელის მოკიდება“ მეტად საინტერესო ვერსიაა, თუმცა ქართული ჭიდაობისთვის ფრიად უჩვეულო. სპორტის ისტორიის თვალსაჩინო მკვლევარი ავთანდილ ციბაძე წერს: „ქართველი მემატიანე გვიმტკიცებს, რომ ჭიდაობა ჯერ ტანისამოსში და შემდეგ შიშვლივ ჩვეულებად შემოვიდა. როგორც ჩანს, შიშვლად ჭიდაობა ქართულმა სინამდვილემ ვერ იგუა, ვერ გაითავისა, რადგან ასეთ მდგომარეობაში მთელი რიგი ქართული ილეთების ჩატარება, ფაქტობრივად, შეუძლებელი ხდება და ეთიკურადაც არ იყო გამართლებული“.

ალსანიშნავია, რომ ძველ ქართულ ლიტერატურულ და ისტორიულ პირველწყაროებში ჭიდაობა „რკენის“ სახელწოდებით არის ცნობილი. სულხან-საბა ორბელიანი „სიტყვის კონაში“ ასეთ განმარტებას იძლევა: „ჭიდება არს მხეცი და კაცი რა შეიჭიდნენ, განა მხეცი და მხეცი, ანუ პირუტყვი და პირუტყვი; ხოლო კაცი კაცსა რა ეჭიდებოდეს, რკენა ეწოდების“ [1. 400].

ეს ტერმინი ნახსენებია მეცხრე საუკუნის პაგიოგრაფიულ ძეგლში - „ცხოვრება სვიმეონ მესუეტისა“, რომელშიც წერია: „ინყო აღჭურვა ეშმაკმან სვიმეონსა, ვითა მორკინალმან“. არჩილ მეფე „საქართველოს

ზნეობანში" სხვა სასპორტო-საბრძოლო სახეობებთან ერთად ჭიდაობა-საც ახსენებს და ერთ-ერთ ილეთსაც: „ხტომა, ქვის გდება, რკინობა, მოგვერდი, ფანდიც რამ არი“.

XV საუკუნის მატიანემ შემოგვინახა მზეჭაბუკ ათაბაგის შერკინების ამბავი თათრების ფალავან ძალანთან, სადაც მზეჭაბუკს გაუმარჯვია: „იყო უსჯულოსა მის მთავარსა კაცი ერთი, ფალავანთა თავი, დიდი და გოლიათი, რომელსაც სახელად ძალანი ეწოდებოდა და ჰმატებდა ყოველთა კაცთა სიდიდითა, ვითარ წყრთა ერთი ანუ უფროსცა, და არავინ გამოჩინებულ იყო სიმრავლესა მას შინა მრკინობელ მისსა- ამან ინება ოდესმე განმცდებლობა მზეჭაბუკისა და ვითარცა ცნა ესე, არლარა ჰყოვნა, არამედ ვითარცა ლომმან მსწრაფლ შექმნა, აღიყვანა და უპატიოდ მიწისა ზედა დასცა“.

მეთერთმეტე საუკუნის ერთ-ერთი ისტორიული დოკუმენტი კი გვამცნობს: „სახედ ბელოვინისა მორკინალისა რიტორებნი დილიმმანნი გარე-მოაწყენა რეცა თუ ხრიკად ორფეხებისა, უკეთუ ამიერ უგოს თედო და იმერ სხვითა უკუეთუთა, ფილოსოფოსებრი და უფროისლა ზეცისა სიბრძნისგან შემოღებული შესაბრკოლებელი დაამთხვია, რამეთუ ამათ ადგილთა გარეშენი ესრეთ უწოდენ „ხრიკ“ და „ხუანჯ“ და „მაკარტო“ და რაიცა რაი არს მორკინალთა ხელოვნებისა“. ამ ტექსტში ნახსენები სიტყვა „ხრიკი“, ანუ, სულხან-საბა ორბელიანის მიხედვით, მორკინალთ ხელოვნება, მეხრიკეობა, მაკარტო, ხრიკის ცოდნა (მზაკერობა) ძველ ქართულში გამოიყენებოდა დღევანდელი ტერმინების - ხერხის, ფანდისა თუ ილეთის ნაცვლად; „ხუანჯი“ - (ხრიკი და ხლათი - სულხან-საბა) არის ფეხებით მოქმედება მოწინააღმდეგის წვივზე, ქუსლზე და ა.შ. (სარმა ცერული). „მაკარტო“ (ხრიკი(ა) მორკინალთა, „დილიმმანი“ - მორკინალთ(ა) ხრიკია, რაც არს მორკინალთა ხელოვნება - სულხან-საბა) გვერდ-მენჯ-ბეჭით მოქმედებაა, ანუ მოგვერდი. დღევანდელ ქართულ ჭიდაობაში კი მათ ნაცვლად ისეთი ტერმინები გამოიყენება, როგორებიცაა: სარმა, კაური, ცერული, მოგვერდი, თედო, კისრული, ბრუნები თავიანთი ვარიანტებითურთ. არც ერთ ზემოთ დასახელებულ მაგალითში ქართველთა წელზემოთ „შიშლაჯ“ ჭიდაობა მინიშნებულიც არ არის.

მჯილვით ბრძოლა. „მაგარ ტყავის თათმანებს ჩაიცვამდნენ თითბერიტ მოჭედილს და ისე ურტყამდნენ ერთმანეთს თავ-პირში“. ბერძნულ კრივზეც იგივე ითქმის: ელინელებიც ორთაბრძოლებს ატარებდნენ ხელებზე დახვეული თასმებით, რომლებშიც რკინა იყო ჩატანებული. ასე რომ „მჯილვით ბრძოლაში“ აშკარად იგრძნობა ბერძნულ კრივთან, ანუ „პიგმახიასთან“ (ძველბერძნულად *pyg-mahi* ნიშნავს მუშტს+ორთაბრძოლა) მსგავსება. რამ განაპირობა ეს, შემდგომი კვლევის საგანი შეიძლება გახდეს.

მხარდავედრა. „ორად გაიყოფებოდნენ ხელ-ფეხ მარჯვე ვაჟნი. ერთი რიგი წრეს შიგნით იყო, მეორე წრეს გარედ. უკანასკნელნი ცდილობდნენ საშუროდ ჩაჩი [გრძელი ქუდი - საბა, I. 316] მოეტაცათ

შიგანაებისგან და ისინიც მოოთხვით ერთსა და ერთ ფეხს გარდასცხემდნენ, წრეს გარედ თუ მოერტყმიათ, ის მხარე გაჭრილად დაითვლებოდა. მაშინ გარენი წრეში შედიოდნენ და შიგანაები გარედ მოექცეოდნენ“... ამჟამად ჩანს, რომ ლახტის (საბას განმარტებით, უმკვეთელო საცემი საომარი) მსგავსი თამაშობაა.

კვლევიტ დადგინდა, რომ ძველ საქართველოში მხარდავედრას სახელწოდებით იყო ცნობილი მაღალ ხტომებზე აგებული ქართული ხალხური ცეკვა, რომელსაც მამაკაცები ასრულებდნენ. არ არის გამო-რიცხული, მესხური თამაშების, როგორც დღესასწაულის, თანმდევი ყოფილიყო კულტურული პროგრამაც, რომლის შემადგენელი ნაწილი, ალბათ, ხალხური ცეკვა მხარდავედრაც იქნებოდა.

უძველეს დროში ყველა რიტუალი ხომ ღმერთებისადმი იყო მიძღვნილი, ამიტომ, შესაძლოა, მხარდავედრა მაღლა შეხტომასთან ერთად მხარზე შედგომასაც, ანუ ღმერთთან მიახლოებით ვედრებასაც ითვალისწინებდა.

ქოფი. „აქაც წრეში შესულთ მხარესა ერთი წრეს შუა ამოთხრილს ფოსში ჩასდგამდა ფეხს; გარეთაგანი, რომელიც ამას ფეხითგან ფეხს მოაცვლევიანებდა და თვითან ჩასდგამდა, მისი მხარე მოიგებდა“ [4. #217].

განუმარტავია **თულონრე**. ვფიქრობთ, რომ ამ სიტყვის დანერ-ლობაში გვარამაძეს ან რედაქციას აქვთ კორექტურული შეცდომა დაშვებული - ალბათ, უნდა ეწეროს **თულონრე**, რადგან „თულონრის“ განმარტებას ვერსადმივაკვლიეთ. „თულ“ კისულხან-საბაორბელიანის მიხედვით, „ფუნდრუკია ერთი“ [2, 313], რაც „არს ვაჟებთა მიერ თამაშობა, რომელნი რბიან, ხლდებიან და დღისით და ღამით მრავალთა რასმე იქმენ სხვადასხვაობათა“ (2. 298). „ხლდომა“ კი, საბას განმარტებითვე, „ხლტომას, მაღლა შეხლტომას“ (1. 425) ნიშნავს. გამოდის, რომ მესხური თამაშების პროგრამაში რბენებთან ერთად, ალბათ, ხტომებიც (სიგრძეზე, სიმაღლეზე) შედიოდა.

გვარამაძის პუბლიკაციიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას ისიც იქცევს, რომ მესხურ თამაშებში ქალებიც მონაწილეობდნენ, რაც ელი-ნური ოლიმპიადებისთვის წარმოუდგენელი იყო. ანტიკურ თამაშებში ქა-ლებს არათუ მონაწილეობა, არამედ დასწრებაც ეკრძალებოდათ. დამ-ნაშავეებს სიკედილით სჯიდნენ. ერთადერთი ქალი, ვინც შეჯიბრების ფინიშის ხაზთან ახლოს იჯდა, იყო ნაყოფიერების ქალღმერთ დემეტრას ქურუმი. ალბათ იმიტომაც, რომ ანტიკური ოლიმპიადები მოსავლის დღესასწაულთან დაკავშირებული საერთო-სახალხო რელიგიური ზეიმი იყო, რომელიც ძველბერძნული პანთეონის უმაღლეს ღვთაებას - ზევსს ეძღვნებოდა.

ელინელებს მიაჩნდათ, რომ ასპარეზობებზე ქალების დასწრებას ათლეტებისთვის უბედურება მოჰქონდა. ბერძენი ისტორიკოსი, „ელადის აღწერის“ ავტორი პავსანიუსი (პავსანია) წერს, რომ ოლიმპიის ახლოს, ალფეოსის ნაპირზე, იყო მაღალი კლდე, სადაც მიჰყავდათ დამნაშავე ქალები, რომლებიც წმინდა თამაშებზე შეღწეას ცდილობდნენ და ამ კლდიდან აგდებდნენ.

პავსანიუსის მიხედვით, ყოფილა ერთი შემთხვევა, როცა შეჯიბრებაზე ქალი აღმოაჩინეს. ეს გახლდათ ლეგენდარული კალიფატერია, რომელსაც ზოგიერთები ფერენიკად (ბერძნულიდან: ფერენ - მოაქვს, ნიკა - გამარჯვება, გამარჯვების მომტანი) მოიხსენიებენ. ის იყო დიაგორიდების საგვარეულოს წარმომადგენელი. კალიფატერიას მამა - როდოსელი სახელოვანი მოკრივე დიაგორასი, დიდი დინასტიის ფუძემდებელი, ორი ძმა და შვილები ცხრაჯერ გახდნენ ოლიმპიონიკები.

ფერენიკამ თურმე თავად მოამზადა შვილი პისიროდისი კრივში საასპარეზოდ. ოლიმპიას ჩვენს ერამდე 404 წელს ეწვია და ვაჟიშვილის გამარჯვებაში დარწმუნებულმა მოინდომა, მისი ტრიუმფის მონაწილე გამხდარიყო. იგი მწვრთნელის ტანსაცმლით შეიპარა სტადიონზე. პისიროდისმა ზედიზედ ხუთი მეტოქე დაამარცხა და ჩემპიონობა მოიპოვა. ბედნიერ დედას ყველაფერი დააეინყდა, ბარიერს გადაევიდა და შვილს მოეხვია, მაგრამ სირბილისას მწვრთნელის მანტია გასძვრა. კანონის მიხედვით, კალიფატერია კლდიდან უნდა გადაეგდოთ, მაგრამ მოსამართლეებმა საგვარეულოს დამსახურების გათვალისწინებით იგი შეინყაღეს, თუმცა ოლიმპიადების ორგანიზატორებმა ახალი კანონი მიიღეს, რომ ამიერიდან თამაშებზე ათლეტებთან ერთად მსაჯებიცა და საშეჯიბრო სარბიელთან ახლოს მყოფი ქომაგებიც შიშვლები უნდა ყოფილიყვნენ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, თამამად შეიძლება ითქვას, გენდერულ თანასწორობას სად და როდის ჩაეყარა საფუძველი. არც ის არის გამორიცხული, შემდგომმა კვლევა-ძიებამ მესხური თამაშები ანტიკური ოლიმპიადების პროტოტიპად თუ არა, თანამედროვედ მაინც მიიჩნიოს. რაც შეეხება გვარამადის „ოლიმპიურ ვარჯიშობებს“, ის პიერ დე კუბერტენის მიერ ოლიმპიური თამაშების აღორძინებამდე 14 წლით ადრე გამოქვეყნდა „დროებაში“. საინტერესოა იმის მოძიება, ამ პუბლიკაციის მომზადებისას ავტორი რა ფაქტებს დაეყრდნო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბილისი, „მერანი, 1993;
2. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბილისი, „მერანი, 1991;
3. „ივერია“, #53, 1894;
4. „დროება“, #217, 1882;
5. აბულაძე ილ., სულხან-საბა ორბელიანის სომხური წყაროები. თბ., სახ. უნივერსიტეტის შრომები. ტ. III, 1938, გვ. 253-270;
6. სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა ქართული, რომელი არს ლექსიკონი (ს. იორდანიშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით), საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბ., 1949;
10. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (ერთტომეული), არნ. ჩიქობავას რედაქციით, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, თბ., 1986.

გართობა-თამაშობანი, ანუ ზნეი სათამაშონი იარაქლე მორის მეფობის პერიოდში

ჩვენი თუ უცხოელ მემკვიდრეთა ცნობით, უძველეს დროში ქართველებს შინ თუ გარეთ ასპარეზობებში არაერთხელ გამოუჩენიათ თავი. მაგალითის მიმცემი მეფე და მეფისნულები ყოფილან. ცნობილი ქართველი მეცნიერის - ივანე ჯავახიშვილი თქმით, ფარსმან მეფის (იგულისხმება იბერიის მეფე ფარსმან პირველი - ვ.დ.) თვალად და ტანად ვაჟ რადამისტს (უეჭველია, როდამს) არა მარტო სამშობლოში, არამედ მეზობლებშიც დიდი სახელი ჰქონია მოხვეჭილი" [1. გვ.170]. მასზე ვრცლად მოგვითხრობს რომაელი ისტორიკოსი კორნელი ტაციტუსი. მისი თანამემამულე დიონ კასიოსი იბერიის მეფე ფარსმან ქველის (116-140) მხედრულ მამაცობაზე მოგვითხრობს. ცხენოსნობაში მას ბადალი არ ჰყოლია. მისი სიჩაუქით აღტაცებული იმპერატორ პიუსის ბრძანებით რომში მარსის მოედანზე იბერთა მეფის ცხენიანი ქანდაკება აღუმართავთ.[2].

ისტორიამ საინტერესო მასალები შემოგვინახა ერეკლე მეფის პერიოდის გართობა-თამაშობებზეც. ყველაზე მიღებული ყოფილა ყაბახი, ჯირითი, ცხენბურთი, მიზანში ტყვიის სროლა, ჭადრაკი. ბრძენთა თამაშის პოპულარობაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ 1766 წელს ძვირფასი ჭადრაკი „თევზის კბილისა“ და ფრანგული ნაკეთობის კუს „ძვლის“ დაფით ელისაბედ ბატონიშვილისთვის გაუტანებიათ მზითევში. სამაგიეროდ, სათაკილოდ მიიჩნეოდა ნარდი, განჯაფა, ბანქო, რომლებსაც ფულზე თამაშობდნენ. თუმცა საარქივო მასალებიდან ისიც ჩანს, რომ დედაქალაქელები აზარტსაც ვერ ღალატობდნენ. მაგალითად, 1782 წელს მანუჩარ თუმანიშვილს ხარჯებში აღნიშნული აქვს: „ქალაღდის თამასში მივე“... მდიდრები და უცხოელები ხშირი სტუმრები ყოფილან სამორინეებისა. სულხან-საბა ორბელიანი თქმით, ეს არის „სახლი მენარდეთა, სადა ნარდთა და მისთანათა იმღერიან“ [3. 40]. მღერა კი „მორინეთ თამაშობაა“ [4. 535].

ამ პერიოდში უბრალო ხალხის თამაშები ყოფილა სალა, საბას მიხედვით, „ბრტყელი ქვა სამღერელი; ბრტყელი ქვა მცირე“ [3, 35]. რიკი - „სამღერელი ჯოხია, ერთი მუჭა; სამღერელი ჯოხი მუჭედი [3. 11]. გეგი - „კოჭი, კოჭაობა“ [4. 260] და სხვ. ბავშვებსაც თავიანთი სათამაშოები ჰქონიათ.

„ქართლის ცხოვრების“ ერთ-ერთ თავში („ზნეი და ჩვეულებანი საქართველოსანი“) ვახუშტი ბატონიშვილი აღწერს, ქართული თამაშობანი და ასპარეზობანი (როგორც ცნობილია, ძველ დროში ასპარეზობის ესა თუ ის სახეობა საქართველოში ზნეს ნიშნავდა) დროთა განმავლობაში წეს-ჩვეულებად როგორ იქცა: „ხოლო აღდგომის წესი იყო ადრე ნათლებისად წირვა და შემდგომად წირვისა მცირედითა სანოვაგითა ჯორცთათა აღიჭნინდიან პირთა მეფე და დიდებულნი. შემდგომად გამოვიდის მეფე, და ყოველნი წარჩინებულნი და მცირებულნი ასპარეზსა ზედა, და დასვიან სამეფო თასი ოქროსი ანუ ვეცხლისა ყაბახსა ზედა, დაუწყონ სროლა

მას თასსა ისარნი მოყმეთა და ჭაბუკთა და, რომელი ჩამოაგდის ისრითა, მას მისციან თასი იგი. შემდგომად ამისა შექმნიან ბურთობა" [5. გვ. 30].

უფრო დანერვილებით მოგვითხრობს ყაბახსა და ბურთობაზე ვახტანგ ერეკლეს ძე ბაგრატიონი: „შემდგომად გავიდიან ასპარეზსა მეფე და წარჩინებულნი და მრავალნი ერნი. დასვიან ყაბახსა ზედა ოქროსა ანუ ვერცხლისა ჭურჭელი რაიმე და უწყიან ჩინებულთა და უფროს ჭაბუკთა ისართა სროლა ესე გვარად, ცხენსა ისხდებოდენ კარგად დაკაზმულსა... კიდევ იბურთიან ესრედ: მოიყვანიან სამნი ანუ ოთხნი კარგნი მობურთალნი. გაუგდიან ამათ ადგილსა ზედა ბურთი და უნდა მათგანსა ვისმე ცხენის მალ შეტევებით აელო ადგილიდამ ჩოგნით და შაგედო მალლა და ოდეს მალლიდამ ძირს იქნებოდა ბურთი, უნდა მიხდომოდა ფეხად და ოდეს ძირს დაცემული ბურთი შეხტებოდა, შემოეჭრა ჩოგანი და განეტყორცნა შორს"... [6. გვ. 9-10].

მსგავს გართობა-თამაშობებში იწრთობოდნენ და საბრძოლო ხელოვნებას ეუფლებოდნენ ქართველი მეფე-მეფისნულები. დასტურად ერეკლე მეორის ცხოვრებაც გამოდგება. ქართლისა და კახეთის ბაგრატიონთა ორი შტოს დამაკავშირებელმა, ვახტანგ VI-ის ასულ თამარისა და თეიმურაზ II-ის ვაჟმა მრავალ ბრძოლაში გამოიჩინა თავი. ინდოეთზე გალაშქრებისას სპარსეთის მბრძანებელი ნადირ-შაჰი ახალგაზრდა ერეკლეს გმირობას გაუოცებია.

ქართველი მეცნიერისა და მწერლის - გერონტი ქიქოძის თქმით, თურქებისა და ლეკების ძალმომრეობის გამო კახეთის სამეფო ოჯახი იძულებული გამხდარა, ფშავში გახიზნულიყო; პატარა უფლისწულს - ოთხი-ხუთი წლის ერეკლეს მამა-ბიძა და იქ მცხოვრები გლეხები ასწავლიდნენ საბრძოლო ხელოვნებას. პატარა კახის ამალაში 200-მდე ყმანვილი ყოფილა, მათ შორის - გლეხის ბიჭებიც, რომლებთანაც „პატარა უფლისწული ფარიკაობდა" [7].

ერეკლე მეფეზე ხალხს უამრავი ლეგენდა და 140-ზე მეტი ლექსი შეუთხზავს. მათგან ყურადღებას ერთზე გავამახვილებთ, რომელშიც ნათლად ჩანს პატარა კახის პიროვნული თვისებები - გამბედაობა და ქვეყნისთვის თავდადება. ლეგენდის მიხედვით, მეფის ავადმყოფობისას ერთ ყეენს კახეთზე თავდასხმა განუზრახავს. ერეკლეს მისთვის შეუთვლია, უდანაშაულო ხალხს რას ვერჩით, მოდი დავეჭიდოთ და ვინც ძლევს, გამარჯვებულიც ის იყოსო. ყეენი დათანხმებულა. ხალხური ლექსი ასე გადმოგვცემს ჭიდაობის სცენას:

„გამოვიდა ყეენი მედიდურის სახითა,
უსარტყელო უქამრო, მარტო ახალუხითა,
აქ ირაკლიმ ყეენსა ხელი სტაცა ქამარში,
ნელში ისე მოდრიკა, როგორც დანა სახსარში“.

მართალია, ამ სტროფში ერთი უზუსტობაა - ყეენი თუკი „უსარტყელო უქამრო" იყო, ერეკლე ხელს როგორღა სტაცებდა ქამარში, მაგრამ მთავარი ის არის, რომ ხალხს საყვარელი მეფე, თანაც ავადმყოფი, ბეჭდაუდებ ფალაენად ჰყავს წარმოდგენილი.

თანამედროვეთა გადმოცემით, მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოში ერთობ პოპულარულ გართობა-თამაშობათა მოთავე ხშირად პატარა კახი ყოფილა. ცნობილია, რომ იგი ასპარეზობებს აწყობდა ყაბახში, ჩოგნით ბურთაობაში, მიზანში სროლაში, ფარიკაობასა თუ სხვა სახეობებში, თან, უპირველესად, თავად მონაწილეობდა მათში. შეჯიბრებებისთვის თურმე თბილისში დღევანდელი ალექსანდროვის ბაღის ტერიტორიას, ქართლში ტირიფონის ველსა და თელავთან ახლო მინდორს ირჩევდა.

ერთ-ერთ ასეთ ასპარეზობაზე ერეკლე მეორის შვილიშვილი ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯამბაკურ-ორბელიანი მოგვითხრობს, რომ „მეფე ირაკლის უცხო დარახტული და საუცხოო ცხენით რამდენიმე ასეული კაცი უკან გამოჰყვა. ამათ თვითეულად მარჯვენა ხელში თითო ჩოგანი ეჭირათ, ზოგი მოვარაყებული და ზოგი სხვადასხვა ფერად დაჭრელე-ბული... მეფე ირაკლიმ ოქროსფერი მოვარაყებულის ჩოგნით ნითელი სამოგვის ბურთი აიღო და ჩოგანში თამაშობით ცხენი გაიგდო... ჯერ კარგა ხანი ასე ათამაშა სხვადასხვა ნაწარდობით, მას უკან პირველ რაზმს შეუგდო ბურთი და შორიდან შესტყორცნა“ [8]...

ჯამბაკურ-ორბელიანისავე გადმოცემით, 1790 წელს მეფე ერეკლეს ორი ათასამდე მხედრონით გორის ახლოს ტირიფონის ველზე სროლაში შეჯიბრება გაუმართავს. აბა, თოფი ესროლეთ და ტყვია მიზანს მოახვედრეთ, მაგრამ, თუ დააცილებთ, ჩემი რიგი მოვა და მე უეჭველად გაჯობებთო, - უთქვამს მეფეს. ჭაბუკობიდანვე სისტემატურ ვარჯიშს, ბრძოლებსა და ასპარეზობებში ხშირ მონაწილეობას ერეკლე მეორისთვის სულიერი სიმხნევე და ფიზიკური სიმტკიცე შეუნარჩუნებია. „მეფე ირაკლი თუმცა მოხუცებული იყო (70 წლის - ვ.დ.), მაგრამ თვალი არ აკლდა, არც ყურთასმენა, არცა გონებას და არც ენას უჩიოდა, - წერს ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანი. - თუმცა ყმანვილობის ღონე აღარ ჰქონდა, მაგრამ ჯირითიანობას დამდეგრობას კარგად სძლედა“ [8].

მართლაც, მიზანს რომ ყველამ ააცილა, ჩემი რიგიაო, უთქვამს მეფეს და დარახტული ცხენი მიუგვრიათ მისთვის. „მოხუცებულმა ტანით მომცრო კაცმა, ხელი სტაცა უნაგირის ტახტას და ფრინველივით მოაფრინდა და უზანგში ფეხი არ გაჰყო“... სწრაფად მოიმარჯვა თოფი და ტყვიამ ნიშანი გახვრიტა. ამის შემხედვარე ხალხმა თურმე ერთხმად წამოიძახა: „ცოდო არ არის, შენ საქართველოს მოუკედო“ [8]...

მეცნიერთა გამოკვლევით, ერეკლე მეფე ომებში მხოლოდ ორჯერ დამარცხებულა. ერთხელ, როდესაც მას, მოკავშირეთა ლაღატის გამო, ჰაჯი-ჩალაბმა სძლია და მეორედ, როდესაც ალა-მაჰმად-ხანი თბილისს 70.000 მეომრით შემოესია.

1751 წლის 15 თებერვალს თეიმურაზი და ერეკლე ნუხის სახანოს აგრი-ჩაისთან ჰაჯი-ჩალაბის ჩასაფრებულ ლაშქართან დამარცხდნენ. უკუქცევისას ერეკლე მეფის ცხენი შლამში ჩაფლულა. სიკვდილი არ ასცდებოდა, მაგრამ პაპა ბებურიშვილ-ვაჩნაძე მღევარს გადალობებია,

ხოლო მეფისთვის მაჩხაანელ გლეხ დათუნა ბოსტაშვილს თავისი ცხენი მიუგვრია და გადაურჩენია. უფრო სანდოდ მიიჩნევა სხვა ვერსია, რომელიც გერონტი ქიქოძეს აქვს მოხმობილი: ერეკლეს ცხენი მოუკლეს და ტალახში ჩაფლული მეფე გლეხმა დათუკი ქვეპირიშვილმა იხსნა - თავისი ცხენი მიჰგვარა და სამშვიდობოს გაიყვანიაო. ეს ერთი ხალხური ლექსითაც („ამბავი ერეკლეს ბრძოლისა ჰაჯი ჩალაბთან“) დასტურდება, რომელიც პროფესორ თემურ ჯაგონიშვილს „ერეკლეს ეპოსში“ (გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2021, გვ. 216) აქვს დაბეჭდილი: ბატონს ცხენი მოუკლეს, თავად „ქვეითი მორბის, ხელში უჭირავს ხმალია. ქვეშპარიშვილი დათუკი ცით ჩამოსული ჯვარია, ბატონსა ცხენი მიაართო, ქვეშ უქრის ნიაჲ-ქარია“. ცხენზე ამხედრებულმა ერეკლემ გადამრჩენელი ქალაქში იხმო საჩუქრის მისაღებად. ხალხური ლექსის მიხედვით, დათუკის ვენახი უბოძეს ქვეითკირის წყაროთი და წისქვილით. „ამ დათუკი ქვეპირიშვილის შთამომავლები დათუკიშვილების გვარს ატარებენო“, - ბრძანებს თემურ ჯაგონიშვილი („ერეკლეს ეპოსი“, გვ. 145).

აგრი-ჩაის ბრძოლასთან დაკავშირებით გაზეთ „ივერიის“ 1890 წლის 30 ნოემბრის 255-ე ნომერში (ფელეტონი, ხალხის გმირი დათუკი ქვეპირიშვილი - ერთი უბედური შემთხვევა მეფე ერეკლეს დროინდელი, გვ. 1-3) ეგრის (ამ ფსევდონიმით იონა მეუნარგის და თედო ჟორდანიას ნერდნენ) საინტერესო ვერსიასა დაბეჭდილი: ერეკლეს ცხენი მოუკლეს და დააქვეითეს. ხმაღმემართული მეფე უკან-უკან იხევდა. სადაცაა „რამდენიმე მტარვალთაგანი ქორივით უნდათ დაეცნენ გვირგვინოსანსა“, მაგრამ ამ დროს მეფის წინ გაჩნდა დათუკი ქვეპირიშვილი, „ცამოფრინდება ცხენიდან და მიერთმევს მეფეს“. ერეკლემ გამოსწრო მტერს და ცხენი ადიდებულ ალაზანში შეაგდო. პაპა ბებურიშვილის დახმარებით „პატარა კახი“ თითქოს სამშვიდობოს გააღწევს, მაგრამ მდინარის ნაპირზე მას ახალი განსაცდელი ელოდება - „ნაპირი ალაზნისა ღრმა და ფლატოიანი აღმოჩნდება, ძალა-გამოღუელი ცხენი ფეხს ვერ მოიკიდებს და ირჩობა“. ამ დროს გამოჩნდება მაჩხაანელი გლეხი დათუნა ბოსტაშვილი და სხვა ცხენს მიაართმევს მეფეს. ასე იხსნეს 30 წლის ვაჟ-კაცის სიცოცხლე. „დათუკი ქვეპირიშვილი, რალაც მანქანებით, გადაურჩა მტერს, ახალ ჯვარ დაწერილმა მზეთ-უნახავმა, პატარძალ-დედოფალმა დარეჯან დადიანის ასულმა მეფურად დაასაჩუქრა მეფისთვის თავ-დადებული დათუკი“.

ჰაჯი-ჩალაბთან მარცხის შემდეგ თეიმურაზმა და ერეკლემ სახელმწიფო მართვის ფუნქციები გადაინაწილეს: ერეკლეს, როგორც ახალგაზრდასა და გულად მეომარს, ომების წარმოება და ქვეყნის საშინაო პრობლემების მოგვარება ხვდა წილად.

1751 წლის ივლისში თავრიზის მმართველის - ირანის ტახტის მაძიებელი აზატ-ხანის თვრამეტიათასკაციანი ლაშქარი ერეკლემ ერევნის მახლობლად ყირბულახის ბრძოლაში დაამარცხა, თუმცა ჰაჯი-ჩალაბთან წაგებული ბრძოლის გამო რეგიონში ქართველების ავტორიტეტი მაინც შელახული იყო. ამას ისიც დაერთო, რომ 1752 აპრილში ქართვე-

ლები ლეკებთან ვერაფერს გახდნენ, რამაც ჰაჯი-ჩალაბი გაადიდგულა. მრავალათასიანი ჯარით ის თბილისს 60 კილომეტრზე მოუახლოვდა. ალბათ, არც ერეკლე მეფე იჯდა გულხელდაკრეფილი - რევანმისთვის ემზადებოდა.

საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში დაცულია ამ პერიოდის ერთი ფრიად საინტერესო დოკუმენტი, კერძოდ, 1752 წლის პირველი აგვისტოთი დათარიღებული ერეკლე II-ის წერილი ანტონ პირველი კათალიკოსისადმი (ფ. 1448, 193).^{*} მეფე მამიდაშვილს უბოდიშებს წერილის დაგვიანებისთვის და წუხს, რომ მისი ამბავი არ იცის, თუმცა იმედოვნებს მალე შეხვედრას. თან ატყობინებს, თუ როგორ დაამარცხა ჭადრაკში თავადი ნიკოლოზ აბაშიძე.

ისტორიული ფაქტებით დგინდება, რომ ჭადრაკი ერეკლე მეორის დროსაც პოპულარული იყო საქართველოში. მეფეც გატაცებული ყოფილა, რადგან, ეტყობა, მოსწონდა მასში ჩაქსოვილი საბრძოლო ხელოვნების სიბრძნე - ომის იმიტაცია. როგორც ამბობენ, პატარა კახს ჭადრაკი სპეციალურად ინდოეთიდან ჩამოუტანეს, რომლის სილამაზესაც დიდხანს იხსენებდნენ თანამედროვენი.

რაც შეეხება ზემოთ მოხმობილ ანტონისთვის გაგზავნილ ბარათს, დედანი ყვითელ ქაღალდზეა შავი მელნით ერეკლეს ხელითაა დაწერილი:

„კათალიკოზს ანტონის

ქ. თქვენს ჭირს შევეყარო, ჩემო. რა ვიცი თუ რად საფიქროვ ბატონის შვილო ძმაო პატრიარხო. შენ ჩემს მრჩობლად სასიცოცხლოდ სასოს წმინდას მარჯვენას სურვილით ამბორს გაგიბედავ. ამდონი ხანი არის თქვენი სუფევის ამბავი აღარა გესმენია რა, მაგრამ ღვთის მონყალეობისაგან იმედი გვაქვს, რომ უჭირველად ბძანდებით. ჩვენი ამბავი რაღა მოგახსენოთ, ზოგს აბაშიძე ნიკოლა მოგახსენებს და ჩვენც ღვთისაგან იმედი გვაქვს, რომ ამ ერის კვირას თქვენი თაყვანისცემა გვეღირსოს და მაშინაც კიდემ მოგახსენდებათ. ნიკოლაოზმა ბევრის ჭადრაკის ჯობნას ველარ გაუძლო და გამოგვეცალა. კახური ამბავი აღარა ვიცი რა. დიად ვწუხვარ, თქვენს კარგად ბრძანების ამბავის წყალობას ვითხოვთ, ვინც წამოვიდეს. თქვენი ერეკლე.

აგვისტოს 4 ქრისტეს აქეთ ჩლნბ“ [9].

^{*}ეს წერილი [დედანი, (ფ. 1448, #193) გამოქვეყნებულია:

- ა. მიხეილ ქავთარიას წიგნში - XVIII საუკუნის ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიიდან, გამომცემლობა „განათლება“, 1977, 284 გვ., გვ. 191-192;
- ბ. მამისა ბერძნისტიკის „ქართულ ეპისტოლურ წყაროებში“ (XV ს. - 1762 წ.). შეადგინა, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და შენიშვნები დაურთო მამისა ბერძნისტიკა, თბ., „მეცნიერება“, 1989, გვ. 192; დაბეჭდ. 96-ე გვ.;
- გ. ერეკლე II-ის მიერ გაცემული საბუთები (1736 - 1797), საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, საქართველოს ეროვნული არქივი, 2008, გვ. 23;

წერილში მოხსენიებული ნიკოლაოზ აბაშიძე, სავარაუდოდ, ის მდივანბეგია, რომლის შვილზეც ნიკოლოზ ბარათაშვილი პოემა „ბედი ქართლისაში“ ამბობს:

„ორნიც იბრძვიან გამწარებულნი,
ორნიც ომებში გაქეზებულნი.
თამაზ, ენისენთ მოურავის ძე,
და იოანე, კახთ აბაშიძე“ [10].

თამაზ, ენისენთ მოურავის ძე, გახლავთ თამაზ ჯორჯაძე, ენისელის მოურავ დიმიტრი ჯორჯაძის ვაჟი, რომელმაც თავი ისახელა კრწანისის ბრძოლაში, ხოლო თავადი იოანე, კახთ აბაშიძე, თეიმურაზ ბატონიშვილის თქმით, „ძე ნიკოლოზ დიამბეგისა, რომელიცა იყო მახლობელი ნათესავი მეფისა ირაკლისა დედისა კერძოით“ [11]. იგი 1795 წელს ალა მაჰმადხანის შემოსევის დროს გმირულად დაიღუპა.

ჩვეულებრივ, ეპისტოლე, ანუ წერილი ნათლად გვიჩვენებს ავტორის პიროვნებას, მის ინტერესებს, გატაცებასა თუ შეხედულებებს, ცხოვრებისეულ ამბებს. ის, როგორც საისტორიო წყარო, დოკუმენტურ მასალას ემსგავსება. ამიტომაც ერეკლე მეფის ზემოაღნიშნულ წერილში ჩვენს ყურადღებას იპყრობს ჭადრაკის თამაშის ეპიზოდი სწორედ მაშინ, როცა მტრის ჯარი ზედ თბილისთან იდგა. მავანმა, შესაძლოა, თქვას, მეფეს ასეთ დროს რა ეჭადრაკებოდაო.

აქ საინტერესოა ერთი მომენტი - 1752 წლის პირველ აგვისტოს ერეკლე მეორის მდივანბეგთან საჭადრაკო პაექრობა მხოლოდ განტვირთვა იყო თუ სხვა მიზანსაც ემსახურებოდა?

ცნობილია, რომ ჭადრაკი ინტელექტუალური თამაშია, ის ხელს უწყობს აზროვნების, ლოგიკის განვითარებას, გამარჯვებისაკენ სწრაფვას. თავიდან ჭადრაკი აღმოცენდა, როგორც სამხედრო თამაში. უძველესი ინდური „ჩატურანგა“ („ჩატურ“-ოთხი, „ანგა“-რაზმი ან ჯარის ნაწილი) ოთხი სახეობის ჯარის ბრძოლის იმიტაციას წარმოადგენდა. წლების განმავლობაში სამხედრო დოქტრინებისა და სტრატეგიების შეცვლასთან ერთად ბრძენთა თამაშის საბოლოო მიზანიც იცვლებოდა. ზოგი მოსაზრებით, ძველ ინდოეთში ჭადრაკი მეთაურთა სანვრთნელადაც გამოიყენებოდა [12]. ამიტომაც გახდა ჭადრაკი დიდი მხედართმთავრების საყვარელი თამაში. დასტურად საფრანგეთის იმპერატორ ნაპოლეონ ბონაპარტეს და შვედეთის მეფე კარლოს მეორემეტის ჭადრაკით გატაცება გამოდგება. საგულისხმოა, რომ არც ერთი მათგანი როქს არ აკეთებდა - მეფის დამალვა მიუღებლად მიაჩნდათ. [13].

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ხომ არ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ერეკლე მეორე ნიკოლოზ აბაშიძესთან პაექრობისას, სწორედ, საჭადრაკო დაფაზე ლეკებთან მომავალი ბრძოლის სტრატეგიასაც აანალიზებდა.

ანტონ პირველისადმი გაგზავნილი წერილიდან ზუსტად ერთი თვის თავზე ერეკლე მეფემ ქართლ-კახელთა მხედრობას დაქირავებული

ჩერქეზებისა და მცირე რაოდენობის ოსების ჯარი მიაშველა და 1752 წლის პირველ სექტემბერს თბილისიდან 20 კილომეტრის მოშორებით მდგარ ჰაჯი-ჩალაბის მოკავშირე ლეკთა დიდი ლაშქარი გაანადგურა, 5 სექტემბერს კი ქართველებმა საყვარელი მეფის მეთაურობით ყაზახ-შამშადილის საზღვარზე თულქითაფას ბრძოლაში ჰაჯი-ჩალაბის ჯარი, რომელსაც მისი ვაჟი ალა-ქიში სარდლობდა, თითქმის მთლიანად გაჟლიტეს.

ალბათ, ეს წარმატება თუ იყო ერთ-ერთი საბაბი იმისა, რომ ირანის მბრძანებელმა ნადირ-შაჰმა ერეკლე მეორეს საჩუქრად ხმალი გამოუგზავნა საყოველთაოდ ცნობილი წარწერით: „მე ვარ ავი მუსაიფი კახთ ბატონის ირაკლისა“. ოქროს დამლით ირკვევა, რომ ხმალი „გააკეთა ქალბალიმ, ასუდულა ისპაჰანელის შვილმა“. პოლანდიაში მცხოვრებ ქართველ მხატვარ-რესტავრატორსა და მესაჭურველ გოჩა ლალიძეს ერეკლეს ხმალი გულდასმით შეუსწავლია და მისი ზუსტი ასლიც დაუმზადებია.

ქართველთა მეფეს ნადირ-შაჰისგან სხვა დროსაც მიუღია მსგავსი საჩუქარი. სპარსეთის მბრძანებელმა ინდოეთში ლაშქრობიდან (1737-1739 წ.წ.) ხელოვნების უძვირფასესი ნიმუშები წამოიღო, მათ შორის - თვალ-მარგალიტით მოოჭვილი ხმალი, რომელიც მან ერეკლეს უსახსოვრა. ხელოვნების სასახლის დირექტორ გიორგი კალანდიას მოსაზრებით, „ეს ხმალი, ჩანს, მემკვიდრეობით ერგო ალექსანდრე ბატონიშვილს“, რომელიც ალა-მაჰმად-ხანის შემოსევის შედეგად დანგრეული თბილისის აღდგენას ხელმძღვანელობდა, რუსეთ-ირანის 1804-1813 წლების ომისას თეიმურაზ ბატონიშვილთან ერთად რუსეთის წინააღმდეგ იბრძოდა; 1812 წლის შემოდგომაზე კახეთის აჯანყებას ედგა სათავეში. მისი დამარცხების მერე ჯერ დაღესტანში, იქიდან კი ირანში გაქცეულმა 1820 წლის მაისში ერეენის მელიქის - სააკ (ისაკ) ალამალიანის 14 წლის ასულ მარიამზე ეჩმიაძინის ტაძარში დაინერა ჯვარი. სპარსეთში იგი სომხებითა და ასურელებით დასახლებულ სოფელ ხოსროვში ცხოვრობდა. ალექსანდრე ბატონიშვილი თეირანში გარდაიცვალა და იქვე სომხური ეკლესიის ეზოშია დაკრძალული [14].

ნადირ-შაჰის ნაჩუქარი ხმალი, გიორგი კალანდიას თქმით, 1971 წელს ირანში აუქციონზე გაიყიდა. საქართველომ ინიციატივა არ გამოიჩინა და ის პორტუგალიელ ბერებს შეუძენიათ - „დღეს, როგორც გავიგე, ლისაბონის მუზეუმში ინახება, როგორც უძვირფასესი რელიკვია“ [15].

საისტორიო წყაროები თუ საარქივო მასალები გვარწმუნებს, რომ ერეკლე მეორის მეფობის პერიოდში გართობა-თამაშობანი, კერძოდ - ყაბახი, ჯირითი, ცხენბურთი, მიზანში სროლა, ფარიკაობა, ანუ ზნენი სამამაცოანი ერთობ პოპულარული და მასობრივი ყოფილა. რაც ფრიად მნიშვნელოვანია, ხშირ შემთხვევაში ასპარეზობათა სულისჩამდგმელად და მაგალითის მიმცემად თვით პატარა კახი გვევლინება. ეს არ ყოფილა შემთხვევითი, რადგან ზემოაღნიშნული გართობა-თამაშობანი მეგრძოლთა წრთობას, საბრძოლო ხელოვნების დაუფლებასა და სულის ზეობას უწყობდა ხელს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ივანე ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, ტ. 1, თბ., 1960;
2. დიონ კასიოსის ცნობები საქართველოს შესახებ (საქართველოს ისტორიის უცხოური წყაროები, ძველი რომის ისტორია), თბ.: „მეცნიერება“, 1966, 175 გვ.;
3. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, II, „მერანი“, თბ., 1993;
4. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, „მერანი“, თბ., 1991;
5. ვახუშტი ბატონიშვილი, ქართლის ცხოვრება (აღწერა სამეფოსა საქართველოსა), ტომი IV, ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემა, 1973;
6. ვახტანგ ბაგრატიონი, ისტორიები ალწერა (სარგის კაკაბაძის გამოცემა), თბ., 1914;
7. გერონტი ქიქოძე, ერეკლე II, თბ., 2011;
8. ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანი, ჩოგნაობა ანუ ბურთაობა, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოს კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფონდი 1650;
9. დედანი; საქართველოს ეროვნული არქივი, ფონდი 1448/193;
10. ნიკოლოზ ბარათაშვილი, თხზულებანი, „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1981;
11. თეიმურაზ ბაგრატიონი, ახალი ისტორია, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებელი დაურთო ლელა მიქიაშვილმა, თბ., მეცნიერება, 1983;
12. [https://ka.wikibooks.org/wiki/ჭადრაკის წარმოშობის ისტორია](https://ka.wikibooks.org/wiki/ჭადრაკის_წარმოშობის_ისტორია); გამოყენებული ლიტერატურა - ედუარდ გუფელდი, ჭადრაკში დახელოვნების სკოლა;
13. <https://sputnik-georgia.com/columnists/20171204/238419485/ცხადრაკის-ისტორია.პტმლ>;
14. [https://ka.wikipedia.org/wiki/ალექსანდრე ბატონიშვილი](https://ka.wikipedia.org/wiki/ალექსანდრე_ბატონიშვილი);
15. გიორგი კალანდია, ჟურნალი „ისტორიანი“, #96;
16. მიხეილ ქავთარიას, XVIII საუკუნის ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიიდან, თბ., გამომცემლობა „განათლება“, 1977, (284 გვ.), გვ. 191-192;
17. ქართული ეპისტოლური წყაროები (XV ს. – 1762 წ.); შეადგინა, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და შენიშვნები დაურთო მამისა ბერძნიშვილმა, თბ., „მეცნიერება“, 1989, (192 გვ.); გვ. 96;
18. ერეკლე II-ის მიერ გაცემული საბუთები (1736 – 1797), საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, საქართველოს ეროვნული არქივი, თბ., 2008, (50 გვ.), გვ. 23;
19. თემურ ჯაგოდნიშვილი, ერეკლეს ეპოსი, გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2021, 352 გვ.
20. ეგრი, ფელეტონი, ხალხის გმირი დათუკი ქვეპირიშვილი - ერთი უბედური შემთხვევა მეფე ერეკლეს დროინდელი. გაზეთი „ივერია“, #255, 1890 წლის 30 ნოემბერი, გვ. 1-3.

ქართული მუშტი-კრივი XIX საუკუნის შურნალ-გაზეთების ფურცლებზე

კრივი სპორტის კონტაქტური სახეობაა, რომელიც დასაბამს ანტი-კურ ეპოქაში იღებს. ეს ორთაბრძოლა საქართველოშიც ასპარეზობათა შორის პოპულარობითა და სანახაობრიობითაც გამოირჩეოდა. განსაკუთრებით გაერცვლებული ყოფილა მუშტი-კრივი ქალაქის ქუჩებში ზედა კიდურების, იდაყვისა და მხრის გამოყენებით ან სალდასტის კრივი - შურდულებითა და ხის ხმლებით. მე-19 საუკუნის 40-იანი წლებისთვის საქართველოში მეომრული თამაშობანი, მათ შორის - სალდასტის კრივი, აღარ იმართებოდა; რუსეთის პოლიციური რეჟიმი ყოველმხრივ ზღუდავდა მათს ჩატარებას (განსაკუთრებით - თეატრალურ წარმოდგენას, ისტორიული სახელწოდებით - ყეენობას, რამიც ხუთი ათასზე მეტი ადამიანი მონაწილეობდა), როგორც „სამიმ თამაშს“, თუმცა, ხალხის თხოვნით, არაერთხელ განუახლებიათ, რომ მოსახლეობას „თავისებურება არ დაჰკარგოდა და სამხედრო მოქმედებაში განვრთნილიყო“.

საქართველოში უხსოვარი დროიდან ვითარდებოდა ასპარეზობათამაშობანი, უნინ „ზნენი სამამაცონის“ სახელით ცნობილი, რომლებიც, ვახუშტი ბატონიშვილის თქმით, საუკუნეთა განმავლობაში ქართულ წესჩვეულებად ყალიბდებოდა და თითოეული ადამიანისთვის ზნეობითი ნორმის მნიშვნელობას იძენდა [1, 17]. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ყაბახი, ჩოგანბურთი, მიზანში სროლა, ცხენოსნობა, მუშტი-კრივი, მშვილდოსნობა. ფრანგი მოგზაურ ჟან ბატისტ ტავერნიეს აზრით, „ქართველები მშვილდ ისარს ხმარობენ საოცარი სიმადრით და მთელს აზიაში საუკეთესო სახელი აქვთ განთქმული“ [2, #16].

უძველეს დროში ასპარეზობა-თამაშობებს მეტ მიმზიდველობას ისიც სძენდა, რომ მათში ქართველი მეფეები, მეფისწულები და წარჩინებულთა წრის წარმომადგენლები მონაწილეობდნენ აქტიურად. ქართლ-კახეთის მეფის შვილიშვილ ალექსანდრე ვახტანგის ძე ჯამბაკურ-ორბელიანის ცნობით, მეფე ერეკლე, თურმე, ოქროსფერი მოვარაყებული ჩოგნით წითელი სამოგვის ბურთს აიღებდა და ცხენზე ნავარდობით ათამაშებდა [3, ფ. 1650].

ბავშობიდანვე სწორედ ამგვარ თამაშობებში იწრთობოდა და ყალიბდებოდა ძლევაშოსილ მეფედ პატარა კახი. თანამედროვეთა თქმით, მისდროინდელ საქართველოში ასპარეზობათა შორის პოპულარობით კრივიც გამოირჩეოდა. მეფე, თურმე, თავად ესწრებოდა შეჯიბრებებს. განსაკუთრებულ ცნობისმოყვარეობას თბილისში, გორსა და თელავში იჩენდნენ. ამ პერიოდის მუშტიკრივობის გამოძახილი ჩანს აშკარად 1883 წელს გაზეთ „შრომაში“ დაბეჭდილ „მალაროელის“ (ალექსანდრე დოდაშვილი ფსევდონიმი) წერილში. მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში ავტორი თავად ყოფილა თვითმხილველი „პატარა ქალაქ თელავში“ გამართული კრივებისა, რომლებიც ნოემბერში იწყებოდა და იმ დროს მთავრდებოდა, როცა აღმოსავლეთ საქართველოში „ყეინობა“ იწყებოდა.

„კრივის დროს მთელი თელავი ორ ბანაკად იყოფა: ერთს მხარეს შეადგენს თელაველები, მეორეს ძველი გალავნელები. ყოველთვის თელაველნი რჩებიან გამარჯვებულნი, თუ თვითონ მოკრივეს სამი მონინალმდეგის მეტი არა ებრძვის, ე.ი. თუ ოც თელაველზე სამოცი ძველი გალავნელი მეტი მაინც არ არის“, - წერს ავტორი. დოდაშვილი ზამთრის ერთ სუსხიან კვირადღეს ქუჩაში თავშეყრილ ბიჭებზე მოგვითხრობს, რომლებიც კრივის დასაწყებად 7-8 წლის ორ ბიჭს ეძებენ. პატარების ჩხუბს მერე დიდების მუშტი-კრივი მოსდევს. მაყურებლებით თანდათან ისე ივსება მაზრის ქუჩა, „რომ ცხენისა და ეტლის გაელა იქ შეუძლებელი ხდება“. დაბინდებისას ორთაბრძოლები უფრო სასტიკი გახდა. „მოკრივენი დიდ მოხერხებულობასა და გამჭრიახობას იჩენენ“. საბოლოოდ ოცმა თელაველმა შავი დღე აყარა 60-80 ძველგალავნელს.

„კრივი ბევრ თელაველს პურივით მოშივდება ხოლმე და კრივის დროს ზოგიერთი მოხუცებული პატიოსანი კაცები ათრთოლდებიან და აკანკალდებიან ხოლმე კრივის დანახვაზე“, - ასე ამთავრებს თავის პუბლიკაციას „შრომის“ კორესპონდენტი, რომელმაც ქართულ ასპარეზობათა მატჩიანეს თელავური კრივის დაუვინყარი ამბები შემოუნახა [4, #8].

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სპორტის ეს სახეობა დასაბამს უხსოვარი დროიდან იღებს. შუმერულ გამოქვაბულში მიკვლეული მოკრივეთა პირველი გამოსახულება ჩვენს ერამდე მესამე ათასწლეულს განეკუთვნება. მეორე ათასწლეულისაა ძველბერძნული ბარელიეფი, რომელზეც არა მარტო მოკრივეები, არამედ მაყურებელიც ჩანს. 1927 წელს ამერიკელმა არქეოლოგმა სპენსერმა ბალდადში აღმოაჩინა ქვის ფილებზე დახატული ორი ადამიანი. ისინი ორთაბრძოლისთვის ემზადებიან. ამ აღმოჩენის ხნოვანებას მეცნიერები 7 ათასი წლით ათარიღებენ. საბერძნეთსა და სხვა ქვეყნებში უამრავი ლარნაკი და ამფორაა ნაპოვნი კრივის ფრაგმენტებით. მეცნიერთა აზრით, მუშტებით ბრძოლა ევროპაში სასპორტო სახეობად ძვ. წ. 688 წლიდან იქცა, როცა ის ანტიკური 23-ე ოლიმპიური თამაშების პროგრამაში შეიტანეს. მოკრივეები ვარჯიშობდნენ სპეციალურ სკოლებში, ტექნიკას ამუშავებდნენ ქვიშით სავსე ტომრებზე, რომლებსაც კორყკოს-ი ერქვა. ძველ რომში კრივი იმდენად პოპულარული იყო, რომ იმპერატორებიც კი მონაწილეობდნენ ორთაბრძოლებში. მათ შორის პირველი იყო ნერონი.

უძველეს ხანაში მოკრივეთა ორთაბრძოლის დრო არ იყო განსაზღვრული. ასპარეზობა მთავრდებოდა ნოკაუტის ან ერთ-ერთი მონაწილის სიკვდილის შემთხვევაში. ჯერ შიშველი ხელებით ჩხუბობდნენ, მოგვიანებით მებრძოლები მუშტების დასაცავად მყარ, უდრეკ ღვედს (ტყავს) იხვევდნენ, ძვ. წ. II საუკუნიდან კი სპეციალურ ტყვიაჩატანებულ ხელთათმანებს იყენებდნენ, რომ მონაწილეობდნენ ორთაბრძოლებში. მათ შორის პირველი იყო ნერონი.

ცნობილია, რომ პომპეოსის „ილიადას“ 23-ე სიმღერა მთლიანად სპორტს ეძღვნება - რვა სახეობაში გამართული შეჯიბრებებია აღწერი-

ლი, მათ შორის - მოკრივეებისა, რომლებიც ტროას ომში დაღუპული პელაგ პატროკლეს სახელის უკედევსაყოფად გაიმართა.

„ილიადას“ მიხედვით, აქილეისის მოწყობილ მოკრივეთა შეხვედრისას ერთმანეთის პირისპირ წარდგებიან კაცი ვეება, მძლავრი მოკრივე ეპეიოსი, აქაველთ შორის კრივში მძლეველი, რომელიც ამაყობს გამარჯვებებით და ღვთაებრივი ევრილოსი. იგი საბრძოლველად აღჭურვა მძლავრმა ტიდიდმა, სარტყელი მისცა ლაღად წნული და მოოჭვილი - ველზე დაკლული მშვენიერი ხარის ღვედები. მეტოქეები წრის შუაგულში გავიდნენ თუ არა, ერთბაშად ერთმანეთზე აღმართეს ხელები:

„შეიბნენ, სწრაფად აირია მუშტი და მუშტი,

ყბებზე გაისმა ლანა-ლუნი...

შეიმართა ეპეიოსი, სახეში დასცხო შებრუნებულს

და ველარ შეძლო მან ფეხზე დგომა,

მოეკვეთა მყისვე მუხლები“...

სულდიდმა ეპეიოსმა დაცემული წამოაყენა. მეგობრები მხარში შეუდგნენ და წაიყვანეს, გრძნობამიხდილი მიათრევდა მინაზე ფეხებს, სისხლს მიანთხევდა, თავი გვერდზე უვარდებოდა [5, 512-513].

ჩვენი ნელთადრიცხვის 500 წელს თეოდორის დიდმა (451-526), ოსტგუთების მეფემ, კრივი აკრძალა, როგორც უფლის შეურაცხმყოფელი, რადგან მოწინააღმდეგეები ღმერთის სიმბოლოს - სახეს უშენდნენ მუშტებს.

მეცნიერთა გამოკვლევით, მოკრივეთა პირველი ოფიციალური ორთაბრძოლა გაიმართა ინგლისელი კრისტოფერ მონკის (ალბემარლის მეორე პერცოგის) მოსამსახურეებს შორის, რომლის შესახებაც ინფორმაცია გაზეთ „Protestant Mercury-ში“ 1681 წლის იანვარში დაიბეჭდა. თუმცა საკრივო ორთაბრძოლებზე უფრო ადრინდელი ცნობებიც მოიპოვება, კერძოდ, მე-16 საუკუნის 80-იანი წლებისა.

ყოფილმა მოკრივე ჯაკ ბროუტონმა 1743 წელს შეჯიბრებებისთვის პირველი ამფითეატრი ააგო, რინგი გამართა და სპეციალური ხელთათმანები შემოიღო. მართალია, 1867 წელს ჟურნალისტმა ჯონ გრემ ჩემბერსმა კრივის უფრო სრულყოფილი წესები შეიმუშავა, მაგრამ მე-19 საუკუნეში სპორტის ეს სახეობა ინგლისში, ამერიკასა თუ ბევრ სხვა ქვეყანაშიც საეჭვო კანონებს ემყარებოდა.

მკვლევართა აზრით, საქართველოში კრივს ტრადიციულ ხალხურ თამაშობათა შორის ყოველთვის ეკავა საპატიო ადგილი. ამას უამრავი საისტორიო წყარო ადასტურებს, მათ შორის, ვანში ნაპოვნი სკულპტურის ფრაგმენტიც - მოკრივის მარჯვენა ხელი ტყავის უთითო ხელთათმნით, რომელსაც ზემოდან ტყავისავე ბრტყელი თასმა, ანუ სამუშტო ღვედი აქვს გადაჭიმული.

საქართველოში კრივის საყოველთაო აღიარებაზე მიუთითებს 1882 წლის 17 ოქტომბრის „დროებაში“ მესხურ თამაშებზე ივანე გვარამაძის პუბლიკაცია. ავტორის თქმით, ამ შეჯიბრების პროგრამაში შედიოდა მჭილვით ბრძოლა: „მაგარ ტყავის თათმანებს ჩაიცვამდნენ თითბერით

მოქცდილს და ისე ურტყამდნენ ერთმანეთს თავ-პირში" [6, #217]. აშკარაა, რომ ეს მჯილით ბრძოლაა. მჯილი კი, სულხან-საბა ორბელიანის მიხედვით, არის ქხელთ თითი მომუჭული (7, 555), იგივე მუშტი - თით-მომუჭვილი ცერის კერძო (7, 530-531); მუჭი კი ეწოდების რა მაგრ(ი)ად ქხელთა თითნი შეიკუმშო და უკეთუ კაცსა ცერით კერძო სცე, ეწოდების მუშტი, უკეთუ ნეკის მხარე დაჰკრა, ეწოდების (ეწოდება) მჯილი (7, 531).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ელინელებიც ორთაბრძოლებს ატარებდნენ ხელებზე დახვეული თასმებით, რომლებშიც რკინა იყო ჩატანებული. ასე რომ, „მჯილვით ბრძოლაში“ აშკარად იგრძნობა ბერძნულ კრიეთან, ანუ „პიგმახიასთან“ (ძველბერძნულად pyg-mahi ნიშნავს მუშტს+ორთაბრძოლა) მსგავსება.

საქართველოში გართობა-თამაშობათა შორის მასობრივობით გამორჩეული და ადამიანთა ემოციური განმუხტვისთვის აუცილებელი მოკრივეთა შეჯიბრებები მეტწილად სახალხო (ყვენობა) თუ რელიგიურ დღესასწაულებზე (კვირაცხოვლობა - ქრისტიანული საეკლესიო დღესასწაული პირველ კვირას აღდგომის შემდეგ [8, 264], გიორგობა, ამაღლება, თელეთობა) იმართებოდა და თავისი წესები ჰქონდა, ხალხის ჩვეულებებზე დამყარებული.

განსაკუთრებით გავრცელებული იყო მუშტი-კრივი, რომელიც ტარდებოდა ზაფხულობით ქალაქის ქუჩებში ზედა კიდურების, იდაყვისა და მხრის გამოყენებით, ხოლო ზამთრობით ქალაქგარეთ სალდასტის კრივის დრო დგებოდა. სალდასტი, საკუთრივ, ბის ხმაღს ნიშნავს, ხოლო სალდასტის კრივი - კრივს შურდულებითა და ბის ხმლებით [9, 190]. ჩვენამდე მოღწეული მწირი ინფორმაციით ირკვევა, რომ თბილისში მუშტი-კრივისთვის საასპარეზო სარბიელი იყო ორთაქალაში, მახათას მთის უბეში, ავლაბარში, სოლოლაკის მთის კალთებზე.

„ზენი სამამაციონი“, როგორც ითქვა, მეტწილად კვირა დღეს იმართებოდა და ეს არ ყოფილა შემთხვევითი. სულხან-საბა ორბელიანი [7, 401] კვირას ასე განმარტავს: „კვირა ეწოდების შვიდეულსა, ხოლო პირველსა დღესა, რომელ არს ერთშაბათი, ბერძნულად ეწოდების კვირიაკე, ხოლო ქართულად საუფლო და მზისა“ (მეგრულად - ჟაშხა, ანუ ბჟაშ დღა - მზის დღე, ინგლისურად - Sunday - ვ.დ.). როგორც ვხედავთ, კვირა ყოფილა საუფლო, საკვირ(ვ)ელი (გასაკვირი) დღე, ანუ როგორც ამბობენ, უფლის აღდგომის (რუს. воскресенья), სიცოცხლის სიკვდილზე, სიკეთის ბოროტებაზე გამარჯვების დღე, რაც იმის დასტურიცაა, რომ რელიგია საერთო ზნე-ჩვეულებებითაც აერთიანებს ხალხს. როგორც აღექსანდრე ორბელიანი ბრძანებს, ხალხის ცხოვრების წესი, ზნეობა უნინ „სულ სიმართლესა და სახარების რიგზე იყო შედგენილი“ [10, ფ. 1650].

კრივის განსაკუთრებულ ორთაბრძოლებს, ფაქტობრივად, თეატრალურ წარმოდგენას, ისტორიული სახელწოდებით - ყვენობას, რაც წელიწადში ერთხელ ყველიერში იმართებოდა და დიდმარხვის პირველ დღეს ხუთი ათასზე მეტი ადამიანის მონაწილეობით მთავრდებოდა, სხვადასხვა ფენის წარმომადგენლები გულისყურით ადევნებდნენ თვალს.

კავკასიის მეფისნაცვალ (1844-1854 წლებში) მიხაილ ვორონცოვის თაოსნობით თბილისში 1846 წლის 5 იანვარს გამოვიდა რუსული გაზეთ «Кавказ»-ის პირველი ნომერი რუსი მწერალ ოსიპ კონსტანტინოვის (1813-1856) რედაქტორობით. პირველსავე გვერდზე ო. კ.-ს ინიციალებით (სავარაუდოდ, ეს უნდა იყოს გაზეთის რედაქტორი) ხელმოწერილი ინფორმაცია დაიბეჭდა თბილისურ მუშტი-კრივზე. პუბლიკაციაში აღწერილია, თუ როგორ იმართებოდა საქართველოს დედაქალაქში საკრივო ორთაბრძოლები.

ავტორის თქმით, მუშტი-კრივი თბილისელთა სასიამოვნო გართობა ყოფილა. უწინდელი ჩვეულებებით, „დღესასწაულებზე საღამოობით ქალაქის თითქმის მთელი მოსახლეობა - ქართველები და სომხები თავს იყრიდნენ ავლაბრის გარეუბანში, იყოფოდნენ ორ ბანაკად: ერთს შეადგენდნენ გარეუბნის წარმომადგენლები, მეორეს კი - ძველი ქალაქის მაცხოვრებლები. თითოეული მებრძოლი მისთვის ხელსაყრელ ადგილს იკავებდა ვინჩრ და გრძელ ხევივ და მოწინააღმდეგეს საჩხუბრად ინვევდა. ზურნის ჭყვიტინი და დოლის ბრაგუნი გულს უჩქროლებდა მებრძოლებს“. ავტორს აღწერილი აქვს, შეტაკებისას ახალგაზრდები თუ როგორ იქნევდნენ მუშტებს, როგორ ტოვებდნენ ბრძოლის ველს კბილებჩამტყვერეული, თვალეზაღურჯებული და კოპებიანი მეომრები. მხოლოდ ღამის ბინდებუნდში იფანტებოდნენ მოჩხუბრები. გამარჯვებულები მხიარული შეძახილებით ბრუნდებოდნენ ქალაქში და ხშირად უახლოეს დუქანს საკუთარ თავზე უწვენვია ზეიმის სევდიანი შედევი - ბედნიერი მებრძოლებისგან შემდგარი ბრბოს არჩივი გამხდარა. მეორე დღეს რამდენი დაელამებული თუ ხელჩამოკიდებული ხელოსანი და ვაჭარი მსხდარა ბაზრის ფარდულების წინ, რამდენი შინ წოლილა ან სიცოცხლით გადაუხდია ხარკი იმ სიამოვნებისთვის, რასაც მუშტი-კრივისგან იღებდა. თუმცა ეს ხელს არ უშლიდა ამ „თამაშობას“, თბილისის მოსახლეობის მუდმივად მიმზიდველ გართობად დარჩენილიყო [11, #1, გვ. 1];

ამავე გაზეთის 1894 წლის მე-60 ნომერშია დაბეჭდილი რუსეთის არმიის სომხური წარმოშობის გენერალ-ლეიტენანტის, სამხედრო ისტორიკოს სტეპან ქიშმიშევის სტატია „თბილისი 40-იან წლებში“. ავტორი სხვა თამაშობებთან ერთად თბილისურ მუშტი-კრივზეც ამახვილებს ყურადღებას. პუბლიკაციის მიხედვით, ავლაბარში გამართულ საკრივო ორთაბრძოლებს ტრადიციულად შენარჩუნებული წესები ჰქონია: ახალგაზრდები ჩხუბში ერთვებოდნენ უქუდოდ, გადაღელილი მკერდით, ჩოხით ან ახალუხით, ხშირად უფეხსაცმლოდ, მხოლოდ - წინდებით. ავტორის თქმით, დამარცხებულთა მუშტები გამარჯვებულების წინააღმდეგ უძლური რომ ხდებოდა, ისინი ქვებს, აგურებს თუ სხვა საგნებს იშველიებდნენ. ამიტომ არცთუ იშვიათად ორთაბრძოლის მაყურებლებიც ზარალდებოდნენ. ქიშმიშევი 1851 წლის 4 თებერვალს თბილისში სიონის ქუჩაზე მომხდარ ინციდენტსაც იხსენებს - იმ დღეს მუშტი-კრივისას კონბერგის ახლადგახსნილი აფთიაქი დაზიანებულა. ამ ფაქტს მაშინვე გამოსმაურებიან პეტერბურგიდან [12, #60], რასაც უფრო ვრცლად ქვემოთ მიმოვიხილავთ.

თბილისური კრივის შესახებ ყველაზე სრულყოფილ მასალას ცნობილი სამხედრო მოღვაწე დავით ბებუთაშვილი (ბებუთოვი) გვანდის. იგი დანვრილებით აღწერს XIX საუკუნის დასაწყისში სოლოლაკში გამართულ შეჯიბრებას, რომელშიც მონაწილეობა თავადაც მიუღია [13].

ბებუთოვის თქმით, როცა კრივი ქალაქში იმართებოდა, მაყურებელი, ანუ „ქალი და კაცი, ადიოდენ სახლების სახურავებზე, ავსებდენ ბანებს და იქიდან შესცქეროდენ ომს და ამხნევებდენ გამბედავ მებრძოლთ თანაგრძნობის აღმოჩენით. და როცა ქალაქს გარედ იბრძოდენ შურდულებით და ხმლებით, მაყურებლებს წინ-დანინვე ჰქონდათ დაკავებული გორები და მაღალი ადგილები. იქიდან კარგად ხედავდენ ყველაფერს ქვევით, ლელეში და ხეობაში, სადაც ჰქუხდა ბრძოლა“...

მემუარები გვაუწყებს, რომ კრივს განსაკუთრებით ახალგაზრდობა მისდევდა, „ქართველ ქალს ერთი-ათად უფრო ტურფად ერყენებოდა ის ვაჟი, რომელიც კრივში გაიმარჯვებდა და სახელს გაითქვამდა. მოკრივენიც, რასაკვირველია, რამოდენათაც სახელის შოვნას ცდილობდენ. იმდენათვე სწადდათ და ცდილობდენ თავის გამოჩენას თავიანთ „ორთავ თვალის სინათლის“ სასიამოვნოდ და სასიქადულოდ“.

ჩვეულებრივ, შეჯიბრებას ყმანეილები იწყებდნენ, შემდეგ ბრძოლაში ერთვებოდნენ ჭაბუკები და 25-30 წლის კაცები, ბოლოს კი - ასაკოვანი და გამოცდილი მოკრივეები: „ორივე მხრიდან მეშურდულენი ათასობით და სეტყეასავით მიაყრიდნენ ქეებს ერთმანეთს. მონინააღმდეგეები ნაბდებით თავს იფარავდნენ შურდულის ქვებისაგან, რომელიც ზუზუნით მოდიოდა. მერე საქმეში მოხმალავენი ერეოდნენ“. მართალია, „შურდულები პატარა ზომისა იყო და ხმლებიც - ხისა, მაგრამ მაინც საშინელი და დაუზოგავი ხდებოდა ეს უმუშტო კრივი“.

გარკვეული დროის შემდეგ შეჯიბრების ბედითი თქოს გადანყეცილი იყო: ნაცემი მოკრივენი ასპარეზს ტოვებდნენ და ნელ-ნელა უკან იხევდნენ, მაგრამ ბრძოლა, თურმე, ამით არ მთავრდებოდა, რადგან „დამარცხებულნი იშველიებდნენ ქეებს, აგურებს, ხის ნაჭრებს და ყველაფერს, რაც ხელში მოხვდებოდათ. ამის გამო ხშირად იმსხვერუოდა მეზობელი სახლების კარფანჯრები, აივნები, შუშაბანდები და სხვ.; ბევრი მოკრივე ბრძოლიდან დაჭრილი გამოჰყავდათ“.

ხშირად ეს ფიზიკური ვარჯიშობა, აქვსენტი ცაგარელის თქმით, ეს „მუშტის ქუხილი“, თავდებოდა ფიზიკური დასახიჩრებითაც. „კრივის მეორე დღეს ბლომად იყვნენ ხოლმე თავგახეთქილები, თვალწავარდნილები და ცხვირპირდამტვრეულები“. ამის მიუხედავად, „ცხვირპირის დამტვრევას“ სულაც არ მოსდევდა ბოროტი გრძნობები და ხშირად ასე ფიზიკურად დასახიჩრებულნი, ნიშნად შერიგებისა, სალხინო ადგილებში მიდიოდნენ და ერთად დროს ატარებდნენ.

ქართლ-კახეთის ანექსიის პირველი დღეებიდანვე რუსებს, სხვა ადათთა შორის, კრივიც აუკრძალავთ, როგორც „საშიში თამაში“, თუმცა

მთავარმართებელ პავლე ციციანოვის დროს, ხალხის თხოვნით, კვლავ განუახლებიათ, მაგრამ, როგორც პეტრე უმიკაშვილი მიუთითებს, „არა იმიტომ, რომ ციციანოვის ძარღვებში ქართული სისხლი სჩქეფდა, არამედ იმიტომ, რომ ხალხს თავისებურება არ დაჰკარგოდა და სამხედრო მოქმედებაში განვრთნილიყო“.

1869 წელს ჟურნალმა „ცისკარმა“ გაამახვილა ყურადღება რუსულ აკრძალვებზე. მარტის ნომერში იოსებ ელიოზოვის 1866 წლის 25 მაისს დაწერილი სტატია დაიბეჭდა. ავტორი გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ „აქამომდე ხალხნი ხშირ ხშირის ომების გარდა იწვრთებოდნენ კრივებში რომელი არღა არის, ვინარ იცის კრივი და იმისი მნიშვნელობა, ის იყო ზნეობითი სწავლა ვაჟკაცობის, წრთენისა და ვარჯისობისა. მთელი ქალაქის მოკრივენი თანა სწორ ორად გაყოფილი შეიკრიფებოდნენ კარგათ გადაღელულნი და გამართავდნენ ხოლმე, ორნივე მხარენი ერთმანეთზე დაძვრებულნი ირგვლივ საშინელის კიჟინით მაყურებელთათანა უიარალო ძლიერს ბრძოლასა, აქაცა იცნობებოდა ხოლმე გმირულნი ფალავანნი ძლიერისა და მარჯვეს მუშტებით, რომელთა ძალის მოსამატებლად აქედამ და იქიდან ას ორასობით მიტავევულნი იქნებოდნენ ლელვასაებრ მსგავსი ფიცხელის ომისა, გატან-გამოტანა, ზედა დასხმას, მიჯარვა გამომეტებული მუშტების დაკურა, ნაქცევა და ზედა ნაქელუა, უკანასკელ გამარჯვება ერთისა მხარისაგან მეორისა და განდევნა მისი საკრივო ალაგიდამ...“

ასე ამა კრივებში უვარჯისობის გამო, როგორც ჩუენი ხალხის ზოგიერთნი იარაღნი არიან უარგისო ჟანგიანნი, ეგრეთვე იმათი პატრონებიც უხმარად და უარგისოდ ქცეულნი და რასაკვირველია ზემოხსენებულის აბდულ ალიასთანა მცირენი კაცნი დაჰფანტვენ უმრავლესთა უწვრთელთა დახამებულთა“ [14, 81].

მეფის რუსეთის წარმომადგენელთა ამგვარ აკრძალვებს ეხმაურება 1880 წლის 5 მარტის „დროება“. აი, რას წერს გაზეთის კორესპონდენტი „ანჩხატელი“ (პეტრე უმიკაშვილი): „დღეს, ყეენობის ორშაბათს ამ წელს, მე და ჩემო მკითხველო, ვესწრობით მარტის სამია და ნახევარ არშინი თოვლი დევს. მთელმა კვირამ გაიარა. არც მუშტი-კრივი ვნახეთ და არც უბრალო ქუჩის ბიჭ-ბუჭების ყეენი...“

- ქუჩაში დესეტნიკები ბურთის თამაშობასაც, თოვლის გუნდის თამაშობასაც უშლიან... ზურნას ქუჩაში ნუ დაუკრავთო და ყეენს გამოგაყვანინებენ?! ეჰ, შენ კი დაგლოცა ღმერთმა; „რაც გინახავს, ელარ ნახავ!“ ეს არის და გათავდა!“

ავტორის აზრით, ყოველი ქალაქი თავის ღირშესანიშნავ დღეს აღნიშნავს ზეიმით, თბილისისთვის ასეთი სასახელოა სპარსეთის შაჰის დამარცხების დღე - დიდმარხვის ორშაბათი, როდესაც დედაქალაქელებმა ვაჟკაცობა გამოიჩინეს და საქართველო ყიზილბაშ-სპარსებისგან გამოიხსნეს. ნუთუ „ქალაქმა ეს ერთი დღეც არ შეიძლოს იდღესასწაულოს?“ [15, #49].

„დროების“ მომდევნო ნომერში ქალაქის რჩევის სხდომაზეა სტატია დაბეჭდილი, რომელიც ხელმოუწერელია, მაგრამ პუბლიკაციის სტილით თუ ვიმსჯელებთ, ის პეტრე უმიკაშვილს უნდა ეკუთვნოდეს: „ჩვენს ქუჩებში ზურნის ხმაც აღარ ისმის. ზურნას, ბატონებო, თავის ისტორია აქვს. ამ საკრავის ხმით ცხოვრობდა და იზრდებოდა ჩვენი ხალხი“ [16, #50, 2]. ეს არ არის გადაჭარბებული მგზნებარება. სიმამაცით განთქმულ ერთ რუსს, გვარად შერემეტიევს, საქართველოში სტუმრად მყოფ ფრანგი მწერალ ალექსანდრ დიუმასთვის ქართველებზე უთქვამს: „ისინი ბრძოლაში უნდა ნახო: როდესაც თავისი წყეული ზურნის ხმას გაიგონებენ, რომელიც თოჯინების თეატრისთვისაც კი უვარგისია, უკვე ხალხი კი არა, ტიტანები ხდებიან, რომელთაც ცის დაპყრობაც კი შეუძლიათ“ [17].

ზემოთ 1851 წლის 4 თებერვლის ინციდენტი ვახსენეთ. საკრივო ორთაბრძოლებთან დაკავშირებული ამ შემთხვევის გამო კავკასიის მეფისნაცვალ მიხაილ ვორონცოვისთვის პეტერბურგიდან უსაყვედურობით, რადგან ქალაქში მუშტი-კრივის გამართვის ნება მას მიუცია. ცნობილი მკვლევარი ი. ფერაძე 1919 წელს გამოქვეყნებულ მონოგრაფიაში წერს: „მას დაუსვეს შეკითხვა, მართალია თუ არა, რომ ამ დროს 5 კაცი მოკვდა და 300 დაიჭრაო“ [18]. მეფისნაცვალს იპერატორისთვის მიუწერია, რომ თქვენამდე მოღწეული ამბები ჭორია, სინამდვილეში მხოლოდ ერთი უბედური შემთხვევა იყო - ხალხის ბრბოში მყოფ ებრაელს ქვა მოხვდა, იგი დაეცა, თავი ფილაქანზე დაარტყა და მეორე დღეს გარდაიცვალა. რაც შეეხება დასახიჩრებულებს, იყო ერთი ადამიანი, რომელმაც შინ რვა დღე იმკურნალა, გამოჯანმრთელდა და ახლა მზად არის, კვლავ მიიღოს მონაწილეობა მუშტი-კრივში, თუ ასეთი რამ კიდევ გაიმართებაო [12, #60].

პეტერბურგში გაგზავნილ ანგარიშში ვორონცოვი მიუთითებს, რომ რუსეთის მთავრობამ ქართველებს ძველი სავაჟაკო ჩვეულებები არ უნდა დაუშალოს, რადგან ისინი ამის მეშვეობით არიან მზად, რუსეთის ჯართან ერთად დაიცვან ქვეყნის საზღვრები [19, 111]. ამკარად ჩანს, რომ ვორონცოვი დიპლომატიური პასუხით ქართველებს, მათს კულტურასა და ძველ ზნე-ჩვეულებებს იცავს, რაც სხვა დროსაც არაერთხელ გაუკეთებია, მეტიც - ჯირითში გამარჯვებულთათვის ჯილდოდ „ოქროს თასი - ყაბახიც“ კი დაუწესებია. ამიტომაც წერდა ჟურნალი „ცისკარი“ 1858 წელს, რომ უგანათლებულესმა კნიაზმა მ. ს. ვარანცოვმა ერთი სიტყვაც არ იცოდა ქართული, მაგრამ „იყო დიდი გონების კაცი, სრული გავითარებული და სურდა ჭეშმარიტად ჩვენი კეთილი“ [20, #7, 130].

ბებუთოვის აზრით, კრივს პქონდა თავისი ჭეშმარიტად კარგი მხარე. ქართველი კაცი პატარაობიდანვე იწრთობოდა სამხედრო ხერხებში, ავარჯიშებდა თავის საღ გონებას და გამჭვრეტელობას, რომელიც მას ბუნებით დაჰყოლია, ვარჯიშობდა სიმარდეში, სისწრაფეში - „ერთი სიტყვით, კრივში ქართველი იძენდა ყველა იმ თვისებათა, რომელნიც ძვირფასნი არიან სამხედრო საქმისათვის“.

ასპარეზოებები რომ სამხედრო საქმიანობისთვის ნამდვილად სანერტნელი საშუალება იყო, ამას მოწმობს იტალიელი მისიონერის - დიონიჯო კარლის ჩანაწერები. ავტორი აღფრთოვანებულია იმით, რომ „ქართველები მეომრობით არიან განთქმულნი. ეს ჭეშმარიტებაზე უფრო ჭეშმარიტია, ვინაიდან ქართველების ლაშქარი ნადირობის გარდა, რაშიაც ისინი განუწყეცელივ იწრთობიან, მე ვნახე განსაკუთრებულ თამაშებში, რომლებშიც ისინი ხელმარჯვე ტყორცნას სწავლობენ“ შემდეგ ავტორი ყაბახსა და ცხენბურთში ასპარეზოებს აღწერს დანერვილებით და დასძენს: „სპარსელები, რომლებიც ყოველთვის ესწრებიან ქართველთა ვაჟკაცურ გართობა-თამაშოებს, აღფრთოვანებით აღწერენ მათ. ამით ისინი პატივით მოსავენ ქართველთა მეომრულ ღონისძიებებს“ [21, 178].

1851 წლის საკრივო ამბავთან დაკავშირებით ვორონცოვის განმარტებას იმპერატორ ნიკოლოზ პირველის ბრძანება მოჰყოლია: „კრივის ნება მიეცეთ ქალაქგარეთ, მაგრამ ისე კი, რომ მუშტების გარდა, სხვა რამ იარაღი არავინ იხმაროს. კრივს თვალყური უნდა ადევნოს პოლიციამ, რომელსაც ნება ეძლევა, შეაჩეროს კრივი იმ დროს, როდესაც მოპირდაპირენი გახურდებიან“ [19, 825-826]. თუმცა ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა, რადგან სალდასტის კრივი მთავარმართებელ ალექსანდრ ბარიატინსკის დროს სამუდამოდ აუკრძალავთ. დარჩენილა მხოლოდ ჩვეულებრივი მუშტის კრივი, რომელსაც თავისი წესები ჰქონდა გამომუშავებული და პოლიციის ზედამხედველობით სამოცდაათიან წლებამდე ქალაქგარეთ იმართებოდა.

როგორც ვხედავთ, საკრივო ორთაბრძოლებს საქართველოში გართობასთან ერთად სოციალურ-ფსიქოლოგიური მნიშვნელობაც ჰქონდა, რადგან ძლიერ ზეგავლენას ახდენდა ადამიანის განვითარებაზე - აძლიერებდა მას არა მარტო ფიზიკურად, არამედ ფსიქოლოგიურადაც; ჯანსაღი სხეულის შენარჩუნების პარალელურად ხელს უწყობდა ნეგატიური ემოციებისგან დაცლას, საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობის განმტკიცებასა და ერთფეროვანი ფიზიკური შრომით დაღლილი სხეულის გახალისებას, ზნეობის ამაღლებას - კარგი მოკრივე ხომ „კაი ყმაც“ იყო, ამიტომ ძველ საქართველოში მეომრული თამაშოები ახალგაზრდობის ნამდვილ სამხედრო სკოლას წარმოადგენდა.

ამიტომაც წერდა 1874 წელს გაზეთი „დროება“ გულისტკივილით: „რომელ ხალხში ნახავთ უკეთეს გამამხნეველებს და რაინდულ შეკრებილობებს, როგორც ჩვენში? ბურთი, ყაბახი, ჭიდაობა, კრივი, მარულა და კიდევ სხვა ამ გვარი ნაციონალური თამაშოები ამაღლებენ კაცს და ვგონებ ნამეტანი არ იქნება, რომ ვსთქვათ: ამაღლებენ არა მარტო მის ფიზიკურ მხარეს, არამედ ზნეობასაც“ [22, 434].

სახელმწიფოებრიობის დაკარგვის შემდეგ საქართველოს სამხედრო-რაინდულმა ნოდებამ მიზანდასახულობა და ფუნქციაც დაკარგა. მეომრული თამაშოებიც, ანუ „ზნენი სამამაცონიც“, სამწუხაროდ, თანდათან დავიწყებას მიეცა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვახუშტი ბავრაციონი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თ. ლომოურისა და ნიკ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბილისი, 1940, გვ. 17;
2. ჟან ბატისტ ტავერნიე, მოგზაურობა აღმოსავლეთში, თარგმანი ფრანგულიდან ალექსანდრე ჭყონიასი, ჟურნალი „მოამბე“, #16, 1998;
3. ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანი, ჩოგნაობა ანუ ბურთაობა, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფონდი 1650;
4. გაზეთი „პრომა“, # 8, 1883;
5. პომეროსი, ილიადა (ძველბერძნულიდან თარგმნა, ნინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო რომან მიმინოშვილმა), გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1979, გვ. 512-513;
6. „დროება“, #217, 1882;
7. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I (ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ), თბილისი, „მერანი“, 1991;
8. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (ერთგომეული), თბ., 1986;
9. იოსებ გრიშაშვილი, ქალაქური ლექსიკონი (საარქივო მასალა), გამომცემლობა „სამშობლო“, თბ., 1997, გვ. 190;
10. ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანი, ჩოგნაობა ანუ ბურთაობა, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფონდი 1650;
11. გაზეთი «Кавказ», #1, 5 იანვარი, 1846;
12. გაზეთი «Кавказ», #60, 4 მარტი, 1894;
13. «Кавказский сборник», 1902, I. XXIII (Военный сборник 1876 г. Кн. 3 и 4: Автобиогр. Давида Осиповича кн. Бегутона);
14. იოსებ ელიოზოვი, საყდრის ახლოს თარის დაკურა, ჟურნ. „ცისკარი“ (ნელინადი მეცამეტე), #3, მარტი, 1869. 67-82 გვ.;
15. გაზ. „დროება“, 49, 5 მარტი, 1880;
16. გაზ. „დროება“, 50, 6 მარტი, 1880;
17. ალექსანდრე დიუმა, <https://sputnik-georgia.com/analytics/20151025/228886195.html>;
18. ფერაძე ი. გიორგი ერისთავი და ქართული თეატრი, ისტორიულ-ლიტერატურული მონოგრაფია, ქუთ.: ნ. ფერაძისა და ანხ. სტამბა, 1919, 78 გვ.;
19. Акты. Собранные Кавказской археографической комиссией, Отчет князя М.С. Воронцова за 1849-1851 годы (ст.111), т.Х.Тф.: 1885;
20. ჟურნ. „ცისკარი“, #7. 1858;
21. დიონიზო კარლი, თბილისის აღწერა (თარგმანი იტალიურიდან ბეჟან გიორგაძისა), კრებული, მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკ. 29. 1951;
22. გაზ. „დროება“, #434. 1874.

1882 წელს ტოკიოს ცენტრში დიგორო კანომ გახსნასპეციალიზებული, ძიუდოს შემსწავლელი სკოლა „კოდოკანი“ („გზის შესწავლის სკოლა“). აღმოსავლური ორთაბრძოლების სისტემებიდან მან გამოყო დაცვისა და თავდასხმის რაციონალური, ეფექტური ილეთები, მეცნიერულად დაამუშავა ისინი და შექმნა ჭიდაობის ჰუმანური, მწყობრი და ერთიანი სისტემა „ძიუდო“ (იაპონურად ძიუ - „რბილი“ + დო - „გზა“), რომელსაც სასპორტო ხასიათი შესძინა. თავიდან კანოს არ სურდა, რომ ძიუდო საშეჯიბრო ხელოვნება ყოფილიყო, მაგრამ, როგორც პროგრესული შეხედულებების ადამიანი, მიხვდა, რომ მისი შემდგომი განვითარება საერთაშორისო ალიარების გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა. მან უჩვენა ის გზა, რომლითაც უნდა წასულიყო თანამედროვე ძიუდო [1]. მართლაც, ეს სახეობა მსოფლიოში მალევე გახდა პოპულარული. მაგალითად, ევროპაში ძიუდოისტთა პირველი ოფიციალური საერთაშორისო შეხვედრა მოეწყო 1929 წელს გერმანიისა და ინგლისის გუნდებს შორის, ხოლო 1934 წელს დრეზდენში პირველი ევროპული ინდივიდუალური შეჯიბრება გაიმართა.

დღემდე დამკვიდრებული მოსაზრებით, ძიუდომ ყოფილ საბჭოეთში გასული საუკუნის 50-იანი წლების მიწურულს მოიკიდა ფეხი. 1957 წელს საბჭოთა კავშირში მოიწვიეს უნგრული კლუბების - „დოჟას“ და მტკ-ს ძიუდოისტები, რომლებსაც საკავშირო სპორტსაზოგადოება „დინამოს“ და „ბურევესტნიკის“ სამბისტები დაუპირისპირდნენ (ქართველთაგან შალვა დაუშვილი, ბიძინა მაზიაშვილი, გურამ სიმონიშვილი და ოთარ შინჯიკაშვილი მონაწილეობდნენ). შეჯიბრება წინასწარი შეთანხმებით გაიმართა: ორთაბრძოლებში არ გამოიყენებდნენ მახრჩობელა ილეთსა (რომელიც დასაშვებია ძიუდოში და აკრძალულია სასპორტო სამბოში) და ფეხზე მტკიცეულ ფანდებს (სამბოში ნებადართულსა და ძიუდოში აკრძალულს). საბჭოთა სამბისტებმა მოსკოვში 24:0 გაიმარჯვეს. საპასუხო შეხვედრას დეკემბერში უნგრეთმა უმასპინძლა. საბჭოელებმა ისევ მიაღწიეს წარმატებას, ამჯერად - 23:1.

ევროპის, აზიისა და ამერიკის ქვეყნებში ძიუდოს პოპულარობას ხელს უწყობდა ამ სახეობის არა მარტო სასპორტო მხარე, არამედ - მეტწილად ფიზიკური და სულიერი აღზრდის სისტემის პროგრესულობა. ცხადია, ყოველივე ეს გულგრილს ვერც რუსეთის იმპერიას და ყოფილ საბჭოთა კავშირს დატოვებდა.

გასული საუკუნის 20-30-იანი წლების ჟურნალ-გაზეთებზე მუშაობისას 1933 წელს თბილისში რუსულ ენაზე დაბეჭდილ ჟურნალ «Физкультурник Закавказья»-ში ერთი საინტერესო მასალა ვნახეთ - ა. სტანკევიჩის საკმაოდ ვრცელი წერილი სათაურით - „ძიუ-დო მასებში“. ავტორის აზრით, მშობ-ს ნორმატივების მე-2 კომპლექსის ჩასაბარებლად უდიდესი მნიშვნელობა აქვს დაცვისა და თავდასხმის იაპონური ორთაბრძოლის - ძიუდოს ილეთების კარგ ცოდნას. ამ სტატიიდან რამდენიმე ამონარიდს შემოგთავაზებთ: „ძიუ-დო ფიზიკური აღზრდის სისტემაა რეაქციის, ტერორისა და ინტერვენციის ქვეყანა იაპონიაში... იაპონურმა ბურჟუაზიამ

ფიზიკური აღზრდის მთელი სისტემა ააგო საბრძოლო ვარჯიშების კომპლექსის საფუძველზე, რომელსაც კოლოსალური სამხედრო-გამოყენებითი მნიშვნელობა აქვს"... "ძიუ-დო იმდენად ცუდად არის გავრცელებული ჩვენში, რომ ფიზიკური კულტურის მუშაკებს, რომ არაფერი ვთქვათ ფართო მასებზე, მასზე წარმოდგენა არა აქვთ"... "იაპონიაში ძიუ-დო დანერგა არმიაში, ფლოტში, პოლიციაში, საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებში"... ავტორი პუბლიკაციის ბოლოს სპორტის მუშაკებს მოუწოდებს, ფართო მუშაობა გაძალდოს „საბჭოთა კავშირის მასებში ძიუ-დოს დასანერგავად და სერიოზულად ძიუ-დოს ტექნიკის ასათვისებლად" [2].

ცხადია, ძიუდოს სსრკ მასებში დანერგვა მთავრობის პოლიტიკა რომ არ ყოფილიყო, არა გვევლინა, 1933 წელს სტანკევიჩის ასეთი სიტყვამდე გამოვიჩინა და „რეაქციის, ტერორისა და ინტერვენციის ქვეყნის" - იაპონიის ფიზიკური აღზრდის სისტემისთვის მსგავსი პროპაგანდა გაენია.

ინტრიგამ ახალი ძიებისკენ გვიბოძა. რუსულ, ბელარუსულ და უკრაინულ წყაროებზე მუშაობისას მიხილეთ ლუკაშევის, სერგეი ივანოვი-კატანსკის, ანატოლი ხარლამპიევის, ანატოლი ხლოპეცკის, ბორის ხრამოვის, ვლადიმირ გრიშჩენკოვისა და სხვათა ნაშრომებში ფართო მასებისთვის დღემდე უცნობ ბევრ საინტერესო მასალას გავეცანით. როგორც ირკვევა, გასული საუკუნის 80-იანი წლების მიწურულამდე საბჭოთა კავშირში ძიუდოს განვითარებაზე ინფორმაციებს აჩუმათებდნენ ან ტაბუდადებული იყო გრიფით "საიდუმლო".

პუბლიკაციებით ირკვევა, რომ 1904-1905 წლების რუსეთ-იაპონიის ომში რუსეთის დამარცხების შემდეგ ჩნდება ინტერესი იაპონური ჯიუ-ჯიცუს მიმართ. 1905 წელს რუსეთში გამოქვეყნდა ინგლისურიდან თარგმნილი 120-გვერდიანი წიგნი (გამოაქვეყნა ივან სიტინმა) ფიზიკური აღზრდის სისტემაზე საკმაოდ გრძელი სათაურით: „ფიზიკური აღზრდა იაპონიაში. ვარჯიშების, დიეტისა და, საერთოდ, ცხოვრების წესის სისტემა, რომელმაც ამქვეყნად ეს ერი ყველაზე ჯანმრთელი, ძლიერი და სიცოცხლით სავსე გახადა".

1907-1917 წლების პრესაში ხშირად ქვეყნდებოდა მასალები ჯიუ-ჯიცუზე. ამ სახეობის ილეთებს ყურადღება რუსეთის პოლიციამაც მიაქცია. 2017 წლის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მსგავსი წერილების ბეჭდვა და ამ სახეობის განვითარება შეწყდა. სამაგიეროდ, მალევე იწყება პროპაგანდა ძიუდოსი, რომელსაც ვასილი ოშჩეპკოვმა საფუძველი ჯერ კიდევ 1914 წელს ვლადივოსტოკში ჩაუყარა. იგი 1907 წლიდან ჯერ იაპონური კიოტოს მართლმადიდებლურ სემინარიაში, მერე კი ტოკიოში ძიგორო კანოს კოდოკანის სკოლაში სწავლობდა. მაშინდელი იაპონური გაზეთის ცნობით, ოშჩეპკოვი პირველი რუსი და მეოთხე უცხოელია, რომელმაც პირველი დანი დაიმსახურა. შავი ქამარი მისთვის თვით კანოს შემოურტყამს.

რუსეთში დაბრუნების შემდეგ დაუწყია ოშჩეპკოვს ძიუდოს ფართო პროპაგანდა, სექციების გახსნა. 1928 წელს ძიუდოს სასპორტო და საბრძოლო კომპლექსის ილეთები მუშურ-გლეხური ნითელი არმიის (PKKA) პირველი საკავშირო სპარტაკიადის საჩვენებელ ნაწილში შეუტანიათ.

1931 წელს საბჭოთა კავშირში შემოიღეს ფიზკულტურული კომპლექსი (ГТО) - მშთ (მზად ვარ შრომისა და თავდაცვისათვის). მე-2 ეტაპისთვის თავდაცვისა და განიარაღების ილეთების დამუშავება ომჩეპკოვისთვის დაუვალებათ. ამ ილეთებს დაუფლებიან ცნობილი მხედართმთავრები - მიხაილ ტუხაჩევსკი, იონა იაკირი და სხვები.

ძიუდოს განვითარების მოკლე ისტორია და ხელჩართული ბრძოლის სისტემა შესულა ფიზიკური კულტურის სახელმწიფო ცენტრალური ინსტიტუტის 1932-1933 წლების სასწავლო გეგმაში. 1932 წელს ინსტიტუტის ღია პირველობა გამართულა სტუდენტებს შორის გოგონების მონაწილეობით. იმავე წელს ომჩეპკოვს სასწავლო ფილმიც გადაუღია სასპორტო ორთაბრძოლისა და თავდაცვის პროპაგანდის მიზნით.

1933 წლის მაისში ძიუდო ჩაურთავთ უმაღლესი სასწავლებლების სპარტაკიადის პროგრამაში. ეს იყო საბჭოთა კავშირში ძიუდოსიტა პირველი საკავშირო შეჯიბრება მამაკაცებისთვის 6 და ქალებისთვის 2 წონით კატეგორიაში. ტურნირში 33 სპორტსმენი მონაწილეობდა, მათ შორის - 5 ქალი.

1933-1934 წლებში ძიუდოს სექციები გაუხსნიათ ლენინგრადში, სარატოვში, ხარკოვში, კიევში, როსტოვში, ბაქოში, თბილისსა და სხვა ქალაქებში (დღევანდელი კოვიდსიტუაციიდან გამომდინარე, არქივებში შესაბამისი წყაროების საძიებლად, სამუხსაროდ, საშუალება არ მოგვეცა).

1934 წელს გამართულა პირველი ამხანაგური შეხვედრა მოსკოვის ფიზკულტურის ინსტიტუტისა და ავიახიმის ძიუდოსიტა შორის. მომდევნო წელს ფიზკულტურის ინსტიტუტს თავად ჩაუტარებია უმაღლესი სასწავლებლის პირველობა, 1935 წელს მოსკოვის პირველი ჩემპიონატი გაიმართა ძიუდოში. 1936 წელს კი შეიქმნა თავისუფალი სტილით ჭიდაობის (ძიუ-დო) მოსკოვის სექცია. შეჯიბრების ოფიციალური წესების შენიშვნებში ომჩეპკოვი წერდა: „თავისუფალი სტილით ჭიდაობა - ძიუ-დო - წარმოადგენს შედარებით ახალ, ჩვენს ქვეყანაში ჯერ კიდევ არცთუ ისე გავრცელებულ სპორტის სახეობას, ამიტომ ვითვალისწინებთ ამ ჭიდაობის უდიდეს მნიშვნელობას ჩვენი ახალგაზრდების ფიზიკური აღზრდის მიზნით (არაფერს ვამბობთ მისი ილეთების გამოყენებით მნიშვნელობაზე)“. ომჩეპკოვს მხედველობაში ჰქონდა ჭიდაობა სამბო...

1937 წელს მოსკოვისა და ლენინგრადის ძიუდოსიტა გუნდები შეხვედრენ ერთმანეთს. ამავე წლის ნოემბერ-დეკემბერში დაგეგმილი იყო ძიუდოში საჭოთა კავშირის პირველი ჩემპიონატის ჩატარება მოსკოვში, მაგრამ მაშინ საბჭოეთში ფართო გაქანება მიეცა „ხალხის მტრებთან“ ბრძოლას. ვასილი ომჩეპკოვს შპიონაჟში (იაპონიის სასარგებლოდ) დასაღეს ბრალი, 2 სექტემბერს დააპატიმრეს და 1938 წელს დახვრიტეს. ამის შემდეგ ძიუდო, როგორც სისტემა, რომელიც კაპიტალისტური იაპონიიდან შემოვიდა, სასწავლო გეგმებიდან სასწრაფოდ ამოიღეს და მეორე მსოფლიოს ომისთვის სპორტის ეს სახეობა ვასილი ომჩეპკოვის სახელთან ერთად დაეინყებას მიეცა...

როგორც ვხედავთ, საბჭოთა კავშირში ომამდე ძიუდოს დიდი ყურად-

ლება ექცეოდა. მისი აღორძინება მე-20 საუკუნის 50-იანი წლებიდან იწყება, რასაც მსოფლიოში საინტერესო მოვლენები უსწრებდა: 1948 წელს ლონდონში დაარსდა ევროპის ძიუდოს კავშირი. მისი წევრების ინიციატივით 1951 წელს ჩამოყალიბდა ძიუდოს საერთაშორისო ფედერაცია. იმავე წელს პარიზში ევროპის პირველი ჩემპიონატი ჩატარდა.

ამერიკის კონტინენტზე ძიუდო მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან გავრცელდა. 1903 წელს მენარმე სამუელ ჰილმა იოსიაკი იამასიტა ვაჟიშვილისთვის ძიუდოს მასწავლებლად მიიწვია. იაპონელი ცნობილი იყო, როგორც კოდოკანის პირველი სტუდენტი, რომელმაც სცადა წლის განმავლობაში 10.000 ორთაბრძოლა ჩაეტარებინა და მიზნამდე ცოტა დააკლდა - 9617-ჯერ შეხვდა მეტოქეებს.

იამასიტა ჩავიდა ამერიკაში, მაგრამ მენარმის მეუღლეს არ მოეწონა ჭიდაობის ეს სახეობა - ძალიან სასტიკი და უხეშიაო და ხელშეკრულება ჩამალა, სამაგიეროდ, სხვა სამუშაო გამოუძებნა სტუმარს - ამერიკის 26-ე პრეზიდენტ თეოდორ რუზველტს (1901-1909) შეახვედრა, რომელსაც იაპონიის საბრძოლო ხელოვნებების მიმართ დიდი ინტერესი ჰქონია და კოდოკან ძიუდოს ნახვა მოისურვა. პრეზიდენტის წინადადებით, იამასიტა ამერიკელ ფალავანს დააჭიდეს. ეს უკანასკნელი იაპონელზე ორჯერ მძიმე ყოფილა. ამომავალი მზის ქვეყნის წარმომადგენელს ოკეანისგალმელი ბეჭებზე დაუნვენია.

რუზველტს ეს ორთაბრძოლა იმდენად მოსწონებია, რომ მისი წინადადებით იამასიტა ამერიკის სამხედრო-სახლვაო აკადემიაში ძიუდოს მასწავლებლად მიუწვევიათ და ანაზღაურებად 5000 დოლარი დაუნიშნავთ, რაც მაშინდელი მაჩვენებლებით სამეფო ხელფასი იყო. თითქმის ნახევარი საუკუნის შემდეგ - 1952 წელს კი სპორტის ამ სახეობაში ამერიკის პირველი ჩემპიონატი (ჰავანა) გაიმართა.

ძიუდოში პირველი სამი მსოფლიოს ჩემპიონატისას წონითი კატეგორიები არ ყოფილა. პლანეტის უძლიერეს კიმონოიანთა პირველ შეჯიბრებას 1956 წელს ტოკიოში უმასპინძლა. ჩემპიონობა მასპინძელმა სიოძი ნაცუმი მოიპოვა, ორი წლის შემდეგ ისევ იაპონიაში კვარცხლბეკის უმაღლეს საფეხურზე კოძი სონე (იაპონია) ავიდა. 1961 წელს მსოფლიოს მესამე ჩემპიონატი საფრანგეთის დედაქალაქ პარიზში გაიმართა, სადაც ყველას ჰოლანდიელმა ანტონ ჰეისინკმა აჯობა - ფინალში სონეს მოუგო. ამ მარცხმა იაპონელები აიძულა, ძიუდოში წონითი კატეგორიები შემოეღოთ. 1965 წლის მსოფლიოს მე-4 ჩემპიონატი რიო დე ჟანეიროში (ბრაზილია) უკვე 4 წონაში ჩატარდა. ოქროს მედლები მოიპოვეს ხიროფუმი მაცუდამ (68 კგ, იაპონია), ისაო ოკანომ (80, იაპონია), ანტონ ჰეისინკმა (+80, ჰოლანდია) და ისაო ინოკუმა (აბსოლუტური, იაპონია), რომელმაც ფინალში ანზორ ქიბრონაშვილს სძლია. ბრინჯაოს მედალი ანზორ კიკნაძეს ხვდა.

1966 წელს რომში ოლიმპიური თამაშების მსვლელობისას სოკ-ის 58-ეესიაზე გადაწყდა, რომ 1964 წლის ტოკიოს ოლიმპიადის პროგრამაში ძიუდო შეეტანათ.

1961 წელს საბჭოთა კავშირი ევროპის ძიუდოს კავშირის წევრი გახდა. იმავე წელს ის საერთაშორისო ფედერაციის წევრადაც მიიღეს, არა-და, იმ კონგრესზე ფედერაციის პრეზიდენტი რისეი კანო (ძიგორო კანოს ვაჟი), რომელიც მამის გარდაცვალების შემდეგ კოდოკანის სკოლის დირექტორი გახდა, კატეგორიული წინააღმდეგი იყო. მასზე ფრანგი პოლ მორი-ბონეს ულტიმატუმმა იმოქმედა - რუსებთან ერთად კონგრესის დარბაზს ევროპის კავშირის წევრებიც დავტოვებთ.

1962 წელს საბჭოთა კავშირს საფრანგეთის ძიუდოისტთა ნაკრები ეწვია. სტუმრები მოსკოვში (8 აპრილი) 2:6 დამარცხდნენ. ფრანგებს კი-ევშიც (10 აპრილი, 2:6) მოეცარათ ხელი, ხოლო ორი დღის შემდეგ თბილისში (12 აპრილი) 3:5 წააგეს. საბჭოთა ნაკრებმა ვლადლენ ანდრეევის ხელმძღვანელობით დაიწყო მზადება 1962 წლის ევროპის ჩემპიონატისთვის, რომელიც გერმანულ ესენში 12 მაისს გაიმართა. იქ ქართველთაგან ანზორ ქიბრონაშვილი (მე-2 დანი) და ანზორ კიკნაძე (აბსოლუტური კატეგორია მოყვარულებში) ჩემპიონები გახდნენ. ამ შეჯიბრების შემდეგ ჩვენმა ფალავნებმა საერთაშორისო სარბიელზე ძიუდოში არაერთხელ ისახელეს თავი, რასაც ისინი ქართულ ჭიდაობას უმაღლიან [3].

1938 წლის ივნის-ივლისში მოსკოვმა ძიუდოს მწვრთნელთა საკავშირო შეკრებას უმასპინძლა, რომლის დასრულების შემდეგ კონფერენცია ჩატარდა. ანატოლი ხარლამპიევი გამოვიდა მოხსენებით - „თავისუფალი სტილით საბჭოთა ჭიდაობის საფუძვლები“. მან აღნიშნა, რომ ახალ ჭიდაობას საფუძვლად დაედო საბჭოთა კავშირის ჭიდაობის ეროვნული სახეობების - ქართულის, თათრულის, ყაზახურის, უზბეკურის, თურქმენულის საუკეთესო ელემენტები.

ქართული ჭიდაობის არსენალში 200-მდე ფანდია აღწეხული, ოღონდ გულსატკეპნი ის არის, რომ ჩვენი საუნჯის მსოფლიოს არენაზე გატანა ვერ მოხერხდა და დღეს ქართული ჭიდაობის ილეთებს ფართოდ იყენებენ შერკინების სხვადასხვა სახეობაში, განსაკუთრებით, სამბოში. მისი შექმნის იდეა რუს-ფრანგ მოჭიდავეს, პოლიციის მაიორ ვლადიმირ პოტლიანსკის დაებადა. მან თანამშრომლებისთვის უიარალოდ ბრძოლის, თავდაცვისა და განიარაღების ფანდების შემუშავება დაიწყო. ორთაბრძოლის ამ მეთოდს „სამბო“ უწოდა, რაც „უიარალოდ თავდაცვას“ ნიშნავს. იგი მტკიცე ილეთებსა და მოწინააღმდეგის დამორჩილების ხერხებს ასწავლიდა, მაგრამ ესტონეთში, სადაც ცხოვრობდა, მხარდამჭერები არ გამოუჩნდნენ. თუმცა მოგვიანებით ამ სახეობამ მაინც გაიკაფა გზა ფართო მასებისკენ.

ჭიდაობა სამბოს დაბადების თარიღად 1938 წლის 16 ოქტომბერი მიიჩნევა, როდესაც საბჭოთა კავშირის ფიზიკური კულტურისა და სპორტის კომიტეტმა განიხილა სპორტის ამ სახეობაზე ანატოლი ხარლამპიევის პროექტი, მოიწონა და გამოსცა ბრძანება № 633 „თავისუფალი სტილით ჭიდაობის განვითარების შესახებ“ (ასე ეწოდებოდა სამბოს თავიდან). მასში მითითებულია ჭიდაობის სახეები, რომელთა ილეთებიც საფუძვლად დაედო ახლადდაარსებულ სახეობას. ჩამონათვალი ქართული ჭიდაობით იწყება. საბოლოოდ ჩვენი ეროვნული საუნჯის საუკეთესო ფანდები სამბოს არსენალში აღმოჩნდა [4].

ამ ახალი სახეობის ერთ-ერთი მესაძირკვლე ვასილი ოშჩეპკოვი ქართულ ჭიდაობას ჯერ კიდევ 30-იანი წლების დასაწყისში უთმობდა განსაკუთრებულ ყურადღებას: იგი საქართველოდან სპეციალურად იწვევდა სპეციალისტებს, ქართული ჭიდაობის ილეთების სურათებსაც კი ითხოვდა. მაგალითად, ოშჩეპკოვის თხოვნით მის მოსწავლე ბორის საგატელიანს მომავალი წიგნისთვის მოსკოვში ჩაუტანია ქართული ჭიდაობის ფოტოები. რუსი სპეციალისტის ერთ-ერთი შეგირდი ანატოლი ხარლამპიევი კი საგანგებო მისიითაც იმყოფებოდა საქართველოში, რომ ჩვენი ჭიდაობის ილეთები თუ სხვა ნიუანსები დაწვრილებით ჩაენერა. აღნიშნული კვლევები მკაცრად იყო გასაიდუმლოებული და სახელმწიფო უშიშროების ორგანოების ზედამხედველობით ტარდებოდა...

ის, რაც მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში მეფის რუსეთის მთავრობამ ძალით ვერ მოსპო, მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების რუსებმა ნებით წაიღეს და თავიანთ ჭიდაობას დაუდეს საფუძვლად. დღეს კი მსოფლიოს უნდა ვუმტკიცოთ, ეს ფანდი ქართულია და არა - სამბოსი...

თავისუფალ ჭიდაობას ამერიკულს უწოდებენ, რადგან იგი ოკეანის-გალმელებმა გაავრცელეს მთელ მსოფლიოში. ისტორიული წყაროებით კი ირკვევა, რომ ბრიტანეთის იმპერიაში იყო ჭიდაობა, რომელშიც მეტოქეებს ფეხში შესვლის უფლება ჰქონდათ. მის სამშობლოდ ლანკაშირს მიიჩნევენ, რომელიც 1413 წლიდან ბრიტანელ მონარქებს ეკუთვნოდათ. იტყვიან დღეს ვინმე, რომ თავისუფალი ჭიდაობის ფესვები ლანკაშირშია?! [5].

ჩვენც ბევრი დავკარგეთ, ქართული ჭიდაობა საერთაშორისო სარბიელზე რომ არ გავიტანეთ! ამომავალი მზის ქვეყნის წარმომადგენლებმა ყველაფერი გააკეთეს საიმისოდ, რომ ეროვნული საბრძოლო ხელოვნებანი - ძიუდო და კარატე ოლიმპიურ სახეობებად ექციათ, სუბში კი მთელი მსოფლიოდან მიიზიდეს საუკეთესო ფალავნები. მართალია, იმპერატორის თასს ხშირად უცხოელები ისაკუთრებენ, მაგრამ იაპონურ სუმოს ამით არაფერი დაჰკლებია.

ყაზახები, უზბეკები, ირანელები, თურქები თუ სხვა ქვეყნის წარმომადგენლები ეროვნულ ჭიდაობებში მსოფლიოს ჩემპიონატების ჩასატარებლად კოლოსალურ თანხებს ხარჯავენ. ალბათ, ჩვენი ეროვნული საგანძურის საერთაშორისო სარბიელზე გატანის დროც დადგა (თუ უკვე დაგვიანებული არ არის), რომ ქართული ჭიდაობის მდიდარი ტრადიციები მთელ მსოფლიოს უკეთ გავაცნოთ.

1940 წელს გამოცემულ „სამბოს“ სახელმძღვანელოს ავტორი ვ. ვოლკოვი წინასწინტყვაობაში აღნიშნავს, რომ „ქართული ჭიდაობა საუკეთესოა თავისი ტექნიკითა და უბრალოებით“, თან იქვე დასძენს, რომ ქართულ ჭიდაობაში „ფეხის ფანდების დამუშავება ბევრად უკეთესია, ვიდრე იაპონურ ძიუდოში“. ავტორი ხაზს უსვამს, ასევე, თავისუფალ ჭიდაობასთან შედარებით ქართული ილეთების უპირატესობასაც: „რაც უნდა განვითარებული იყოს თავისუფალი ჭიდაობა, სასპორტო თვალსაზრისით, გდების ტექნიკით ის მაინც ჩამორჩება ისეთ შესანიშნავ ეროვნულ სახეობას, როგორიც ჩოხიანი ქართული ჭიდაობაა“ [6].

როგორც ზემოთ აღინიშნა, გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან იაპონური ძიუდო მთელ მსოფლიოში სპორტის პოპულარულ სახეობად იქცა. ქართველმა ფალავნებმა მას იოლად აუღეს ალღო. ოლიმპიურმა და მსოფლიოს ჩემპიონმა იაპონელმა ისაო ინოკუმამ ერთ-ერთ ინტერვიუში აღნიშნა: „როცა ყველა არაიაპონელისთვის ძიუდო უცხო ხილი იყო, მიკვირდა, რომ ქართველებთან ჭიდაობა გაცილებით გვეძნელებოდა. მერე, როცა მათ დავეუახლოვედი და დავემეგობრდი კიდევ, ბევრი რამ ნათელი გახდა. გავიგე, რომ ქართველებს ჭიდაობის თავიანთი ეროვნული სახეობა ჰქონიათ, რომლის მრავალი ილეთი წარმატებით გამოიყენება ძიუდოში... პირადად მე ქართული ჭიდაობისგან მრავალი ფანდი ვისესხე“.

საერთაშორისო სარბიელზე ქართველ ძიუდოისტთა წარმატებამ განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია. საგანგებოდ იაპონელები დაინტერესდნენ, ჩვენი შესანიშნავი სპეციალისტი ბიძინა მაზიაშვილი სპეციალურად მიიწვიეს იაპონიაში, სადაც ის რამდენიმე თვის განმავლობაში ქართული ჭიდაობის მასტერკლასებს ატარებდა. მასპინძლები ყველაფერს ფირზე იღებდნენ, მერე ქართული ჭიდაობის სექციაც კი გახსნეს.

მსოფლიოს ორგზის ჩემპიონ ფუმოო სასახარას, რომელიც საქართველოში სტუმრობისას სოფელ მეჯვრისხევში მიუწვევიათ, თავად უნახავს ნახერხმოყრილ სარბიელზე პატარა ბიჭების ელვისებური ფანდები და გაოცებულს უთქვამს: „ამის შემდეგ გასაგებია, თუ რატომ არაა ქართველი ფალავნები ასე ძლიერები - ისინი ჭიდაობისა და ანბანის შესწავლას, ალბათ, ერთდროულად ინყებენ“.

სასახარას ქართული ჭიდაობის გაკვეთილებმა მაინც ვერ უშველა - მიუხეხნის ოლიმპიადაზე ქართული ფანდის მსხვერპლი გახდა. ეს მოხდა 1972 წლის პირველ სექტემბერს: ახალგაზრდა ფალავანმა შოთა ჩოჩიშვილმა, როგორც ჭიდაობის პროფესორი ვახტანგ ბალავაძე ბრძანებდა, ქართული მეფური ილეთით - ზეზელა კისრულით ისე დაანარცხა ტატამზე ამომავალი მზის ქვეყნის წარმომადგენელი, რომ წამოდგომა გაუჭირდა, არადა, ხუთიოდე წუთით ადრე, სარბიელზე გასვლის წინ, ფოტოჟურნალისტები სახეგაბადრულ იაპონელს გარს ეხვეოდნენ, რათა დროულად მიეწოდებინათ თავიანთი გამოცემებისთვის ქვემძიმე წონაში ოლიმპიური ჩემპიონის სურათები...

1974 წელს გაზეთი „ლელო“ წერდა: „შოთა ჩოჩიშვილი, ისევე, როგორც ბევრი სხვა მისი თანატოლი, ძიუდოში ქართული ჭიდაობიდან მოვიდა... ქართულმა ჭიდაობამ გაამდიდრა და გააკეთილშობილა ჩოჩიშვილის სპორტული აზროვნება და საშუალება მისცა მას, ძიუდო ახლებურად დაენახა“ [7].

თავად მიუხეხნის თამაშების გმირს კი არაერთხელ უთქვამს: „მოჭიდავე, რომელიც კარგად ფლობს ქართული ჭიდაობის ფანდებს, უკვე 90 პროცენტით ძიუდოისტია, კარგი ძიუდოისტი“.

თბილისში ძიუდოისტთა ერთ-ერთი საერთაშორისო ტურნირის შემდეგ გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ კორესპონდენტთან საუბრისას გამოც-

დილი რუსი სპეციალისტი, საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო მწვრთნელი ვ. ანდრეევი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „საბჭოთა ნაკრების ხერხემაღლს ქართველი ფალანგები წარმოადგენენ, რაც შემთხვევითი არ არის. თქვენი ძიუდოისტების წარმატებათა პირველწყარო ქართული ჭიდაობაა. საკმარისი იყო, მათ ქართული ჩოხა გაეხადათ და იაპონური კიმონო ჩაცვათ, რომ გამარჯვება გამარჯვებას მოჰყვა“.

1973 წელს ჩვენმა სახელოვანმა ფალანგმა ლევან თედიაშვილმა თეირანში მეორედ მოიპოვა მსოფლიოს ჩემპიონობა თავისუფალ ჭიდაობაში. მაშინ ირანის დედაქალაქში სამბისტებიც ჩავიდნენ მსოფლიოს პირველობაზე. საბჭოთა ნაკრების წევრი გენადი რუხლიაძევი უშიშროებას თვითმფრინავის ტრაპიდან ჩამოუსვამს ვალუტის გაცვლა-გამოცვლაში ყოფილა შემჩნეული.

საბჭოთა დელეგაციის ხელმძღვანელ არკადი ლენცსა და ჭიდაობის პროფესორ ვახტანგ ბალავაძეს ლევან თედიაშვილისთვის უთხოვიათ, იქნებ, მდგომარეობიდან გამოგვიყვანო. ერთხელ ჩემთან საუბრისას საერთაშორისო არბიტრმა შოთა ზუკაკიშვილმა ეს ეპიზოდი გაიხსენა: „ლევანმა კახურად გვითხრა, „მაიტა, ვიჭიდავებო“. დილის ხუთ საათამდე გენადი გიორგაძესთან (თეირანში ისიც მსოფლიოს ჩემპიონი გახდა) ერთად ამუშავებდა ილეთებს. მეორე დღეს გავიდა ლეიბზე და სულ ხუმრობა-ხუმრობით მოიპოვა მსოფლიოს ჩემპიონობა“.

ბატონ ლევანს რომ ვკითხე, ეს როგორღა მოახერხეთ-მეთქი, გაცინა - მტკივნეულ ილეთამდე რას მოვუშვებდი, სულ ქართული ფანდებით მივყარ-მოვყარეო, მითხრა. მოგვიანებით ორგზის ოლიმპიური თამაშების, ხუთგზის მსოფლიოს და სამგზის ევროპის ჩემპიონი იტყვის: „საერთაშორისო სარბიელზე მოპოვებულ წარმატებებს რაინდულ ქართულ ჭიდაობას ვუმაღლი“. სწორედ, ჩვენი ეროვნული ჭიდაობის დამსახურებაა, საქართველოს ფალანგებს, რომ არაფერი ვთქვათ პრიზიორებზე, ძიუდოში, თავისუფალ და ბერძნულ-რომაულ ჭიდაობაში ოლიმპიური თამაშების 21, მსოფლიოს 62 და ევროპის 99 ოქროს მედალი აქვთ მოპოვებული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Watson, Brian N. (2000). The father of judo : a biography of Jigoro Kano (1st ed.). Tokyo: Kodansha;
2. Журнал «Физкультурник Закавказья», #2-3, 1933, гв. 12-35;
3. https://ru.wikipedia.org/wiki/Дзюдо_в_России_и_СССР;
4. Приказ № 633 Всесоюзного комитета по физической культуре и спорту от 16 ноября 1938 года «О развитии борьбы вольного стиля (самбо)»;
5. Мандзяк А.С., Артеменко О.Л. Энциклопедия традиционных видов борьбы народов мира. Минск, 2010, 562 с., 538 ил.;
6. Волков В.П. Курс самозащиты без оружия «САМБО»; 1940;
7. გაზეთი „ლელო“, 1974.

უმაღლესი სკოლის ფიზიკური აღზრდის თანამედროვე პრობლემები და საორტის შურნალისტიკა

ცივილიზაციის ისტორიის განმავლობაში არსებობისთვის კაცობრიობის ბრძოლამ და წრთობის საჭიროებამ საორტის სხვადასხვა სახეობაში ვარჯიშებს დაუდო სათავე. ფიზიკური თამაშობები და გართობის ტრადიციები მოზარდი თაობის მომავალი ცხოვრებისთვის მომზადებასაც ემსახურებოდა, ამიტომ სხვადასხვა ეპოქის ცნობილი ფილოსოფოსები და პედაგოგიკის კლასიკოსები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდნენ ფიზიკურ შრომასა და ფიზიკურ აღზრდას, რასაც დღევანდელი მოზარდები, ფაქტობრივად, მოკლებული არიან. მოსწავლე ახალგაზრდობის ფიზიკური აღზრდის ამჟამინდელი სისტემა ვერ უმკლავდება სტუდენტების ფიზიკური ჯანმრთელობის გაუარესების პრობლემებს. მეცნიერთა გამოკვლევით, თანამედროვე ახალგაზრდების უმრავლესობის ფიზიკური განვითარების დონე და ფუნქციური მზაობა არ შეესაბამება ოპტიმალურ პარამეტრებს.

შევიცარიელი პედაგოგ იოჰან ჰაინრიხ პესტალოცის მიხედვით, ფიზიკური აღზრდა გულისხმობს მოზარდის ფიზიკური ძალებისა და შესაძლებლობების განვითარებასა და განმტკიცებას, რაც მოძრაობითაა შესაძლებელი.

ინგლისელმა პედაგოგმა და ფილოსოფოსმა ჯონ ლოკმა ჯენტლმენის ფიზიკურ აღზრდაზე შეხედულებები ჩამოაყალიბა 1691 წელს დაწერილ ნიგნში „ფიქრები აღზრდის შესახებ“ [11]. ფიზიკურ აღზრდას ის განიხილავდა, როგორც მიზანს ჯანსაღი სულის მისაღწევად ჯანსაღ სხეულში, რაც ადამიანს საშუალებას აძლევს, პირად ბედნიერებას ენიოს. ამ თვალაზრისით საინტერესოა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ პრესაში გამოქვეყნებული წერილები, რომლებშიც განსაკუთრებული ადგილი ფიზიკურ აღზრდას უკავია, რადგან, უპირველესად, მას უკავშირდება ადამიანის ბედნიერება და კეთილდღეობა. „სიყმანეილეში ჯანმრთელობა გზას გვაძლევს ფიზიკურად და გონიერულად სიცოცხლისათვის მოვემზადოთ, - წერდა 1876 წელს „სასაოფლო გაზეთი“. - სრულ პასაკობაში ღონეს გვაძლევს ჩვენი მოვალეობა და შრომა მხნეთა და გულდაჯერებით ავასრულოთ; სიბერეში გვაძლევს მშვიდსა და ნებიერ ცხოვრებას“ [10, #8]. იმავე გაზეთის ცნობით, ფიზიკურად ნაწრთობი ადამიანი „დიდი სწავლულიც რომ არ იყოს, მაინც ბევრს სარგებლობას მოუტანს ქვეყანასაცა და თავის თავსაც“ [9, #15].

1918-1922 წლებში საქართველოს სატანეარჯიშო ორგანიზაცია „შევარდენის“ მძღოლსანთა განწევრის უფროს გ. გიორგიძის აზრით, „თუ კი ადამიანი ეცდება ყოველთვის ანავითაროს თავისი გონება, როგორ მოახერხებს ამას, თუ სხეულიც საღი არ ექნება“ [2, #1, გვ. 74].

გაზეთი „დროება“ განსაკუთრებით სასკოლო ფიზიკურ აღზრდაზე ამახვილებდა ყურადღებას, რომელიც ისე უნდა წარმართოს, რომ მისი

დახმარებით ყმანვილს „შეთევისოს მაღალი ზნე და მაგარი აგებულება, რომ შემდეგ გახდეს ყოველისფრით სასარგებლო კაცი თავისი ქვეყნისთვის“ (3. #26). ბავშვის აღზრდაში ჰარმონია თუ ირლვევა, აღზრდის საერთო სისტემაში ფიზიკური აღზრდა თუ გაუფასურებულა, „მაშინ ამგვარი აღზრდა იქნება მავნებელი და უსარგებლო მისთვისაც და საზოგადოებისთვისაც“ [4, #8].

ადამიანის ფიზიკური აღზრდისათვის და ჰარმონიულად განვითარებული პიროვნების ჩამოსაყალიბებლად განსაკუთრებით რეგულარული ტანვარჯიშის სასარგებლო გავლენაზე ჯერ კიდევ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე ამახვილებდნენ ყურადღებას. ბერძენი მწერალი და ისტორიკოსი პლუტარქე ტანვარჯიშს ცხოვრების მოძრაობით საგანძურს უწოდებდა; ოლიმპიურ ჩემპიონსა და ფილოსოფოს პლატონს მიაჩნდა, რომ „ტანვარჯიში არის მედიცინის სამკურნალო ნაწილი“, ხოლო არისტოტელეს მიხედვით, „არაფერი ისე არ აუძლურებს და არღვევს ადამიანს, როგორც ხანგძლივი ფიზიკური უმოქმედობა“.

საქართველოში ტანვარჯიში განსაკუთრებით მე-19 საუკუნის 60-იანი წლებიდან გახდა პოპულარული: „რომ მოძრაობამ სრულად სარგებლობა გვაჩვენოს, უნდა კაცმა ისეთი რიგიანი და ნამდვილი მოძრაობა მოიმოქმედოს, როგორც კუნთების მდგომარეობას შეშვენის სხეულში. იმ ხელოვნებას, რომელიც გვასწავლის ამისთანა კარგსა და სასარგებლო მოძრაობას, პქვიან ღიმნასტიკა“ [8, #5], - წერდა 1863 წელს ჟურნალი „ცისკარი“. „დიდად საჭიროა ღიმნასტიკური მოძრაობა იმ ბავშვებისთვის, რომელნიც თითქმის დილიდან საღამომდისინ თოხით მუშაობენ“, - ეს კი „დროების“ პუბლიკაციაა [5, #21].

დიდ ქართველ მწერალ ილია ჭავჭავაძეს არაერთხელ აღუნიშნავს ფიზიკური აღზრდის როლი და მნიშვნელობა პიროვნების ჰარმონიული განვითარების ერთიან სისტემაში. მისი თქმით, სახალხო სკოლების სასწავლო პროგრამებმა „სათავედ დაიდო ახალი მოძღვრება ჰუმანურობისა... საცა ერთნაირი და თანასწორი ყურადღება იყო მიქცეული, როგორც ყმანვილის ჭკვაგონების განვითარებისა და გაძლიერებაზედ, ისეც ძვალ-ხორც-ჯანის გამაგრებასა და გაღონიერებაზედ“ [1, 282].

იაკობ გოგებაშვილი მწვავედ აკრიტიკებდა მოსწავლეთა ფიზიკური აღზრდის უგულებელყოფას. მისი აზრით, სემინარიელთა ნორმალური აღზრდისათვის აუცილებელია „უვნებელ გართობათა მთელი სისტემა, რომელიც განამტკიცებს სემინარიელებში მხნე განწყობასა და აღზრდის მათში კეთილშობილურ გრძნობებს“ [6, 102].

ახალგაზრდების ფიზიკურ აღზრდაზე ამგვარი ზრუნვა შემთხვევითი არ ყოფილა, რადგან მოზარდი თაობა - ეს არის ხვალისდელი დღისა და მომავალი პერსპექტივის ადამიანური რესურსი, ამიტომ ცხოვრების ჯანსაღი წესი სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს. ბუნებრივია, ამ შემთხვევაში მხოლოდ მოზარდებს არ ვგულისხმობთ - პედაგოგიკის მეცნიერების მნიშვნელოვან პრიციპებს ვითვალისწინებთ ასაკობრივი

და ინდივიდუალური თვისებების შესახებ. ეს მისაღებია ნებისმიერი ასაკის ადამიანისთვის, მათ შორის - სტუდენტებისთვისაც.

მეცნიერთა გამოკვლევებით, ცხოვრების ჯანსაღი წესის ბევრი ჩვევა 10-დან 18 წლის ჩათვლით ყალიბდება, ამიტომ მოსწავლეთა და სტუდენტთა ფიზიკურ მომზადებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. განვითარებადი ორგანიზმის ფიზიოლოგიური კანონების მოთხოვნის შესაბამისად, თითოეული სტუდენტის ფიზიკურ კულტურასა და სპორტში ჩაბმა პირდაპირი გზაა არა მარტო ახალგაზრდების ჯანმრთელობის დონის ასამაღლებლად, არამედ - მთლიანად ერის გაჯანსაღების ფსქო-ფიზიკური და სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისითაც.

ბოლოდროინდელი მონაცემებით თუ ვიმსჯელებთ, ცხადია, პანდემიას არ ვგულისხმობთ, ახალგაზრდების ჯანმრთელობა წლიდან წლამდე უარესდება, ქრონიკული პათოლოგიები შესამჩნევად იზრდება. წლების წინათ საქართველოში ჩატარებულმა დისპანსერიზაციამ აჩვენა, რომ სკოლის მოსწავლეთა, ფაქტობრივად, 80 პროცენტს სკოლიოზი აწუხებს, რაც სხადასხვა დაავადებათა სათავეა.

საქართველოს სოციალური და მარკეტინგული კვლევების ცენტრმა ჯერ კიდევ 2013 წელს ჩაატარა გამოკითხვა, რომლის მიზანს წარმოადგენდა მოსახლეობის ინტერესების, მოთხოვნილებების, მოტივაციის, ჩვევების, საქმიანობისა და თავისუფალი დროის განაწილების შესახებ ინფორმაციის მოპოვება. კვლევით დადასტურდა, რომ საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი (70%-ზე მეტი) საერთოდ არ არის დაკავებული ფიზიკური აქტივობით, რაც იმაზეც მეტყველებს, რომ ადამიანები ცხოვრების ჯანსაღი წესის მნიშვნელობას ვერ აცნობიერებენ.

იმის გათვალისწინებით, რომ დღევანდელი მოსწავლეები ხვალინდელი სტუდენტები არიან, სწორედ მათს ჯანმრთელობასა და ფიზიკურ მომზადებასთან დაკავშირებული დღევანდელი სისტემა კარდინალურ გარდაქმნებს მოითხოვს.

ბოლო წლებში ახალგაზრდების ფიზიკური ჯანმრთელობის დონე სისტემატურად იკლებს სწავლის მიმდინარეობის პროპორციულად. ქრონიკული პათოლოგიების სიხშირე, განსაკუთრებით - სტუდენტებს შორის, წლიდან წლამდე იზრდება და ეს, უპირველესად, ფუნქციური გადახრების დაავადებათა ქრონიკულ ფორმებში გადასვლით არის განპირობებული. იმის თქმა გვინდა, რომ დაავადებათა რაოდენობის ზრდა მომავალი პროფესიონალების ფიზიკური განვითარების დონის მნიშვნელოვანი შემცირების ფონზე ხდება, რასაც სახელმწიფომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს. კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ ფიზიკური კულტურა გავლენას ახდენს ადამიანის განვითარების ყველა მნიშვნელოვან ასპექტზე, რომლებიც მას გენეტიკურად გადაეცემა. ფიზიკური ვარჯიში დადებითად აისახება ადამიანის ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე, ეს კი ხელს უწყობს ტვინის მუშაობის გაუმჯობესებას, ადამიანის ფსიქიკური და ფიზიკური მდგომარეობის ნორმალიზაციას.

სტუდენტები დღეს სულ უფრო მეტ დროს უთმობენ კომპიუტერთან მუშაობას. ასევე, არახელსაყრელი ფაქტორებია ცუდი ეკოლოგიური გარემო, ტექნიკური პროგრესისა და მავნე ჩვევების ზრდა, რომლებიც უარყოფითად მოქმედებს სტუდენტის ჯანმრთელობაზე - დაავადებებისადმი მიდრეკილებას ზრდის. ყოველივე ზემოაღნიშნულის თავიდან ასაცილებლად ერთ-ერთი ეფექტური ფაქტორია ვარჯიში, ფიზიკური განტვირთვა. ამიტომ აუცილებელია, რადიკალურად შეიცვალოს სტუდენტების მოტივირება და შეხედულებები ფიზიკურ კულტურაზე.

საბჭოთა პერიოდის უმაღლეს სასწავლებლებში ფიზიკური კულტურა სასწავლო დისციპლინას და პიროვნების ჩამოყალიბების უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს წარმოადგენდა, აკადემიური საათების რაოდენობით ლამის სპეციალობასთან იყო გათანაბრებული. ამჟამად კი ის პროგრამებიდან ამოღებულია, რის გამოც ფიზიკურმა კულტურამ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით სტუდენტ ახალგაზრდობაში, თავისი წონა დაკარგა.

ყოველივე ზემოაღნიშნული ნეგატიური მოვლენებიდან გამომდინარე, დღეს ახალგაზრდები საკუთარ ჯანმრთელობას ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ. ამიტომაც შეიმჩნევა სტუდენტებში ჰიპოდინამია, სწრაფი დაღლილობა, შრომისნაყოფიერების დაცემა თუ რესპირაციულ დაავადებათა მიმართ იმუნიტეტის დაქვეითება. სტუდენტური ცხოვრების წლები არის ადამიანის ფიზიკური და სულიერი შესაძლებლობების განვითარების უნიკალური ეტაპი, ამ დროს ხდება პიროვნების ინტენსიური სოციალიზაცია და საკუთარი შესაძლებლობების გააზრება. ახალ პირობებში საკუთარი თავის საპოვნელად ახალგაზრდობას აუცილებლად სჭირდება არა მარტო ფაქტებისა და ინფორმაციების დამოუკიდებლად და კრიტიკულად გააზრების შედეგად მიღებული ინტელექტუალური ცოდნა, არამედ გამოყენებითი უნარების ათვისება, რომლებიც საზოგადოებაში პრობლემების გადასაჭრელად არის გამიზნული.

ჩვენს უმაღლეს სასწავლებლებში ფიზიკური აღზრდა, როგორც საგანი, ზემოთაც აღვნიშნეთ, წლების წინათ გაუქმდა. მათი უწინდელი ფორმით აღდგენა კი ძალიან გვეუჭვება, ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ამ სფეროში მოწინავე დასავლური ქვეყნების გამოცდილება უნდა გავიზიაროთ. მაგალითად, ამერიკელ სპეციალისტებს მოძრაობითი აქტივობა პრიორიტეტულ მიმართულებად და ადამიანის განვითარებაში სოციალური ადაპტაციის პროცესის ინსტრუმენტად მიაჩნიათ. მათი აზრით, ფიზიკური აღზრდა მოსწავლე ახალგაზრდებს საშუალებას აძლევს, საკუთარ ჯანმრთელობაზე პასუხისმგებლობა თავად აიღონ და გააუმჯობესონ ის, აკონტროლონ ფსიქოემოციური სფერო. დღეს ამერიკის უმაღლესი სკოლის კონტინგენტის დაახლოებით 60% ფიზიკური კულტურითარის დაინტერესებული. საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებშიც მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მოდერნიზებული ფიზიკური აღზრდა არა დაძალების, არამედ მოძრაობით აქტივობაში სტუდენტთა ფართო მიზიდვით. ამ საქმეში კი უდიდესი როლის შესრულება სპორტის ყურნა-

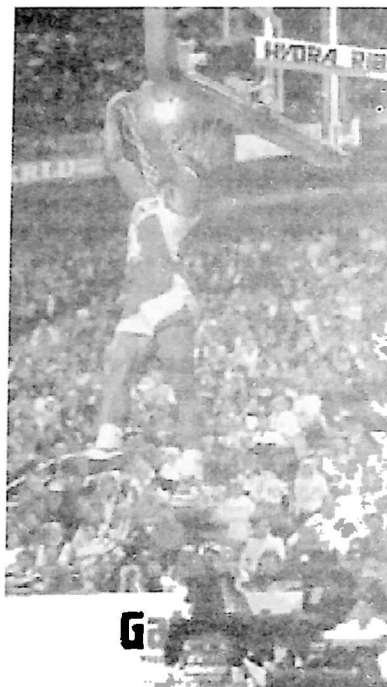
ლისტიკას შეუძლია: აუცილებელია ფიზიკური კულტურისა და ცხოვრების ჯანსაღი წესის, მასობრივი სასპორტო ღონისძიებების ფართო მასშტაბით პროპაგანდა-აგიტაცია და პოპულარიზაცია.

დღეს ჩვენს ქვეყანაში ახალი სოციალურ-კულტურული სიტუაცია დამკვიდრდა. მოსახლეობის ცვალებადი მენტალიტეტის პირობებში ფიზიკური კულტურის ტრადიციული ფორმების ტრანსფორმაცია გარდაუვალია. სასპორტო ჟურნალ-გაზეთები, სამწუხაროდ, სათანადოდ ვერ ასახავენ ამ გარდაქმნებს, რადგან მათ, ეკონომიკური მოსაზრებით, უფრო პროფესიული სპორტი აინტერესებთ, თუმცა ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ზემოაღნიშნული მიზნების განსახორციელებლად შესაბამის ორგანიზაციებს სასპორტო მედიისგან აქტიური დახმარება და მხარდაჭერა სჭირდებათ. უპირველესად, ეს არის ახალგაზრდების ჯანმრთელობაზე ზრუნვა, სტუდენტთა პროფესიულ-გამოყენებითი ფიზიკური მომზადება მათი მომავალი პროფესიით საქმიანობის თავისებურებების გათვალისწინებით. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ სასპორტო პრესამ ახალ სოციოლოგიურ სინამდვილეში ფიზიკური კულტურისა და სპორტის ადგილისა და როლის ანალიზი აქტუალურ ამოცანად უნდა მიიჩნიოს. კეთილი საქმე კი უკვალოდ არასდროს ჩაივლის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბალანჩივაძე რ., ასათიანი ვ., პედაგოგიკის საფუძვლები, თბ., 1997, გვ. 282;
2. გიორგიძე გ., ჟურნალი „შეყარდენი“, 1922, #1, გვ. 74;
3. „დროება“, 1866. #26;
4. „დროება“, 1870. #8;
5. „დროება“, 1872; #21;
6. თავზიშვილი გ., რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, ტომი II, „განათლება“, თბ., 1977, გვ. 102;
7. პედაგოგიკა“ (ვ. ვასაძის რედაქციით), თბ., 2004;
8. ჟურნალი „ცისკარი“, 1863. #5;
9. „სასოფლო გაზეთი“, 1869, #15;
10. „სასოფლო გაზეთი“, 1876, #8;
11. Локк Дж. Сочинения в трёх томах: Т. 3. (Мысли о воспитании, 1691), М.: Мысль, 1988, – 668 с.];
12. Физическое воспитание студентов и учащихся. Под ред. Н. Я. Петрова, В. Я. Соколова. Минск, 1988.

სპორტი ეკონომიკის თვალსაწიერში

თანამედროვე მსოფლიოში სპორტი მძლავრ და სწრაფად განვითარებად ინდუსტრიად იქცა. საზოგადოების წინსვლაზე ის სულ უფრო მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს. სპორტის ინდუსტრიის წარმატება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას განაპირობებს და პირიქით - სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარება სპორტის ინდუსტრიის ზრდას იწვევს. ამიტომ ქვეყანაში მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს სპორტის გასაყიდ პროდუქტად ქცევას და მის ჩართვას შოუბიზნესში, რადგან ეს უკანასკნელი სასპორტო ღონისძიებების სანახაობითობას ამაღლებს, იზიდავს მრავალრიცხოვან აუდიტორიას, შესაბამისად, ზრდის შემოსავალს და ქვეყანას თავის წილ მოგებას აძლევს.

ოლიმპიური სპორტის კომერციალიზაციის დადებითი და უარყოფითი ასპექტები

XXI საუკუნის დასაწყისში ცხოვრების ყველა სფეროზე ეკონომიკის ზემოქმედების პირობებში სპორტი გლობალური ბიზნესის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი გახდა, რაც მისი კომერციალიზაციის, შემდგომი პროფესიონალიზაციის პროცესებს ააქტიურებს. ოლიმპიური სპორტის კომერციალიზაცია კი სპორტსმენების მომზადებისა და თამაშებში საასპარეზოდ დაფინანსების წყაროს წარმოადგენს. ეს კი დიდ ფულთან არის დაკავშირებული.

ოლიმპიური სპორტის კომერციალიზაცია განსაკუთრებით ტელევიზიის განვითარებას უწყობს ხელს. ეს უკანასკნელის საარსებო საშუალებას ოლიმპიური თამაშების ტრანსლირებისას რეკლამების განთავსებით იღებს, თანაც სოლიდურ თანხას, ამიტომაც არის, რომ სატელევიზო კომპანიები კოლონალურ სახსრებს ხარჯავენ მნიშვნელოვანი მეჯობრების, განსაკუთრებით ოლიმპიური თამაშების ტელეტრანსლაციის უფლების მოსაპოვებლად. საგულისხმოა, რომ სწორედ ტელევიზიებმა მიიჩნიეს არახელსაყრელად ზამთრისა და ზაფხულის ოლიმპიადების ერთ ნელინადში გამართვა, ამიტომ 1994 წლიდან მათი მონაცვლეობის თარიღი შეიცვალა. საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტი უბრალოდ არ ნასულა ამ დათმობაზე - ბოლო წლების მონაცემებით, ტელეტრანსლაციების უფლების გაყიდვით სოკ-მა 3.271 მილიონი დოლარი მიიღო.

ცნობილია, რომ ატლანტის ოლიმპიადის ტრანსლირებისთვის ტელეკომპანიებმა 900 მილიონი დოლარი გაიღეს, აქედან ამერიკულმა ენ-ბისიმ - 456 მილიონი, ევროპის ტელევიზიების კავშირმა - 250 მილიონი, იაპონიის ტელეკომპანიამ 99.5 მილიონი დოლარი. 1992 წლის ბარსელონის თამაშების ტელეტრანსლაციის ღირებულებამ 635 მილიონ დოლარს გადააჭარბა; სოჭის 2014 და რიოს 2016 წლის თამაშების ტელეტრანსლაციებისთვის სხვადასხვა ქვეყანამ 2 მილიარდი დოლარი გადაიხადა, მათ შორის - იტალიამ - 219 მილიონი, გერმანიამ - 187 მილიონი, ბრაზილიამ 170 მილიონი დოლარი. ტელეკომპანიებს გასავლის ზრდა არ აშინებთ, რადგან სპორტში ფულის დაბანდება დიდ მოგებას იძლევა.

ახლა, როცა ოლიმპიადებს დიდი ეკონომიკური მოგება მოაქვს, გამოჩნდა ხალხი, რომლებსაც თამაშებზე ფულის კეთება მოუწიათ. ამან კი საკორუფციო სკანდალებს დაუდო სათავე. პრესის კრიტიკისა და მკაცრი მსჯელობის საგანი არაერთხელ გახდა ოლიმპიურ თამაშებთან დაკავშირებული მექრთამეობა. პირველად ამის შესახებ გაჟონა ინფორმაციამ ჯერ კიდევ მეორე მსოფლიოს ომამდე 1936 წლის გერმანიისა და 1940 წლის იაპონიის ოლიმპიადებთან დაკავშირებით. ითქვა, რომ ჰიტლერსა და მის თანამოაზრეებს ეს თამაშები საკუთარი იდეის პროპაგანდისტისთვის სჭირდებოდათ.

ადამიანების გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, როცა 1996 წელს თანამედროვე ოლიმპიადების საუკუნოვანი იუბილე აღინიშნა არა ათენში, ოლიმპიური მოძრაობის სამშობლოში, არამედ - ატლანტაში, სადაც „კოკა-კოლას“ შტაბბინაა განთავსებული. „გაყიდულ“ ოლიმპიადად მიიჩნევენ 2002 წლის სოლთ ლეიქ სითის ზამთრის თამაშებსაც. 1998 წელს სოკ-ის უზუცესმა წევრმა მარკ ჰოდლერმა ქრთამის ალების ფაქტები გამოამხურა - კოლეგებს კორუფციაში დასდო ბრალი, დაასახელა ის ადამიანები, რომლებმაც 2002 წლის ზამთრის ოლიმპიადის მასპინძლობისთვის სოლთ ლეიქ სითის მისცეს ხმა და ხელი მოითბეს. მაშინ ამ დანაშაულისთვის საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის წევრობიდან ექვსი ფუნქციონერი გაათავისუფლეს. 1991 წელს სოკ-ის ამერიკელი წევრი რობერტ ხელმიკი თანამდებობიდან ბიზნესში ყოფილ პარტნიორებთან კავშირის გამო წავიდა.

დღევანდელი მკვლევრები და კრიტიკოსები XX და XXI საუკუნეების ოლიმპიადებს, უმთავრესად, ზედმეტ კომერციალიზაციაში ადანაშაულებენ, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება კორუფციას, დოპინგის გამოყენებას, უსამართლო მსაჯობას, მონინალმდების მოსყიდვას. ყოველივე ამას კი მსოფლიოს პრესა განსაკუთრებით დღეს აქცევს დიდ ყურადღებას.

კომერციული ინტერესის ზრდა შეჯიბრებებზე ბილეთების, ასევე, დელეგაციების, ჟურნალისტებისა და ტურისტების საცხოვრებელი ადგილების გაძვირებას იწვევს; ოლიმპიურ სპორტს კომერციალიზაცია შოუბიზნესის ნაირსახეობად, ოლიმპიურ თამაშებს კი გასართობ შოუდ აქცევს. ამასთანავე, სპორტსმენები ცდილობენ, ნებისმიერი ხრიკით მიაღწიონ წარმატებას, რაც ძირს უთხრის ძირითად ოლიმპიურ პრინციპს - „მთავრია მონაწილეობა და არა - გამარჯვება“, რომელმაც კარგა ხანია დაკარგა აქტუალობა. ახლა მოდაში სხვა დევიზია - „მონაწილეობა კარგია, გამარჯვება - უკეთესი“.

ისტორიული ფაქტებიდან გამომდინარე, ვერ დავეთანხმებით იმ მეცნიერებს, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ დღევანდელი სპორტის კორუფციონერები ძველი ბერძნების იდეალებს ჩირქს სცხებენო, თითქოს ათასწლეულის განმავლობაში ბერძენი მოყვარული ათლეტები თამაშებზე მხოლოდ ზეთისხილის გვირგვინისთვის იბრძოდნენ მშვიდობისა და სასპორტო სულის სახელით. ეს მხოლოდ ლამაზი ლეგენდაა. „ძველი ბერძნები, რა თქმა უნდა, არ იყვნენ ისეთი იდეალისტები, როგორიც დღეს ჩვენ წარმოგვიდგენია, - წერს პენსილვანიის უნივერსიტეტის ისტორიის პროფესორი დევიდ ჰილმან რომანო. - მათაც ისეთი პრობლემები აწუხებდათ, რაც ჩვენ - დღეს“.

სპორტის ამჟამინდელი თავყვანისმცემლების ერთი ნაწილი ანტიკურ ოლიმპიურ თამაშებს წმინდა და სამართლიანი სპორტის ეტალონად მიიჩნევს. სხვათა შორის, ასე ფიქრობდა ანტიკური ოლიმპიადების ზოგიერთი თანამედროვეც, მაგალითად, მწერალი ფლავიუს ფილოსტრატოს II (ათენელი, 170-247), რომელიც მექრთამეობაზე წუხდა და ამბობდა, რომ საბერძნეთში, ოლიმპიადების გარდა, ყველგან არისო კორუფცია.

ძველი ბერძენი გეოგრაფი, ისტორიკოსი და მწერალი პავსანიუსი (110-180 წ.წ.) ანტიკური ხანის პირველ გზამკვლევ „ელადის აღწერაში“ მოგვითხრობს, რომ ოლიმპიაში სტადიონისკენ მიმავალ გზაზე მარცხნივ კრონოსის ფერხთით ქვის ტერასაზე დგას ზევსის 16 ქანდაკება, ბრინჯაოსგან ჩამოსხმული იმ თანხებით, რომლებითაც სხვადასხვა დროს ათლეტები და მსაჯები ზევსის წინაშე დადებული პატიოსნად ასპარეზობისა და მიუკერძოებლად მსაჯობის ფიცის დარღვევისთვის დაჯარიმდნენ.

ძველ ეგვიპტეში ყოველმხრივ ცდილობდნენ დამნაშავეებისა და უგვანო ადამიანების სახელების მეხსიერებიდან წაშლას, ბერძნები კი პირიქით - კანონის დამრღვევთა სახელებს უკვდავყოფდნენ შთამომავლობის გასაფრთხილებლად. საჯარიმო ქანდაკებები არა მარტო ქებას ასხამდა თამაშების ზეციურ მფარველს, არამედ ადამიანებს სასპორტო კორუფციასაც შეახსენებდა.

პირველი ასეთი ქანდაკება დაიდგა ჩვენს ერამდე 388 წელს 98-ე თამაშების შემდეგ მუშტი-კრივში მონაწილე თესალიელი ევპოლიდის ჯარიმის თანხით. ამ ათლეტმა მოისყიდა სამი მეგრძოლი, რომ მათ მთელ ძალით არ ეჩხუბათ და თავად გამხდარიყო ჩემპიონი.

წესრიგის დამრღვევებს არა მარტო აჯარიმებდნენ, არამედ სტადიონზე ათასობით მაყურებლის თვალწინ როზგავდნენ, მაგრამ ტიტულს უნარჩუნებდნენ, რაც ათლეტებს უპატიოსნო გზით ჩემპიონობის მოპოვებისკენ უბიძგებდა, რადგან ანტიკური პერიოდის თამაშების გამარჯვებულებს არა მარტო სახელი ჰქონდათ, არამედ - პრივილეგიებიც: გადასახადს არ იხდიდნენ და სიცოცხლის ბოლომდე საზოგადოებრივ სასაძილოებში უფასოდ იკვებებოდნენ.

ცნობილი მკვლევარი კარლ-ვილგელმ ვებერი, ანტიკურ თამაშებზე კაპიტალური ნაშრომის („უნძინდური თამაშები: უძველესი ოლიმპია ლეგენდებსა და რეალობას შორის“) ავტორი, მიაჩნევს, რომ ძველბერძენ პროფესიონალ სპორტსმენთა ერთი ნაწილი „ნაყიდ გამარჯვებებსა“ და პოლიტიკურ ინტრიგებში ბანაობდა. მართალია, მხილებულ დამნაშავეებს აჯარიმებდნენ და სახალხოდ როზგავდნენ, მაგრამ ოლიმპიური თამაშები ამით სპეტაკი ვერ ხდებოდა...

ოლიმპიადაზე წარმატება საამაყო იყო არა მარტო შეჯიბრების მონაწილეებისთვის, არამედ - იმ ქალაქისთვისაც, რომელსაც ოლიმპიონიკი წარმოადგენდა. მე-100 საიუბილეო თამაშებზე ეფესის დელეგაციამ მოისყიდა კრეტელი სოტადი, რომელმაც გრძელ მანძილზე რბენაში გაიმარჯვა. ჩემპიონმა განაცხადა, რომ არის ეფესიდან. სამშობლომ ათლეტს ლალატი არ აპატიო: სოტადი კუნძულიდან გააძევეს და სახლი გადაუწვეს.

ისტორიული ფაქტებიდან აშკარად ჩანს, რომ ელადაში კორუფცია ხშირად პოლიტიკურ ხასიათსაც ატარებდა. მაგალითად, ძვ. წელთაღრიცხვის 332 წელს ათენელმა ხუთჭიდელმა კალიპმა რამდენიმე მეტოქე მოისყიდა, რის გამოც ყველანი დასაჯეს, მაგრამ მთავარ დამნაშავეს ჯარიმის ფული არ აღმოაჩნდა. ათენელებმა ოლიმპიადის ორგანიზატორ-

რებთან გაგზავნეს დახელოვნებული ორატორი, თუმცა მისმა თხოვნამ არ გაჭრა. გაბრაზებულმა ათენელებმა თანაქალაქელის ჯარიმის გადახდაზე უარი თქვეს, რის გამოც შავ სიაში აღმოჩნდნენ და მომდევნო ოლიმპიადაზე მათი წარმომადგენელი არ დაუშვეს. დელფოს მთავარმა მისანმა ოლიმპიას დაუჭირა მხარი და ურჩებს ორაკულისკენ - აპოლონის ტაძრის სამისნოსკენ გზა გადაუკეტა. ათენელები იძულებული გახდნენ, ჯარიმა გადაეხადათ.

ოლიმპიურ თამაშებში კორუფცია განსაკუთრებით რომაელების პერიოდში აყვავდა. დასტურად ისიც გამოდგება, რომ 67 წელს რიგგარეშე 212-ე ოლიმპიადაზე იმპერატორმა ნერონმა 1808 (!) ზეთისხილის გვირგვინი დაიმსახურა. ეს ჯილდოები მას ხვდა არა მარტო სასპორტო შეჯიბრებებისთვის: მოსყიდულმა ორგანიზატორებმა თამაშების პროგრამაში შეიტანეს პოეტური და სამუსიკო პაექრობები, რომლებშიც ნერონი თურმე მართლაც გამოირჩეოდა.

ოლიმპიადის ორგანიზატორებმა სიხარბეს ვერ სძლიეს. საქციელის გასამართლებლად, შეეძლოთ ეთქვათ, რომ ხალხზე ზრუნავდნენ, რადგან თამაშებში მომღერლების, პოეტებისა და მუსიკოსების ჩართვის გამო იმპერატორი ოლიმპიას გადასახადებისგან გათავისუფლებას შეჰპირდა.

ეტლებით რბოლისას ნერონი მოსახვევში გადმოვარდა, ტრავმა მიიღო და ფინიშამდე ვერ მიაღწია, მაგრამ ჩემპიონად მაინც გამოაცხადეს. ნაყიდმა გამარჯვებებმა იმპერატორს ვერ უშველა: მომდევნო წელს სენატმა 30 წლის ნერონი ხალხის მტრად გამოაცხადა და სახალხოდ სიკვდილით დასჯის განაჩენი გამოუტანა, რის გამოც მან თავი მოიკლა. მისმა შემცვლელმა ლუციუს ლივიუს ოკელა სულპიციუს გალბამ ოლიმპიისგან იმ ფულის დაბრუნება მოითხოვა, რომელიც ნერონმა პირველობისთვის მსაჯებსა და ორგანიზატორებს გადაუხადა, ცხადია, იმპერატორის მიერ შეპირებული გადასახადებისგან გათავისუფლებაც გაუქმდა...

ზემოთ აღნიშნული უარყოფითი მოვლენების მიუხედავად, უნდა ითქვას, რომ ანტიკურ ოლიმპიურ თამაშებს ბერძნული ტომების ცხოვრებაში უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან, მკვლევართა აზრით, საშეჯიბროს გარდა, უამრავ სოციალურ ფუნქციას ასრულებდა, კერძოდ, რელიგიურს, კულტურულს, საგანმანათლებლოს, ეკონომიკურს, პოლიტიკურსა თუ სანახაობრივს. უპირველესი სოციალური მნიშვნელობა კი მაინც ის იყო, რომ ანტიკურმა ოლიმპიურმა თამაშებმა ბერძნული სამყაროს გაერთიანებასა და ერთიანი ეროვნული თვითშეგნების ჩამოყალიბებას შეუწყო ხელი.

ეს არ არის შემთხვევითი, რადგან, როგორც ამბობენ, ოლიმპიზმი აზრებისა და შეხედულებების სისტემაა, რომელიც მიზნად ისახავს კულტურის, ხელოვნების, მეცნიერების, ტექნიკისა და ზნეობრიობის მონივნავე მიღწევებთან სასპორტო საქმიანობის შეხამებას, რაც მას მსოფლიოს ყველა ქვეყნის უამრავი ადამიანისთვის ძალიან მიმზიდველს ხდის. ამიტომაცაა ძნელი, ოლიმპიზმთან შედარებით, იპოვო სხვა რომელიმე

სოციალური მოვლენა, რომელიც საზოგადოების ასეთ მაღალ ყურადღებას, ინტერესსა და ღრმა თანაგრძნობას იწვევდეს. დასტურად 2021 წლის (2020 წლის) ტოკიოს ზაფხულის ოლიმპიური თამაშებიც გამოდგება. ოლიმპიადები არის საუკეთესო სპორტსმენების, უმაღლესი კულტურული მიღწევების დათვალიერება, სამეცნიერო-ტექნოლოგიური წარმატებების დემონსტრაცია, ხალხთა უდიდესი დღესასწაული.

თანამედროვე ოლიმპიური თამაშები, რომელიც ფრანგი ბარონის - პიერ დე კუბერტენის ძალისხმევით XIX საუკუნის მიწურულს აღორძინდა, ოლიმპიური იდეისა და სპორტის ურთიერთობის მწვერვალია. ოლიმპიური დევიზი - "უფრო სწრაფად, უფრო მაღლა, უფრო ძლიერად!" იმის მაჩვენებელია, რომ ადამიანის შესაძლებლობებს ზღვარი არ აქვს. დასტურად ქართველი გოლიათის, საჩხერელი მძიმეწონოსანი ძალოსნის, რიოს და ტოკიოს ოლიმპიური თამაშების გამარჯვებულის, მსოფლიოს ოთხგზისა და ევროპის ხუთგზის ჩემპიონ ლაშა ტალახაძის ბოლოდროინდელი შედეგებიც კმარა: ქართველმა სპორტსმენმა 2018-2021 წლებში ტოკიოს თამაშებზე, მსოფლიოს და ევროპის ჩემპიონატებზე 17 რეკორდი დაამყარა და ორჭიდის ჯამში 500 კილოგრამს მიუახლოვდა (ტოკიოს ოლიმპიადაზე 488 კილოგრამი მოაგროვა).

ზემოთაც აღინიშნა, რომ, უარყოფითი მოვლენების მიუხედავად, ოლიმპიურ თამაშებს, როგორც შეხედულებათა სისტემას, მსოფლიოს ხალხების ცხოვრებაში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, დღევანდელი ოლიმპიადები თითოეული ქვეყნის ერთიანი ეროვნული თვითშეგნების ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს, ამიტომაც ქართველი ერის ცხოვრება ორგანულად უკავშირდება ოლიმპიურ მოძრაობას, რომელსაც საფუძველი, ფაქტობრივად, გასული საუკუნის 50-იან წლებში ჩაეყარა, თუმცა, ზოგიერთი მკვლევრის მოსაზრებით, მას უფრო ძველი ფესვები აქვს. ქართველმა სპორტსმენებმა ოლიმპიურ თამაშებში 1952 წლიდან 41 ოქროს, 35 ვერცხლისა და 57 ბრინჯაოს მედალი დაიმსახურეს, რასაც ბევრი ქვეყანა ინატრებდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაზეთი „ლელო“, 1989 წლის 11 ივლისი;
2. გაზეთი „ლელო“, 1989 წლის 30 ივლისი;
3. Павсанний, Описание Эллады, АСТ-Пресс, 2002;
4. გაჩეჩილაძე თ., ლელო - 80 (გაზეთი მემატრიანე), 2014;
5. გაზეთი „დროება“, 1882 (ივანე გვარამიძე);
6. Галкин В.В., Экономика спорта и спортивный бизнес: учебное пособие. М., 2008;
7. გუგუშვილი ნ., ოლიმპიური ენციკლოპედია, თბ., 1997;
8. ნაცვლიშვილი პ., ხუთი რგოლი საქართველოსთვის, თბ., 2014;
9. ბერიშვილი ე., სპორტის ენციკლოპედია, თბ., 2006;
10. Karl-Wilhelm Weeber, Das antike Olympia zwischen Legende und Wirklichkeit. Artemis & Winkler, Zürich 1991.

საორტის ინდუსტრიის როლი თანამედროვე ეკონომიკის განვითარებაში

საზოგადოების განვითარებასთან ერთად ფიზიკური აქტივობა და სპორტი სულ უფრო მეტ ადგილს იკავებს ადამიანთა ყოფის ყველა სფეროში. ის გლობალური ბიზნესის, ანუ თანამედროვე საზოგადოების ეკონომიკის, პოლიტიკის, კულტურის მოდელი, მსოფლიოს ცივილიზაციის განუყოფელი ნაწილი გახდა. გიგანტური ნაბიჯებით ვითარდება მაღალი მიღწევების სპორტი. ის თანდათანობით სასპორტო და მასობრივ-სანახაობრივი ღონისძიებების ინდუსტრიადაა ჩამოყალიბდა, რაც ინტენსიურად ზემოქმედებს სახელმწიფოს და საზოგადოების ცხოვრების ეკონომიკურ სფეროზე.

თანამედროვე სპორტი - კულტურათაშორისი კომუნიკაციის ერთ-ერთი ეფექტური საშუალება არც თუ უსაფუძვლოდ აღიქმება, როგორც მსოფლიოს ხალხების კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი და ეთნოკულტურული თვითიდენტიფიკაციის ფორმა. სპორტი სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრიორიტეტს წარმოადგენს.

„თანამედროვე მსოფლიოში სპორტი და სპორტის ინდუსტრია გლობალური მოვლენაა, - ნათქვამია „2014-2020 წლების სპორტის სახელმწიფო პოლიტიკის დოკუმენტში“, რომელიც საქართველოს მთავრობის მიერაა შემუშავებული. - სპორტს უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავია მილიონობით ადამიანის ცხოვრებაში. სპორტი გავლენას ახდენს ადამიანების ჯანმრთელობაზე, ფასეულობათა სისტემის ჩამოყალიბებასა და ქცევაზე, საფინანსო-ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირებაზე. სახელმწიფო ვალდებულია... ხელი შეუწყოს სპორტის, როგორც ეკონომიკის მნიშვნელოვანი სეგმენტის, სწორ ინსტიტუციურ საწყისებზე დაფუძნებასა და სპორტის ინდუსტრიის პოზიტიურ გავლენას საფინანსო-ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირებაზე“.

ბოლო დროს ბევრ ქვეყანაში სპორტი ეკონომიკის მნიშვნელოვანი დარგი გახდა. მუდმივად იზრდება და მუშავდება სპორტის მართვისა და დაფინანსების ახალი მოდელები. არადა, დიდი ხნის განმავლობაში, თვით დასავლეთშიც, სპორტი და ეკონომიკა განიხილებოდა როგორც ორი დამოუკიდებელი სფერო. მიიჩნევდნენ, რომ სპორტი არის პოზი, დასვენება, გართობა, დროსტარება და ეკონომიკასთან, პროფესიასთან, ვაჭრობასთან არავითარი კავშირი არ აქვს. მოგვიანებით ჩამოყალიბებული მოყვარული სპორტსმენის სტატუსის მქონეს სასპორტო შეჯიბრებებში მონაწილეობისთვის ფულის ან პრიზის მიღება ეკრძალებოდა. ძველ საბერძნეთში ანტიკური ოლიმპიური თამაშების გამარჯვებულებს ზეთისხილის რტოებითა და დაფნის გვირგვინით ამკობდნენ. ეს იყო უმაღლესი ეროვნული ჯილდო.

„ისტორიის მამად“ ცნობილი ჰეროდოტე ძალიან კარნახელი გვამცნობს,

რომ ჩვენს ერამდე 480 წელს ელადას თავს დაესხა სპარსეთი. ამ დროს ოლიმპიაში თამაშები მიმდინარეობდა, რომელიც არ შეუწყვეტიათ. სპარსთა მეფემ მათს მხარეს გადასული ბერძნებისგან რომ შეიტყო, ელინელები ოლიმპიურ ზეიმს იხდიანო, მის გაკვირვებას საზღვარი არ ჰქონდა. უფრო მეტად იმან გააოცა, რომ ბერძნები უბრალო ზეთისხილის გვირგვინისთვის იბრძოდნენ და არა - ფულისთვის.

ამ ფაქტიდან გამომდინარე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ანტიკური ხანის ქვეყნებში გარკვეულწილად უკვე ჰქონდათ გააზრებული სპორტისა და ეკონომიკის ურთიერთკავშირი. მე-19 საუკუნის მიწურულს კი თანამედროვე ოლიმპიური თამაშების აღდგენის სულიწამდგმელი ბარონი პიერ დე კუბერტენი „სპორტის კეთილშობილური და სარაინდო თვისებებით“ ოლიმპიზმის იდეის ჩამოყალიბებისას სოციალურ გამიჯვნასაც ითვალისწინებს.

დროთა განმავლობაში დამოუკიდებელი სასპორტო კავშირების შექმნით სპორტის კომერციალიზაციისა და პროფესიონალიზაციის პროცესი დაჩქარდა. დღეს ფიზიკური კულტურა და სპორტი განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში სულ უფრო მნიშვნელოვან ადგილს იჭერს. სპორტის ინდუსტრია ეკონომიკის სრულფასოვანი დარგი გახდა. მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში მის შესასწავლად ჩამოყალიბდა ახალი დამოუკიდებელი სამეცნიერო დისციპლინა - სპორტის ეკონომიკა.

ამ დარგში პირველ ნაშრომად მიაჩნიათ ამერიკელი ს. როზენბერგის სტატია - „ბეისბოლის პროფესიონალი მოთამაშეებისთვის შრომის ბაზარი“, რომელიც 1956 წელს ერთ-ერთ მონიშნულ ამერიკულ ეკონომიკურ ჟურნალში გამოქვეყნდა. ავტორი მასში სამ მომენტს გამოყოფს:

1. პროფესიულ გუნდურ სპორტში ქომაგისთვის ბევრად უფრო საინტერესოა შეჯიბრების შედეგის ერთგვარი გაურკვეველობა. და რაც მეტხანს იქნება ანგარიში ბურუსით მოცული, მაყურებლისთვის მით უფრო იზრდება მისი მიმზიდველობა;

2. შედეგის გაურკვეველობა უფრო მეტად შენარჩუნდება მაშინ, როცა კლუბებს შემადგენლობაში ეყოლებათ ერთნაირი სათამაშო ძალის სპორტსმენები, რომლებიც თანაბრად იქნებიან განაწილებული ყველა გუნდში;

3. სათამაშო ღირებულებათა ეს ერთობლიობა ავტომატურად შეგიძლია განვიხილოთ, როგორც შრომის დაურეგულირებელი ბაზარი. თანადროულად აქ მოქმედებს ზარალიანობის კანონიც: თითოეული გუნდისთვის არარენტაბელურია გარკვეულ მომენტში ახალი მოთამაშეების შეძენა, რადგან საეჭვოა, მათ სტადიონზე მაყურებელთა დამატებითი რაოდენობა მიიზიდონ და ამით გუნდში თავიანთი ყოფნა გაამართლონ...

როზენბერგმა ამ თეზისებით, ფაქტობრივად, საფუძველი ჩაუყარა დღეს უკვე ასე განვითარებულ მეცნიერებას - სპორტის ეკონომიკას.

გერმანიაში ამ საკითხებს მხოლოდ მე-20 საუკუნის 60-იან წლებში

მიექცა ყურადღება: გამოჩნდნენ ეკონომისტები, რომლებიც სპორტის პრობლემებით დაინტერესდნენ. პირველი პუბლიკაცია სპორტის ეკონომიკაზე 1965 წელს დაიბეჭდა - მ. მენცლერმა და რ. სტეგლინმა მასში ფეხბურთის ეკონომიკის საკითხები განიხილეს. შემდგომ გამოკვლევაში მ. გერტნერმა და ვ. პომერენსმა წარმოადგენეს იმ ფაქტორების ფართო მოდელი, რომელიც ბუდესლიგის საფეხბურთო მატჩების დასწრებაზე ზემოქმედებდა. აღსანიშნავია ის ნაშრომებიც, რომლებიც პროფესიულ სპორტში ტრანსფერების რაოდენობის ეკონომიკური ასპექტების შესწავლას უკავშირდება. 1987 წელს გამოვიდა კ. ჰაინემანის პირველი სახელმძღვანელო სასპორტო წარმოების ეკონომიკაზე. კ. დიტრიხმა, კ. ჰაინემანმა და მ. შუბერტმა სპორტის პროფესიონალიზაციაზე გაამახვილეს ყურადღება. დღეს გერმანია წარმოადგენს ქვეყანას, რომელიც სპორტის ეკონომიკისა და სასპორტო მენეჯმენტის პრობლემების გადაჭრას უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს.

ესპანეთში სპორტსა და ეკონომიკასთან დაკავშირებულ საკითხებზე ამ დარგის სპეციალისტები სულაც გასული საუკუნის მიწურულს დაინტერესდნენ. აქ შეიძლება დავასახელოთ ფ. ბრუნეტის, მ. დელ კოსტალოს, ხ. ალონსოს გამოკვლევები, რომლებიც ბარსელონის ოლიმპიურ თამაშებს, ასევე, სხვადასხვა სასპორტო სკოლისა და უნივერსიტეტების კურსდამთავრებულთა შრომით მონყობას ეხება. საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში სპორტის ინდუსტრიის როლის შესახებ მეცნიერული შრომები, სამწუხაროდ, ნაკლებადაა. ასე ვთქვათ, ყამირია, რაც ბიზნეს-მენებისგან სპორტში ინვესტიციების ჩადებას ამუხრუჭებს.

აუდიტორული და საკონსულტაციო მომსახურების სფეროს ნამყვანი ფირმების დასკვნებით დასტურდება სპორტის ინდუსტრიის მაღალი როლი თანამედროვე ეკონომიკის განვითარებაში. საამისოდ რამდენიმე მაგალითს დავასახელებთ: 2010 წელს მსოფლიოს სპორტის ინდუსტრიის შემოსავალმა 121.4 მილიარდი ამერიკული დოლარი შეადგინა. განსაკუთრებით მომგებიანი აღმოჩნდა სამხრეთ აფრიკაში გამართული საფეხბურთო მსოფლიოს ჩემპიონატი.

მომდევნო ხუთ წელიწადში მსოფლიოს სპორტის ინდუსტრიის შემოსავალი 3.7 %-ით გაიზარდა და საერთო თანხამ 145.3 მილიარდ ამერიკულ დოლარს გადააჭარბა. სპეციალისტები ეფექტიანობის ზრდის რამდენიმე სეგმენტზე ამახვილებენ ყურადღებას, მათგან კი განსაკუთრებით სამია მნიშვნელოვანი:

	2010	2015
ბილეთების გაყიდვა	39.570.000 \$	44.746.000 \$
ტელეტრანსლაციის გაყიდვა	29.225.000 \$	35.247.000 \$
სპონსორობა	34.942.000 \$	45.381.000 \$

საინტერესო სურათს იძლევა ევროპული კლუბების შემოსავლების ზრდა (ამერიკულ დოლარებში) ოთხი სეგმენტის მიხედვით:

	ბილეთების გაყიდვა	სპონსორობა	ტელეგადაცემა	საერთო შემოსავალი
2006	2.059.000	2.448.000	2.828.000	9.032.000
2010	2.608.000	3.179.000	4.416.000	12.797.000

ზემოთ შეჯიბრებათა ტრანსლირებისთვის გაღებული კოლოსალური სახსრები ვახსენეთ. არც ეს არის შემთხვევითი: სოჭის 2014 წლის ზამთრის ოლიმპიადის პაექრობათა ჩვენების ექსკლუზიური უფლების მისაღებად რუსეთის სამმა ტელეარხმა 1.6 მილიარდი რუბლი გადაიხადა. ორკვირა-ნახევრის განმავლობაში კი რეკლამებიდან მათ სარეკორდო თანხა - 2 მილიარდი რუბლი მიიღეს. ამიტომაცაა გასავლის ზრდა ინვესტიორებს არ აშინებთ, რადგან სპორტში ფულის დაბანდება დიდ მოგებას იძლევა.

კერძო აქციონერთა გარდა, სპორტისადმი სახელმწიფოს ინტერესიც სულ უფრო შესამჩნევი ხდება, რადგან ეს ქვეყანაში სპორტის განვითარებასთან ერთად ეკონომიკის სტიმულირებასაც უწყობს ხელს. გამოკვლევებით დასტურდება, რომ 2014 წელს ბრაზილიაში ჩატარებული მსოფლიოს საფეხბურთო ჩემპიონატი ქვეყნის ეკონომიკაში ინვესტიციის ზრდის მძლავრი იმპულსი გახდა.

გაანგარიშებებმა აჩვენა, რომ ბრაზილიის ეკონომიკამ 2010-2014 წლებში დამატებით მიიღო 142.4 მილიარდი ბრაზილიური რეალი. ამ ჩემპიონატისთვის აშენდა ახალი ობიექტები, ოთხ მილიონამდე ახალი სამუშაო ადგილი შეიქმნა, მოსახლეობის საერთო შემოსავალი 64 მილიარდ რეალამდე გაიზარდა.

ყურადღებას უფას მიაქვს შედეგნილ ერთ ანალიტიკურ ანგარიშზეც გაავამხვილებთ: „ევროპის ფეხბურთის ლანდშაფტი“ - ასე ჰქვია 2010 წლისთვის საფეხბურთო კლუბების 66 აუდიტორული საფინანსო ანგარიშების დეტალურ ანალიზს, რომლის თანახმადაც 2010 წელს საფეხბურთო კლუბების შემოსავალი 6% გაიზარდა და სარეკორდო მაჩვენებელს - 12.8 მილიარდ ევროს გადაჭარბა. 2006-2010 წლებში კი ერთობლივი შემოსავლების ზრდამ 42 პროცენტი შეადგინა, როდესაც ამ პერიოდში ევროპული ქვეყნების ეკონომიკა მხოლოდ ერთი პროცენტით გაიზარდა.

ცხადია, მშრალი ფაქტებით სპორტის სექტორის ეფექტიანობაზე დასკვნების გაკეთება, მით უმეტეს, თუ ეს დიდ შეჯიბრებებს ეხება, იოლი არ არის. საამისოდ, შესაძლოა, წლებიც გახდეს საჭირო, რადგან ბევრი მაჩვენებელი ცალკეულად კი არა, ერთობლიობაში უნდა განვიხილოთ. ამ საკითხების სამზეოზე გამოსატანად კი სპორტის ჟურნალისტიკა უფრო მეტად უნდა გაისარჯოს.

სპორტის ინდუსტრიის განვითარების მხრივ დღეს რა მდგომარეობაა საქართველოში და რა როლს ასრულებს ის ქვეყნის ეკონომიკის წინსვლაში, ამის შესახებ სამეცნიერო ნაშრომების რაოდენობა, როგორც

აღინიშნა, ძალიან მწირია. თუმცა ჩვენ მიერ მოძიებული მონაცემებით ირკვევა, რომ სპორტის ინდუსტრია აქაც იზრდება. ამის დასტურია თუნდაც თბილისში 2015 წლის ევროპის ახალგაზრდობის ოლიმპიური ფესტივალისა და ბათუმში 2018 წლის მსოფლიოს საჭადრაკო ოლიმპიადის მასპინძლობა, ასევე, სხვადასხვა სახის შეჯიბრების გამართვა საქართველოში, მათ შორის - 18-წლამდელ ხელბურთელ ვაჟთა ევროპის ჩემპიონატისა, რომლის ჩასატარებლად სახელმწიფომ 500.000 ლარი გამოყო. ტურნირის განმავლობაში დასაქმდა 89 ადამიანი, ამასთანავე, ევროპის ხელბურთის ფედერაციის (EHF-ის) ოფიციალური პირების მგზავრობა, დაბინავება და კვება, ჩემპიონატის მონაწილე გუნდების ტრანსპორტირება, სპორტის სასახლის დაქირავება, ინვენტარის შეძენა-დაგება, პირველობის ატრიბუტიკა (მედლები, თასები), ჩემპიონატის გადაღება, შეჯიბრების შტაბის თანამშრომელთა, ასევე, ანტიდოპინგური სამსახურის ანაზღაურება, უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, სასმელი წყლითა და VIP კვებით მომარაგება, შეჯიბრების საზეიმო გახსნა-დახურვის ცერემონიალი და სხვა ორგანიზატორებს 534.871 ლარი დაუჯდათ, საიდანაც უცხოეთში თეთრიც არ გასულა - მთელი ეს ფული ქვეყნის ეკონომიკაში ჩაბრუნდა.

თბილისში გამართულ ხელბურთელ ვაჟთა ევროპის პირველობაზე ათი ქვეყნის წარმომადგენლები ჩამოვიდნენ. მათ საქმეაგოდ 200-მდე ტურისტი ჩამოჰყვა. როგორც ოფიციალური პირები, ისე ნაკრები გუნდების წევრები და ტურისტები 12 დღის განმავლობაში დაბინავებული იყვნენ სასტუმროებში. საცხოვრებელსა და კვებაში მათ ერთობლივად 562.780 ლარი დახარჯეს, რამაც ბიუჯეტიდან გამოყოფილ თანხას გადაამეტა. საბოლოოდ კი საქართველოს ეკონომიკამ ამ ერთი პატარა ტურნირიდან სულ მცირე, 1.062.780 ლარზე მეტი მიიღო.

ჩემპიონატის ჩატარებამ დიდი როლი ითამაშა ჩვენთან ხელბურთის პროპაგანდა-პოპულარიზაციაში. სწორედ ტურნირის შემდეგ სპორტის ამ სახეობის კერები აღდგა ტყიბულში, ხელვაჩაურში, სენაკში, გურჯაანსა და ზესტაფონში, ხოლო საქართველოს 2018-2019 წლების ჩემპიონატებში მონაწილე გოგონათა და ვაჟთა გუნდების რაოდენობამ 65-ს მიაღწია.

კვლევის შედეგებმა ცხადყო, რომ საქართველოში სპორტის ინდუსტრია ნელი ნაბიჯებით, მაგრამ მაინც ვითარდება, თუმცა გასათვალისწინებელია ის, რომ, თუ პროფესიულ სპორტში მდგომარეობა ყოველწლიურად უმჯობესდება, მოსახლეობის ფართო ფენების ფიზიკური კულტურის განვითარებაზე ნაკლებად ზრუნავენ. განსაკუთრებით სოფლებსა და პატარა ქალაქებში სასპორტო ობიექტების, ინვენტარის, სპეციალისტების, დაფინანსების ნაკლებობაა, რასაც სასპორტო პრესა, ფაქტობრივად, ყურადღებას არ აქცევს. ბოლო წლებში ჩვენთან ფიზიკურ კულტურასა და სპორტში მომეცადინეთა რიცხვმა საგრძნობლად იკლო. უფროსი თაობა, შეიძლება ითქვას, საკუთარ ჯანმრთელობაზე თითქმის არ ზრუნავს. მიზეზად უსახსრობასა და დროის უქმარისობას

ასახელებს. ჩვენ მიერ ჩატარებულმა სხვადასხვა ასაკის 500-მდე ადამიანის ანკეტურმა გამოკითხვამ აჩვენა, რომ მათგან მეხუთედიც არ არის დაკავებული ფიზიკური აქტივობით, სამაგიეროდ, ექიმებთან ვიზიტებში, გამოკვლევებსა და აფთიაქებში 70-75 პროცენტით მეტ თანხას ხარჯავენ, ვიდრე ეს სასპორტო ობიექტებზე საკუთარი ჯანმრთელობის გასაკაჟებლად იქნებოდა საჭირო. ყველაფერი ეს კი მოსახლეობის შრომისუნარიანობაზე უარყოფითად მოქმედებს.

სპორტი არის ეკონომიკის ნაწილი, ამიტომ ახლო მომავალში ის ქართული ბიზნესისთვისაც საინტერესო გახდება არა მარტო იმიჯის ასამაღლებლად, არამედ - როგორც მნიშვნელოვანი შემოსავლების წყარო. საამისოდ აუცილებელი იქნება საერთაშორისო ტურნირების გამართვა. შეჯიბრებებიდან სახელმწიფომ, შესაძლოა, ყოველთვის მოგება ვერ მიიღოს, მაგრამ მათი მასპინძლობა აუცილებელია, რადგან თანხებთან ერთად უნდა გავითვალისწინოთ სასპორტო ღონისძიებებისგან მიღებული სოციალური ეფექტები: ეროვნული სიამაყის გრძნობა; სპორტში დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდა, ქვეყანაში ცხოვრების ჯანსაღი ნების დამკვიდრება; უცხოელ ტურისტთა მოზღვაება; ასევე, სოციალური სარგებელი, ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების განხორციელებით.

სპორტში დაბანდებული ფული წამგებიანი არასდროს იქნება, რადგან, დიდ სპორტში მიღწეულ წარმატებებთან ერთად, ის ხელს შეუწყობს, ქუჩას, ნარკომანიას, ალკოჰოლსა და სიგარეტს მოვნყვიტოთ ათასობით ახალგაზრდა. ჯანსაღი თაობის აღზრდის სიკეთეზე კი უარი არასდროს უნდა ვთქვათ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სპორტის სახელმწიფო პოლიტიკის დოკუმენტი 2014-2020 წ.წ. (შემუშავებული საქართველოს მთავრობის მიერ 2013 წლის 22 მაისის 127 დადგენილებით);
2. პეროდოტე, ისტორიები, 2006;
3. გურასაშვილი ა., ოლიმპია, ღმერთები და ნახევრადღმერთები, თბ., 2003;
4. დანელია ვ., ათენის ათინათი, თბ., „საჩინო“. 2018.
5. Розенберг С., «Рынок труда профессиональных игроков в бейсбол», 1956;
6. Галкин В.В. Экономика спорта и спортивный бизнес, 2005;
7. Европейские стадионы – 2011. Перспективы строительства и эксплуатации футбольных стадионов в Европе. Исследование KPMG, март 2012;
8. Ландшафт европейского футбола. Исследование УЕФА, февраль 2012;
9. Меняем правила игры. Перспективы развития мировой индустрии спорта до 2015 года. Исследование. PricewaterhouseCoopers (PwC), декабрь 2011;
10. Слободянюк, Н.В. Вопросы финансирования индустрии спорта в России;
11. Устойчивое развитие. Бразилия после чемпионата мира по футболу в 2014 г. Исследование Ernst & Young, апрель 2012.

ანტიკური ოლიმპიური თამაშების ჩასახვას სპორტის სახეობების განვითარება და პოპულარიზაცია მოჰყვა. ოლიმპიაში გამარჯვება ღირსების საქმე იყო, ამიტომ ზოგჯერ ორთაბრძოლები უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე გრძელდებოდა. გამარჯვებულებს, პალმის რტოების გარდა, პატივი და დიდება ელოდათ, თანაქალაქელებისგან კი - უხვად დასაჩუქრებაც.

ჰომეროსის „ილიადას“ 23-ე ქება გვამცნობს, რომ ტროას ომში დაღუპული პატროკლეს ხსოვნის პატივსაცემად აქილეესმა სპორტის რამდენიმე სახეობაში პაექრობები გამართა, თან პირველ-მეორეადგილოსნებისთვის ჯილდოები დაანესა. მაგალითად, მოკრივეთა პაექრობისას წრის შუაგულში ექვსწლიანი ჯორი დააბეს, რომელიც მძლეველს ალუთქევს, ძლეულს კი - თასიორფსკერიანი... ჭიდაობაში გამარჯვებულისთვის ჯილდოდ იყო სპილენძის სამფეხი. ეტლებით შეჯიბრებისას პელაზგი ადმეტოსის ვაჟი ევმელოსი ბოლოს მივიდა ფინიშთან. ამის მიუხედავად, აქილეესმა მისი მეორე პრიზით დაჯილდოება მოინდომა, რამაც ნესტორის ვაჟი ანტილოქოსი აღაშფოთა...

ყოველივე ზემოაღნიშნული იმას ადასტურებს, რომ ჯერ კიდევ ანტიკურ ოლიმპიურ თამაშებამდე დიდი ხნით ადრე კოლხების წინაპრებად მიჩნეულ პელაზგებს კომპლექსური სასპორტო ღონისძიების სისტემა ჰქონიათ ეკონომიკური ღირებულებებით...

გამოკვლევებით დადასტურებულია, რომ ოლიმპიური თამაშების განვითარებამ ეკონომიკის აღმავლობა გამოიწვია, რადგან შენდებოდა საპაექრო სარბიელები, გულშემატიკიერებისთვის ღამის გასათევი ადგილები და კვების ობიექტები; აწარმოებდნენ სასპორტო ინვენტარს. ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში ოლიმპიასა თუ რომში ოლიმპიურ თამაშებს ორგანიზატორებისთვის მოგება მოჰქონდა; ვაჭრები და ხელოსნებიც ბევრ ფულს შოულობდნენ ტანსაცმლის, იარაღის, სუვენირებისა თუ სხვა ნივთების გაყიდვით.

დიდი ქალაქების გრანდიოზულ სამეჯიბრო ობიექტებზე შესვლა ფასიანი იყო. ასე რომ, საბილეთო ბიზნესს უძველეს დროში ჩაეყარა საფუძველი. ოლიმპიური თამაშების გაუქმების (393 წ.) შემდეგ ეს სფერო დავიწყებას მიეცა, მაგრამ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან, კერძოდ, ოლიმპიური თამაშების აღორძინების მერე, სპორტი სწრაფი ტემპით განვითარდა და მასობრივი გახდა, რამაც, თავის მხრივ, მოთხოვნილება გაზარდა სასპორტო ტანსაცმელსა და ფეხსაცმელზე, ფორმასა თუ ინვენტარზე. სასპორტო საქონელმა და მომსახურებამ სპორტის ინდუსტრიასა და სასპორტო ბიზნესის კომპლექსურ სისტემამდე მიგვიყვანა. მის ცენტრალურ ელემენტად პროფესიული სპორტი იქცა. ამიტომაც არის უშეღავათო კონკურენცია სახელმწიფოებს შორის ოლიმპიური თამაშების, მსოფლიოს და ევროპის ჩემპიონატების მასშინძლობის უფ-

ლების მოსაპოვებლად, რადგან შოუბიზნესი ქვეყანას თავის წილ მოგებას აძლევს.

აი, მაგალითად, 2019 წლის გაზაფხულზე ბათუმში ძალოსანთა ევროპის ჩემპიონატი გაიმართა. აჭარის დედაქალაქში 42 ქვეყნის 400-მდე სპორტსმენი ჩავიდა. მათთან ერთად 100-მდე ჟურნალისტი, ასევე, მწვრთნელ-არბიტრთა დიდი კორპუსი და 1500-მდე ტურისტი ეწვია პირველობის მასპინძელ ქალაქს. შეჯიბრებისთვის სახელმწიფომ 2 მილიონამდე ლარი გამოყო და ოფიციალურად ამდენივე ჩაბრუნდა ქართულ ეკონომიკაში. თუმცა აქ გათვალისწინებული არ არის ის თანხა, რომელიც სუვენირებში, კვების ობიექტებსა და სასტუმროებში გადაიხადეს სტუმრებმა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ Eurosport-ის არხით ქომაგები ბათუმიდან პირდაპირ ტელეტრანსლაციას უყურებდნენ 60-მდე ქვეყანაში 40 საათის განმავლობაში, რამაც ქვეყნის ცნობადობას შეუწყო ხელი. ამ შეჯიბრების შემდეგ ჩვენთან ძალოსნობით დაინტერესებულ მოზარდთა რიცხვი საგრძნობლად გაიზარდა და ხუთ ქალაქში გაიხსნა დარბაზები, რომლებსაც შეჯიბრებისთვის შეძენილი ინვენტარი გაუნაწილდა. მოკლედ რომ ვთქვათ, ამ შეჯიბრებით საქართველომ დიდი მოგება ნახა როგორც მატერიალური, ისე მორალური თვალსაზრისით.

საერთოდ, ტელევიზიის საყოველთაოდ გავრცელებამ მაყურებელთა რიცხვი რამდენიმე მილიონამდე გაზარდა, ამ მოვლენას თან ახლავს მსოფლიოს ეკონომიკის ზრდა. შედეგად საუკეთესო სპორტსმენების ანაზღაურებამ კოლოსალურ თანხას მიაღწია. სტატისტიკის მოყვარულთა გამოთვლით, დღეს ზოგი ფეხბურთელის საფასურით „ბოინგის“ შეძენა შესაძლებელია.

აუდიტორული კომპანია Deloitte-ის გამოთვლით, მსოფლიოს 20 ყველაზე მდიდარი ევროპული კლუბის შემოსავალმა 2015-2016 წლებში 7,4 მილიარდ ევროს მიაღწია. აქედან „მანჩესტერ იუნაიტედი“ 689 მილიონი ევროთი გამოირჩევა. ამ თანხის 43% კლუბმა სპონსორული კონტრაქტებითა და სუვენირების, 39% - ტელეტრანსლაციის უფლების, დაახლოებით 18% კი ბილეთების გაყიდვიდან მიიღო. ცხადია, საერთო მაჩვენებელში სატრანსფერო გარიგებებიდან მიღებული ფულიც შედის.

იტალიურმა გამოცემა „La Gazzetta dello Sport“-მა გამოაქვეყნა სერია A-ში მოთამაშე ფეხბურთელების ხელფასები. საამისოდ „იუვენტუსი“ ყველაზე მეტს ხარჯავს - 294 მილიონ ევროს. მეორეზეა „ინტერი“, რომელიც ფეხბურთელებს 139 მილიონს უხდის.

შთამბეჭდავია თავად სპორტსმენების ანაზღაურებაც. ფრანგული ჟურნალ France Football-ის შედგენილი რეიტინგით, 2018 წელს ყველაზე მაღალანაზღაურებად ფეხბურთელთა შორის პირველ ადგილზე იყო ლიონელ მესი (ესპანეთის „ბარსელონა“). მისმა წლიურმა შემოსავალმა 130 მილიონი ევრო შეადგინა. ამ თანხაში შევიდა არა მარტო კლუბის ხელფასი, არამედ - სარეკლამო კონტრაქტების შემოსავალიც.

მაღალი ჰონორარები არცთუ იშვიათად მოსახლეობის უკმაყოფილებას იწვევს, ზოგს ეს უხამსობადაც მიაჩნია და მსგავსი მოსაზრება დიდი ხანია არსებობს. მაგალითად, ამერიკელმა პროფესიონალმა ბეისბოლისტმა ჯორჯ ჰერმანმა - „ბები“ რუთ-უმცროსმა, რომელმაც ლიგაში 22 სეზონი გაატარა, 1929 წელს 70 000 დოლარი გამოიმუშავა. როდესაც ჟურნალისტმა ჰკითხა, ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტზე მეტი თანხა თუ როგორ მიიღო, მან მშვიდად უპასუხა: „მე უფრო წარმატებული წელი მქონდა“. თითქმის საუკუნის შემდეგ დღევანდელ მილიონებთან, რომელსაც თანამედროვე სპორტის ვარსკვლავები ღებულობენ, ჰერმანის ანაზღაურება ერთობ მოკრძალებული ჩანს.

ზემოაღნიშნული ფაქტებიდანაც ნათელია, რომ სპორტი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში, ინტენსიურად და დადებითად ზემოქმედებს სახელმწიფოს და საზოგადოების ეკონომიკურ სფეროზე: მთელ მსოფლიოში დამკვიდრდა ჩაცმულობასა და ცხოვრების მანერაში „სასპორტო სტილი“. ადამიანთა მოთხოვნილებებზე შესაბამისად რეაგირებს ბაზარი. თანამედროვე სასპორტო ინდუსტრია, რეკლამების, საგამომცემლო საქმიანობისა და ტელე-რადიო ტრანსლაციების გაყიდვის გარდა, სასპორტო ტანსაცმლის, ფეხსაცმლის, ინვენტარის, ტრენაჟორებისა და აქსესუარების წარმოებას გულისხმობს. სასპორტო შენობა-ნაგებობების (სტადიონების, მოედნების, დარბაზების, საცურაო აუზების) მფლობელები აქტიურად არიან ჩაბმული საბიზნესო საქმიანობაში.

სასპორტო საქონლისა და მომსახურების სფეროს ფირმები აფართოებენ პროდუქციის ასორტიმენტს, აუმჯობესებენ მის ხარისხს, რადგან დიდი მოთხოვნილებაა პროფესიონალი სპორტსმენების, მწვრთნელების, კლუბების მხრიდან. ამას კი მწარმოებლებისთვის მნიშვნელოვანი მოგება მოაქვს. ამიტომ ბაზარზე დიდი კონკურენციაა. მრავალწლიანმა პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ამ ბრძოლის მოგება მხოლოდ გამართული მარკეტინგის საშუალებით შეიძლება. სასპორტო ინვენტარისა და ფორმების მწარმოებელი ფირმები რეკლამებისთვის თანხას არ იშურებენ. მილიონებს უხდიან საქვეყნოდ აღიარებულ პროფესიონალ სპორტსმენებს, ანუ იმის თქმა გვინდა, რომ სპორტის ინდუსტრიის წარმატებამ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება განაპირობა და პირიქით - სახელმწიფოს ეკონომიკურმა განვითარებამ სპორტის ინდუსტრიის ზრდა გამოიწვია.

თავისი ბუნებით ბიზნესი ძალიან ჰგავს სპორტს, რადგან სანარმოო საქმიანობის საფუძველში საშეჯიბრო და საკონკურენციო სულისკვეთება დევს. როგორც სპორტში, ისე ბიზნესში მონაწილეთა სურვილია დაპირისპირებაში გამარჯვება, თვითგამოხატვა - საკუთარ თავსაც და სხვასაც დაუმტკიცონ, რა შეუძლიათ. ამდენად, სპორტი და

ბიზნესი ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული, რადგან ორივეს მსგავსი მოტივაცია და მამოძრავებელი ძალა აქვს.

თუმცა, საკონკურენციო თვალსაზრისით, მათ შორის არსებითი განსხვავებაცაა. გუნდები სულაც არ ჰგავნან ბიზნესის სხვა სფეროების კომპანიებს, რომლებიც გამარჯვებას, უმთავრესად, კონკურენტების „ჩაძირვით“ ცდილობენ. სპორტში პირიქითაა - კლუბებისთვის მონოპოლია ხელსაყრელი არ არის: მათ კონკურენტები სჭირდებათ, რომ დაპირისპირება საინტერესო გახდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პოტენციური მაყურებელი, სასპორტო გადაცემების ნაცვლად, სატელევიზიო შოუებისკენ გადაინაცვლებს. მაგალითად, საფეხბურთო ლიგა, რომელშიც წლიდან წლამდე ერთი გუნდი იმარჯვებს, საშინლად მოსაწყენია და გულშემმატიკივართა უმეტესობას ასეთი მატჩების ყურების სურვილი ეკარება. ფეხბურთის მგზნებარე ქომაგმა და ეკონომისტმა სტივან ჟიმანსკიმ თავის დროზე ყურადღება მიაქცია ინგლისის თასის გათამაშებაზე დასწრების მსურველთა შემცირებას ლიგის პაექრობებთან შედარებით, რომლის სტრუქტურაც დაახლოებით თანაბარი დონის გუნდების თამაშს გულისხმობს. ამ დაკვირებიდანაც ნათლად ჩანს, რომ სტადიონებზე ქომაგთა დასწრების გასაზრდელად ჩემპიონატებში თანაბარძალოვანი გუნდების მონაწილეობაა აუცილებელი.

საერთაშორისო გამოკვლევებით დასტურდება, რომ სპორტს ინოვაციურ ეკონომიკურ პროცესებში შეუფასებელი წვლილი მიუძღვის: ახალმა ტექნოლოგიებმა, საკონსტრუქტორო თუ სხვა ნამუშევრებმა (ძრავებმა, ძრავების ზეთებმა, საბურავებმა) სახალხო მეურნეობის სფეროში დანერგვამდე ყოველმხრივი გამოცდა უნდა გაიაროს. სწორედ სასპორტო შეჯიბრებებში, ექტრემალურ სიტუაციებში ვლინდება ახალ გამოგონებათა ხარისხი, ეკონომიურობა და სხვა საექსპლუატაციო მახასიათებლები. მსგავს შეჯიბრებებად შეგვიძლია დავასახელოთ ავტორბოლა „ფორმულა-1“, რალი „პარიზი - დაკარი“, მრავალდღიანი ველორბოლები და სხვა.

ფიზიკურ აქტივობას, სპორტს, ტურიზმს, გარდა პირდაპირი ეკონომიკური მოგებისა, რომელიც რაოდენობით იზომება, არამატერიალური კეთილდღეობაც მოაქვს. უპირველესად, ისეთ ფაქტორებს ვგულისხმობთ, როგორებიცაა შეჯიბრების პროცესში ადამიანთა თვალსაწიერის გაფართოება და კულტურულ-შემეცნებით პროგრამებში მონაწილეობით ინტელექტუალური დონის ამაღლება.

საზოგადოების კომერციალიზაციისა და საბაზრო ურთიერთობების განვითარების პირობებში სპორტი და სასპორტო ღონისძიებები საქონლის სტატუსს იძენენ, რომელიც უნდა იყოს კონკურენტუნარიანი. რომ მეტი მაყურებელი მიიზიდოს. როგორც მკვლევრები აღნიშნავენ, სპორტის სფეროს ერთ-ერთი მთავარი თავისებურება, სწორედ, ყურებადობაა.

რა მდგომარეობაა ამ მხრივ საქართველოში?

„პრაიმ სპორტ მენეჯმენტისა“ და Fight Nights Georgia-ს პრეზიდენტ

ზურაბ ბოქოლიშვილს მიაჩნია, რომ ჩვენთან ჯერ არ ყოფილა შემთხვევა, სპორტს, როგორც გასაყიდ პროდუქტს, ისე მიდგომოდნენ - „სპორტი კარგად იყიდება ყველგან, ყველა დროსა და მოცემულობაში. თუ საქართველოში სპორტი არ იყიდება, ეს ამ ინდუსტრიაში დასაქმებული ადამიანების პრობლემაა და არა ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური ვითარებისა. ყველა ფედერაციას, გუნდს თუ ლიგას სურს, რომ ჰყავდეს სპონსორი, მაგრამ არავინ ცდილობს, საქმიანობა პროდუქტად აქციოს“.

სასპორტო პროდუქტის წარმატებას ერთმანეთს გადაჯაჭვული სამი ძირითადი კომპონენტის ერთიანობა იწვევს - ღონისძიება, გულშემატკივარი და სპონსორი. თუ ეს სამკუთხედი კარგადაა შეკრული, სასპორტო პროდუქტი წარმატებულია. თუ ვერ ქმნი პროდუქტს, ვერ მოგყავს გულშემატკივარი, შესაბამისად, არ გყავს სპონსორი. მხოლოდ ის, რომ სპორტსმენს მეკრძღე კომპანიის ლოგო ეწეროს, უკვე აღარაა ეფექტიანი.

პროფესიული სპორტი საღამოს გატარების ერთ-ერთი სახეობაა, რომელიც კონკურენციას უწევს კინოს, თეატრს, ტელევიზიას, რესტორანს. შესაბამისად, პროფესიული სპორტის ვალია, შექმნას ისეთი პროდუქტი, რომელიც რეალურად ამ ყველაფერს კონკურენციას გაუწევს და მოგებას მოიტანს, რადგან ეს ნიშნავს ისეთი სანახაობის შექმნას, სადაც მაყურებელი მოვა. სპორტის სფერო დიდი ხანია, ორგანულად არის ჩართული შოუბიზნესში თუნდაც იმით, რომ სპორტის ვარსკვლავები მონაწილეობენ კულტურულ ღონისძიებებში და ამ სფეროს საუკეთესო წარმომადგენელთა სპეციფიკურ თავისებურებებს სხვადასხვა მასშტაბით ასრულებენ. სპორტის შოუბიზნესის სფეროსთან ურთიერთკავშირის პროცესში ხდება არა მარტო სპორტის წარმომადგენელთა ეთატიწმენტი* ელემენტებში, არამედ კინოს და ტელევიზიის წარმომადგენელთა უშუალოდ სასპორტო შეჯიბრებებში ჩართვა.

ბოლო წლებში გართობის ელემენტები სასპორტო ღონისძიებებში სულ უფრო მეტ ადგილს იკავებს. აი, თუნდაც ტანმოვარჯიშე გოგონების გამოსვლები საკალათბურთო მატჩების შესვენებებისას. ურთიერთობის პროცესში, ერთი შეხედვით, ორ განსხვავებულ სფეროს - სპორტსა და შოუნარმოდგენებს შორის თანდათან იშლება ზღვარი - ხშირად შედეგი და შეჯიბრება უკანა პლანზე გადადის. გართობისა (ენტათეინმენტის) და შოუს ელემენტები სასპორტო ღონისძიებების სანახაობითობას ამალ-ლებს, იზიდავს მრავალრიცხოვან აუდიტორიას, შესაბამისად, იზრდება მოგება.

*ინგლისური სიტყვიდან *entertainment* [enta'teinmant], რაც სანახაობას, წარმოდგენას, გართობას ნიშნავს; გლობალური კინო-ტელე და ვიდეოსაკომპიუტერო პროდუქცია გასართობი ხასიათისა, მდარე ხარისხისა; მაგალითად, *That's all I want from the news, entertainment - ყველაფერი, რაც მე ამბებისგან მინდა - გართობაა*.

სპორტი არასდროს ყოფილა მხოლოდ გოლები და წამები, მედლები და თასები, არამედ ანტიკური პერიოდიდან ბიზნესსფეროსაც წარმოადგენდა, რომელიც ჩვენს ეპოქაში გიგანტურ ეკონომიკურ საქმიანობად იქცა.

ამდენად, სპორტის ინდუსტრიის წარმატება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას განაპირობებს და პირიქით - სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარება სპორტის ინდუსტრიის ზრდას იწვევს. ამიტომ ქვეყანაში მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს სპორტის გასაყიდ პროდუქტად ქცევას და მის ჩართვას შოუბიზნესში, რადგან ეს უკანასკნელი სასპორტო ღონისძიებების სანახაობითობას ამაღლებს, იზიდავს მრავალრიცხოვან აუდიტორიას, შესაბამისად, როგორც ითქვა, ზრდის შემოსავალს და ქვეყანას თავის წილ მოგებას აძლევს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ყაუხჩიშვილი ს., ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, 1, თბ., 1950;
2. პომეროვი, ილიადა (რომან მიმინოშვილის წინასიტყვაობით), თბ., 1979;
3. Галкин В.В. . Экономика спорта и спортивный бизнес: учебное пособие. М., 2008;
4. Ратживин О.А., С.В.Хусаинова. Р.Х.Бекмансуров. Экономика и спортивный бизнес, 2013;
5. Шааф Ф.. Спортивный маркетинг: Пер. с англ. М.: Филлин. 2008;
6. Экономика современного туризма: Рыночное регулирование. Под ред. Г.А.Карповой, 2006.

ინფორმაციის, როგორც სპორტისა და შოუბიზნის სიმბიოზი

საზოგადოების ერთ ნაწილს სპორტი იზიდავს, როგორც ადამიანთა შორის მუდმივი ორთაბრძოლის გამოხატულება და ცხოვრების მიზნის ძიება, სხვები კი მას განიხილავენ, როგორც ფუნდამენტური ეკონომიკური პრინციპების გამოვლინებას, ამიტომ გლობალიზაციის პირობებში აუცილებელი გახდა სპორტის, როგორც რთული სოციალური და კულტურული ფენომენის, თანამედროვე ტენდენციების, მისი სანახაობად გარდაქმნის, ასევე, პროფესიონალიზაციისა და კომერციალიზაციის პროცესების შესწავლა.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების კომერციალიზაციამ ხელი შეუწყო იმას, რომ გაზეთებისა და ჟურნალების ფურცლებზე, რადიოსა და ტელევიზიაში სულ უფრო მეტ ადგილს იჭერს გასართობი ხასიათის ინფორმაციები, რამაც ახალი ფორმატი - „ინფორტინმენტი“ ჩამოაყალიბა. ამ მედიაშემოქმედების დევს პრინციპი, რომლის მიხედვითაც ინფორმაცია საინტერესოა იმ მოცულობით, რა მოცულობითაც გასართობია ან თავშესაქცევად არის წარმოდგენილი. ზოგიერთი მკვლევრის აზრით, ყოველივე ამან ცალკეული გამოცემების ხარისხი დააზარალა, გამოიდექნა „სერიოზული“ ინფორმაციები.

ინფორტინმენტი (infotainment), ანუ ინფორმაცია გართობით - ეს ტექნიკური ჟარგონი წარმოიშვა მედიის ორი ფუნქციის სახელწოდებების გაერთიანებით: ის შექმნილია ორი ინგლისური სიტყვის აბრევიატული შეერთებით: **IN**fOrmation (ინფორმაცია) და **enter**TAINMENT (გართობა), რაც ინფორმაციის უფრო გასართობი, თავშესაქცევი ფორმით მიწოდებას გულისხმობს. ტერმინი ინფორტინმენტი ამერიკის მასმედიის პუბლიცისტურ ნაშრომებში 1980-იანი წლებიდან გამოიყენება.

სწორედ, გასული საუკუნის 80-იან წლებში აშშ-ში საინფორმაციო პროგრამების რეიტინგის დაცემამ ჟურნალისტები აიძულა, სატელევიზიო ამბებისთვის ფორმატი შეეცვალათ. გარდაქმნები შეეხო, უპირველესად, ინფორმაციის არჩევის პრინციპს - „ოფიციალის“ ნილი შემცირდა, სამაგიეროდ, სოციალური და კულტურული თემების რაოდენობა გაიზარდა. შეიცვალა ინფორმაციის მიწოდების ხერხიც: რეპორტაჟებში პირველ პლანზე წამოიწია დეტალებმა, რომლებიც საინტერესო იყო ყველა მაყურებლისთვის. ახალ ამბებს შორის ცალკე გამოიყო საინფორმაციო-გასართობი პროგრამები. ამ მიმართულებით პიონერად მიიჩნევა ყოველკვირეული პროგრამა „60 წუთი“, სადაც წამყვანებმა აქტიურად ჩართეს რეპორტაჟებში მოვლენების მიმართ საკუთარი დამოკიდებულება, მეტიც - ჟურნალისტები კადრებში რეპორტაჟების გმირების თანაბრად გამოჩნდნენ, რაც მაშინ ამერიკული ტელევიზიისთვის არატიპური იყო. შემდეგ ეს ფორმა სხვა ტელევიზიებმაც აიტაცეს.

ცხადია, ჩვენ „ინფოტეინმენტის“ ისტორია იმდენად არ გვაინტერესებს, რამდენადაც ის ფაქტი, რომ მიმართულება წარმოიშვა არა რომელიმე ამერიკული ტელეკომპანიის მესვეურის კაპრიზების გამო, არამედ აუდიტორიის ინტერესების ცვლილების შესაბამისად. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ამერიკელი საზოგადოება დაიღალა სერიოზული მასალისგან; ჯერ კიდევ 1970 წლის სოციოლოგიურმა კვლევებმა დაადასტურა, რომ „მკაცრი“ ამბები მკითხველებს უკვე აღარ აინტერესებდათ.

ინფოტეინმენტის პირველი ვრცელი ანალიზი მასმედიის ამერიკელ მკვლევარ ნილ პოსტმანს ეკუთვნის. მის ნაშრომში ინფოტეინმენტი წარმოდგენილია არა უბრალოდ როგორც გარესამყაროს რეალობის გადაცემის საშუალება, არამედ მედიის მეშვეობით გარკვეული მსოფლმხედველობის ანარეკლი [1]. პოსტმანი ემიჯნება კანადელი ფილოსოფოსის - მარშალ მაკლიუენის ცნობილ თეზისს, რომლის მიხედვითაც, „მედია არის გზავნილი“ [3]. იგი მიიჩნევდა, რომ გზავნილი არის ინფორმაცია, ხოლო მედია - მეტაფორები, რომლებიც განსაზღვრავენ ჩვენს ცნობიერებას.

ამერიკელი საზოგადოების განვითარების ანალიზის შედეგად, პოსტმანი იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ XX საუკუნის მეორე ნახევარში წიგნის კულტურას ტელევიზიის კულტურა ჩაენაცვლა, რომელიც თანამედროვე ადამიანზე უდიდეს ზეგავლენას ახდენს.

„ინფოტეინმენტზე“ საინტერესო შეხედულებები აქვთ გამოთქმული მედიის გერმანელ მკვლევრებს, რომლებმაც ეს ტერმინი ინგლისურიდან 1990-იანი წლების დასაწყისში ისესხეს. 1995 წელს გამოვიდა ანდრეას ვიტცენის ნაშრომი „ინფოტეინმენტი - სატელევიზიო ამბები ინფორმაციასა და გართობას შორის“ [4]. მეცნიერის აზრით, „ინფოტეინმენტში იგულისხმება გასართობი ინფორმაციის დიზაინის ყველა შესაძლებლობა, იქნება ეს თემატიკის არჩევა, თვალსაჩინოებითი (ვიზუალური) თუ ვერბალური მეთოდები“. გერმანელი მეცნიერი ამ ფენომენს ძირითადად რადიო-ტელევიზიას, ნაწილობრივ კი პრესას უკავშირებს.

ინფოტეინმენტის ვიტცენისეულ განმარტებას მხარს უჭერს ლოტარ მიკოსი 2000 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში - „ედუტეინმენტი და ინფოტეინმენტი“ [5]. ის ამ ცნებას ახასიათებს, როგორც საინფორმაციო და გასართობი ელემენტების შეერთებას სტილისტური და ესთეტიკური თვალსაზრისით.

ული ბერნჰარდი 2012 წელს გამოცემულ წიგნში („ინფოტეინმენტი გაზეთში“) მსჯელობს ამ ტერმინის პრესაში გავრცელებაზე, ოღონდ მხოლოდ საპოლიტიკო თემატიკით შემოიფარგლება [6].

დადასტურებულია, რომ ინფოტეინმენტის ფორმატის წარმატებას მკითხველისა თუ მაყურებლის გრძნობებსა და ინტელექტუალურ უნარებზე ერთდროული ზემოქმედება განაპირობებს. ამიტომ ვერ დავეთანხმებით იმ ადამიანებს, რომლებიც „ინფოტეინმენტის“ ფენომენს გართობისა და საინფორმაციო ელემენტების უბრალო შეხამებად გან-

საზღვრავენ. მართებულად მიგვაჩნია გერმანელი მეცნიერის - ლუის ბოსხარტის შეხედულება, რომლის მიხედვითაც „ინფოტეინმენტი“ არის ალქმის სპეციფიკური საშუალება, რომლის დროსაც კოგნიტური და ემოციური პროცესები ერთდროულად არის ჩართული და ისინი ინფორმაციის მიმართ ინტერესს აღვივებენ [7].

„ინფოტეინმენტი“ ბოლო დროს ფართოდ იკვლევს გზას ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურასა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში, როგორც მედიის ახალი მოვლენა, როგორც მედიაეკონომიკური განვითარების შედეგი. მას განსაკუთრებული ადგილი უკავია სპორტის სფეროშიც, რომელიც დიდი ხანია, ორგანულად არის ჩართული შოუ-ბიზნესში. სპორტისა და შოუბიზნესის სიმბიოზისას ადვილი შესამჩნევია, რომ ბოლო წლებში გართობის ელემენტები სასპორტო ღონისძიებებში სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება.

როგორც ითქვა, თანამედროვე მსოფლიოში სპორტი მძლავრ და სწრაფად განვითარებად ინდუსტრიად იქცა. საზოგადოების წინსვლაზე ის სულ უფრო მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს. სპორტის ჟურნალისტიკა, რომელიც სპორტის ინდუსტრიას მჭიდროდ უკავშირდება, დღეს მნიშვნელოვან ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სოციალურ საკითხებს წყვეტს, რომლებიც მასობრივ კულტურაში სპორტის წარდგენასთან არის დაკავშირებული. საქართველოში სპორტის ჟურნალისტიკას კოლოსალური პერსპექტივები აქვს, რადგან ჩვენთან სპორტის ინდუსტრია ახლა იწყებს ჩამოყალიბებას.

2020 წლის იანვარში წყალბურთელ ვაჟთა ევროპის ჩემპიონატზე საქართველოს ნაკრების საფრანგეთის ეროვნულ გუნდთან გამარჯვების შემდეგ სხვადასხვა საჯარო სკოლის მოსწავლეებსა და უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტებს, ქუჩაში შემხვედრ 35 წლამდე ახალგაზრდებსა და 50 წელს გადაცილებული მამაკაცებს, სულ 430 ადამიანს ნასაკითხავად სამი ტექსტი შეეთავაზათ: 1. მატჩის მიმოხილვა 3.5 გვერდზე, 2. შეხვედრის ანალიზი ორ გვერდსა და 3. მიმოხილვა ორ გვერდზე, ტექსტში ჩართული მატჩის ეფექტური მომენტების ამსახველი ფოტოებით. გვინტერესებდა, ვინ რომელ ტექსტს აირჩევდა მატჩის შედეგის გასაცნობად. ერთობ საყურადღებო სურათი მივიღეთ:

ასაკი	3.5-გვ	2-გვ.	2-გვ. ფოტოებით
სკოლის მოსწავლე (85)	0	3	82
სტუდენტი (140)	7	12	121
ახალგაზრდა (125)	12	24	89
50 წ. გადაცილებული (80)	58	12	10

დაკვირვებამ და საექსპერიმენტოდ შერჩეულებთან გასაუბრებამ იმ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ ახალგაზრდები ამჯობინებენ ე.წ. ტელე-

გრაფული, ანუ სმს-ის სტილის კითხვას. ეს პრაგმატიკითაა გამოწვეული: მათთვის დიდი მნიშვნელობა არ აქვს გამარჯვების მიზეზებისა თუ პრობლემების ძიებას - მთავარია საბოლოო შედეგი. ამიტომაცაა, რომ ახალგაზრდები უპირატესობას ანიჭებენ ადაპტირებულ ლიტერატურას, რომელიც მოიცავს ვიზუალურ ინფორმაციას ფოტოსურათებითა და მოკლე ტექსტური შეტყობინებით. ეს, როგორც წესი, კითხვის პროცესის პრომატიკადობას ამცირებს.

ახალგაზრდების დღევანდელი პრაგმატული კითხვა შეიძლება ცხოვრების აჩქარებული ტემპის შედეგადაც მივიჩნიოთ. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ამჟამად ფართოდ გავრცელებული კომპენსატორული კითხვა ახალგაზრდებს ცხოვრების რეალიზებისგან ყურადღების გადატანაში ეხმარება. მოზრდილი ტექსტებისა და კლასიკის, ანუ მაღალმხატვრული ლიტერატურის კითხვა, მათი აზრით, მძიმე შრომა და დროის უქმად ხარჯვაა. ამიტომაც არის ჩვენი მომავალი თაობის, მათ შორის - სპორტის ჟურნალისტების ენა ღარიბი ლექსიკონის მქონე, კლიშეებით გაჯერებული.

თამამად შეიძლება იმის თქმა, რომ ახალგაზრდებს გაზეთში დაბეჭდილი ვრცელი მასალები არ აინტერესებთ. ისინი საკუთარ თავს ექსპერტებად მიიჩნევენ და სხვების აზრი (ამ შემთხვევაში - ჟურნალისტის) არ აინტერესებთ. უპირატესობას თავშესაქცევი ფორმით მიწოდებულ ინფორმაციას ანიჭებენ. აქედან გამომდინარე, გამომცემლობებს დროულად მოუწევთ გადანაცვლა ინფოტეინენტზე.

საგულისხმოა, რომ სათქმელის საინტერესოდ და გასართობად გამოცემაზე ილია ჭავჭავაძემ ჯერ კიდევ 1863 წელს დაწერილ თხზულებაში ("კაცია ადამიანი?!") გაამახვილა ყურადღება: ლუარსაბ თათქარიძის დახასიათებისას მწერალი მოულოდნელად სვამს კითხვას: „მკითხველო, ხომ არ მოგეწყინა?“ და იქვე თავადვე პასუხობს: „რასაკვირველია, მოგეწყინა. აქ არ არის არც სიყვარულის ეშმაკობა, არც კაცისკვლა, არც უიმედო ქალის ოხვრა, არც წყალში გადავარდნა, ერთი სიტყვით - რაც ამშვენებს გასართობად დაწერილს მოთხრობასა - ის აქ არაფერი არ არის. მამ მოგეწყინება, ამას რალა თქმა უნდა“ [8].

ერთი შეხედვით, ინტერნეტმომხმარებელთა მატებამ ტრადიციული მედიის პოპულარობა მნიშვნელოვნად შეამცირა. მსოფლიოს მასშტაბით ჩატარებულ კვლევებში, მედიასა და ექსპერტთა წრეებშიც გამოიკვეთა ის აზრი, რომ ინტერნეტის პოპულარობის ზეგავლენით, შესაძლოა, ერთ მშვენიერ დღეს მსოფლიოს საზოგადოებამ საყოველთაოდ აღიარებულ სტანდარტულ ბეჭდურ მედიას ადგილი ისტორიაში მიუჩინოს. ყოველივე ზემოაღნიშნული მიგვანიშნებს თუ არა იმაზე, რომ გაზეთების ეპოქა დასრულდა. ამგვარი პესიმისტური განწყობისთვის, ფიქრობთ, საბაბი არ არსებობს. ცხადია, სირთულეები იქნება და გამომცემლობებს სიახლეებისა და მკითხველთა მოთხოვნებისთვის ფეხის აწყობა მოუწევთ, მაგრამ ეს არ ნიშნავს გაზეთების ალგვას პირისაგან მიწისა. თავის

დროზე გაზეთების გამოჩენამ თითქოს ნიგნის არსებობას შეუქმნა სა-
შიშროება, მაგრამ ეს ვარაუდი არ გამართლდა. მერე გაზეთი კითხვის
ნიშნის ქვეშ რადიომ დააყენა, რადიო - ტელევიზიამ, ეს უკანასკნელი -
ინტერნეტმა, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ყველას თავისი ფუნქცია აქვს,
თავისი მომხმარებელი ჰყავს და ასე იქნება მომავალშიც.

მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგებმაც დაადასტურა, რომ ზემო-
აღნიშნული წინასწარმეტყველება მცდარია. ენდრიუ ჰერსტი აღნიშნავს:
„იმის მიუხედავად, რომ, როგორც ონლაინ ახალი ამბების რედაქტორი,
ახალი მედიის წარმომადგენლად ვითვლები და თითქმის მთელ დღეს
კომპიუტერის წინ ვატარებ, გაზეთის დიდი ფანი ვარ. გაზეთები და
ჟურნალები ინფორმაციის მიწოდების ყველაზე ეფექტური სისტემებია
და ინტერნეტის, მართალია, ყველას დიდ რამედ მიაჩნია, მათ ვერ
შეედრება“ [9].

თუმცა არც დიდი ილია ჭავჭავაძის სიტყვები უნდა დავივიწყოთ.
„საქართველოს მოამბის“ 1863 წლის ნოემბრის ნომრის შესავალში იგი
წერდა: „არც ერთი ჩვენი შინაგანი ცხოვრების გამოჩინება, არც ერთი
თითქმის ფაქტი, არც ერთი საქმე, რომელიც ყველას თვალწინ გვიტრია-
ლებდა, რომელიც ყოველი ცოცხალი კაცისათვის საინტერესოა, არა-
მცთუ ვერ ახსნა ჩვენმა ჟურნალმა, არამედ ვერც კი გაბედა, რომ მიჰკა-
რებოდა, - თუმცა ზოგჯერ სცადა კიდევ, - იმავე მიზეზით, რომ „დრონი
მეფობენ“. ამის გამო ჩვენს ჟურნალს ფერი დააკლდა, „მოამბემ“ შორიდან
დაუნყო ტრიალი მას, რაც ახლოდან გასასინჯი იყო“ [10].

შედეგად „საქართველოს მოამბე“ გამოუვალ ფინანსურ მდგომა-
რეობაში აღმოჩნდა - მკითხველთა ერთმა ნაწილმა, რომელიც უკმაყო-
ფილო იყო ჟურნალის მიმართულებით, ხელმოწერის თანხის გადახდაზე
უარი თქვა და მალე „მოამბეც“ დაიხურა. ეს მაშინ, როცა ქართველი სა-
ზოგადოება მასობრივი საინფორმაციო საშუალებებით განებივრებული,
ნამდვილად, არ იყო.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ინფოტეინმენტი
შეიძლება მივიჩნიოთ ა. მაკლიუენის წინასწარმეტყველებად, რადგან მან
განჭყრიტა „ელექტრონული საზოგადოების“ შეტევა და თქვა, რომ ნიგ-
ნის ბეჭდვის ეპოქის დასრულების შემდეგ („გუტენბერგის გალაქტიკა“)
ინფორმაციულ საზოგადოებაში თვით შეტყობინებაზე უფრო მნიშვნე-
ლოვანი კომუნიკაციის არხები და ინფორმაციის მიწოდების საშუა-
ლებები იქნებაო. ფაქტობრივად, ის ამტკიცებდა, რომ კომუნიკაციის
საშუალებები უკვე თავად გახდება გარკვეული შეტყობინება [11].

უფრო ზუსტი იქნებოდა იმის თქმა, რომ ინფოტეინმენტის გამოჩენა
განისაზღვრა სამომხმარებლო საზოგადოების განვითარების ტენდენ-
ციებით, რის შესახებაც ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის დასაწყისში წერდა
ორტეგა ი გასეტი „მასების ამბოხში“ [12]. „აღამიანი მასის“ გამოჩენა,
როგორც მას უწოდდა ფილოსოფოსმა, გახდა ახალი ინფორმაციული კონ-
ტექსტის შექმნის ათვლის წერტილი, რომლის წინაშეც მასობრივი

ინფორმაციის საშუალებები მე-20 საუკუნის მიწურულსა და 21-ე საუკუნის დასაწყისში აღმოჩნდნენ.

ინტერნეტკომუნიკაციების მძლავრი განვითარების ეპოქაში მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები სულ უფრო მეტად გაირჯებიან აუდიტორიისთვის შეტყობინების უფრო მიმზიდველი ფორმით მისაწოდებლად, რადგან ინფორმაციების ოკეანეში ადამიანები სულ უფრო მძიმედ შეძლებენ სერიოზული ოფიციალური ინფორმაციული ამბების აღქმას; კლასიკური საახალამებო ცნობებით მათი ყურადღების მიპყრობა გაჭირდება. პოსტინდუსტრიულ ხანაში საზოგადოება სულ უფრო მეტად შეიძენს იმ პუბლიკის მახასიათებლებს, რომელიც ჯერ კიდევ ძველი რომის დროიდან ითხოვს, ცნობილი სატირიკოს იუვენალისის თქმით, „პურსა და სანახაობას“.

ერთი კვლევის შედეგიც გვინდა გაგაცნოთ: მას შემდეგ, რაც 2019 წელს ლაშა ტალახაძე ტაილანდში მეოთხედ გახდა მსოფლიოს ჩემპიონი, ასეთი გამოკითხვა ჩატარდა:

	ტელემაყურებელი	მკითხველი.
რა ტიტული მოიპოვა ტალახაძემ?	45%	87%
რამდენი კილოგრამი მოაგროვა ორჭიდში?	17%	35%
რამდენჯერ გახდა მსოფლიოს ჩემპიონი?	53%	71%
რამდენი რეკორდი დაამყარა?	29%	42%

გამოკითხვამ აჩვენა, რომ ტელემაყურებელთა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მკითხველთა ძალიან ცოტა ნაწილი ითვისებს მიწოდებული ინფორმაციის შინაარსს. ამის მიზეზი ის არსი, რომ აუდიტორიისთვის მედიის პროდუქციის აზრობრივი, ანუ კოგნიტური პროცესები ემოციურ აღქმაზე ბევრად ნაკლები მნიშვნელობისაა - მთავარია, რომ ტალახაძემ ყველას აჯობა და ჩემპიონი გახდა. ნათელია, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში თავშესაქცევობა სულ უფრო გამოდის წინა პლანზე.

ინფოტეინმენტი, რომელმაც ღრმად გაიღვა ფესვები პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ჟურნალისტიკაში, ვხედავთ, რომ სასპორტო სფეროშიც სწრაფი ტემპით მკვიდრდება, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ სპორტი თავისი ბუნებით თავშესაქცევია დამატებითი საშუალებების გარეშეც. მაგრამ დღევანდელი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების განვითარების ტენდენცია არ არის ამორჩევითი. ამდენად, სპორტის ჟურნალისტიკა თანდათან გახდება თავშესაქცევად მთხრობელი თავშესაქცევზე. მკითხველთა ყურადღების შესანარჩუნებლად ჟურნალისტები იძულებული იქნებიან, სასპორტო ამბები დამაინტრიგებელ ეპიზოდებად გადმოსცენ გაგრძელებებით, ანუ ერთი სასპორტო სიახლე სერიאלებს დაემსგავსება.

2019 წლის აპრილ-მაისის მიჯნაზე გაზეთი „ლელო“ ორი კვირაზე

მეტი ხნის განმავლობაში აქვეყნებდა მასალებს საქართველოს ნაკრებისა და ბელგიის „გენტის“ ახალგაზრდა ფეხბურთელ გიორგი ჩაკვეტაძეზე: ჯერ - დარჩებოდა თუ არა იგი გუნდში, მერე კი - როგორი იყო მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა შემდეგი სათაურებით: „ჩაკვეტაძე დარჩება თუ არა „გენტში“, „რასჭირს ჩაკვეტაძეს?“, „გიორგი ჩაკვეტაძისთვის სეზონი დასრულდა“, „თითქმის გადაწყვეტილია: ჩაკვეტაძე საოპერაციოა“, „გიორგი ჩაკვეტაძეს ოპერაცია არ სჭირდება“, „გენტში“ ჩაკვეტაძეზე განდევნილება მიიღეს“, „რა ხდება ჩაკვეტაძის მუხლზე?“ „რა ხდება რეალურად ჩაკვეტაძის თავს?“ რა თქმა უნდა, ოპერაცია!“ „გიორგი ჩაკვეტაძემ ოპერაცია გაიკეთა“... შეიძლება ითქვას, რომ ამ სიუჟეტის განვითარება და გავრცელება ხდებოდა მასობრივი კულტურის და არა საახალამბებო ჟურნალისტიკის კანონებით. აქ მთავარი იყო აუდიტორიაზე აპელაცია, რაც ინფოტეინმენტის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია.

როგორც მეცნიერები ამბობენ, ინფოტეინმენტი პოსტმოდერნიზმის შვილია. მისთვის დამახასიათებელია განსაკუთრებით დამუხტული სკანდალური და სენსაციური ატმოსფერო, ფაქტობრივად, სერიალების შექმნა, რომლებიც თავად ხდება აუდიტორიისთვის საინტერესო ისტორია.

ადამიანებს მოსწონთ, როცა სერიოზულ მოვლენებს, მოქმედებებს ან იდეებს ძალდაუტანებლად, მსუბუქად, ზოგჯერ ირონიული ფორმითაც აღწერენ. დღეს ხალხისთვის სერიოზული მასალების კითხვა მოსაწყენია, თუ მათში არ არის სიმსუბუქე და იუმორი, თუ ის თავშესაქცევად (გასართობად) არ არის გადმოცემული.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ინფოტეინმენტი არის ბრწყინვალე შესაძლებლობა ისწავლო ის, თუ როგორ უნდა ნერო რთული პროდუქტების გაყიდვადი ტექსტი აუდიტორიის როგორც გასართობად, ისე ინფორმირებისთვის. ინფოტეინმენტს თავშესაქცევი მახასიათებლები აქვს მასალის შერჩევით ან გაფორმების მეშვეობით. რადგანაც ინფორმაცია საქონელია, ის მოითხოვს შესაბამის მიმზიდველ შეფუთვას, რაც მინოდების ფორმას გულისხმობს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Postman N. Amusing ourselves to death. New York. 1985;
2. Postman N. Wir amüsieren uns zu Tode: Urteilsbildung im Zeitalter der Unterhaltungsindustrie. Frankfurt-am-Main. 2008. S. 19-20;
3. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека. М., 2003. С. 10;
4. Wittwen A.. Infotainment: Fernseh Nachrichten zwischen Information und Unterhaltung (Zürcher Germanistische Studien) (Deutsch) Taschenbuch – 1. Mai 1995;
5. Mikos L.. Edutainment und Infotainment. Die lebensweltliche Orientierung des Lernens / Information, Emotion, Sensation: Wenn im Fernsehen die Grenzen zerfließen / Hrsg. I. Paus-Haasc. D. Schnatmeyer. Cl. Wegener. Bielefeld, 2000. S. 30-43;
6. Bernhard U.. Infotainment in der Zeitung. Der Einfluß unterhaltungsorientierter Gestaltungsmittel auf die Wahrnehmung und Verarbeitung politischer Informationen. Baden-Baden, 2012. S. 23;

7. Bosshart L. Infotainment im Spannungsfeld von Information und Unterhaltung // Medienwissenschaft Schweiz. 2/1991. S. 1-4;
8. ილია ჭავჭავაძე, კაცია ადამიანი?! ქართული პროზა, ნიგნი VIII, „საბჭოთა საქართველო“, თბ. 1984 წ., გვ. 123-124;
9. <https://mzarkua.wordpress.com/2015/05/10/ბეჭდური-მედია/>;
10. „საქართველოს მოამბე“, 11, ნოემბერი, 1863 წელი;
11. Маклюэн Герберт Маршалл, Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего, 2018;
12. ხოსე ორტეგა ი გასეტი, მასების ამბობი, 1993.

ვაჟა დანელიას ნიგნი „სპორტის ჟურნალისტიკის საკითხები“

თანამედროვე მასმედიის ერთ-ერთი მთავარი განმსაზღვრელი დარგობრივი ჟურნალისტიკის გაძლიერებაა. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამას წინ უსწრებდა სპორტის ჟურნალისტიკის დამოუკიდებლად ჩამოყალიბების ისტორია.

ნიგნის ავტორმა ნაშრომის თემატურ-კვლევითი ამოცანების შემოსაზღვრით გამოკვეთა მიზანი, რომელიც სპორტის ჟურნალისტიკის ისტორიულ-კულტურულ ჭრილსა და თეორიულ-კულტუროლოგიურ კონტექსტში განხილვაში მდგომარეობს.

თანამედროვე სპორტის შინაარსი დიდი ხანია გასცდა შეჯიბრების ეინრო პროფესიულ საზღვრებს. სანახაობრიობამ და მასობრიობამ ფუნქციურად სპორტი კომერციული გამართლებულობის მიზნებს დაუქვემდებარა. შესაბამისად, როგორც გლობალური მედიაინდუსტრიის ნაწილი, დღეს ის მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებების მიერ სრულიად განსხვავებული სპეციფიკით შუქდება. ავტორი ამ თავისებურებების გამოვლენას ცდილობს. უპირველესად, ბიზნესთან მის კავშირზე მიუთითებს და ამავე დროს არ იგინყებს, რომ ეს არის სანახაობა და ესთეტიკური ტიპობის მინიჭების თვისებაც აქვს.

წინა პლანზე მოგებაზე ორიენტირებულობა და კომერციული სარგებელია წამოწეული, მაგრამ ასევე ხაზგასმულია კულტურათამორისი კომუნიკაციის უღევი შესაძლებლობები, რომლებსაც სპორტი იძლევა. რა თქმა უნდა, ავტორი არ იგინყებს ფიზიკური აქტივობის პოპულარიზაციის მნიშვნელობას, საზოგადოებაში ცხოვრების ჯანსაღი წესის დანერგვის ფუნქციასაც. სპორტის ჟურნალისტიკის თავისებურებები წარმოდგენილია ისტორიულ ჭრილში - ნაჩვენებია, თუ როგორ მიიკვლევდა გზას ეს დარგი პრესაში საკუთარი ადგილის დასამკვიდრებლად და თუ როგორ გახდა სპორტის მნიშვნელობის ზრდასთან ერთად სპორტის ჟურნალისტიკა პოპულარული. გამოვლენილია აგრეთვე კვლევის ობიექტის სპეციფიკით განპირობებული სხვა თავისებურებები. ეს არის აუდიტორიის განსხვავებულობა, ფაქტისა და მოვლენის არა მოულოდნელი, არამედ წინასწარ დაგეგმილი და განერილი შინაარსი, სტატისტიკური მონაცემების განსაკუთრებული ღირებულება, მათი დამუშავების სპეციფიკა და, რა თქმა უნდა, სპორტის ტერმინოლოგია. აქვე არის ხაზგასმული ჟურნალისტიკის საორგანიზაციო ფუნქციაც. მოყვანილ მაგალითებს შორის ყურადღებას იქცევს გაზეთ „ლელოს“ ინიციატივა საქართველოს ეროვნული ოლიმპიური კომიტეტის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით.

ვაჟა დანელია სავსებით მართებულად მიიჩნევს, რომ სპორტის ჟურნალისტიკა თავისი ეპოქის ჟურნალისტიკის სისტემის ნაწილია. ეპოქა, მართლაც, მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს იმ თავისებურებებსა და ხასიათს, რომლებიც ელინდება სოციალური, ეკონომიკური და ტექნოლოგიური ფაქტორების მეშვეობით. ასევე სამართლიანად არის ჩათვლილი პერიოდიზაციის ძირითად კრიტერიუმად საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ურთიერთობა, სპორტის ჟურნალისტიკის ფუნქციური თავისებურებების, რადენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გათვალისწინებით.

სპორტის ჟურნალისტიკის მნიშვნელოვანი ეტაპების გამოყოფისთვის მეცნიერთა ერთი ნაწილის მიერ სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციული ცვლილებების მიჩნევა ე. სლიუსარენკოს სამი მოდელის მაგალითით არის

ნარმოდგენილი: რევოლუციამდელი (პარტნიორული), საბჭოთა (ინსტრუმენტული) და თანამედროვე (კომერციული). ავტორი მიიჩნევს, რომ პერიოდიზაციის აღნიშნული მოდელი სრულად ვერ ხსნის სპორტის ჟურნალისტიკის შინაგან ბუნებას. თუმცა, ჩვენი მხრით, შევნიშნავდით შემოთავაზებული მოდელის ტევადობას პოსტსაბჭოთა სივრცის სპორტის მედიისთვის, რამდენადაც სოციალურ-ეკონომიკური და იდეოლოგიური ფორმაციული გარდატეხები თვისებრივად რევოლუციურ ცვლილებებში ასახა.

ნიგნის ავტორი მიიჩნევს, რომ პერიოდიზაციას მეტი დეტალიზაცია ესაჭიროება ისტორიული პროცესების „სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გათვალისწინებით“.

ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ოთხი პერიოდი ნიგნში შემდეგნაირად არის ნარმოდგენილი: I პერიოდი (სპორტის ჩასახვიდან მე-20 საუკუნის 20-იან წლებამდე), II (მე-20 საუკუნის 20-30 -იანი წლები), III (მე-20 საუკუნის 40-იანი წლებიდან საბჭოთა კავშირის დაშლამდე), IV (მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე).

ჟურნალ „ცისკარსა“ და გაზეთ „დროებაში“ დაბეჭდილი კორესპონდენციები საფუძველს აძლევს ავტორს, რომ ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის პირველი პერიოდი მე-19 საუკუნის 60-იანი წლებით დაიწყო. აქვე სავსებით მართებულად არის შენიშნული, რომ ქართულ სპორტის ჟურნალისტიკას იმ დროიდან ეყრება საფუძველი, როცა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ გაზეთებში მიზანმიმართული და სოციალურად მნიშვნელოვანი საქმიანობა -აქტუალური სასპორტო ინფორმაციების შეკრება,დამუშავებადაგავრცელებადაიწყო. განსაკუთრებული წვლილი ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის მესამე პერიოდში ეკუთვნის გაზეთ „ლელოს“, რომელიც არა მხოლოდ ჟურნალისტიკის, არამედ სპორტის განვითარების ინიციატორი და ხელისშემწყობი იყო. ვაჟა დანელია აღნიშნავს, რომ „ეს ის პერიოდია, როცა სპორტის ჟურნალისტიკის ისტორიაში ნათლად აირეკლება ეპოქის ზოგადკულტურული და პოლიტიკური ასპექტები. სპორტის სხვადასხვა სახეობა და სპორტის ჟურნალისტიკა ეროვნული ზეგრძნებების გამოღვიძებასა და გამყარებას უწყობდა ხელს“. არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ, რადგან სპორტი ნაციონალური სიამაყის გრძნობას აღვივებს. ამის დასტურია ეროვნული ჰიმნის, დროშის დამატებითი სიმბოლური დატვირთვა საერთაშორისო შეჯიბრების დროს. მაგრამ უთუოდ გასათვალისწინებელია ამ პერიოდის საბჭოთა ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის მთავარი იდეოლოგიური შინაარსი - ნარმატების საბჭოთა ქვეყნის სახელით მიღწევის პოლიტიკური მნიშვნელობა. ამ ძირითადი მახასიათებლის გარეშე ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განხილვა შეუძლებელია. ისიც მართალია, რომ ოფიციალური იდეოლოგიური პოლიტიკურ-ფუნქციური დატვირთვის პარალელურად არსებობდა არაფორმალური ძლიერი ეროვნული მუხტი, რომელიც სპორტული მიღწევების მეშვეობით ქართული პატრიოტული გრძნობების გამოხატვის შესაძლებლობას იძლეოდა. დაბოლოს, ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის მეოთხე პერიოდი - საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენასთან გადაჯაჭვული, ახალი საბაზრო ურთიერთობების ფონზე ჩამოყალიბებული, თვისებრივად გარდაქმნილი სისტემა, რომელიც რთული გამოწვევების წინაშე დგას. ასეთია საქართველოს სპორტის ევოლუციური განვითარების პერიოდიზაციის საკითხი ვაჟა დანელიას ნიგნში.

სპორტის ჟურნალისტიკის რეტროსპექტულ კვლევას ნაშრომში ქართული

სპორტის სათავეებთან, პროფესიული სპორტის წინარე მოვლენებამდე მივყავართ. ვაჟა დანელია სპორტის ღრმა ისტორიაში ქართველთა კვალს ეძებს. ამ მიმართულებით გაშლილ მსჯელობას სამეცნიერო საფუძველი ნამდვილად აქვს, რადგან საბრძოლო ხელოვნებით განთქმული უძველესი. წარმოშობის ქართველი ხალხი საუკუნეების მანძილზე ინარჩუნებდა ასპარეზობათა ეროვნულ სახეობებს. თანაც, წარმოდგენილი ვარაუდები სხვადასხვა მეცნიერის მოსაზრებებით არის გამყარებული. მკვლევარი ლიტერატურული და ისტორიული წყაროების მოშველიებით ამტკიცებს ქართული სასპორტო ტრადიციების სიძველეს. პროკოპი კესარიელის, აგათია სქოლასტიკოსისა და სხვათა ცნობების, აპოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკის“ ციტირების საფუძველზე ჩვენ წინ იძლება ქართველი ტომების სასპორტო ასპარეზობათა სურათები. ქართველთა სპორტული წარსულის კვალი „ილიადაშიც“ არის დაძებნილი. აქილევის პელაზგურ წარმოშობასა და ცალკეულ მეცნიერთა ვარაუდებზე დაყრდნობით, რომლებიც პელაზგებს კოლხების წინაპრებად მიიჩნევენ, იკვეთება მოსაზრება, რომელიც პელაზგების მიერ ჩატარებულ სასპორტო პაექრობებს უძველეს ქართულ სასპორტო ტრადიციასთან აკავშირებს. ამის საფუძველზე გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ოდისეისა და ტელამონიდის ორთაბრძოლა აშკარად იმეორებს ქართული ჭიდაობის სპეციფიკურ წესებს და რომ მსგავსება აშკარაა.

მკვლევარს მოხმობილი აქვს ქართულ ზეპირსიტყვიერებასა და ლიტერატურულ წყაროებში („ამირანდარეჯანიანსა“ და „აბდულმესიანში“) აღწერილი საგმირო-საფალავნო ამბები, როგორც უძველესი სასპორტო ასპარეზობების ნიმუშები.

ტრადიციული ეროვნული ნაირსახეობების - ისინდის, მარულას, ყაბახის, თარჩიას, მკერდაობის, ცხენბურთის დეტალურ აღწერას, ავტორის თქმით, მრავალი მეისტორიე და მწიგნობარი გვთავაზობს. ამას ადასტურებს იტალიელი მისიონერის არქანჯელო ლამბერტის ჩანაწერები, დონ ქრისტეფორო კასტელის ფერწერული ტილოები („ჩოგან ბურთი“, „ყაბახი“, „ნიმანში სროლა“, „ჩოგნით მობურთალი ქალი“) და სხვ. ამრიგად, ვაჟა დანელიას მიერ ჩატარებული კვლევა ცხადყოფს, რომ საბრძოლო ხელოვნების, განსაკუთრებით, ქართული ჭიდაობის, ტრადიციები უძველესია და ქართველი ხალხის ფიზიკური და სამხედრო მომზადების მყარ საფუძველს წარმოადგენდა.

წიგნში რამდენიმე თავი ეთმობა მედიალინგვისტიკის საკითხებს. აქ შემოდის სპორტთან დაკავშირებული ტერმინების მართლწერაც. ვეთანხმებით ავტორს და სრულად მისაღება „სპორტის ჟურნალისტიკა“ vs „სპორტული ჟურნალისტიკა“ (ასევე ყველა ანალოგიურად წანარმოები სიტყვათშეთანხმება: „სპორტის ჟურნალისტიკა“, „სპორტის კომენტატორი“, „სპორტის ტერმინოლოგია“).

სპორტთან შინაარსობრივად დაკავშირებული სიტყვების ეტიმოლოგია ავტორს შესწავლილი აქვს სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონის“ მიხედვით. ცალკე თავი ეთმობა სპორტში დამკვიდრებული ცნებებისა და ტერმინების წარმოშობისა და განვითარების ჩვენებას. ტერმინოლოგიური ძიებების საფუძველზე ვაჟა დანელია თანამედროვე სასპორტო ლექსიკაში არსებული ტერმინების გამოვლენას ცდილობს. სპეციალური დაკვირვების საგნად არის ქცეული სპორტში დამკვიდრებული ფრაზოლოგიზმები და ჟარგონები. ერთი რამ ცხადია, ავტორი ქართული ენისადმი ფაქიზ დამოკიდებულებას ავლენს და არჩევანს ინტერნაციონალიზმებსა და ქართულ ნეოლოგიზმებს შორის ამ უკანააქედლთა სასარგებლოდ აკეთებს. ამიტომაც მიიჩნევს, რომ გიორგი

ნიკოლაძის მიერ შევრტანილი ნეოლოგიზმები - ფეხბურთი, ფრენბურთი, კალათბურთი, ხელბურთი და სხვანი დღეს ქართული ენის სინმინდეს წაადგა. ასეთი მიდგომა თანამედროვე სპორტის ჟურნალისტიკებს არ აქვთ და, მისი აზრით, იოლ გზას ეძებენ - სიტყვათწარმოების ნაცვლად მზამზარეულ ჟარგონებს პროფესიულ ტერმინებად იყენებენ". ვაჟა დანელიას ეროვნული სულისკვეთება და პატრიოტული დამოკიდებულება თითქმის ყველა საკითხში იჩენს თავს. წიგნი გაჟღერთილია ქართველობით სიამაყისა და ყოველივე ქართულის მოვლა-გაფრთხილების გრძნობით.

ცალკე მსჯელობის საგნად არის ქცეული მე-20 საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკა. ავტორი ამ პერიოდს ოთხ ეტაპად ყოფს და თითოეულ მათგანს გამოაცალკევებს იმ სპეციფიკის გათვალისწინებით, რომელიც სპორტთან მიმართებაში საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკას ასახავდა. ზუსტად არის დახასიათებული საბჭოთა ეპოქის იდეოლოგიური და პოლიტიკური ორიენტაციები და უკვე ამ ფონზე ახალჩამოყალიბებული ტოტალიტარული სახელმწიფოს მიერ სპორტისა და ფიზკულტურის დიფერენცირების პრინციპები. 20-იანი წლების პრიორიტეტად ფიზკულტურული მოძრაობის გამოცხადება დასაბუთებულია შრომის ნაყოფიერების გაზრდისა და ბურჟუაზიული ქვეყნებისგან თავდასაცავად ფიზიკურად გამონათობილ მოქალაქეებზე მოთხოვნის გაჩენით. სპორტი კი ბურჟუაზიულ გადმონათობად იქნა მიჩნეული, როგორც რეკორდმანიის, ინდივიდუალიზმის, პროფესიონალიზმის მანკიერების შემცველი, რაც კოლექტივიზმის იდეოლოგიას ენინააღმდეგებოდა.

ამავე თავში ვეცნობით ჟურნალსა და საზოგადოებას, „შეყარდენის“ სახელწოდებით, რომელიც საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანმოკლე პერიოდში ჯანსაღ სასპორტო აზროვნებაზე დამყარებული საქმიანობის ნიმუშს წარმოადგენდა. ავტორი აღწერს და თვალსაჩინოს ხდის მათს მნიშვნელობასა და ღირებულებას ქართული სპორტის ჟურნალისტიკისთვის, რადგან გასაბჭოების შემდეგ „შეყარდენის“ საქმიანობა ანტისახელმწიფოებრივად შეფასდა.

30-იანი წლები უკვე ახალი ტენდენციებით არის დახასიათებული, სპორტის ჟურნალისტიკის ისტორიისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტები - «Физкультурник Казахстана» და 1934 წლიდან „საქართველოს ფიზკულტურელი“ უკვე სპორტის ჟურნალისტიკის პროფესიულ ჟურნალისტურ დარგად ჩამოყალიბების ტენდენციებზე მიგვანიშნებენ.

წიგნი მდიდარია სპორტთან დაკავშირებული თემების მორალურ-ეთიკური და ესთეტიკური ასპექტების გააზრებით. ავტორის მიზანს წარმოადგენს სპორტის ფილოსოფიის კვლევა, განსაკუთრებით კი ეროვნული საბრძოლო სახეობების მსოფლმხედველობრივი და ეთიკური შინაარსის გახსნა. ამავე მიზნით უღრმავდება ქრესტომათიულ ფრაზასაც „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია“. ერთი შეხედვით, მეკლევარი ფრაზის წარმომავლობას იკვლევს, სინამდვილეში, პარალელურად, ის ფრაზის ეთიკური რელევანტურობის დადგენას ცდილობს. მსჯელობას იმთავითვე ეტყობა პოლემიკური სულისკვეთება. პლატონის მოსაზრებასა და ფრაზის სავარაუდო წარმომავლობას ავტორი ეთიკურად გამართლებული ნაკითხვისკენ მიჰყავს, რომ სულიერება არის სხეულის სიმრთელის გარანტი და არა პრიოქით. თავად გამოთქმას კი, ჩემი აზრით, საუკეთესო ინტერპრეტაციას უძებნის: „ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სული! - უნივერსალურობის იდეალი“, რომელსაც უნდა ვესწრაფოდეთ.

იმავე კრიტერიუმით, მორალურ-ეთიკური საზომებით და საოცარი სიყვარულით არის შესწავლილი და შეფასებული ქართული ჭიდაობა. ქართული

ორთაბრძოლის ფილოსოფიური არსის ნდომას წინ უძღვის ევროპული და აღმოსავლური შერკინებების მსოფლმხედველობრივი საფუძვლების შესაბამისი ფიზიკური გამოვლინების შეპირისპირება. და უკვე ამ ფონზე ქართული ჭიდაობა აღნერილია მთელი თავისი სიდიადით - ესთეტიკური დახვეწილობით, კეთილმოზილური და რაინდული ეთიკით. ვეთანხმებით ავტორს, როდესაც ქართულ ჭიდაობას „ჩვენი ერის იდენტობის განმსაზღვრელად და თვითმყოფადობის გამომხატველად მიიჩნევს“. სწორედ ქართული ჭიდაობის შინაგანი ბუნების, არსის გახსნა აძლევს მას საფუძველს, რომ ჭიდაობის 500-მდე სახეობის შესწავლის საფუძველზე გამოაცალკეოს ირანის ერთ-ერთი პროვინციის ჭიდაობა „ჩუზა“, რომელიც როგორც გარეგნული, ისე ეთიკური მსგავსებისა და ისტორიული დაშვების საფუძველზე ქართულ ჭიდაობას დაუკავშიროს.

უკვე დიდი ხანია, რაც მედიის ყველაზე სერიოზული კონტენტიც კი გართობამ დაიპყრო, ხოლო მედიამცოდნეობაში გაჩნდა ტერმინი „ინფოტეინმენტი“ - დაინყეს ინფორმაცია-გართობის მექანიზმების კვლევა. მიუხედავად იმისა, რომ გართობა სპორტის მთავარი ფუნქციაა და, ფაქტობრივად, თავად სპორტია გართობა, მედიის მეშვეობით დღითიდღე მასში სულ უფრო და უფრო მეტი გასართობი ელემენტი იჭრება, მისი შინაარსის კიდევ უფრო შემსუბუქების მიზნით. ინფოტეინმენტის ცნება წიგნის ავტორს შთააგონებს ახალი ტერმინის შემოტანას, სადაც გართობის კიდევ ერთ, დამოუკიდებელ წყაროზე - ადამიანის პირად რწმენაზე დაფუძნებულ ქცევაზე ამახვილებს ყურადღებას. „კრედოტეინმენტი არის ადამიანის პირადი რწმენის შესაბამისი ქცევა მოქმედება, სანახაობად ქცეული“. ეს ფენომენი წიგნში ისევე, როგორც მისი თვალსაჩინოებისთვის მოხმობილი მაგალითები, მსოფლმხედველობრივ და მორალურ-ეთიკურ პრიზმაშია გადაწყვეტილი.

წიგნის სათაური „სპორტის ჟურნალისტიკის საკითხები“ მხოლოდ მოკრძალებული განაცხადია, რომ ის დარგს სრულად არ მოიცავს. ავტორი იმასაც აღნიშნავს, რომ სპორტის ჟურნალისტიკის ყველა საკითხის ნამოჭრა შეუძლებელია, მაგრამ აქვე ისიც არის გასათვალისწინებელი, თუ რამდენი სამეცნიერო ამოცანის გადაჭრა მოითხოვა სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციურმა გააზრებამ და რამდენად მდიდარია ნაშრომი შედეგებში ასახული სიახლეებით. კვლევის საფუძველზე გამოვლენილი სპორტთან დაკავშირებული ცალკეული ფაქტები, ტერმინოლოგიური დაკვირვებები და მიგნებები ღირებულია ამ საკითხებით დაინტერესებული მკვლევრებისთვის, სპორტის ჟურნალისტიკისთვის, სტუდენტებისთვის და, რა თქმა უნდა, ფართო საზოგადოებისთვის.

ლია ქათამაძე,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

1. რიცხვით სახელთან დაკავშირებული მართლწარმოთქმისა და მართლწერის ზოგიერთი საკითხის სწავლებისთვის V კლასში, საქართველოს სსრ პედაგოგიკის მეცნიერულ შრომათა კრებული, 1986;
2. ზოგიერთი რიცხვითი სახელის მართლწერისა და მართლწარმოთქმის საკითხის შესწავლისათვის; სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი „პრომეთე“, 6, 2005;
3. რიცხვითი სახელი სოლომონ დოდაშვილისა და იოანე ბატონიშვილის გრამატიკებში, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“, 6, 2005;
4. რიგობითი რიცხვითი სახელის მართლწერისა და მართლწარმოთქმისათვის, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ეროვნული ინსტიტუტის შრომები კრებული „საზრისი“, 19, 2005;
5. სპორტის ტერმინები მართლწერის ლექსიკონში მედიისათვის, თსუ-ს არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, 2016;
9. ევროპული ენების გავლენა ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის ლექსიკასა და ფრაზეოლოგიაზე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, 2018;
10. საქართველოს სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციური განვითარებისა და პერიოდიზაციის საკითხისათვის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, 2020;
11. უმაღლესი სკოლის ფიზიკური აღზრდის თანამედროვე პრობლემები და სპორტის ჟურნალისტიკა, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია, ნათელა ვასაძის 90 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია;
12. სპორტის ტერმინოლოგიის წარმოებისა და დამკვიდრების ზოგიერთი საკითხი თანამედროვე ქართულ პრესაში, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ყოველკვარტალური რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „განათლება“, 1 (20), 2018;
13. ზოგიერთი სასპორტო ფრაზეოლოგიზმისა და ჟარგონული ტერმინის ჩამოყალიბება-დამკვიდრების თავისებურებები ქართულ პრესაში, „განათლება“, 2 (21), 2018;
14. ქართული სპორტი მითებსა და ისტორიულ-ლიტერატურულ წყაროებში, „განათლება“, 4 (23), 2018;
15. სპორტის ჟურნალისტიკის სოციალურ-ემოციური ასპექტები, „განათლება“, 3 (26), 2019;
16. სპორტის ენა და ემოცია, „განათლება“, 4 (27), 2019;
17. ინფოტეინმენტი, როგორც სპორტისა და შოუბიზნესის სიმბიოზი, „განათლება“, 1 (28), 2020;
18. კრედოტეინმენტი და სასპორტო პრესა, „განათლება“, 2 (29), 2020;

19. XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ძირითადი ტენდენციები, „განათლება“, 3 (30), 2020;
20. სპორტის ჟურნალისტიკა გლობალური მედიაკომუნიკაციის სისტემაში და მის თავისებურებათა ზოგიერთი ასპექტი, „განათლება“, 4 (31), 2020;
21. სასპორტო ლექსიკა სულხსნ-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“, „განათლება“, 1 (32), 2021;
22. სპორტთან დაკავშირებული ზოგიერთი ტერმინის მართლწერისათვის ქართულში, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, ნიგნი მეცხრამეტე, თსუ-ს არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, 2019;
23. ქართული სპორტის ტერმინოლოგიის პირველი ლექსიკონი, ანუ სახელსახეობა 100 წლისაა, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, ნიგნი ოცდამეერთე, თსუ-ს არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, 2021;
24. სპორტის ინდუსტრიის როლი თანამედროვე ეკონომიკის განვითარებაში, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „მოამბე“, XXXII, 2018;
25. ქართული საბრძოლო ხელოვნება ისტორიულ-ლიტერატურულ წყაროებსა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში, „მოამბე“, XXXIII, 2019;
26. ქართული ჭიდაობის მსოფლმხედველობრივი და ეთიკურ-ესთეტიკური ასპექტები, „მოამბე“, XXXIV, 2019;
27. ეკონომიკა, სასპორტო ბიზნესი და ინტერტეინმენტი, „მოამბე“, XXXVI, 2019;
28. ოლიმპიური სპორტის კომერციალიზაციის დადებითი და უარყოფითი ასპექტები, „მოამბე“, XXXVII, 2020;
29. სპორტის ინდუსტრიის ზოგიერთი ეკონომიკური ასპექტი, „მოამბე“, XI, 2021.

რედაქტორისაგან	3
შესავალი	5
სპორტი გლობალურ სამყაროში	13
სპორტის ჟურნალისტიკა გლობალური მედიაკომუნიკაციის სისტემაში და მის თავისებურებათა ზოგიერთი ასპექტი.....	14
საქართველოს სპორტის ჟურნალისტიკის ევოლუციისა და პერიოდიზაციის საკითხისათვის	18
ქართული საბრძოლო ხელოვნება ისტორიულ-ლიტერატურულ წყაროებში, მიუხედავად და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში	22
სპორტი ქართულ ენობრივ ცნობიერებაში	29
სპორტთან დაკავშირებული ზოგიერთი ტერმინის მართლწერისათვის ქართულში	30
ქართული სპორტის ტერმინოლოგიის პირველი ლექსიკონი, ანუ სახელსახება 100 წლისა	33
სასპორტო ლექსიკა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“	37
ტერმინების - „ფიზიკური კულტურისა“ და „სპორტის“ ისტორიისათვის სპორტის ტერმინოლოგიის წარმოებისა და დამკვიდრების ზოგიერთი საკითხი თანამედროვე ქართულ პრესაში	55
ზოგიერთი სასპორტო ფრაზოლოგიზმისა და ჟარგონული ტერმინის ჩამოყალიბება-დამკვიდრების თავისებურებები თანამედროვე ქართულ პრესაში	58
პრემიალური თუ პრემიული?	67
სპორტის ჟურნალისტიკის სოციალურ-ემოციური ასპექტები	68
სპორტის ენა და ემოცია.....	75
ქართული სპორტი და სპორტის ჟურნალისტიკა ისტორიის გადასახედიდან.....	80
XX საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სპორტის ჟურნალისტიკის განვითარების ძირითადი ტენდენციები.....	81
ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია?	90
ქართული ჭიდაობის მსოფლმხედველობრივი და ეთიკურ-ესთეტიკური ასპექტები	94
კრედოტეინმენტი და სასპორტო პრესა	99
მესხური თამაშები: მითი თუ სინამდვილე?!.....	106
გართობა-თამაშობანი, ანუ ზნენი სამამაცონი ერეკლე მეორის მეფობის პერიოდში.....	111
ქართული მუშტი-კრივი XIX საუკუნის ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე	119
„რბილი გზის“ საბჭოური ბილიკები და ქართული ჭიდაობა	129
უმალესი სკოლის ფიზიკური აღზრდის თანამედროვე პრობლემები და სპორტის ჟურნალისტიკა	137
სპორტი ეკონომიკის თვალსაზრისით	142
ოლიმპიური სპორტის კომერციალიზაციის დადებითი და უარყოფითი ასპექტები	143
სპორტის ინდუსტრიის როლი თანამედროვე ეკონომიკის განვითარებაში	148
ეკონომიკა, სასპორტო ბიზნესი და ენათეინმენტი.....	154
ინფორმაციული ტექნოლოგიები, როგორც სპორტისა და პოლიტიკის სიმბიოზი	160
რეცენზია	168
სამეცნიერო ნაშრომები	173

ვაჟა დანელია

**სპორტის
შურნალისტიკის
საკითხები**

რედაქტორი	- თემურ ჯაგოდნიშვილი
გარეკანის დიზაინი	- მიხეილ ჯაში
კომპ. უზრუნველყოფა	- ამირან ჭანტურია
კორექტორი	- თამუნა ქობალავა

ფასი სახელშეკრულებო